

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported** (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

16711

361

h-95

1830

2010

361
2-95

1089 50
10.440

ՅԻՇԱՏԱԿ

ՈՂԲԱՑԵԱԼ ՏԻԿՆՈՋ

ՆԵԿՏԱՐ ՏԸ ԶՈՒՆԴ

ԱՍՊԵՏՈՒՀԻՈՅ

ՆՈՒԻՐԵԱԼ

ՅԱՆՄԻԹԱՐ ԱՄՈՒՍՆԷՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Գ. ՊԱՂՏԱՏԼԵԱՆ

1890

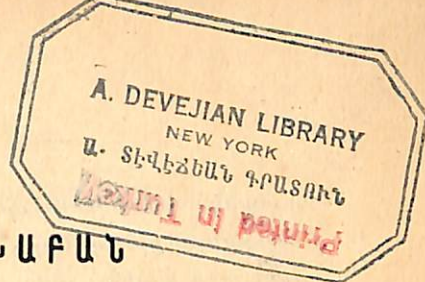
Printed in Turkey

Printed in Turkey

13539

618
39

2002

ՆԱԽԱԲԱՆ

Անուպառ արտասուաց կայլահներու հետ որք
յորդահոս թափեցան աչքերէս, կուգամ տըր-
րամած մեղանի սեւ կաթիլներ եւս յաւելլու,
ինձ համար անմոռաց Տիկնոջս յիշատակը ան-
մահացնելու համար, որ տարաբաղդաբար՝ մա-
նաւանդ կանանց ընդաբոյս մխիթարութենէն
զուրկ՝ չ'ունեցաւ զինքը ի յուշ ածելու զա-
ւակներս: Իւր հիւանդութեան, մահուան գու-
ժին եւ յուղարկաւորութեանը ժամանակ ազ-
գին ամէն դասերէ եւ անխորի օտարազգիներէ
անգամ արտայայտուած անկեղծ ինքնա-
յորդոր կարեկցութիւնը, ողբն եւ սուգ, որ-
չափ որ իւր արժանեաց առհաւատչեայ ապա-
ցոյց էին, աստենական ամէն անցաւոր իրաց
նման վաղվաղակի ի մոռացոնս իյնալու սա-
մանեալ ըլլալով, պարտ եւ պատշաճ դատե-
ցայ գրաւոր սրտէջլ յայտարարութիւնները
գրքոյկի մը մէջ ամփոփել, ըստ կարելոյն Սի-
րեւոյս յիշատակը յաւերժացնելու բաղձանօք:

Այո՛, բնաւ չեմ կրնար հանդուրժել որ իւր
անկողնոյն քով եւ տխրազդեցիկ դադաղին
բոլորաիքը թափուած արտօսը, կարեկցական
ցաւակցութիւնները ի զուր վատնուած ըլլան:

Գողտորիկ զաւակաց սրտադրաւ աշուիկներն չ'սրարբեցուցին զինքը. թո՛ղ ուրեմն զաւակաց տեղ, տառապեալ ամուսնոյս այս Յիշատակն ըլլայ իւր անուան մշտատեւ կոթող մը եւ ցոյց՝ իմ կաթողին ջերմ սիրոյս, ինչպէս նաեւ յուշարար յիշատակարան իւր տրտմասիրտ սիրելեաց, որք արգահատանաց ակնարկ մը Յիշատակիս վրայ դարձնելով, եւ յետոյ առ ժամանակ մը անկիւն մը բարձի թողի մնալէն ետքը, երբոր տարիներով եւ պատահմամբ դարձեալ ձեռքերնին խնայ, զինքը միւսանդամ յիշեցնելու ծառայէ:

Դառն է ինձ ապաքէն հաւաքածոյ Յիշատակիս ի ճակատ արձանացնել այն աղետալի հիւանդութիւնը որ զՍիրելիս տառապեցուց եւ խորչակահար ըրաւ, այն մահառիթ տխուր արկածները որոց մէջ անմխիթար՝ գործօն դեր մը ունեցայ: Իսպառ ընկճեալ եւ ուժաթափ, անկարող իսկ եմ ըստ արժանւոյն կատարել զայդ: Սակայն ի սէր եւ ի յիշատակ անդուգական Տիկնոջս, կուգամ սրտաբեկ՝ համառօտակի գծել թղթի վրայ իւր կենաց եւ մահուան աղէկէզ նկարագրութիւնն, քանի որ այսու աչացս արտասուքը պիտի սփոփեն հոգիս եւ սրտիս խոցերուն զովարար սպեղանի պիտի ըլլան միանգամայն:

Տիկին Ասպետուհի Նեկտար Զուռդ ծնած է

ի Խասգիւղ: Հայրը՝ Սերովբէ Աղա Միղանձեան՝ բարի, պատուաւոր եւ յոյժ խղճամիտ վաճառական էր մետաքսի, իսկ մայրն էր ժրագլուխ հանրածանօթ տիկին Նուրզիկ՝ Մովձեան գերդաստանէն: Մայրն արգէն երկու աղջիկ զաւակ ունենալուն կը բաղձար որ երրորդը արու ըլլայ: Երբոր աղջիկ ըլլալն աւետեցին, տխրեցաւ, բայց քովինները մխիթարեցին զինքը թէ գեղադէմ դաստիկ մի է որուն ճակատին վրայ մեծ բաղդ կը շողայ:

Եւ յիրաւի բաղդաբեր զաւակ եղաւ: Հայրը ստէպ կը կրկնէր թէ «Նեկտարիս ծնանելէն ետքը գործերս աւելի ծաւալ եւ յաջողութիւն գտած են»: Մօրն ալ ամենէն աւելի սիրելի զաւակն եղաւ որ մինչեւ ետքը Բենիամինս կը կոչէր զինքը, եւ փոխադարձաբար ամենէն աւելի իրմէն սիրուած եւ մեծարուած ըլլալով, իւր կենաց ետքի ամիսները ուղեց իւր սիրականին քովը անցունել, իրմէն դարմանուիլ, եւ լիասիրտ օրհնելով զինքը, գոհունակութեամբ անոր տունը հոգին աւանդեց: Ոչ միայն ծնողաց, այլ նաեւ բոլոր ընտանիքին եւ ազգականաց սիրելին էր, իւր քաղցրաբարոյ եւ կամակատար բնասիրութեամբ ամենուն սիրտը գրաւած էր, ամենէն մեծարուած, այնպէս որ ձեռքէ ձեռք յափշտակուած՝ մերթ իւր երէց քրոջ Միսաքեան Տիրուհի Տիկնոջ եւ մերթ մօրենական տունը կ'անցունէր: Ի մտադ հասակի,

Թէպէտ հազուադէպ էր այն ատենները, գաղ-
ղիներէն լեզուն սովորելու հետամուտ եղաւ, զոր
առաւելապէս կատարելագործեց ամուսնանա-
լէն ետքը եւ անայթաք կը խօսէր: Պարելու
ալ դաս առաւ, եւ մինչեւ ետքերը բարեյար-
մար կանոնաւոր կերպիւ վեհապէս եւ պար-
կեշտօրէն կը պարէր:

Ես հաճոյք ունեցայ զինքը առջի անգամ մեր
քաղաքակից բժիշկ Բորովիչին տունը տեսնել.
տասնեւվեց տասնեօթը տարեկան էր: Կարմիր
չրջազգեստ հագած, կանաչ թաւէ բազկա-
թուռ վրայ բազմած, շնորհազարդ վայելչա-
գեղ կերպարանքը, պարկեշտ վարքը եւ ա-
մօթխած խօսակցութիւնը անջինջ տպաւորու-
թիւն թողած են մտացա մէջ: Առեւտրական
գրաւմունքներով եւ ստէպ ճամբորդութիւն-
ներու պատճառաւ բաւական ժամանակամի-
ջոց հեռու եւ անտես մնացած էինք միմեանցմէ:

Արդ, այն չքնաղ սիրուն օրիորդն էր զոր
քանի մը տարի ետք ներսէս Սրբազանը, յե-
տոյ Պատրիարք, ընտանեաց կողմէն առաջար-
կեց ինձ յամուսնութիւն: Պատրաստակամ եւ
անշահախնդիր սրտի կ'ուզըռէր առաջարկու-
թիւնը, քանզի երբոր հասկցնել ուզեց թէ օ-
րիորդը հօրմէն իրեն ինկած բաժնովն եւ խնա-
յողութեամբ դոյզն ինչ դրամագլուխ ունի,
խօսքը կտրեցի աւելցնելով թէ այդ իրեն վե-
րաբերեալ գործ է, զոր ես գիտնալ չեմ ու-

զեր: Ինչպէս ետքէն ալ իմացայ թէ իմ դրա-
մական վիճակս իրենց անձանօթ է եղեր եւ
նշանուէրի օրը միայն բարեկամէ մը կարողու-
թիւնս իմացեր են: Սակայն հինգ օրէն կա-
րենոր գործով մը նգիստոս եւ անտի Գաղղիոյ
էքս-լա-Բրովանս երթալու պարտաւորած ըլ-
լալով՝ վարանեցայ առ ժամանակ մի եւ կ'ու-
զէի վերադարձիս յետաձգել խօսք-կապը, այ-
սու ամենայնիւ յօժարակամ հաւանեցայ յետոյ
ընտանիքին պատուարեր կրկնակի առաջար-
կութեան վրայ եւ նշանուէրէն ետք մեկնիլ:
Նշանուեցանք, եւ ինը ամիս ետքը վերադար-
ձայ ի Պոլիս:

Շատերը կը յիշեն տակաւին չքեղապանծ
հարսանիքն յենէնի-գիւղ, որոյ Պատրիարք, դես-
պան, բարձրակալ պաշտօնեայք, ազգային եւ
օտարազգի երեւելիք եւ բոլոր բարեկամք ներ-
կայ էին: Բայց ինձ համար անմուաց է եւ
մորմոքելով կը յիշեմ Սիրեւոյս սրտաբուզիս
երջանկութիւնը երբոր երկու օր ետքը Բերա
գալով իրեն համար ճոխապէս կահաւորութեամբ
բնակարանը մտաւ: Ակնարկ մը տալով տեսաւ
որ անաշինութեան վերաբերեալ ամէն ինչ
կանխապէս հոգացուած էր. սիրեց կահն ու
կարամին զորս իւր տանտիկնութեամբ իբրեւ
մասունք այն երջանիկ աւուրց անաղարտ պա-
հեց մինչեւ վերջը: Երջանիկ էր: Երջանիկ էի
եւ ես, զի յինքն գտած էի իսկանի, պար-

կեչտ , մեծահոգի , ժրագլուխ , տնարար եւ ամէն բարեմասնութեամբ օժտեալ կին մը զոր երեւակայած էի եւ զոր երջանիկ ըլլալու համար մարդ մը կրնայ փափագիլ :

Որչա՛փ բարեբաստ էի երբոր իւր սրտակաթ սիրոյն եւ առ իս սրտալիր խնամոցն ի փոխարէն , իրեն պարկեշտ բաղձանքները կը կատարէի յօժարակամ , եւ անակնկալ հաճոյքներ կը մատակարարէի :

Ի՛նչ խաղաղ եւ երանաւէտ կեանք ի տան , ո՛րչափ զբօսանք ի ճանապարհորդութեան : Շրջագայեցանք , հեան ի միասին , չորս անգամ եւրոպիոյ մեծ մասը . ցուցուցի իրեն հարաւէն մինչեւ հիւսիս՝ ինձ արդէն ծանօթ բոլոր Իտալիան , Պելճիգան , Հելլենտիոյ քսան գաւառակները , Աւստրիոյ մեծ մասը , հարաւային Գերմանիա , Պափիէրայի , Վիւրթէմպերկի Թագաւորութիւնները , Պատշնի դքսութիւնը : Վերջապէս եւրոպիոյ տեսնելու արժանի ամէն տեղերը : Ինչպէս նաեւ Երուսաղէմ՝ յուստ գնացինք , եւ ճամբորդեցինք յԱսորեստան ու Յունաստան : Երկու ձմեռ անցուցինք Նգիպտոս , երկու անգամ այցելեցինք Ռումանիոյ մեր ազգականաց , ուսկից անցանք Աւստրիոյ Պուքովինա գաւառին մէջ Սուչաւա քաղաքը : Որչա՛փ սրտակղկաթ փարեցաւ միամօր քրոջս , որոյ առեւը սիրայօժար եւ երջանիկ օրեր անցուցինք . լացաւ հարցս դամ-

բարանին վրայ , եւ մանկութեանս անցուցած տեղերը աչքէ կ'անցունէր մանրակրկիտ : Սիրեց շատ , եւ համակրեցաւ Զուռդեան բոլոր ընտանիքին , որոյ անդամ ըլլալուն հպարտ էր , եւ ի սրտէ սիրուեցաւ անոնցմէ որք նոյնպէս իրմով կը պարծէին : Ըստ իս , ամուսնական կապը ամրապնդելու եւ նորանոր զգացումներով ու յիշատակներով սէրը նորոգելու միջոցներէն մին է ճամբորդութիւնը , որոյ ինքն ալ համամիտ էր եւ հաւասարապէս հաճոյք կզգար : Ո՛րչափ դո՛հ էի երբ այս զգացումները , ճամբորդութեան ախորժը , գեղարուեստից ճաշակին արթննալն , տեղեկութեանց ընդարձակումը կը նշմարէի իր վրայ , զորս իրիկունները իմ ուղղութեանս եւ հսկողութեանս տակ ի գիր կ'առնուր եւ զորս երեք հատորի մէջ ամփոփած է :

Այո՛ , երջանիկ էինք , բայց կէտ մը կար , տխրառիթ կէտ մը , մեր բարեբաստութեան կապոյտ պայծառ հորիզոնը մթադնող սևաթիոյր ամպ մը , չարաղէտ ստուեր մը կար , որ մեր երջանկութիւնը կը նսեմացնէր , այն էր աւա՛ղ , դաւակ չ'ունենալնիս , որ իւր գորովալից սրտին , ընտանեակէր բնաւորութեան համար մեծ պակաս մի էր , եւ զիս յաջորդ ժառանգ մը ունենալու հաճոյքէն կը զրկէր : Եւ սակայն երկուքնիս ալ սիրանուէր ամուսիններ եւ բարեգործով ծնողք ըլլալու անհուն

տենչն ունէինք։ Ստէպ կ'աւաղէինք ընդ միմեանս, եւ կը կրկնէինք թէ ինչպիսի՛ ընտանեկան ողջամիտ կրթութիւն տուած պիտի ըլլար ինք՝ իր աղջիկներուն, եւ որպիսի՛ խնամով արու զաւակացս բարեկիրթ ուսումը եւ ապագան հոգացած պիտի ըլլայի ես։

Քաղաքիս քանի մը բժիշկներէն երկար ժամանակ ի դերեւ խնամուելէն ետքը, որոշեցինք եւրոպայի երեւելի բժիշկներուն դիմել։ Ութ աւուրց մէջ առանց մանրակրկիտ խտտապահանջ ըլլալու եւ շատ զոհողութիւններ ընելով առնելիքս ու տալիքս մաքրեցի, հաշիւներս գոցեցի եւ նորէն ճամբայ ելանք։ Նրեք տարի Բարիզ կեցանք եւ բժշկաց դարմաններուն հետեւեցաւ։ մինչեւ Գերմանիոյ Պոն եւ Վիւրցպուրկ համալսարանաց աշխարհահռչակ մասնագէտներու դիմեցինք, շատ մը հանքային ջերմուկներ յաճախեցինք, այլ սոքա իսկ ամէնքը ի զուր։ Վերջապէս, ըստ բժշկաց հաստատութեան եւ ըստ մեր համոզման, տեսնելով թէ անզաւակ մնալու դատապարտեալ ենք, ուխտեցինք զմեզ առաւելապէս բարեգործական գործոց նուիրել, աղբին խեղճ տղայքը խնամելու զբաղիլ, խնդրելով յԱստուածուստ որ մեզ զայդ մուցնել տայ եւ իրեւ անբաժան ալեղարդ ամուլ մինչեւ ի խորին ծերութիւն խաղաղ եւ երջանկաւէտ կեանք չնորհէ։ Տարիներ անցնելով եւ բա-

ւական ժամանակէ ետքը երբ որդեկորոյս ծնողաց մորմուքը կը տեսնէինք ցաւակցարար, մեր փափկասիրտ բնասորութեան որչա՛փ դժբնդակ եւ անբերեղի ըլլալը հասկնալով, առաւել համակերպեցանք Աստուածային կամաց։ Այսպէս խաղաղաւէտ երջանիկ կեանք մը կ'անցունէինք, վստահ միմեանց վրայ եւ փոխանակի հաստատուն խանդաղատանօք զօրացեալ։

Բայց ո՛հ, անքնին նախախնամութիւնը այլապէս տնօրինած է եղեր։ Անբուժաւոր օրէնք ճակատադրի այս մխիթարութենէն ալ զրկեց մեզ։ չարաչար հարուածեց զիս, առա՛ւ տարա՛ւ հոգեհատորս միայնակ սիրելիս։ Որչափ մեծ էր երջանկութիւնս՝ այնչափ դառնաղէտ եւ դժբաղդ արդի վիճակս, որչափ նախանձելի անցեալս՝ նոյնչափ աղէտալի է ապագաս, որչափ անգին դանձո, այնչափ մեծ եւ ծանր կորուստս։ Ա՛հ, ընկճեցաւ նա մտահաւթ աններող ախտի մը հարուածոց տակ։

Բարեկազմ էր ինքը, զէր եւ քաջաւոր ըստ երեւոյթի, բայց թոյլ կազմածք ունէր, արիւնը ջրախառն եւ յամառ յարատեւ թանգքով տկարացած։ Ժամանակէ մը ի վեր վտանգաւոր չարաբաստիկ ախտի մը նշանները երեւան եկան, որ ըստ բժշկաց յայտարարութեան երեք տարիէ ի վեր արմատ ձգած է եղեր։ Ասկից ինը ամիս առաջ այդ ախտին մի-

յայտարար ծանր երեւոյթը տարապայման մտահոգութեան մէջ գլորեց զմեզ։ Ամօթխած զգացմամբ չուզեց զինքը քննել տալ։ Ասոր վրայ շատ ստիպեցի առանց յապաղման Եւրօպա երթալ, օտար եւ անուանի մասնագիտաց դարմաններու ենթարկիլ։ Կենացը մէջ առաջին անգամ ընդգիմացաւ ինձ. երթանք, ըսաւ, բայց ամառուընէ ետքը։ Կարծես նախազգած՝ կ'ուզէր ամառնային գեղեցիկ օրերը իւր սիրած Պէօյլեքաէրէն անցունել, իւր սիրելի բարեկամները հուսկ յետին անգամ աւելի երկայն տեսնել։

Աջնան սկսաւ պատրաստուիլ, եւ ըստ իւր տնարար սովորութեան՝ կահկարասիքը տեղաւորելու, իրերը ծալլելու ամփոփելու ատեն քանի մի անգամ օգնականներուն կրկներ էեղեր թէ, ինքը չպիտի ըլլայ զայնս նորէն տեղաւորողը։ Ես եւս սրտամաշ՝ մտերիմ բարեկամի մի յայտներ էի թէ սրտաբեկ կ'ելլեմ, չարագուշակ կ'երեւայ ինձ այս անգամուան ճամբորդութիւնը, մինչեւ իսկ ետքի ատենները յետս կալ առաջարկեցի։

Այսպէս ծանրաթախիծ նախազգացմամբ ճամբայ ելանք։ Անփորձ հասանք Վիէննա։ Երեք օրուան մէջ երեք բարեկամ ընտանեաց այցելութիւններ ըրինք, գոհութեամբ քաղաքի նորաչէն թաղերը պտրտեցանք, կայսերական գոհարեղինաց թանգարանը տեսանք։

Չորրորդ օրը, ո՛հ այդ չարաղէտ չորրորդ օրը, սարսափելի սարսուռ մը վրան եկաւ որ երեք ժամ տեւեց։ Դիմեցի աշխարհահռչակ մասնագէտ Հօֆրաթ Պրաւն մասնագէտ բժշկին որ զննեց զինքն եւ իւր վիճակը խիստ ծանր գրտնելով, արմատական անդամահատութեան պէտքը հասկցուց եւ վիրարութեան գործողութեան հիւանդարանը տանելով զիս ցցուց։ Տազնապալի՜ց կացութիւն. մէկ կողմէն բժըկին կտրողական վճիռը, միւս կողմէ գործողութեան վտանգը եւ այնու ահագին պատասխանատուութիւն։ Ես բազում ծանօթներ ունէի ի Վիէննա, բայց Սիրելւոյս մտերիմներ կը պակսէին։ Բերել տուինք նաեւ կանանց հիւանդանոցի բժշկապետը Ռօքլիթանցքի, որ քննելով, նոյնպէս ամենածանր կացութեան մէջ ըլլալը հաստատեց, բայց մանրացոյցով քննութիւն չըրած՝ անմիջական գործողութեան հակառակ էր, եւ երբոր հարցմանս առանց վարանման պատասխանեց թէ կրնանք անվտանգ Բարիզ ճանապարհորդել այնտեղի մասնագէտ բժշկաց կարծիքն եւս առնելու համար, որոշեցինք եւ երրորդ օրը ճամբայ ելանք։ Տազնապալից գիշեր մը անցուցինք մահճարարձ-կառախումբին մէջ յորում մեզ համար առանձին սենեակ մը բռնած էի։ Նուաղեալ հասանք Բարիզ եւ Սիրելիս հանգըստացնելով ի պանդոկ, մութին ելայ ծանօթ

մեր նախկին բժիշկը փնտռել, զոր հուսկ ուրեմն գտնելով Տիկնոջն եղկելի վիճակը հասկըցուցի : Նոյնհետայն բժշկական կաճառի նախագահ Պ. Թառնիշ բժշկապետին հեռագիր մը գրեց, զոր աւելի ապահովութեան համար առի անձամբ նորա տունը տարի : Վատարազդարար բժշկապետը պարապուրդի առթիւ մեկնած էր քաղաքէն եւ հազիւ ամիս մը ետքը պիտի վերադառնար Բարիզ : Վերադարձայ մեր բժշկին քով որ արդէն յանկուղին էր, պատմեցի գործը եւ զիս ապահովցուց հոգ չընել, խոստանալով երկրորդ օրը կանուխ ուրիշ երեւելի մասնագէտներու դիմել եւ անվրէպ մէկը բերել : Իրօք երկրորդ օրը Օթէլ Տիէօ հիւանդանոցի բժշկապետ ծերունի Վէրնէօյլ ուսուցիչը բերաւ, որ խնամով քննեց հիւանդը եւ պատմութեան չափ ծանր չի գտնելով քաջալերեց, սակայն վերջնական կարծիքը յաջորդ քննութեան վերապահելով, յորդորեց հիւանդապահ մայրապետաց դարմանատուն մը երթալ՝ փորձառու գլխաւոր քոյրերէ դարմանուելու համար : Երրորդ օրը փոխադրուեցանք Օգոստինեան մայրապետներու դարմանատունը, ուր գետնայարկը պարտէզին վրայ ամենէն ընդարձակ սենեակը պատրաստած էին արդէն : Առ ժամանակ մը արբասուհւոյն խուցը նստեցուցին զմեզ, ուր սեղանին վրայ թաշկուծիւն մը տեսնելուն պէս առաւ կրծո-

ցը վրայ դրաւ, դրկեց եւ դառնապէս արցունք թափեց, աղի՛ արտասուք որ տակաւին առատահոս կը հոսին աչքերէս մինչ այս տողերս կը գրեմ :

Անգամ մը զինքը իւր սենեակը տեղաւորելէն ետքը, հարկ էր ինձ եւս բնակարան մը գտնել, որովհետեւ գիշերը հիւանդապահ մայրապետաց վանքը անցունելը արգիւրած էր արանց : Յաջորդեցանք վանքին ծերունի երէցին մօտակայ բնակարանին մէջ սենեակ մը վարձել ուր կը պառկէի եւ կ'ուտէի : Ամէն առաւօտ կանուխ կ'երթայի Սիրելիս տեսնել, մինչեւ կէս օր քովն էի, կէս օրին նախաճաշէն ետքը մինչեւ երեկոյեան ճաշը մէկտեղ կ'անցունէինք, եւ ճաշէն ետքը դարձեալ մինչեւ գիշեր հետն էի : Այս էր իմ կեանքս. ժամ ու կէս միայն բացակայ, մնացած ամբողջ օրը միշտ իրեն հետ, իւր քով : Դարմանները բարի մայրապետները կ'ընէին, որոցմէ մին յատկապէս իրեն համար սահմանուած էր : Իսկ բժիշկները ամէն օր կուգային կարեւոր պատրաստողական դարմաններն ընելու : Տասներկու օր ետքը արմատական քննութիւնը կատարեց բժշկապետն Վէրնէօյլ եւ ի խորհրդի բժշկաց բացորոշապէս հաստատեց թէ սարսառն (cancerium, ինձիքսի) չէ, եւ ոչ գեղձապատ (adénium) այլ պարզապէս պոլիպոտի նման մոլարոյսեր (excroissances polypiformes) որք

դժբախտաբար épithalien (տեսակ մը ինճիր-
ւե) բնութիւն ունին, եւ որք սակայն մարմ-
նոյ հիւսուածքին վրայ տակաւին արմատ ձգած
չեն թուիր: Ուստի ըստ իւր կարծեաց, որոյ
համամիտ էին նաեւ միւս բժիշկներ, արմա-
տական գործողութիւն մը, այսինքն անդամա-
հատութիւնը, — ի նկատ առնելով տիկնոջ տկա-
րութիւնը, տարիքն եւ գիրութիւնը —, քրէա-
կան ոճիր մի է, չպիտի գիմանայ եւ հաւա-
նականաբար գործողութեան ժամուն իսկ մա-
հացու օրհասարեր ելք մը կրնար ունենալ: Ա-
ռաջարկեց մուրաբայները քերել քեցեւ, — գոր-
ծողութիւն որ նուազ վտանգաւոր էր, թէ եւ
առաջնոյն նման վերստին կրկնուելու եւ բնդ-
հանրանալու վախը կը մնար: — Երկայն խորհրդ-
դակցելէն եւ շատ մը առարկութիւններէ ետ-
քը որոշեցին անհրաժեշտ այդ գործողութիւնը
կատարել:

Բժշկաց մեկնելէն ետքը, Սիրելիս անհամբեր
երդմնեցուց զիս պատուոյս վրայ՝ բժշկաց կար-
ծիքը առանց ակնածութեան իրեն ըսել շի-
տակ: Պատուոյս եւ Աստուծոյ վրայ երդում
ըրի, ինչպէս համոզուած էի բժշկաց խօսքե-
րէն, թէ ո՛չ իւր կասկածած եւ ո՛չ իմ վախ-
ցած ախտը վրան գտեր են: Այնչափ վստահա-
ւից ապաստան էր իմ խօսքիս, որ մինչեւ ետքը,
մինչեւ իւր մահը այնպէս հաւատաց, եւ բնաւ
կասկած չունեցաւ իւր անողորմելի ախտին վրայ:

Երկու օր յետոյ եկան բժիշկները գործողու-
թիւնը կատարելու: չորս էին եւ երկու մայ-
րապետք: Սիրելիս տեսաւ անոնց պատրաստու-
թիւնները եւ այս ա՛յս է ըսելով սրտապինդ
եւ անվեհեր նկատեց: Քլօրօֆօրմով անդգայա-
ցուցին զինքը, եւ զիս հրաւիրեցին հեռանալ:
Ո՛հ, այն ի՛նչ կսկծեցուցիչ սրտադող եւ քառ-
քնելի ճգնաժամ: Առընթեր մատուռ Տիրամօր
պատկերին հանդէպ ծնրադիր, քանիօ՛ն աղիւ-
ղորմ աղէկաւոր հեծկլտանօք ուխտեր ըրի
գործողութեան յաջողման եւ Սիրելւոյս բուժ-
ման համար, մինչեւ որ երեք քառորդ ետքը՝
որ գործողութիւնը տեսեց, եկան լմնցած եւ
յաջողած ըլլալը աւետեցին եւ զիս կանչեցին:
Ներս մօտայ. Սիրելիս դեռ անդգայութեան եւ
թմրութեան մէջ էր: Ապա, աչքերը բացաւ
եւ ինչպէս յետոյ կ'ըսէր, «ամենէն առաջ քու
կըրիկ աղւորիկ գլուխդ տեսայ եւ սիրտ առի:»

Գործողութիւնը յաջողած է, ըսին. քառա-
սունի չափ մուրաբայներ քերեր հաներ էին,
բայց բժիշկները սրտահոգ էին տակաւին, կը
վախնային որ ներքնաթաղանթի տապ (pé-
ritonite) կամ տենդ մը չգայ վրան: Անընդ-
հատ քանի մը օր առտու եւ իրիկուն եկան,
ուշի ուշով կը զննէին, վերջապէս շարաթէ
մը ետքը կատարելապէս յաջողուած ըլլալուն
վրայ վստահ՝ հաստատեցին մեզ եւ ըսին թէ
տասը օրէն կամ առ առաւելն երկու շարաթէն

կրնանք անվտանգ դարմանատունէն ելլել։ Յառաւել ի զգուշութիւն մենք աւելի երկար մնացինք։ Օր ըստ օրէ Սիրեկիս ապաքինուելու վրայ էր, ախորժակը բացուեցաւ․ իրիկունները շուրջը կը բոլորէինք խօսակցութեամբ․ ապաքինեալ մեծահարուստ տիկին մը վիպական ընթերցումներ կ'ընէր իւր առջեւ զոր սիրով մտիկ կ'ընէր, մի քանի անգամ ալ սենեկին քովնորի գռնակէն ելանք պարտէզը հանդարտաքայլ պտոյտներ ըրինք։ Բայց քնատութիւնը դեռ կը յարատեւէր եւ պարտաւորեցանք լինարիոնի (morphine) գործածութիւնը շարունակել։

Երեք շաբաթէն երախտագիտախտուն հրաժեշտ տուինք խնամածու բարի մայրապետաց եւ զիրենք դատ դատ ընծայներով գոհացնելով եկանք Ալքնիւ ա'իէնա, Բարիզի բարձրագիւր հովասուն ազնուականաց թաղը ուր առաջին յարկը բնակարան մը վարձած էին։ Երբ այդ փառաւոր դահլիճը մտաւ, խիստ դոճ եղաւ․ դահլիճին երկու ծայրը ննջարանի յատկացեալ սենեակներուն ընտրութիւնը իրեն ձգած էին․ ուղածը ընտրեց եւ հանգստեամբ տեղաւորուեցանք։

Որչափ որ բժիշկը հրաման տուած էր կառքով շրջագայելու, մենք ցնցումն չպատճառելու համար քանի մը անգամ հետիտոն, թեւ թեւի յամրաքայլ պզտիկ պտոյտներ ըրինք։ Բերկրեցաւ չափ մեզ մօտակայ Կալիէ փողոցէն

անցնելով, ուր առաջուց երկու տարի երջանիկ օրեր անցուցեր էինք․ դացինք Թրօքատէօն ուսկից աշխարհանդէսը տեսաւ գոցուելէն ետքը։ Ինքզինքը ուրախ կը ձեւացնէր, ախորժակը բացուեր էր, սակայն միշտ տկար կ'զգար զանձն․ վրայ չէր դար, չէր զօրանար։ Իսկ ես ի ներքուստ մտահոգ էի որովհետեւ ախտին նշանը բոլորովին դադրած չէր, թէեւ բժիշկները կը հաստատէին թէ մնացած պզտի երաշխս մի թերեւս ըլլայ պատճառը որ խտրելով կրնայ անհետանալ, թէ մեծաւ մասամբ ամէն կանայք ունին զայն եւ թէ այնչափ հոգ ընելու բան չկայ։

Աւա՛ղ, ընդունայն եւ անհիմն չէր կասկածնիս։ Բժիշկները կը յաճախէին․ Տօքթօր Վէրնէօյլ անընդմէջ չկրնալով դալ, իւր օգնական՝ բժշկական դասատու Պ․ Ռիքարը ամէն օր կը խրկէր։ Հիւանդանոցէն ելլանէս ամիս մը ետքը յեղակարծ եւ յանակնկալս վիէննա եղածին նման զարհուրելի սարսուռ մի վրան եկաւ։ Երեք ժամի չափ տեւեց, զինքը սպառսպուռ ուժաթափ ըրաւ եւ նորէն անկողին ձգեց։ Ըսուեցաւ, ինքն ալ հաւատաց թէ համաճարակ ինֆլուէնճա հիւանդութիւնն է, բայց ան չէր։ Իւր վիճակը կը ծանրանար հըսկայաքայլ։ Խնդրեցի, առաջարկեցի վերստին բժշկաց խորհրդակցութիւն մի ընել տալ։

Ներկայ էին Մայրութեան դարմանոցի (La

Maternité) բժշկապետ եւ Ակադէմիայի նախագահ Պ. Թառնիէ, անուանի մասնագէտ եւ վիրաբոյժ Պ. Թէրրիէ, աշխարհահռչակ ծերունին Վէրնէօյլ եւ մեր տան բժիշկ Տր. Լըրըսուլէ: Ուշագրութեամբ զննելէն ետքը նորէն մուրաբոյսներ գոյացած ըլլալը եւ մատակայ խոյլերու մէջ եւս ճարակիլը ստուգեցին: Քաջալերեցին զինքը սովորական աննշան խօսքերով, բայց յետ երկայն խորհրդակցութեան կանչեցին զիս սրահը եւ Պ. Թառնիէ՝ ի դիմաց միւս բժշկաց՝ յայտարարեց թէ յոյժ վտանգաւոր ամենածանր է վիճակը, թէ ախտը անդարմանելի է եւ թէ ըստ բժշկաց՝ աղատելու յոյս չկար:

Ո՛հ, Տէր, ինչո՞ւ խնայեցիր ինձ, ինչո՞ւ չանթաճար չինկայ այս յեղակարծ յայտնութեան ցնցման տակ: Միթէ անո՞ր համար որ տոկալ ապրիլ պէտք էր զինքը խնամելու համար եւ որ մեծն էր, պէտքէր անկարեկիւր երեւալ եւ անտարբերութիւն կեղծել իւր առջեւ: Բայց անդուգական Սիրելիւ խեղանի էր, աչքերէս սրտիս խորը կը թափանցէր. խօսքով խարուսղներէն չէր: Կը հասկնար իւր ցաւալի վիճակը: Ո՛չ ապաքէն ամէն հիւանդք խորհրդաւոր բնազդմամբ օրհասական ճիրանաց տակ դիւրաքակ զաղմաղմուն կապով մը միայն աշխարհիս հետ կապուած ըլլալնին կ'զգան: Յամառ քնահատութիւնը զինքը չափազանց

տկարացուց, որուն բնաբիռնով ճգնեցան յաղթել. տենդը որ հագով կ'սկսէր մաշեցուց զինքը բնաւին, եւ զայն մի քանի տեսակ քնաքինայ կալեկերպով (quinine valériane) հաղիւ կրցան քիչ մը մեղմացնել: Ախտին հիւթը մարմնոյն մէջ տարածուած, արիւնը թռնաւորուած էր: Ամէն օր վեց անգամ անութին տակ ջերմաչափը դնելով տետրի մը վրայ ջերմի աստիճանները ուշով կը նշանակէի, ինչպէս նաեւ ամեն արտասովոր երեւոյթները, բժշկաց ցուցունելու համար: Ինձ ի հաճոյս կը զիջանէր ջերմաչափը դնել, զոր ինքը 36—37 ¹/₂ Գիտէր, թէ եւ միշտ 38 ¹/₂ եւ 39 ¹/₂ էն աւելի էր:

Այս ամենայն մեծապէս տկարացուցին զինքը. նիհարցաւ շատ: Կը հանգստանար պարզապէս երբ ի քուն էր, եւ այն ատենը միայն զինքը կը ձգէի, քովի սրահը կը քաշուէի, ստէպ ստէպ սենեկին դուռը բանալով քուն թէ արթուն ըլլալը ստուգելու համար: Թէ եւ հիւանդապահ կինը քովն էր, վրան կը հսկէր, այսու ամենայնիւ կ'ուզէր որ ես միշտ քովն ըլլամ: Քանի մը անգամ առաջարկեցի որ գրեմ քոյրը գայ. եթէ գալու ըլլայ ի՞նչ կրնայ ընել ըսելով, չ'ուզեց: Բարիցի մէջ հայազգի եւ օտարազգի մեր մտերիմ եւ խնամոտ բարեկամներն եւս կը յաճախէին, առանձին չէին թողուր. սիրով կը տեսնէր զանոնք: Երբեմն ալ ի վիճակի չէր ընդունելու: Առաւօտները ելածիս

սկսեց սենեակը կ'երթայի, մէկտեղ կ'անցունէինք. նախաճաշն ու ճաշը, բարձիկներ ետին դնելով եւ յանկոյնի նստեցնելով՝ կը կերցունէի, զոր շատ անգամ ինձ հաճոյ ըլլալու համար միայն կ'ուտէր։ Հնարս կը խնդրէի, կը ճարտարէի համադամ կերակուրներ, հազուադիւս սրտուղներ եւ ամենազնիւ գինիներ Սիրելոյս ճարել որ ախորժակը բացուի ոյժ առնու։ Դեղերն ալ կ'ուզէր ձեռքէս առնել, աւելի առողջարար եւ անոյշ կուգան ըսելով։ Քանի՜ քանի՜ անգամ կրկնած էր թէ չգիտէի որ այսպէս ճարտար սեղանապետ ես եղեր, Աստուած վարձահատոյց ըլլայ քեզ լնա՛րիս (այրս)։

Ա՛խ, յանչափս կղիւթելով եւ սրտագին, ո՛չ յոգնութիւն եւ ոչ առողջութիւն նայելով, գիշեր եւ ցերէկ վրան հսկեցի, մինչեւ ես եւս ուժաթափ՝ բժշկին հրամանով քովի սենեակը ստիպուեցայ մեկուսանալ գիշերը քիչ մը հանգչելու։ Այսու ամենայնիւ երկու երեք անգամ կ'արթննայի բնաբիտնը ներարկելու եւ ուրիշ պիտոյքները հոգալու համար։ Այլ աւա՛ղ, ի նանիր ընդունայն եղան ամէն հոգածութիւն եւ սրտաբուղիս խնամք, չկրցայ զինքը ազատել եւ վերջը բերել։ Քանի կ'երթար աւելի կը տկարանար, եւ որչափ ծածկել կ'ուզէր իր զգացածը՝ զիս չվրդովելու համար, անգամ մը ինքզինքը չկրցաւ բռնել եւ սրտահառաչ «իմ գործս լնացած է, ըսաւ, ինձի համար յոյս

չկայ, բայց դուն ի՞նչ պիտի ըլլաս, սի՛րելիս, որ այդ տարեաց մէջ առաւելապէս իմ անձնուիրութեանս եւ խնամոցս պէտք ունիս։» Դառնագինս հառաչեց եւ սկսաւ լալ։ Իմ սրտակտուր ի կոր կքումս դիտելով, զջնաց ընդ փոյթ եւ բուռն ճիգ մը ընելով աւելցուց, «Ձէ՛, չէ՛, սի՛րելիս, քեզ չպիտի թողում, չպիտի մեռնիմ։ Բարեգուշակ առաւել տակ ծնած եմ, պղտիկութենէս ի վեր Աստուած առջեւս եղած է, միշտ ինձի առաջնորդած է։ Երջանիկ ամուսնութիւն մը բրած եմ, ձեռքէս որչափ եկաւ նայած եմ ազգիս օգտակար ըլլալ. դեռ շատ բան կրնամ ընել։ Աստուած զիս քեզմէ եւ տնանկները ինձմէ չպիտի զրկէ։ չպիտի մեռնիմ, սի՛րելիս, միւթարուէ՛, չպիտի թողում դքեզ։» Եւ սակայն քանի մը անգամ բարեկամութիւններուն կրկնած է եղեր թէ «Ակն յանգիման անվրդով մահը կը նկատեմ, բայց սրտամուշ ցաւ է ինձ որ ամուսինս անոք անօգնական պիտի մնայ։»

Այլ եւս անտի պատիր յոյսերով խաբուելու տեղի չէր մնացած։ Ըստ վճռոյ բժշկաց եւ ըստ օրինաց բնութեան՝ անդարմանելի էր ախտը, ինքզինքը կորսուած կ'զգար, եւ ես բուրրովին յուսարեկ էի։ Աստուծոյ ողորմութիւնը միայն մնացած էր. ի բոլոր սրտէ եւ լիակատար հաւատով ապաւինեցանք ի Նա։ Ամէն կողմերը «Տէր ողորմեա» ներ ըսուեցան։

Գրեւ տուի Մարտիրոս հայ քահանային թէ ինչպէս Զատիկի օրերը սովորութիւն եղած էր այցելել Բարիլի ազգայնոց, պատշաճ էր համանման նուիրական Յննդեան տօնի առթիւ եւս դալ, եւ յատկապէս հրաւիրեցի սիրելի ամուսինս խոստովանցելու եւ Ս. Հաղորդութիւն տալու համար: Զինքը չվրդովելու համար ալ ըսի թէ Զատիկի եւ Յննդեան տօներու առթիւ Մարտիրոս քահանայն Բարիլի դալ սովորութիւն ըրած ըլլալով, այս օրերս պիտի համնի եղեր տուն օրհնենք ընելու եւ Բարիլի ազգայինները հոգեւորապէս մխիթարելու: Ուրախացաւ շատ, եւ աղերսեց որ մեզ ալ բերել տամ:

Եկաւ քահանան տուն օրհնէնքը ըրաւ, որոյ արտասուած խառն ձայնակցեցանք: Ուզեց խոստովանիլ, եւ ջերմեանդութեամբ հաղորդուեցաւ: Չ'յագեցաւ այնուհետեւ Յիսուս կանչելէն, «Դուն հասիր Յի'սուս, այցելէ ինձ» կրկնեց շարունակ մինչեւ ցմահ:

Նուիրական ուրիշ պարտք մի ալ կար, այն էր հարազատ Հօրմէն իրեն բաժին ինկած Աստարճի խանի սենեակներուն փոխանցումը, որոց համար ի վաղուց ստէպ ըսած էի թէ անգլաակ ըլլալնուս ծախս, կամ ազգային Հիւանդանոցին նուիրէ, կամ քրօջ դրաց դարձուր: Բաղձանք ունէր, բայց ցայն վայր դանդաղած էր: Յանգէսս իրեն, դրած էի Պատ. Հոգա-

բարձութեան՝ փոխանցութեան պէտք եղած թուղթը չինել եւ անյապաղ ինձ հասցնել: Ամենածանր ճգնաժամի օրը հասաւ թուղթը: Սիրելիս միւսանգամ չարագուշակ ահաւոր սարսուռով կը տաքնապէր: Մերձակոյ թաղային բժիշկը շտապած հասած էր, չորս անգամ ներմուծիչ գործիքով եթեր ներարկած, եւացեալ ջրոյ կուժեր անարներուն դնելով, եւ ամէն կէս ժամ դգալ մի եթեր խմցնելով, հուսկ ուրեմն երեք ժամէն հաղիւ սարսուռը տեղի տուաւ, զինքը բոլորովն ուժասպառ թողլով:

Ո՛հ երկրորդ օրը, Յունուար 31 ը խարուսիկ չարարատ օրհասական օրն է եղեր: Ըստ սովորութեան կանուխ քովը գացի, նոր արթնցած էր. մարմնոյ ջերմութիւնը 36 1/2 աստիճան, սովորական աւոյջ մարդու մը տատիւն, որ բովանդակ հիւանդութեան աւան երբէք չէր եղած: Կապտերին վերջալոյսն, ետքի շողիւնն է եղեր այդ: Տաք արդանակը խմեց, չաքարախառն եւ լիմոնով համմեալ գաղջ Սէն Ժիւլիէն գինին պատրաստեցի զոր սիրով առաւ, անկողինը նստեցաւ, կրթնելով բարձիկներուն զոր ետին դրած էի, կամ սիրանոյչ գլուխը ուսոցս վրայ դրած: Աթոս քովը քաշեցի, ձեռք ի ձեռին երկար ժամանակ խօսակցեցանք, ապազային վրայ այլ եւ այլ առաջադրութիւններ ըրինք: Ստէպ Մայիս

ամսոյն վաղ ընդփոյթ հասնելուն բաղձանք կը յայտնէր երկաթախառն ջերմուկներ երթալու եւ ոյժ առնելու համար։ Պատեհ առիթ համարելով փոխանցման թուղթը ստորագրել առաջարկեցի։ Ջեռքս կը դողայ ըսաւ, ինչո՞ւ աճապարենք, երկու շարժութէն քիչ մը ոյժ առնելով կ'ստորագրեմ կամակար։ Իմ'խորհրդիս վրայ ինքզինք ժողովեց, ստորագրեց եւ քանի մի անգամ ի սրտէ կեղծ ըլլայ ըսաւ։ Օսմանեան Հիւպատոսին՝ որ քիչ մի ետքը եկաւ նոյնը կրկնեց եւ ինքնայօժար կամօք ստորագրած ըլլալը հաստատեց։

Երեք ժամ այսպէս խօսակցութեամբ անցուցինք մինչեւ նախաճաշի ժամանակ. համեմատաբար աղէկ ճաշեց, նոյն խօս ոչխարի կողիկն զոր չէր ուզեր, եւ զոր բժիշկները պատուիրած էին ոյժ առնելու համար, «Քու սիրոյդ համար» ըսելով՝ կերաւ։ Խնդրեց որ ես ալ նախաճաշս ընեմ, եւ ինքք քիչ մը հանգչի քնանայ։ Պառկեցուցի զինքը։ Ութը վայրկեան հազիւ քովէն ելած էի եւ պաղտած կերակուրս կ'ուտէի, միւսանդամ կանչեց եւ հարցուց թէ վառարանը կրակ կայ մի, կը մօմ' ըսաւ։ Վառարանը կը վառէր, վրան մուշտակ եւ ասուեակ ձգեցի, աղէկ մը ծածկեցի եւ ուշիկ անոտնաճայն դուրս ելայ եւ ահա քիչ ետքը յանկարծ ակռաներու կրճումանց ձայն մը առի, ներս վազեցի, սարսուռը նորէն բռներ էր։ Փու-

թանակի մէկը սուրաց բժիշկը կանչել. դեռ չեկած փութացինք առջի օրուան դարմաններն ըրինք, այսինքն եթեր ներարկել, ջեռուցիչ կուժեր դնել եւ քառորդ ընդմէջ եթեր խմցնել։ Յաջողեցանք երեք քառորդ ժամու մէջ զինքը հանդարտեցնել եւ թմրեցաւ ի քուն։ Կէս ժամ չ'անցած նորէն կանչեց, օրհասական դողը ուժգին կը ցնցէր զինքը։ Ահ ի՞նչ կ'ըլլամ օգնութեան հասիր Վա'րիս, բան մը կ'ըլլամ, աղատէ զիս սիրելիս, կ'ըսէր, կողկողաքինս կը դռչէր, ձեռքերը կը շարժէր եւ աչօք իսկ կ'աղերսէր. օգը կը պակսէր, չնչառութիւնը կ'ընդհատէր։ Ոհ, հէքս եւ տարադր, վշտահարս եւ թշուառս, ի՞նչ կրնայի ընել. ջեռուցեալ ջուրը, բարկօղին (cognac), մեղմացուցիչ դեղեր անզօր անարդիւն էին։ Քառորդ մը տառապեցաւ, եւ «խնդրեմ դարձուր զիս» ըսելով բազուկները ինծի տարածեց։ Գրկեցի զինքը եւ գլուխը դեռ բարձին չդրած գրկացս մէջ ոգեւորքը սկսաւ։ Կէս ժամին ետքը այլ եւս նեկտարս չկար, հրաժեշտ տուած էր յաշխարհէ։

Սիրելի՛ ընթերցող, որ փափուկ կարեկից սիրտ ունիս, եւ ում՝ Աստուած այս դժբաղդութիւնը տեսնել չի տայ, դու ինքնին կրնաս երեւակայել թէ ի՞նչ սրտակտուր էր այդ վայրկեանը, որչա՛փ աղիտղորմ վիճակս, եւ քանիօ՞ն ծանրաթախիծ եւ դառնաղէտ՝ մարմնքս։ Շունչս

կորած, ուժաթափ եւ նուազեալ ինկայ Սիրելւոյ մահճին քով ի ծունր: Փարեցի զինքը բազուկներովս եւ խելացնոր կահանալիր Նեկտա՛ր Նեկտա՛ր կը կանչէի, բայց Նեկտարս պատասխան չէր տար: Այն խոշոր կենսատու լուսափառ աչքերն անլոյս ակնապիշ վրաս սեւեռած էին: այն չքնաղ շնորհագեղ դէմքը, այն պատկառանք ներշնչող երեսը կարծես թէ առաւել վայելչագեղ պատկառելի տիպար մը առած էին: Երբեմն գիրուկ թորթոշ եւ այժմ հիւժեալ նրբենի թաթիկներն մարմարիոնի գոյն առած՝ իւր ամօթխած կուրծքը կը ծածկէին: Ո՛հ, ահա անդ առջեւ էր անզուգական մեծահոգի հոգեհատորս, բազմամեայ սիրելի կենակիցս, իմ սրտապինդ նեցուկս, սիրանոյշ բնկերս, խորհրդականս, որ ի սրտէ եւ հաւատարմաբար սիրած էր զիս, եւ զոր փոխադարձ կաթողին կը սիրէի: Յոգնաթիւ տարիներ նուազեցուցած չէին խանդակաթ մեր սէրը միմեանց վրայ: Գեանաքարչ չէր մեր սէրը, եւ ոչ իսկ առ երեսս արտաքին ցոյցք, այլ խորապէս ի սիրտ արմատացած, փոխանակի համարման եւ մեծարանաց արդիւնք, բազմաժամանակեայ կենակցութեամբ ամրապնդեալ: Եւ ահա այդ առաքինազարդ Տիկինս որ ամենափոքր նշանէ մի եւ սրտիս խորը թափանցելով մտքէս անցածը եւ կամքս կը գուշակէր եւ պատրաստակամ կը կատարէր, որ զիս երջանկա-

ցընել իրեն երջանկութիւն կը համարէր, իւր ճգնաժամին մէջ իսկ սրտկեղ վրաս կ'արգահատէր, ահա այդ անգնահատելի գանձս էր զոր կը կորսնցնէի, որ սաւառնելով յերկինս յուսահատութեան եւ ցաւոց անդունդի մէջ խորասուզեց զիս անմխիթար: Ի կենդանութեան ստէպ կ'ըսէր թէ՛ յաղթիս յԱստուածուստ կը խնդրէ որ ինձմէ առաջ մեռնի, որովհետեւ առանց ինձի կորած էր, թէ ես մնալով իրմէ ետքը յաջողակ էի ամենայն ինչ կարգադրել, թաղումը հոգալ եւ իւր բաղձանքները կատարել, որոյ միշտ կը պատասխանէի թէ այո՛ ես ալ կ'ուզէի առաջ իրեն յատուցաւ փոխումը, բայց ոչ թէ դործերը կարգի դնելու համար, այլ որպէս զի այրը կորսնցնելու կսկիծը չունենայ: Զայս կ'ըսէի, բայց բնաւ մտարեւած չէի, մտքէս չէր անցած թէ այնու այդչափ դառնաղէտ մորմը իմ վրայ պիտի ծանրանար, եւ կողկողազին՝ իւր տակաւին տաք մարմինը բաղկացոյ մէջ կը սեղմէի, իւր անաղարտ ճակատը աչացս փոակներով կը թրջէի, յեղյեղելով ստէպ, թուա՛ն ձեռքէս քաղցրաճայն թռչնիկս, ուղացա՛ւ իւր մաքուր հոգին երկնից կամարը: Աւա՛ղ այն օրուան լուսնալուսն, այն լուսոյն որ տեսաւ Սիրելւոյս երկու լուսաղբերոց ցամքիլը: Ո՛հ Աստուած իմ, ինչո՞ւ պահեցիր զիս այս դառն օրուան...: Անողո՛ք մահ, ինչո՞ւ Սիրելւոյս

վրայ տիրելու եկար. թո՛ղ զինքը, թո՛ղ, կ'ազերսեմ, ահա զիս առ, Նեկտարս թո՛ղ տուր:

Հիւանդասպահ կինը, եւ տանը տիրիկնը նոյնպէս ծուներ դրած դառնապէս կ'ողբային, մինչեւ ուրիշները վրայ եկան եւ բռնի զիս Սիրելիէս բաժնելով քովի սրահը տարին: Ուղեցին զիս պանդոկէն ալ հեռացնել. սրտմոեկով բացարձակապէս մերժեցի եւ երեք օր քովի սենեակը մնացի: Օրուան մէջ եւ անքուն գիշերները թէեւ նուազեալ ստէպ Սիրելւոյս քով կ'երթայի աղօթելու, լալու եւ զինքը համբուրելու համար: Առանձին սենեակս քաշուած արմուկն ի ծունկ եւ ձեռն ի ծնօտի աղէկէզ եւ ցաւոյ անդունդի մէջ խորասուզած՝ ամբողջ ժամեր կ'անցունէի: Միտքս կը բերէի իւր սիրարոյր քնքուշները, իւր առ իս սրտակաթ հոգածութիւնը, սրտաբուզիս շնորհակալութիւնները ամէն անգամ որ իւր գրութիւնները կ'ընէի, իւր բաղձանքը կը կատարէի, միայնութեան, առանձնութեան ասանհիս անցուցած անձանձրոյթ անոյշ ժամերը, ինչպէս հիւրերու եւ բարեկամաց պատուասիրական ընդունելութիւնը որ երկոցունցս համահաւասար հաճոյք էր, եւ այնչափ դոհունակութիւն կը պատճառէր ամենուն եւ շինութիւն մեր տան, որ գրեթէ ժամադրաւայր եղած էր, եւ քանի շքեղ զուարթ երեկոյթներ, պարահանդէսներ ազգայինք եւ օտարազգիք անցուցած էին մեզ

հետ ի միասին: Կը յիշէի դեսպանական դահլիճներու, եւ ճոխապանծ ակումբներու մէջ իրեն ազգած եւ վայելած պատկառանքն եւ մեծարանքը, որոյ փայլը ազգին ընդհանրութեան վրայ կը ցոլանար: Կը սիրէր ճոխութիւնը եւ կը վայելցնէր. ինձմէ աւելի ուրախացաւ երբ հանդերձ ազնուականութեան ասպետական տիտղոսը շնորհուեցաւ ինձ կայսերական հրովարտակով: Հրճուեցաւ Շէֆաքաթի չքանչանը ստանալուն: Հաճոյք զգացած էր երբ Մէթէռնիկ իշխանին միջնորդութեամբ թիւյլըրի պալատը Նարոլէոն կայսեր եւ կայսրուհւոյն յատկապէս ներկայացանք, Աւստրիոյ Ռուսօլֆ եւ Սթէֆանի թագածառանգներուն հետ խօսակցեցանք: Չորս անգամ ճամբորդութեամբ եւրոպիոյ մեծ մասը տեսանք, նոյնպէս Ափրիկէ եւ Ասիա. բայց, չաղակրատանք, անձնապարծութիւն չէր սիրեր: Քանի՜ անգամ շնորհակալու մտօք գոհունակութիւն յայտնած էր իւր բարեկեցիկ վիճակին եւ բարձրակալ գրից համար, զոր ինձ կը վերադէր, եւ անկեղծիկ շեշտով կը յաւելուր միանգամայն որ, եթէ ճակատագիրը այլ վիճակ մեզ սահմանած ըլլար, ես ճարտարութեամբ, անտեսադիտութեամբ եւ ձեռակերտներովս ստուգիւ անկարօտ հանգստաւէտ կեանք անցունել կուտայի քեզ, աղէկ կ'ուտէինք, մաքուր կը հագուէինք, եւ դարձեալ

օրինակելի տուն մը կ'ըլլայինք: Փոխանակ պէտք եղածները դուրսէն գնելու, շատ անգամ իմ փողպատներս եւ այլն ինք անձամբ կը ձեւէր, կը շինէր, — առանց բնաւ պէտք ունենալու, — եւ պարծանօք կը ցուցունէր թէ խանութէ առնուածներէն որչա՛փ աւելի ձեւաւոր, ընտիր եւ տոկուն են:

Ո՛հ, իւր ջերմեռանդութիւնն ի կրօնս, խանդը առ ազգն, կարօտ աղջկանց համար ազգաշէն կրթասիրութիւնը, անստգլուտ, անաղարտ վարքը, օրինակելի կեանքը, վեհանձն ազնուական սիրտը, իւր բոլոր բարեմասնութիւնները եւ կեանքերնուս ամէն պարագայները մէկիկ մէկիկ մտացս եւ աչացս առջեւ կը բերէի եւ կորստեանս մեծ դժութիւնը ի կշիռ դնելով հեղձամղձիկ շնչարգել կը կողկողէի: Անողբքելի իրականութիւնը, զոր անհնար էր անտես ընել, եւ յորմէ խուսափելն իսկ անկարելի, ամէն արհաւիրք, ուրուական տեսութիւնք եւ դառնադառն հետեութիւնք կուգային կը կանգնէին ինձ դէմ: Անոք անօգնական, տարածամ անջատեալ, որպէս որովն ի մաքույ եւ եղնիկն յեղջերուէ, չկար ինձ այնուհետեւ ապաստարան եւ ափսիութիւն, ոչ ի խնդութեան ուրախակից, ոչ ի տխրութեան քաջալերիչ, ոչ ի հիւանդութեան դարմանող, ոչ ի տարակուսանս խորհրդատու, այլ քստմեկի տաքակուսանս խորհրդատու, անդունդ յուսահատութեան եւ

առանձնութիւն մշտնջենական: Յմա՛հ բաժնուիլ Սիրականէս, յորմէ առժամանակեայ բաժանումն իսկ այնչափ տխրաւիթ էր ինձ: Մեր կենակցութեան մէջ երկու անգամ գործոց ստիպմամբ պակաւատեւ ժամանակ բաժնուած մնացեր էինք: Այն ի՞նչ անձկանօք գրկախառնուեցանք յետոյ՝ բացակայութեան դառնութիւնը երկկողմէն ալ զգացած ըլլալով: Որչա՛փ մտահոգ ակընդէտ կ'սպասէր ամենօրեայ դարձիս ի տուն եւ ես քանիօ՛ն ջղածիգ կը տագնապէի երբ կառքով պտոյտքէն վերադարձը կ'ուշանար: Եւ զիս՞րդ հանդուրժէի այժմ այս յարակայ յաւերժական բաժանման: Յաւոց անդունդի մէջ գահավէժ՝ անկարող էին բանք եւ խօսք, կսկծական վիճակս նկարագրել. եւ նոյն իսկ աննման ողբերգուն երեմիա որ մի միայն ատակ կարող է իւր ողբերը հաւասարել աղէտից, անձեռնհաս պիտի ըլլար սրտիս մորմոքն ըստ իսկութեանը պատկերացնել:

Երեք օր այսպէս անցուցի հեծկտանօք, համակ արտասուաց մէջ որ լռելեայն հեղեղանման աչքերէս կը հոսէին: Շատերը եկան յաճախակի մխիթարել զիս, բայց ձայն յանապատի էին անոնց խօսքերը, արձագանք չէին գտներ սրտիս մէջ. լաւագոյն է նայիլ արտասուօք եւ սիրելոյն յիշատակովն մխիթարուիլ, քան աննշան հնացեալ խօսքերու եւ մոռացման մէջ պատիր հանդարտութիւն փնտռել:

Այդ երեք աւուրց միջոցին զմեւեցաւ պարկեշտօրէն Սիրեւոյս մարմինն, եւ ես պատրաստուեցայ ծովագնաց իրեն ուղեկից ըլլալ ի Պոլիս: Բոլոր բարեկամք ընդդիմացան, բժիշկը անձնական տկարութեանս նայելով կ'ըսէր թէ չէր կրնար ողջմամբ Պոլիս հասնիլս երաշխաւորել, կը պնդէր թէ պէտք է ցամաքէն երթամ, եւ այն ալ ստէպ ընդհատումներով եւ գիշերները հանգիստ առնելու պայմանաւ: Իսկ Աւստրիոյ մեր Հիւպատոսը Ասպետ Էօսթէրրայխէր սպառնաց թէ անցագիրս չպիտի վաւերագրէր: Բարեկամներս կ'առարկէին թէ միասին ուղեկցելով բնաւ օգուտ եւ ծառայութիւն մը իրեն չէի կրնար մատուցանել եւ կը յորդորէին ի սէր Բնկերուհւոյս, իւր թաղումը եւ ուրիշ կարգադրութիւններն ընելու համար անձինս խնայել: Դառն էր ինձ մտածել եւ զինքը առանձին ի ճանապարհ հանել, այլ մէջ բերուած պատճառներով եւ Սիրեւոյս ի Պոլիս աւելի օգտակար ըլլալու համոզմամբ երբ ստիպուեցայ զիջանիլ, պատուական Հիւպատոսը գրկեց զիս եւ դառնապէս լացաւ: Բնկերացայ Սիրեւոյս մինչեւ չոգեկառաց կայարանը:

Ո՛ր դառն բաժանմանս: Սիրելիս ամբողջած ուրոյն կառքին հանդէպ տախտակեայ երկայն նստարանին վրայ ինկած կամ յոտնկայս աղէխարչ կը հեծէի, մինչեւ սուլակը երրորդ նշա-

նը հնչեց եւ կառախումբը սկսաւ շարժիլ: Երթա՛ն բարով, սիրելիդ իմ Նեկատր, Նեկատրդ իմ սիրելի, երթա՛ն բարով: Աստուած հետդ ըլլայ. դու արդէն Աստուծոյ հետն ես: Ինձ այլ եւս պէտք չունի՛ս եղեր կ'ըսեն: Վա՛հ Սիրելիս, նախազգած մարգարէացեր ըսեր էիք թէ, ոտքով Պոլիս չպիտի դառնաս, բայց այդ եղկութիւնը մտքէդ չէր անցեր հարկաւ, թէ անագորոյն ճակատագիրը գրեղ առանց ինձ եւ զիս առանց քեզ ճանապարհորդելու դատապարտած է եղեր: Հառաչանօք ակնապիշ մնացի մինչեւ ետքի կառքին անտեսանելի ըլլալը եւ նուաղեալ ինկայ նստարանի վրայ: Պաշտօնեայք լռելեայն կը նկատէին զիս, եւ թէպէտեւ արգիլեալ էր անդ յամել նստելը, սակայն թոյլատրեցին բան չըսին կարեկցաբար:

Երկու օրէն, յետ սակաւ ինչ կազդուրելոյ, ճամբայ ելայ ես ալ. վիէննա երեք օր մնացի, մահուան ծանուցագրերը պատրաստեցի տպել տուի, կեդրոնական գերեզմանոցը պտըտեցայ, հոյակապ շիրիմները, դամբարանները, մահարձանները աչքէ անցուցի. ոմանց պատկերները առի, նմանօրինակ դամբարան մը չիլնել տալու համար: Պոլիս հասնելէս երեք օր ետքը, աղէկէզ եւ բարեկամաց ներկայութեամբ Սիրեւոյս դադաղը չոգենաւէն Աւստրիական Լոյտ ընկերութեան ի պատիւ խրկած չոգեմակոյկը փոխադրելով, ցամաք հանեցինք եւ Ս.

Երրորդութեան եկեղեցին բերինք: Երրորդ օր տխուր յուզարկաւորութիւնը կատարուեցաւ: Այդ մահառիթ հանդէսին վրայ երկարելը թերեւս աւելորդ համարուի: Ներկայք ակա- նատես եղան, հեռուորք լրագրաց մէջ կար- դացին, իսկ նոքա որք չեն տեսած եւ չեն կարդացած, Յիշատակիս վերջը, լրագրաց յօդուածներու առտպեալ նկարագրութիւն- ները կրնան կարդալ եւ խմանալ:

Բարէ՛, ներուի ինձ սակայն վերջին ողջոյնս ուղղել Սիրելոյս: Անմոռացք իմ Նեկտար, դացի՛ր բաժնուեցար դու ինձմէ, տերեւաթափ վարդի պէս ինկար, բայց գիտցիր որ սիրտս ալ հետ տարիր: տարիներու ընթացքին մէջ սերտ սիրոյ կապանքն որով մեր սրտերն իրա- րու հետ կցեցան, գիտցի՛ր որ քու բաժան- մամբ չքակուեցան: Բայց շատ ծանր բաժա- նում է այս ալեւորեալ բեկեալ սրտիս: Գի- տէի՛ր արդեօք, գիտէի՛ր Սիրելիք իմ որ այս- պէս աղէխարչ հալումաչ ցաւոյ պիտի մատնես անձկաւոյդ սիրտը: Ա՛յո, անշուշտ գիտէիք, ինչո՞ւ ուրեմն բաժնուեցար ինձմէ: Ամուսնա- կան սուրբ սիրոյ ջերմ վառարան մի էր սիրտդ: Բայց դուն գիտես իմ սէրս ալ, եւ սակայն չարակսկիծ մորմնքմանց զիս մատնելու չվարանեցար: Ո՛հ, ինչո՞ւ կրեմ ես այսուհետեւ այս լոյսն որ առանց քեզ խաւար է, ի՞նչպէս անցնեմ ժամանակս որ առանց քեզ տանջանք

մի է: Այսպէս դատաւարտուեցայ ուրեմն աշխարհին աղմուկին մէջ, իբրեւ ճնճղուկ մի ի տանիս միայն միայնակ մնալու: Մեր սրտա- լիւր սիրոյն, երանաւէտ կենակցութեան միայն յիշատակը, բարեբաւտ իրականութեան միայն ստուերը պիտի մնայ եղեր եւ ամենայն ինչ իբրեւ գծին միջօրէի արեւուն դիմաց պիտի հալի անհետանա՛յ եղեր: Վա՛հ, ես հոգւոյդ համար ողորմութիւն պիտի տամ եղեր: այդ օրը պիտի տեսնեմ եղեր որ բա- նիւ եւ գրով ի յիշատակ քո եւ վասն հոգւոյդ ինձ դիմումներ ըլլան...: Ո՛հ, գիտցի՛ր որ անձկաւոյդ անձուկը յարածամ անձկայրեաց կը մղէ զիս, երկրիս վրայ թողած յիշատակիդ՝ մարմնոյդ, ամէն օր յայցելութիւն ելնելու:

Այո՛, կ'երթամ ամէն օր յուստ եւ յայցելու- թիւն Սուրբ Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ պահա- րանը, ուր Սիրելիս կը հանգչի, լալ, խօսիլ հե- տը, աղի արտասուօք այրած սիրտս հովացնել եւ դղրդեալ ջիւղերս մեղմացնել: Թառելով իբ- րեւ թռչուն որ այլ եւս չուզեր թեւերը գոր- ծածել թռչիլ եւ տեղէն հեռանալ, կը մնամ եւ ես անդ ի հծծիւնս եւ ի հեծկտանս, յոր- դարուղիս արտասուօք թանալով իւր սգատը- խուր դադաղը որոյ մէջ իւր անարատ մար- մինը պարփակուած է: Անդ է իմ գանձս եւ «Ուր գանձն ձեր է, անդ եւ սիրտք ձեր եղի- ցին»: Քանզի եթէ սլացաւ գնաց նա յօթեւանս

երանելեաց, հնազանդելով Արարչին որ զինքը կոչեց ի վարձատրութիւն իւր առաքինական գործոց, մարմինը աստ թողուց ինձ գրաւական, մինչ զի այն իսկ բարձրանայ երթայ ընդխառնիլ միւսանգամ իւր սուրբ հոգւոյ հետ:

Թէպէտ եւ դժնդակ հարուածոյ կոտանաց տակ տկարացայ, պահ մի միտքս խանգարեցաւ, կ'ընդունիմ սակայն, կը խոստովանիմ, կը հաւատամ յարութեան եւ հանդերձեալ կենաց: Բնութեան երեւոյթք, ներքին բնածին զգացումս, դարուց ի դարս համայն ազանց համահաւասար հաւատք են առ այն: Ո՛հ, ո՛հ, պարզապէս քրիստոնէական քերթողութիւն, ինքնաշնար գաղափար, սին կեղծիք, խօլահոն ցնորք չէ կրօնական այդ քաղցր վարդապետութիւն: Եթէ ծովամոյն թելով երկու հակոտնեայ աշխարհք կապուած են միմեանց հետ, երկու հոգւոց ինչո՞ւ անտեսանելի հոգեկան շաղկապով, յուսով եւ հաւատով միմեանց հետ յարաբերութիւնը անշնար համարուի: Անկասկած պիտի միաւորին մեր հոգիք միմեանց հետ, եւ մեր մարմինք թէեւ կը բորբոսին կը մնան աստ, յաշխարհի, անվրէպ պիտի վերակենդանանան եւ պիտի միանան մեր հոգւոյ հետ:

Աստ է առ այժմ եւ Սիրելւոյս մարմինն, եւ քանի մի օրէն պիտի փոխադրուի իւր դամ-

բարանը, զոր ի կենդանութեան չինել խօսք ըրած էինք, եւ զոր ետքի օրերն ալ յանձնարարեց ինձ կաթողին՝ քովէ քով թաղուելու համար պատրաստել: Ո՛հ, այլ եւս չպիտի մտնէ եղեր իւր տնակը, զոր նուիրած էի նմա, զոր աշնչափ կը սիրէր եւ իւր անձնական արդուզարդէն աւելի զարդարել կ'ախորժէր: Ա՞յդ պիտի ըլլայ եղեր իւր մշտական բնակարանը, ուր ես ալ պիտի երթամ առ ընթեր իւր քովը հանգչելու, մինչեւ ցօրն յորում մեր մարմինք եւս սլանան մեր հոգւոյ հետ եւ մեր հոգիք միմեանց հետ միաւորին: Ե՞րբ պիտի ըլլայ այն բարերաստ ժամը, այն երանաւէտ օրը: Ո՛հ, Սիրելիդ իմ նեկտար, նեկտարդ իմ սիրելի որ յայդ անգրաւական վայելք կը հանգչիս, եւ ի բարձուստ կը տեսնես զայս զիմ ողբ եւ դառնակսկիծ կոծ, յիշէ՛ երկնից կամարէն ալ իմ սէրս, միտքդ բեր թէ արտասուաց վայրը թշուառ եւ լքեալ՝ բայց զքեզ պաշտող սիրտ մը կայ: Արդահատէ՛ տառապեալ ամուսնոյդ, ոյր եւ փոքր իսկ վիշտ աշնչափ դժուարեմբեր էր քեզ համար: Գիտէիր եւ կ'ըսէիր թէ կանայք աւելի պնդակազմ եւ համբերատար են աղէտից առջեւ, իսկ մեք արքս կը թերանանք կ'ընկճինք եւ չենք զիմանար սրտաբեկ հարուածոց: Եւ ահա կզգամ թէ այլ եւս չ'երկարի պիտի քեզմէ բաժանումս: Սրտիս կսկիծն կը մաշէ իմ օրերս ալ եւ զքեզ տեսնելու

սրտեռանդն անձուկս զիս առ քեզ կը մերձեցընէ։ Միջնորդէ՛ խնդրեմ՝ փութացնել այդ ժամը կամ գէթ կար եւ կարողութիւն չնորհել թշուառիս տոկալ բաժանմանդ։ Ունիմ, այո՛, ունիմ ինձ մխիթարութիւն նազելի մատանցդ ճարտար ձեռակերաները, չնորհազարդ լուսանկարդ եւ մանաւանդ իբրեւ սրբանուէր մասունք ցմահ անկորուստ պիտի պահեմ սեւաթոյր փափկաթեւ հերացդ ցցունքը։ Քու յիշատակդ, քոյդ սէր անեղծ քանդակեալ պիտի մնան սրտիս եւ մտացս մէջ։ Անհնար է որ քեզ մոռնամ, ամէն քայլ որ կ'առնեմ, ամէն տեսարան, քեզ վերաբերեալ ամէն առարկայ քու քաղցր յիշատակդ կը զարթուցանեն յիս։ Բայց ո՞ւր էր թէ արժանի ըլլայի հեշտալուր ձայնդ ալ լսելու, որ կենդանութեանդ ատեն մոռցնել կուտար ինձ ամէն վիշտ եւ սրտի նեղութիւն։ Աւա՛ղ, ինչո՞ւ ձայները ամբողջով խորնեան ձայնագիր գործիքով չհամբարեցի դաշնաւոր հրեշտակային ձայնդ, քու կարօտն առնելու եւ ի տխրութեամբ տխրամած օրերուս։ Եթէ գայդ չնախատեսեցի, մի՛ զլանար գէթ յերազի երեւնալ ինձ աւելի յաճախ։

Գիտե՞ս Դու թէ անկարեկիր անմէտ եմ ես աշխարհային զրօսանաց, իմ հաճոյք խնայական եւ հոգեկան պարապմանց, սրբաշունչ նաչութեան, ի տան եւ ի քեզ կեդրոնացեալ էին։ Առանց քեզ անլոյս աչք, անփետուր

թռչուն, անհոգի մարմին, հէգ թշուառ անձնաւորութիւն մի եղած եմ, եւ Արտաւազդայ պէս կը գոչեմ, «Դու գնացիր եւ զաշխարհ ընդ քեզ տարար, մեք աւերակացս որպէ՞ս թագաւորեմք»։ Այլ կտուր թողուցիր զիս միայն միայնակ, հնազանդեցար Աստուծոյ հրամանին։ Կ'աղաւաղես վրաս, դիտեմ, կը հաւատաս դառնազէտ կողկողանացս։ Ո՛հ, որպէս հաճութեամբ կ'ընդունէիր կը հոտուքտայիր ծաղկանց փունջը որ հիւանդութեանդ ատեն անպակաս էր դարանիդ վրայ եւ զոր ամէն օր թարմ քեզ կը բերէի յընծայ։ Ընդունէ՛ ապա իբրեւ ապացոյց անմոռաց սիրոյ նաեւ այս Յիշատակս զոր քեզ կը ձօնեմ ի սրտէ, այն սրտէն որ արդէն քեզ նուիրուած է, անզուգականդ իմ սիրելի Նեկտար։

Ա. Խ. ՋՈՒՆԴ

Կը մնայ ինձ այլ եւս մի նուիրական պարտք, որ «ՅԻՇԱՏԱԿ» գրքոյկիս հրատարակութեան շարժառիթներէն մին է, այն է՝ իմ կողմանէ եւ յանուն ողբացեալ Տիկնոջ սրտագին երախտագիտութիւն յայտնել միւսանգամ հրապարակաւ այն ամենայն ցաւակցական արտայայտութեանց համար, որով ամէն դասու եւ անխտիր հայազգի եւ օտարազգի յոգնախուռն բազմութիւնը Սիրելոյս յուզարկաւորութիւնը

պատուեցին իրենց ներկայութեամբ: Հանրային սգոյ այդ յայտարարութիւնը ոչ սակաւ մխիթարութիւն եղաւ ինձ: Շնորհակալ եմ, ի սրտէ շնորհակալ: Յատկապէս սրտաբույս երախտադիտութեան պարտքս կուգամ վճարել նաեւ այն գթասիրտ բարեկամաց որք իրենց ցաւակցութիւնն յայտնել եւ զիս մխիթարել բարեհաճեցան ինքնայորդոր հեռագրովք եւ իրենց նամակներով, զորս անխտիր եւ առանց վարանման ամիսիկացի դրքոյկիս մէջ Սիրելւոյս յիշատակը ըստ կարի յաւերժացնելու բաղձանօք: Ներուի ինձ եւս, եթէ ընկճեալ դառնալէտ ցաւոց մէջ, մանաւանդ սկիզբները, ամէն նամակներու պատասխանը չեմ կրցած տալ: Բազմաթիւ եւ մեզ համար կարի թանկագին նամակներ ալ ստացանք Սիրելւոյս հիւանդութեան ժամանակ, զորս իրեն կարգաւով՝ երախտագէտ սրտով մօտիկ ըրած էր: Բայց նոյները ամբողջովին հրատարակելը մեծահատոր գիրք, իսկ ընտրանօք ամիսիկելը՝ անճաշ համարելով, միայն մահուանէ ետքը եկած գրութիւններն եւ պատասխանիքն հրատարակել չատացայ:

Ա. Խ. Զ.

Է. Պոլիս, Բերս

20 Մայիս 1890

AVANT-PROPOS

La compagne de ma vie n'est plus. Celle qui pendant 28 ans a partagé mes joies et mes peines, qui trouvait dans sa tendresse les moyens les plus ingénieux pour me soutenir au milieu des épreuves et adoucir les déboires inséparables de l'existence, m'a été ravie par une mort cruelle, et je suis resté seul, seul abîmé dans ma douleur....

Mais est-elle disparue pour jamais? Ne restera-t-il rien pour la rappeler à ce monde qu'elle a quitté?

Elle n'a pas connu les joies de la maternité, elle n'a pas eu le bonheur ineffable de presser sur son sein des enfants chéris auxquels une mère s'attache d'autant plus qu'ils lui ont coûté plus de peines et causé plus d'alarmes. Ce rêve tant caressé, il ne lui a pas été donné de le réaliser: tels étaient les desseins de la Providence. Ainsi elle n'a laissé personne après elle pour reproduire ses traits et suivre ses bons exemples.

Sans doute la sympathie, l'affection et

le deuil qui se sont affirmés par des témoignages éclatants pendant sa maladie, à sa mort et à ses funérailles, sont encore gravés dans l'esprit de chacun, mais trouveront-ils grâce devant le temps ? Nous tous qui avons pleuré ma pauvre Nectar, nous disparaîtrons à notre tour et alors qui songera à elle ?

Cette pensée que ces marques d'estime et de regrets allaient s'oublier et que sa mémoire même allait s'effacer pour toujours, m'a poursuivi, tourmenté depuis notre cruelle séparation. Aussi ai-je résolu de réunir dans un petit volume toutes les lettres de condoléances, toutes les dépêches qui m'ont été adressées après son décès, et d'y joindre les quelques réponses que le chagrin m'a permis de faire et dans lesquelles ont trouvera un faible écho de ma douleur. Le jour où sa dépouille mortelle sera déposée dans sa dernière demeure, je l'offrirai, ce recueil, à mes amis, à mes connaissances comme une nouvelle preuve de mon affection pour eux et de ma tendresse pour elle. J'ai l'espoir, et c'est pour moi une consolation, qu'ils le liront avec bienveillance, qu'ils le conserveront et que plus tard, s'il vient à leur tomber sous la main, ils

le reliront encore avec intérêt, pensant à la femme accomplie dont la perte a excité des regrets universels. Heureux si je puis de la sorte arracher à la mort une partie de ce qu'elle m'a enlevé !

Vous tous, parents, amis, connaissances qui avez pris part à mon deuil et honoré la défunte de vos bontés, recevez publiquement et pour la dernière fois mes remerciements les plus sincères. Si j'ai oublié de répondre à quelques uns d'entre vous, il faut l'attribuer à mon abattement, et me permettre de réparer cette omission en présentant à tous l'expression de ma gratitude.

Et toi, Nectar chérie, je te devais ce nouveau témoignage ; c'est une marque bien faible de ma tendresse ; mais tu connais l'amour de ton mari : tu sais que ton image adorée restera à jamais gravée dans son cœur jusqu'au jour où il te rejoindra.... Adieu, épouse aimée, adieu!!... ou plutôt au revoir!!!

Constantinople, le 20 Mai 1890

DÉODAT DE CZUNT

ՑԱԻԱԿՑԱԿԱՆ ԳՐԵՐ

ԵՒ

ՊԱՏԱՍԻԱՆԻՔ

11, Boulevard du Palais

Paris, 13 Février 1890

Monsieur le Chevalier de Czunt

PARIS

Cher Chevalier,

Je ne veux pas tarder à vous dire toute la part que je prends au malheur hélas trop prévu et inévitable qui vient de vous frapper.

Nous qui vous avons assisté en ces derniers temps, pouvons vous rendre cette justice que vous avez tout fait pour adoucir les jours de votre chère compagne.

Votre conscience peut être tranquille comme la notre, quand nous avons rejeté l'idée d'une grande opération qui n'offrait aucune chance de réussite définitive et qui aurait vraisemblablement amené une mort très rapide. Soyez sûr que tout le monde a fait loyalement son devoir.

Mr Ricard est actuellement en voyage et ne reviendra que dans deux ou trois semaines. Si vous pouvez me dire approximativement le nombre de ses visites, je pourrai vous envoyer la note d'honoraires que vous me demandez.

Veuillez croire, cher Monsieur, à l'assurance de toute ma sympathie.

Dr VERNEUIL

(Professeur et médecin en chef de
l'hôpital Hôtel-Dieu)

30, Avenue des Champs Elysées

Jeudi, 13 Février 90

Monsieur le Chevalier de Czunt
PARIS

Cher Chevalier

Quel affreux malheur ! Combien je m'associe à la douleur amère que vous éprouvez et combien je voudrais aller vous voir et... *La voir* une dernière fois ; car je l'aimais de tout cœur et elle m'aimait aussi !

Elle avait tout pour elle, elle était douée ; quelle nature d'élite, quel cœur parfait ! elle était bonne, douce, charitable et son esprit était toujours bienveillant.

Il n'y a pas de consolation à donner dans de pareils malheurs ; il n'y a qu'à se soumettre à la volonté du Tout-Puissant et à se dire : Elle était trop parfaite pour cette terre, Dieu l'a rappelée à lui !

Il faut que je sois dans l'impossibilité absolue de sortir pour renoncer à aller l'embrasser une dernière fois, croyez-le

bien ; je pleure depuis hier soir de n'être pas auprès d'elle.

Ayez du courage, cher Monsieur, et priez pour cette chère Nectar ; c'est ainsi que vous vous rapprocherez de celle que vous avez tant aimée et qui vous aimait tant !!

Ma vieille affectionnée amie, bien profondément affectée.

COMTESSE GUERTON.

Բարիկ 13 Փետրուար

Մեղք, մեղք, հազար մեղք, Մօնսիէօ Զուռնդս. վա՛խ. սաստիկ ցաւալի վիճակի մէջ ես : Բայց Տէր Աստուծոյ կամքին հնազանդեղի՛ր, սիրելի. Իրեն ապաւինէ : Տէր Աստուծո՛ւմ համբերութիւն խնդրէ, կուտայ Աստուած : Ինքզինքդ մի՛ մոռնար, մի՛ կորսնցուներ. խեղճով վարուէ՛. Տէր Աստուած մխիթարէ քեզ, Մօնսիէօ Զուռնդս. իմ ալ սիրտս չա՛տ ու չա՛տ կը ցաւի եւ տխուր եմ. բայց ի՛նչ օգուտ. պէտք է որ Աստուծոյ կամքին հնազանդինք. ինքը կուտայ մխիթարութիւն. եթէ Աստուած

մխիթարութիւն չի տայ, ոչինչ կ'ըլլանք : Կ'աղաչեմ, ու շատ կ'աղաչեմ, կուզեմ անպատճառ տեսնել քեզ. ո՛ր օր եւ ո՛ր ժամուն որ պիտի գաս, ինծի իմացուր, Մօնսիէօ Զուռնդս. կ'աղաչեմ եւ կուզեմ որ տեսնեմ քեզ. անհամբեր կըսպասեմ :

ԷՊՐՈՒ ՔԱՐԱՔԷԶԵԱ

Paris, 13 Fevrier 1890

Monsieur le Chevalier de Czunt
PARIS

Cher Monsieur

Souffrante depuis deux jours, je n'ai pas pu passer chez vous. Mon regret en est d'autant plus vif depuis l'instant où j'ai appris la douloureuse nouvelle. Vous savez quelle affectueuse sympathie j'avais pour celle qui n'est plus, et vous pouvez juger de mon chagrin. Combien je regrette de ne l'avoir pas vue pour une dernière fois depuis samedi. Si je n'avais pas été souffrante, je serais allée dès de-

main. Vous porter l'expression de ma sympathie; malheureusement j'aurai à garder la chambre encore plusieurs jours. Mr Norberg se joint à moi pour vous exprimer toute sa sympathie.

D. NORBERG (*née Duz*).

Champs Elysées,

Samedi matin 14 février 90.

Monsieur le Chevalier de Czunt
PARIS

Monsieur et cher chevalier

Votre lettre me navre! Et les détails que vous me donnez sur la chère Nectar me font mal!

Je comprends votre douleur par l'immensité de la perte que vous venez de faire; que vous êtes malheureux et que Dieu vous vienne en aide!

Pour moi, je me souviendrai toute ma vie de la gracieuseté avec laquelle elle

m'a reçue il y a eu dimanche dernier huit jours; elle s'est mise à sourire et à me tendre les bras lorsque je suis entrée dans sa chambre. Elle a parfaitement causé pendant vingt minutes avec moi et m'a dit qu'elle serait courageuse. Elle m'a adjurée de lui dire la vérité sur son état, et voici presque textuellement ses paroles: « Vous, ma chère, en qui j'ai toute confiance, dites-moi bien franchement si je guérirai. » Et lorsque je suis partie, elle a ajoutée en m'embrassant: « Venez me voir, cela me fait du bien, je crois que je guérirai. » Et Dieu sait si je comptais aller la voir. et passer de bons instants avec elle!!!

J'ai une chose à vous demander, cher Monsieur, c'est de me réserver une petite mèche de ses beaux cheveux, si cela ne vous contrarie pas; ce sera pour moi une relique.

Croyez que je m'associe bien à votre douleur et recevez l'assurance de ma considération la plus distinguée.

COMTESSE GUERTON.

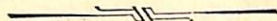
P. S. — J'aurais tant voulu aller l'embrasser pour la dernière fois! je ne puis me consoler d'être recluse chez moi.

Galatz, 14 Fevrier.

Chevalier de Czunt
PARIS

Toute la famille Czunt prend la plus grande part à la perte cruelle que vous venez de subir par la mort de notre tante chérie; nos profondes condoléances.

St. CZUNT.

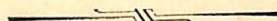

Galatz, 14 Fevrier.

Chevalier de Czunt
PARIS

Nos condoléances pour la cruelle perte de Madame de Czunt.

NASLICA & ANTON CZUNT

Péra, 14 Fevrier.

Monsieur le Chevalier de Czunt
PARIS

Prenons grande part, vive deuleur; courage et résignation.

VINCENT CARO.

MADAME H. T. HAGOPIAN PACHA

prend une part bien grande à la douleur de Monsieur de Czunt, et le prie d'agréer l'expression de sa vive sympathie ainsi que ses compliments de condoléance.

Կաշաձ, 2/14 Փետր. 1890

Վսեմափայլ Ասպէս

Մօսկէո Տէօսադ. Զուռդ

Քարիզ

Երէկ այս ատեն հեռագրական թերթ բերած էր առ մեզ ցաւալի լուրը, թէ Ասպետուհի Տիկին տը Զուռդ իւր յետին բարեւը համայն Զուռդ ընտանեաց ըսելէ ետքը, վախճանէր, թուեր է յերկինս: Վշտակցութեան հեռագիրն իս յուսամ որ ընդունած էք, բայց վա՛խ, ձեռքս բռնած գրիչս թոյլ է, կարողութիւն չունի բացատրելու մեր տխուր զգացումը՝ այդ գոյժին վրայ, եւ թէ ի՛նչ աստիճան մեծ են մեր ցաւեր: Աստուծոյ կամքը այդ է եղեր որ դուք մնաք առանց կողակցի, եւ մենք առանց ետկայի. փա՛ռք քեզ Աստուած. Աստուած իւր հոգին հանգչեցնէ եւ հողը թեթեւ ըլլայ:

Իսկ Զեր Վսեմութեանը կարողութիւն տայ որ կարենաք այս կորստեան լուծը դիւրութեամբ կրել:

Համայն ընտանեաց կողմանէ ողջոյն եւ կարօտալի բարեւներ:

Մնամ Զեր Վսեմութեանը

Ամենախոնարհ եւ պատրաստական ծառայ

Ս. ՅՄՆ. ԶՈՒՆԴ

Paris, 15 Fevrier.

Cher Monsieur Czunt

Quelle affreuse et inattendue nouvelle, mon ami, que celle que nous a transmise notre concierge avant-hier matin! Ma femme, ma fille et moi, nous en avons été accablée. Votre perte, mon ami, est immense, car vous avez perdu une bonne et chère compagne, et nous vous en faisons nos plus sincères condoléances; mais telle a été la volonté de Dieu et nous devons tous en ce monde nous résigner à l'irréparable!

Obligé de garder l'appartement depuis une quinzaine par le renouvellement d'une bronchite, je suis désolé de n'oser pas encore sortir et venir vous voir. Je viens donc vous prier de nous faire l'amitié de considérer notre maison, autant que vous êtes ici, comme la votre, et de venir déjeuner et dîner avec nous toutes les fois que vous serez libre; ce sera toujours entre nous et ce n'est que pour distraire un peu votre grande douleur dans une

maison amie que j'ose vous faire cette proposition dans l'espoir que vous en ferez usage.

Bien à vous

D. PARODI.

Roman, 15 Fevrier.

Déodat Czunt

Avenue d'Iéna, 60,

PARIS.

Recevez nos vifs regrets pour la perte douloureuse de notre chère Nectar et votre chère épouse.

FAMILLE KÉVORK CZUNT
ET DE FLONDOR

Paris, le 15 Fevrier 1890.

9 heures du soir.

Monsieur le Chevalier de Czunt
PARIS

Mon cher chevalier

Vous avez dû recevoir dans la soirée des numéros de *La Patrie* qui a inséré à la première page une note sur votre chère femme à jamais regrettée de ses amis, et de tous ceux qui l'ont connue.

Dès que vous serez arrivé à Constantinople, je vous prie de vouloir bien m'écrire un mot qui puisse rassurer vos amis, en leur apprenant qu'enfin vous avez pu accomplir ce grand et douloureux voyage, sans trop de fatigue et sans que votre santé ait été compromise.

Adieu, mon pauvre et cher chevalier, je suis à vous de tout cœur,

ALPHONSE GAUTIER

334 rue St-honoré.

* * *

Voici la note publiée dans le numéro du 14 Février 1890 de *La Patrie* :

« Nous apprenons la mort de Mme de
« Czunt, épouse de M. le chevalier de
« Czunt. Cette perte qui a produit une
« vive émotion dans la colonie arménienne
« et parmi ses nombreux amis de Paris,
« causera une profonde douleur à Cons-
« tantinople, où Mme de Czunt jouissait de
« la considération la plus méritée par son
« noble caractère et par ses nombreux
« bienfaits : elle avait en effet, pendant
« plusieurs années, présidé la Société des
« Dames arméniennes, dont la mission est
« de propager l'instruction parmi les filles
« pauvres, et, dans ce but, cette Société
« avait créé et subventionné plusieurs éco-
« les. Aussi, quand ses restes mortels vont
« être ramenés à Constantinople, la popu-
« lation reconnaissante se prépare-t-elle à
« accompagner à sa dernière demeure la
« présidente regrettée, dont elle gardera
« éternellement le souvenir. »

Péra, 16 Février

Chevalier de Czunt

PARIS

Agréez regrets unanimes, et condoléan-
ces de la Société Azkanever.

Madame MAMIGONIAN

Péra, le 16 Février 1890

Monsieur le Chevalier de Czunt

PARIS

Cher ami

Télégraphiquement hier je vous faisais
part de la consternation dans laquelle la
nouvelle de votre cruel malheur m'avait
jeté, ainsi que mes connaissances, vos amis.

C'est une bien dure épreuve pour vous, mon bon ami, et nous vous plaignons du fond du cœur, mais il n'y a qu'à se résigner, honorer sa mémoire; c'est ce que ma pauvre sœur, Mme Bichi, ne se lasse de faire avec un courage digne d'éloges, que je vous conseille d'imiter, mon digne et pauvre ami.

Tout votre
Vt CARO

Cannes, 16 Février

Chevalier de Czunt

PARIS

Venons apprendre terrible malheur.
Sommes de cœur avec vous.

NOÉMIE-LÉVON

Կ. Պոլիս 4/16 Փետրուար 1890

Վսեմափայլ Ասպետն Զունդ

Սիրելի բարեկամ

Բարիկ

Ձեր ազնիւ ամուսնոյն դոյժը ցաւօք լսեցի, ինչպէս համայն բարեկամք Ձեր:

Մեր բարեկամութեան աստիճանը զիս ցաւակից ընելով Ձեզ, կը հարկադրէ մխիթարել. բայց այս երկտողն անկարող է զՁեզ մխիթարելու այս ծանր հարուածէն. գիտեմ զայդ. կըմբռնեմ նաեւ այն դժուարին կացութիւնն յորում ձգեց զՁեզ անազորոյն մահն՝ բաժնելով զՁեզ Ձեր սիրելի ընկերէն. բայց, սիրելի բարեկամ, պէտք է մեր ցաւերը թեթեւեան ի միտ ածելով թէ Բարձրեալն երկրիս վրայ զմեզ միացուցած է ընդհուպ բաժնելու համար:

Ի մասնաւորի Դուք պէտք է մխիթարուիք այնպիսի բարի ամուսին մը ունեցած լինելնուդ համար, որոյ մահն ամենքս ալ համեմատապէս կ'ողբամք, զի հանգուցեալն մեր գեղեցիկ սեռին պատուաբեր եւ գործօն անդամուհիներէն էր եւ ազգային կրթութեան մէջ մեծ դեր կը կատարէր:

Հաճեցէք ընդունիլ, Ազնիւ բարեկամ, անկեղծ զգացմանցս հաւաստիքը:

Ձերդ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԿԻՒՄԵԱՆ

Պոլիս, 6/18 Փետրուար 1890

Ամենասիրելիդ իմ աը Զունդ

Կորուստնիս ամենամեծ եւ սարսափելի է, մինչեւ անգամ ընդդէմ մահու դատ բանալու իրաւունք ունինք. արդեօք միլիոններով յուսահատեալ եւ մահուան փափագող կանայք որք պատրաստ էին զայն յօժար կամօք ընդունելու, ինչո՞ւ զանոնք ետ ձգեց եւ մեր ամենաազնիւ ու սիրելի Նեկտարնիս խլեց. չէ՞ր գիտեր որ այն անգիւտ էակը մեզի շատ պէտք էր. ո՞վ անգութ մահ, շատ մեծ անիրաւութիւն ըրիր մեզ դէմ. . . սիրտս այրած ըլլալուն, Նախսինամութեան անդառնալի կամայք դէմ ահամայ ինչ գրեւ չեմ գիտեր. համբերութիւն, սիրելի վշտակիցդ իմ, ուրիշ ի՞նչ կրնանք ընել: Համակերպի՛նք:

Սիրտ ա՛ռ, բարեկամ, դժբաղդութեան դէմ կուրծք տալու է, կ'ըսեն. ժամ առաջ ճամբայ ելի՛ր. հարկաւ Նախսինամութիւնը պիտի մխիթարէ զքեզ: Սիրտս ելաւ, ալ երկար չեմ կարող գրելու:

ՄԻՔԱՅԷԼ ՄՈՄՃԵԱՆ

Առ Վսեմապաշի Ասպետն

Ա. Խ. Զունդ

Ի Բերս

Վշտահար Ասպետ եւ բարեկամ

Կարի իմն ցաւագնեալ Զեր Ազնուաւայլ կենակցին անժամանակ մահուան բօթէն, այն ինչ իմացայ Զեր ժամանում, փութացի գալ առ Զեզ վշտակցութիւնս յայտնելու համար: Ի բացակայութեան Զերում, այցեքարտս ձգելով մեկնեցայ, սակայն չ'համոզուեցայ թէ բարեկրթութեան սրահանջում մը գոհացնել ուզողէ աւելի բան մ'ըրած լինիմ այդու:

Սրտիս թելադրած պարտականութիւնը կատարելու համար պիտի վերադառնամ թէպէտ առ Զեզ, բայց կուզեմ նախապէս քանի մը տող մրոտել որպէս զի, եթէ այս անգամ ալ չհանդիպիմք իրարու եւ չկարենամ կենդանի բարբառով յայտարարել սգազգած Ասպետիդ ա՛յն խորին ցաւակցութիւնը զոր ունիմ ընդ Զեզ, գէթ թղթովս հաղորդեմ զայն:

Կարելի՞ է սակայն գտնել բացատրութեան մի ձեւ որ արտայայտէ լիովին զգացմունս այ-

նորիկ՝ որ լիովին կ'ըմբռնէ Ձեր սրտին խոր-
տակումը, Ձեր հոգւոյն մէջ բացուած վիհը,
եւ որ ի խորոց սրտէ կը կարեկցի հոգեհատոր
կենակցէն բաժանելոյդ թախծալից վիճակին
վրայ:

Ես ի մօտոյ գիտականերէն եմ ողբացեալ Աս-
պետուհւոյն բարեմասնութեանց, ականատես
վկայներէն եմ այն անբասիր սիրոյն եւ նուի-
րական կապին որոցմով միացեալ էին Ձեր
սիրտք, Ձեր կեանք, Ձեր հոգիք: Կը հաւա-
տամ, աւա՛ղ, թէ նա՛ որ երջանկութեան
նեկտարն էր Ձեզ ի կեանս, դառնութեան բա-
ժակ քամել կուտայ Ձեզ իւր մահուամբ:

Եւ ընդէ՛ր... — վասն զի Բարձրելոյն ան-
հասանելի կամաց կը հնազանդի...:

— Այս է բովանդակ ճշմարտութիւնն, եւ
յայտ է, Ազնիւ Ասպետ, Ձեր գտնելիք մխի-
թարութիւնն:

Ձեր մեծարեալ կենակից, Նեկտարինէ Աս-
պետուհին Զունդ, նախանձելի համբաւ եւ
փառաւոր յիշատակ կը թողու յայտմ աշ-
խարհի: Դոցա հիմունք յինքն եւ ի Ձեզ էին
հաստատեալ միանգամայն:

Ուրեմն Դուք եւս քան զեւս պիտի փառա-
ւորէք զայն յիշատակ, Ձեր բնաձիր իմաստու-
թեամբ եւ քրիստոնէավայել համբերատարու-
թեամբ հանդուրժելով կենաց բաժանման եւ

հաւատարմով հոգւոց յարատեւ հաղորդակցու-
թեան, Նորայն՝ յաշխարհէն երանութեան,
եւ Ձերն՝ յաշխարհէն ցաւոց:

Վշտակից բարեկամ Ձեր

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԵՐԵԷՄ-ԳՈՒԼԻ

Բերա, 16/28 Փետրուար 1890

Suczawa, 16/28 Februar.

Deodat von Czunt

CONS/PEL.

Tiefstes beileid empfangen si anlaesslich
des verlustes ihrer hochwherten frau
gemahlin.

VEREIN ANI

Constantinopel 17/29 Februar

Verein Ani

SUCZAWA

Herzlichsten Dank für ausgesprochenes
Beileid bei meinem grossen Verlust.

DE CZUNT.

Բերս, 16/28 Փետրուար 1890

Վսեմախալ Ասպէս Ա. Խ. Զուկոյ

Եւն. Եւն. Եւն.

Եթէ Ձեր Վսեմութիւն կը կորուսանէ յան-
ձին Տիկին Նեկտար Ասպետուհւոյն իւր պատ-
ուականագոյն եւ անգողգական կենակիցն,
Բերայի Թաղն ալ կը կորուսանէ Տիկնանց ա-
ռաքինագոյնն եւ բարութեան հրեշտակն, որ
իւր կենաց Թանկագին վայրկեանները սիրա-
յօժար կը նուիրէր դատարարութեան լու-
սոյ ծաւալման եւ բարեգործական ձեռնար-
կութեանց արդիւնաւորման:

Հետեւապէս այս դառն կորստեան ցաւն

այնքան ընդհանուր է՝ մասնաւորապէս Բերա-
յի ազգայնոց համար, որ ես՝ իբր Ատենապետ
Թաղային Վարչութեան՝ պարտաւորութիւն
ունիմ Թաղեցւոց ցաւակցութիւնն յայտնել
Ձեր Վսեմութեան:

Միանգամայն եւ ամենուրեք արտայայտուած
ըղձից համաձայն պարտիմ ներկայել Ձեր Վսե-
մութեան՝ Բերայի Ազգայնոց փափաքն, որ է
իւր Թաղի գերեզմանատան մէջ ամփոփեալ
տեսնել այն պատուական Տիկին Ասպետուհւոյն
յիշատակն, զոր իրենց բնակակից ունենալու
պատիւը վայելած են եւ որոյ բարերարու-
թիւնք անջինջ տպաւորութիւն թողած են
իրենց սրտին մէջ:

Այս փափաք՝ արգասիք լինել թուի ինձ,
Վսեմապատիւ Ասպետ, սրտագին յարգանաց
զոր տածած են Բերացիք առ հոգեւոյս Ող-
բացեալն եւ առ Ձեր Ազնուութիւն, նոյն իսկ
եւ մի արդար նախանձ՝ այլուր չյանձնելու
համար նորա յիշատակի պահպանութիւնն:

Հետեւապէս կը համարձակիմ Ձեր իմաստուն
գնահատման ենթարկել զայն, առանց ծան-
րանալու երբեք Ձեր մտադրութեանց վրայ,
խնդրելով որ բարեհաճիք, եթէ արժան հա-
մարիք, յարգելով Բերացւոց միահամուռ փա-
փաքը, Թաղիս Շիշլի գերեզմանատան մէջ
ամփոփել Ձեր առաքինագարդ կողակցին մնա-
ցորդն, ըստ ամենայնի այն ձեւով եւ կար-

գաղութեամբ զոր մտադրած կրնաք լինել
ուրիշ գերեզմանատեղոյ համար :

Մնամ խորին յարգանք
ի դիմաց Բեալի Թաղական Խորհրդոյ
Ասեմայես

ՆՈՒՐԵԱՆ

ՀԱՆՐԱԳԻՐ ՊԵՅԻԻՔՏԵՐԷՒ ԱԶԳԱՅՆՈՅ

Վսեմափայլ Ասպետ ԵՐ Զուևդ

Էւն . Էւն . Էւն .

Ձեր Ազնուաշուք կողակցին՝ ողբացեալ Ասպետուհւոյն թաղիս ազգային գերեզմանատան մէջ թաղուելու որոշումը կարի մեծ մխիթարութիւն ազգած էր ընդհանուր ժողովրդեան յերկուց սեռից միանգամայն , եւ սակայն տեղի ունեցած վերջին հակառակ տնօրինութիւնն անհնարին ցաւ ազգած լինելով մեծին եւ ժողուն առ հասարակ , չեմք կարող , Վսեմափայլ Տէր , եւ ո՛չ միով եղանակաւ ամոքել մեր վիշտն ու մորմոքը , եւ ոչ իսկ միանգամայն կրնամք հանդարտիլ այդ որոշման անտարբերութեամբ հանդիսատես լինելու : Ուստի իրրեւ համակիր եւ զմայլող հոգեւոյս Ասպետուհւոյն մերոյ բարեգործական առաքինութեանցն , կը խնդրեմք ներկայ հանրագրու-

թեամբ՝ որ մեր թաղին փառքն համարուող հանգուցեւոյն մարմինն ըստ նախորդ որոշման այսր փոխադրելու շնորհն ընէք : ապա թէ ոչ անմխիթար պիտի թողուք խոսք մի հացբութիւնն Միացեալ Թաղից Պէօյիւքտէրէի եւ Սարըեար-Եէնի Մահալլէի , որք մասնաւոր յարգ եւ մեծարանք կը տածեն : Ձեր Վսեմութեան նկատմամբ եւ զորս դուք եւս կը սիրէք արժանաւորապէս ,

Մնամք յարգանք :

(Ստորագրութիւնք Բաւաստեւելուք ազգայեց)

18 Փետրուար 1890

Վսեմափայլ Ասպետ ԵՐ Զուևդ

Էւն . Էւն . Էւն .

Ողբացեալ Ազնուաշուք Ասպետուհւոյն՝ թաղիս գերեզմանատան մէջ մասնաւորապէս ամփոփուելու մասին Ձեր Վսեմութեան կողմանէ նախընթաց ուրբաթ աւուր տրուած որոշումը չափազանց հրճուեցուցած էր թաղիս ժողովուրդը , ո՛չ միայն հայութիւնն այլ եւ միանգամայն օտարներն , եւ սակայն չաբաթ աւուր հեռագիրն ի մասին յետաձգման նախորդ որոշման Ձերոյ՝ իրօք անբացատրելի թախծութեան մատնեց ո՛չ միայն զմեզ , այլեւ բոլոր հայ ժողովուրդն եւ մինչեւ իսկ մեր յոյն եղբայրներն , որք որոշեալ ժամանակէն

սկսեալ գրեթէ մինչեւ ի ժամ 12 եկեղեցւոյ շուրջն եւ Չայիրի կողմը տեղ տեղ խռնուած անհամբեր կ'սպասէին արժանաւայել պատուով ընդունելու հոգեւոյս Ասպետուհւոյն սգակիր մարմինը։ Եւ ո՛չ միայն այսչափ, այլ եւ իրաւացի եւ եռանդուն նախանձախնդրութեամբ վառեալ հայ ժողովուրդն խուժելով ի թաղ․ Խորհրդարան, բացատրութիւն սկսան պահանջել յինչն՝ տեղի ունեցած այս անակնկալ փոփոխութեան պատճառաց վրայ, որոց դըժբախտաբար անտեղեակ էի զիրենք ըստ արժանւոյն գոհացնելու համար։ Ուստի ինքնին առ այն կարգադրութիւն մ'ընել տալու խոստումն ընելով, հազիւ օձիքս կարացի ճողոպրել ամբոխին ձեռքէն։

Ուստի իրաց այս վիճակը, Վսեմաւայլ Տէր, յայտնելով ներկայիւս Ձեր բարեգործութեան, կ'աղաչեմ հնարաւոր տնօրինութիւն մը շնորհել ի մասին այսր փոխադրութեան հոգեւոյս հանգուցելոյն, յանդորրութիւն գայթակղեալ մտաց հասարակութեան եւ յազատութիւն անձիս։

Մնամ խորին յարգանքօք

Փոխ-Ասեմապետ Թաղ. Խորհրդոյ

ԳԱՌՆԻԿ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

18 փետրուար 1890

Թաղ. Խորհրդարան Պէոյիւֆէրէի

Բերս 17 Մարտ 1890

Մեծապատիւ Գառնիկ Էֆէնցի Համբարձումեան

Փոխ-Ասեմապետ Թաղ. Խորհրդոյ

Պէոյիւֆէրէի եւ Միացեալ քաղից

Մեծապատիւ Տէր

Ժամանակին ստացայ Ձեր սիրատու նամակը որով ողբացեալ Տիկնոջ մարմինը Պէոյիւքտէրէի ազգային գերեզմանոցը անփոփելու համար մեր ազգայնոց եւ օտարազգեաց ջերմ բաղձանքը եւ խնդիրքը կը յայտնէք։ Այս մասին Ձեր գրէն ետքը ընդունեցայ նաեւ բազմաթիւ ստորագրութեամբ հանրագիր մը Պէոյիւքտէրէի եւ Միացեալ Թաղից մեր սիրելի համազգեաց կողմանէ։ Պատասխանը գրած կ'ըլլայի անշուշտ ի վաղուց, եթէ մեկնենիդ իմացած չըլլայի։ Հիմա որ վերադարձեր էք, կուգամ ներկայիւս սրտագին շնորհակալութիւնս յայտնել Ձեզ եւ Ձեզմով սիրելի ազգայնոցս՝ իրենց ջերմագին արտայայտութեանց համար, եւ ծանուցանել միանգամայն թէ ի սկզբանն նաեւ իմ գիտաւորութիւնս էր թաղել զանգուզական սիրելւոյս մարմինն ի Պէոյ-

յիւքտէրէ զոր ինքը շատ կը սիրէր եւ ինձմով
ճանչցած էր: Սիրած էմ եւ ես այդ դրախ-
տանման շքեղապան՝ ամարանոցն Վոսիորի՝
ուր այսր գաղթելէս ի վեր, քիչ բացառու-
թեամբ, միշտ բնակութիւնս հաստատած էմ,
եւ որ գրեթէ երկրորդ հայրենիք եղած է
ինձ համար: Սակայն Բերայի Պատուարժան
Թաղական Խորհրդոյն՝ ի դիմաց համօրէն թա-
ղեցոց յայտնած փախադին, Գերապատիւ
Քարողիչ Սրբազանին եւ եկեղեցականաց յոր-
դորներուն, Վսեմ. Ատենապետին գրաւոր ա-
ռաջարկութեան, ինչպէս նաեւ շատ մը բա-
րեկամաց եւ ականաւոր անձանց միջնորդու-
թեանը վրայ, Պէօյիւքտէրէցեոցդ գրերը դեռ
չ'եկած արդէն որոշումն տրուած եւ կարգա-
դրութիւնք եղած էին թաղելու այստեղի գե-
րեզմանատունը զոր ի կենդանութեան անգամ
մը արդէն աչքէ անցուցած էինք մեզ տեղ մը
ընտրելու դիտմամբ: Այս պատճառներով եւ
սոյնգունակ այլ եւս նկատմունքներով ստիպ-
ուեցայ համակերպիլ, եւ հրաժարիլ առջի դի-
տաւորութենէս:

Ուստի խնդրած էի Արժանապատիւ Քարո-
ղիչ Հայր Սուրբէն եղելութիւնն յայտարարել
ի բեմէ Ս. եկեղեցոյն, ի շինութիւն Պէօյիւք-
տէրէի սիրելի Ազգայնոցս: Նոյն խնդիրքը Ձեր
Մեծազատութեան եւս կ'ուղղեմ, աւելցը-
նելով միանգամայն որ հաճիք ազատհովել ի-

րենց իմ երախտագիտական զգացումներս, այն
համակրանաց համար որով հանապազ պար-
տաւորած են զիս ցայժմ, եւ զոր այս տխուր
առթիւ եւս ահա յօժարակամ ապացուցանել
բարեհաճեցան: Իրենց սէրը միշտ սրտիս խորն
ամրոյսեալ պահած էմ: Ես իրենցն էմ, իրենք
եւս իմս են, որպէս ցայժմ նոյնպէս եւ առ
յապայն, միշտ յօժար եւ պատրաստակամ յա-
մենայնի խմովսանն աջակից ըլլալու:

Հոգեւոյս Ասպետուհի ամուսնոյս մարմինը
ի Պէօյիւքտէրէ փոխադրելու յուսով կանխաւ
պատրաստուած եւ գնուած նիւթոց գինը, եւ
լւր առժամանակեայ հանգստարանի պատերը
սեւաթոյր կտաւով պատելու ծածկելու համար
եղած ծախուց հաշիւը երէկ ընդունեցայ, եւ
ըստ ցուցակի՝ գումարը շնորհակալութեամբ
յանձնեցի:

Կամ եւ մնամ միշտ բարեացակամ

Ա. Խ. ԶՈՒՆԻ

Պոյիսքեր, 18 Փետրուար 1890

Վսեմափայլ Ասպետ Զուկո
Էւն . Էւն . Էւն .

Սորին եւ ամենադառն տալաւորութիւն մը ըրաւ յիս վշտալի մահն ու սրտաճմլիկ կորուստն Ձեր Ազնուաշուք կողակցին՝ հոգեւոյս Ասպետուհւոյն, որոյ գթասրտութեան խնամքն ու քաղցր ընդունելութիւնը բաղմիցս վայելած եմ որպէս եւ Ձեր Վսեմութեանն:

Անհրաժեշտ պաշտամանս պատճառաւ, հակառակ բաղձանաց սրտիս՝ չ'կարողացայ վերջին պարտքս կատարել հանգիտակցելու համար սգալի յուղարկաւորութեանն. կը խնդրեմ ուրեմն որ շնորհ ընէք ընդունիլ ներկայս իրբեւ թարգման ամենախորին ցաւակցութեանս որով կը մաղթեմ յերկնից՝ հանգիստ առաքինազարդ հոգւոյ հանգուցելոյն, եւ Ս. Հոգւոյ մխիթարութիւն Վսեմ. Տեառնդ իմոյ, որոյ բարեբաւտ կենացն երկարութեան եմ միշտ աղօթապարտ ծառայ.

ԳՐԻԳՈՐ ՄԷԼԻՔՇԱՅԵԱՆ

Պոյիս 18 Փետրուար 1890

Վսեմաշուք Միւսիւ Զուկո

Ձեր Ազնուանուն Տիկնոջ դժնդակ հիւանդութեան լուրն, անհնարին տաղնապանաց ենթարկած էր ընդհանուր ընտանիքն եւ եռանդագին աղօթիւք սիրելւոյ մը ապաքինում մը կը մաղթէինք առ Աստուած, երբ հեռագիրն աղետալի մահուան սեւ գոյժն բերելով մեզ, անսահման սգով պատեց զամենեսինս:

Սուգ եւ ողբ. միայն ազգականաց եւ ընտանեաց վրայ ծանրացած չեն. ամեն անոնք, թէ՛ բարեկամ, թէ՛ օտար, որք ճանչցած էին զնեքտար Հանըմ, կ'ողբան եւ կ'արտասուեն ամենայն բարեմասնութեամբք օժտեալ սիրելւոյ մը, ազգականի մը, բարեկամուհւոյ մը կանխահաս մահը:

Բայց այս կորուստը որչափ դառն ըլլայ, մեր սուգն որչափ դառնակսկիծ ըլլայ, գէթ սա մխիթարութիւնը ունինք այժմ որ նա ապրեցաւ իբրեւ կատարեալ կին մը, առաքինի ամուսին մը, հազուագիւտ ազգական մը, ազնիւ բարեկամուհի մը եւ վեհանձն բարերար մը:

Պատիւ եւ փառք էր իւր ընտանեաց, պի-

տանի անդամ ազգին, մայր որբոց եւ աղքատաց :

Իւր մահը մեծ պարապ մը կը թողու իւր ընտանեաց, ազգականաց եւ բարեկամաց սրբոին մէջ, բայց մեծ անուն մը կը թողու, անջնջելի յիշատակ մը, եւ այս պիտի ըլլայ Ձեր եւ մեր մխիթարութիւնն այսուհետեւ :

Վիշտերնիս դեռ շատ նոր է, չեմք ուզեր աւելի խօսքերով Ձեր սիրտը վրդովել, ժամանակին թողլով, եթէ ոչ մոռացում՝ այլ գէթ հանդարտութիւն հայթայթել սրտերու . Հոգւոյն Սրբոյ մխիթարութիւնը կը հայցեմք ամենեցունցս համար, եւ խնդրելով որ հաճիք ընդունիլ այս առթիւ մեր ցաւակցական զգացմանց հաւատարմք,

Մնամք Ձերդ

ՊԵՏՐՈՍ ՄՈՄՃԵԱՆ

Ա. ՆԷՎԸՌԻՁ

Կ. Պոլիս 18 Փետրուար 1890

Վսեմախայլ Ասպետ Զունդ

Խորին ու ցաւազին ազգեցութիւն մ'ըրաւ վրաս՝ Ձեր դառն կորուստն : Ձեմ համարձակիր մխիթարական բառեր չարել աստանօր, զի այդ բառեր ու խօսքեր չեն բաւական դարմանելու Ձեր վիշտը կամ գէթ ամօքել զայն :

Տիկին Ասպետուհին պարապ մը թողուց ո'չ միայն Ձեր ընտանեկան յարկին մէջ, այլ եւ բոլոր իւր բարեկամաց եւ առ հասարակ Հայ ընկերութեան մէջ որն որ անփոխարինելի կորուստ մ'ըրաւ : Արդարեւ անփոխարինելի, զի անթիւ էին Ձեր Ազնուաշուք Տիկնոջ բարեմասնութիւններն :

Այլ «Կամք Տեառն օրհնեալ եղիցի», քանզի թէեւ Ձեր սիրելի ընկերուհին կը թողու գջեզ եւ կը մեկնի այս Աշխարհէն, սակայն կ'երթայ յաւելուլ, ի հանդերձելումն, երջանիկ մը եւս, երանելեաց շարքին վրայ :

Ահա ասով միայն կարող պիտի լինիմք մխիթարել գջեզ, եթէ այդ բան կարելի ըլլայ :

Հաւատարմ եղիք, Վսեմաշուք եւ ազնիւ բարեկամ, թէ համայն ընտանեօք Ձեր ցաւոց անկեղծ սրտով կը մասնակցինք :

Որով մնամ

ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ԷՍԱԵԱՆ

22 Փետրուար 1890. Օրբաֆեոյ

Վսեմափայլ Ասպետ, անզուգական բարեկամ,

Ձեր Վսեմութեան քամած դառնութեան բաժակը՝ չէ կարող այլ իւրիք քաղցրանալ՝ բայց եթէ երկնասփիւռ ցօղով մխիթարութեան Հոգւոյն Աստուծոյ: Զգոյն զայդ կը մաղթեմ ի բոլոր սրտէ վասն Ձեր, ես՝ որ դժբաղդ եմ չ'կարենալով բարեկամիս այս անհանդուրժելի վշտաց եւ ցաւոց մխիթարութիւնն անձամբ դալ եւ նուիրել, եւ լինել արտասուակից՝ ի պատճառս դժնդակ հիւանդութեան յորմէ կը տառապիմ:

Տէր պահեսցէ եւ մխիթարեսցէ զՁեզ ի պարծանս Ազգի եւ բարեկամաց Ձերոց:

ԽՈՐԷՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

Առ Գերապաշիւ

Տ. Խորէն Նար-Պէյ Ս. Արքեպիսկոպոս

Գերապատիւ Սրբազան Տէր

Սրտագին զգածմամբ տխրազգեաց տողերնիդ ընթերցայ եւ արտասուածոր աչօք պատասխանը կը տողեմ: Այո՛, Գերապատիւ Տէր, անհանդուրժելի է վիշտս եւ ցաւս, վասն զի կորուստս մեծ է եւ անզուգական: Ո՛ր տայր ինձ եթէ ցօղովն Հոգւոյն Սրբոյ եւ Բնութեան յանկուցիչ փաստերով գէթ սակաւիկ մի կարողանայի մխիթարիլ: Առ այժմ, զուրկ եմ այդ շնորհէն եւ անմխիթար: Ազօթեցէ՛ք ուրեմն վասն իմ, համոզակեր զգացմամբ՝ թէ որպէս Սրբազնութեանդ խօթութեան համար կարեկիր, այսպէս եւս ցաւակցութիւններնուդ առթիւ շնորհապարտ է, Ձերդ Գերապատուութեան,

Բարեացականն եւ խոնարհ ծառայ

Ա. Խ. ԶՈՒՆԴ

Բէրա, 22 Փետրուար, 1890.

Տարսանեղ, 22 Փետրուար, 1890

Վսեմախայ Սարգես Ա. Զունդ

Գիտեմ թէ որքան դառն տպաւորութեան տակ կը գտնուի Ձեր Ազնիւ սիրտ՝ սիրեցեալ սասպետուհւոյն դառնաղէտ կորստեամբ։ չեմ կարող համարձակիլ մխիթարական բառ մ'իսկ գրել, զի ես զինքս ընկճեալ կըզգամ այդ բուռն հարուածէն, եւ վշտահար սիրտս կրկին եւ կրկին կ'արիւնի տարածամ մահուամբ ազնուափայլ ողբացելոյն, մանկութեանս ընկերուհւոյն եւ ազնիւ քրոջս։ Ափսո՛ս, երբ կը տեսնեմ թէ համայն աշխարհ կը գնահատեն իւր բարեմասնութիւններ, իւր քաղցր եւ հեզահամբոյր բնութիւնն, իւր չքնաղ առաքինութիւններ, ինչպէս նաեւ ամեն կողմանէ ցաւոց արտայայտութիւններ կըլլան, թուի թէ աւելի աղետալի կըլլայ իւր կորուստն։ յորդարտասուք կը բղխին աչքերէս, բարերար արցունքներ որ սրտին մորմոքը կը մեղմեն։

Սակայն ոչ սակաւ մխիթարական է մտածել որ նորա առաքինութիւնք եւ առ Ազգն մատուցած ծառայութիւնք այնպիսի տպաւորութիւններ կը թողուն ամենուն, որ տարիներ եւ դարեր պիտի օրհնուի այդ մեծանձն կնոջ անունը, անմահ պիտի մնայ Նա, փառք զոր

ստանալու համար շատեր կեանքերնին կուտային։

Իսկ մենք պիտի յիշենք յաւէտ իւր քաղցր յիշատակը, մեղամաղձոտ տխրութեամբ։ ո՛հ, միայն այս պիտի մնայ միակ սփոփանք մեր սրտին։ առ այժմ մաղթելով Ազնուափայլ Սարգեստի մխիթարութիւն եւ համբերութիւն։

Մնամ խորին յարգանք

Զեղ անձնուէր

Յ. ՍԻՆԿԻՏԵԱՆ

Բերս 23 Փետրուար 1890

Մեծապատիւ Յարուքիւն Էֆէնտի Սիւնկիւնեան

Ի Տարսանի

Ընդունեցայ նամակնիդ։ Համոզուած եմ որ դառնաղէտ կորստեանս տակ դուք ալ ընկճեալ, արտայայտութենէդ առաւել դառն է ձեր մորմոքը։ Դուք մէկտեղ մեծցած քոյր եւ եղբայր էիք ի տղայ տիոց։ Ինքն ստէպ զայս կը կրկնէր, եւ ի շարս աղգակահաց առաւելագոյն մտերիմներէն մէկն ալ դուք էիք, որոյ ես ալ համամիտ էի, գործի եւ

մտերմական յարաբերութեանց մէջ Ձեր յատկութիւններն ըստ արժանւոյն դնահատած ըլլալով ։

Դառն է կորուստնիս , մանաւանդ ինձ դժբաղդիս համար որ 28 տարի կենակցելով՝ իւր բարեմասնութիւնները եւ պատկերը միշտ աչացս առջեւ եւ մտացս մէջ պիտի ունենամ եւ անմխիթար պիտի մնամ ։ Ա՛խ , Արթաքի աղայ , արդահատէ՛ ինձ եւ իմ վիճակիս վրայ արտասուէ՛ ։

Ա. Խ. ԶՈՒՆԴ

Բերս , 22 Փետրուար 1890

Առ Մեծապատիւ Տէր Ռ. Պէրպլերեան

Մեծապատիւ եւ կարեկից Տէր

Ողբացեալ Տիկնոջս դադաղին հանդէպ Ձեր արտասանած դամբանականն ի սպառ յուզած էր զիս ։ Յորդահոս արցունքներս ապացոյց էին այդ աղէկէզ զգածմանս եւ երախտագիտական ձեռք կարկառեցի Ձեզ ։

Այսօր Արեւելի մէջ նոյն յանպատրաստից սրտաշարժ խօսքերը կարդալով , որք տոգորեալ էին մտացս եւ սրտիս խորը , դարձեալ

փղձկեցայ յարտասուս եւ միւս անգամ կուգամ իմ երախտագիտութիւնս յայտնել ։ Այո՛ , ի սրտէ շնորհակալ եմ ։

Ա. Խ. ԶՈՒՆԴ

Բերս , 22 Փետրուար 90

Վսեմաշուք Ասպետ Զունդ

«Իրք Հանդերձեալ Աշխարհի» երկասիրութիւնը հայերէնի թարգմանուած ըլլալով՝ Ձեր Վսեմութեան գուցէ աւելի հաճելի ըլլայ զայն մայրենի լեզուաւ կարդալ . վասն որոյ կը համարձակիմ զայն Ձեր Վսեմութեան առաքել , մաղթելով Ձեզ միանգամայն ամենայն բարօրութիւն ։

Ողջ լերուք

ՍՏԵՓԱՆՈՍ ՊԵՏՐՈՍ Ժ.

Կարողիկոս-Պատրիարք Կիլիկիոյ

Բերս, 22 Փետրուար 1890

Գերերջանիկ Կաթողիկոս-Պատրիարք Տէր

Տ. Ազարեան Գերասայծառ

Անհուն երախտագիտութեամբ ընդունեցայ «Իբք Հանդերձեալ Աշխարհի» երկասիրութեան հայերէն թարգմանութիւնը, զոր Ձեր պատուաբեր այցելութեան ժամանակ յորդորերէր էիք ինձ կարդալ։ Ողբացեալ Տիկնոջ մահուամբ անմխիթար եւ յուսահատեալ՝ պիտի փնտռեմ մէջը, եթէ երբէք հնար է, մտաց հանդարտութիւն եւ ի հաւատոյս խախտեալ համոզմանս դարման։

Բայց առաւելապէս ի Ձերդ սրբանուէր աղօթս ասպատան, խնդրեմ հայցել աստուածային Նախախնամութենէն՝ գթալ յիս եւ իւր ողորմութեան սպեղանի շնորհել վշտազնեալ սրտիս։

Այսու խնդրանք կամ եւ մնամ Գերերջանիկ Տեառնդ Սրբազանի,

Խոնարհ ծառայ

Ա. Խ. ԶՈՒՆԴ

Մանիքսրը 22 Փետր. 1890

Վսեմաւում Ասպետ Զուլեդ

Ի Կ. Պոլիս

Վսեմաշուք Ասպետ

Արեւելք թերթին մէջ կարեւոր սրտի ցաւով ընթերցայ այն ծանրագոյն կորուստը որ հասեր է Ձեզ՝ զրկուելով Ձեր ընտրեալագոյն սիրելի Անձէն եւ կենակցէն։ Սակայն երբ գրիչս ձեռք կ'առնում զիմ անկեղծ սրտագին ցաւակցութիւնս յայտնելու Ձեզ, (զի առիթն այնպէս բերաւ որ չեմ կարող զանց առնել, առաջին եւ վերջին անգամ տեսած եւ ճանչցած ըլլալով զայդ ազնիւ հոգին եւ Անձն) չգիտեմ թէ առ նո՞ր վիրաւորեալ մը խօսելու եմ թէ առ այնպիսի ոք որ արդէն վիրաւորեալ էր ի վաղուց, եւ արդէն պատրաստուած այդ դառն բաժակին վերջին մրուրն ալ քամելու։

Չ'ենէր մտքէս այն մտայոյզ եւ խռովեալ վիճակը յորում զՁեզ, Վսեմաշուք Ասպետ, տեսայ վերջին Հոկտեմբեր ամսէն, եւ զիս ալ արդարեւ խռովեցոյց, եւ այլ յայլմէ՝ չգիտէի ինչպէ՞ս կարեկից լինել Ձեզ։ Եթէ կէտ մը կար որ այն ժամէն նկատեցի ի Ձեզ թէ արի պիտի գտնուիք ըստ բաւականին այդ դառնութեան սիրով իմն ժուժկալել, եթէ երբեք հասնի Ձեզ, Ձեր բարեպաշտական ոգին էր։

եւ զաչաղ մերթ Զեր սիրելւոյն վրայ դարձունեւն եւ մերթ յերկինս առ Աստուած: Արդ ժամ է որ այդ ցաւագին աչուքնիդ, այս պահուս որ Աստուած այնպէս տնօրինեց որ առ ինքն կոչէ զնա, խալառ յերկինս դարձունէք ուր է միանգամայն եւ Աստուած եւ Զեր սիրելւոյն Սուրբ Հոգին: Տխուր միշտ ըստ աշխարհի, բայց Աստուածապաշտ սրտերու համար ոչ փոքր մխիթարութիւն է մտածելն որ եթէ զրկուեցան իրենց սիրելիէն, բայց զրկուեցան յԱստուած. մխիթարութիւն է, այո՛, ստուգութեամբ հաւատալն որ իրենց սիրեցելոյն հոգին բաժնուեցաւ իրենցմէ, բայց միացաւ ընդ Աստուծոյ: Հանգուցելոյն ագնուութիւն բարուց եւ հոգւոյն բարեպաշտութիւնը որոյ համար տեղւոյս գաղթականութենէն ճանչցող անձերէ գովեալներ եւ վկայութիւններ լսեցի, ո՛չ միայն գրաւական է Զեզ այս բանին, այլ եւ ոչ փոքր մխիթարութիւն ըլլալն է: Ունայնութիւն ունայնութեանց, վերջապէս յայս պիտի յանգիմք ամենքնիս ալ վաղ կամ անագան, բայց երանի՛ այնոցիկ որ ի Տէր ննջեցին, եւ երանի՛ նոցա որք իրենց սիրելւոյն համար զայս կրնան հաստատութեամբ վկայել, եւ այնու իսկ սփոփուիլ:

Իմ անկեղծ ցաւակցութիւնս կրկին եւ կրկին յայտնեւէս վերջը, չեմ կրնար այլով եղանակաւ սփոփել զԶեր վիրաւորեալ սիրտն, բայց

այդ երկնային եւ աստուածային խորհրդաւորութեամբ: Նա ինքն Աստուած մխիթարէ զԶեզ, եւ նոյն իսկ Զեր անմուանալի սիրելւոյն հոգին, որ աստուածամերձ է այժմ, եւ որում այնքան գորովով, գթով, բիւր խնամօք, բիւր մտահոգութեամբ եւ յուզմամբ զինքը մինչեւ վերջին շունջը խնամարկեցիք, եւ այդ սիրոյ գողտր կնքով մը կնքեցիք՝ հաւատարիմ այն ուխտին զոր առաջին անգամ ձեռք ձեռքի տալու ատեն ուխտեր էիք:

Զերմ աղօթիւքս որ Աստուած Զեզ երկար եւ արիութեամբ ընդ Աստուածային կամաց համակերպեալ կեանս շնորհէ, մնամ Զեր Վսեմաշուք Ասպետութեան միշտ աղօթող,

ՍՈՒՔԻԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՊԱՐՈՆԵԱՆ

Constantinople, le 1 Mars (N. S.) 1890,

Monsieur le Chevalier de Czunt
PERA

Mon cher Monsieur le Chevalier

Mon état maladif m'empêche, malgré moi, d'assister au service funèbre qui aura

lieu demain pour le repos de l'âme de votre regrettée épouse.

Veillez, mon cher Monsieur le chevalier, croire que je prends une vive part à la douleur que vous venez d'éprouver et tout en m'excusant de mon absence, accepter mes plus sincères condoléances.

MEHMET-NAZIF.

Péra. le 2 Mars (N. S.) 1890.

Cher Monsieur de Czunt

Je tiens à vous écrire sans retard que vous ne preniez pas pour indifférence de ma part mon absence ce matin, lorsque tous vos nombreux amis se réunissaient pour dire un dernier adieu et rendre un dernier hommage à la fidèle compagne de votre vie. Une indisposition qui me retient à la maison m'a seule empêché d'y aller; j'en ai éprouvé, soyez en certain, un très-vif regret, car plus que tout autre j'appréciais la constante bonté de Madame de Czunt.

Croyez-moi, cher Monsieur,

Votre dévoué

Baron de VENDEUVRE.

Le Caire, 3 Mars.

Chevalier de Czunt

CONS/PLE

Apprends malheur terrible vous accable,
suis cœur et âme avec vous dans votre
douleur.

NUBAR.

Վսեմափայլ Ասպետ Զուլֆ

Ի Կ. Պոլիս

Վսեմափայլ Տէր

Անդարձ եւ անբռնարարելի դատակնիքն
Աստուածային՝ վերջապէս վճռած է զՁեզ ի
սուգ եւ ի վիշտ համակել, կորզելով Ձեր գրկէն
Ձեր ամենասիրելին. գիտեմ, կարի դառնա-
գոյն է այս կորուստ. դուք ողբացիք, մենք
լացինք. բայց Աստուածային կամաց առջեւ
չկայ մեզ համար այլ ինչ, եթէ ոչ միայն օրհ-

նել Նորա մեծութեան ամենօրհնեալ կամքը:

Այո՛, Հանգուցեալն ուսած էր իր Ս. կրօնքէն, թէ մարդուն հոգին անմահ է, եւ անոր երանութիւնը երջանկութիւնը Աստուծոյ հետ միանալն է միայն. այս հաւատքով եւ յուսով, գիտցաւ իւր անձնութեան վրայ ցոյց տալ ամէն առաքինութիւն եւ բարեմասնութիւններն, յորոց չատերը զուրկ գտնուած են: Հանգուցեալ Տիկին Նեքտարինէն՝ իբրեւ աշակերտ եւ հետեւող Քրիստոսի, սիրեց իր Ազգը եւ իւր ծանօթները, ու սիրուեցաւ անոնցմէ. թէ մահը կորզեց զայն մեր մէջէն, բայց չէ կարող անոր անունը եւ անմահ յիշատակները ջնջել մեր սրտէն. այս մխիթարութիւն բաւական է Քրիստոսի հաւատացեալց որք կ'ապրին յարութեան եւ երանութեան յուսով:

Առ Բարձրեալն Աստուած կ'աղօթեմք լուսաւորել զհոգի վաղամեռիկ Տիկնոջդ ի լոյս Աստուածութեան իւրոյ, եւ շնորհել մխիթարութիւն եւ սփոփանս վշտացեալ սրտին Ձերումդ Վսեմութեան:

Մ'նամ աղօթարար

ԳԵՈՐԳ Ծ. ՎՐԴՊ. ՌՈՒՍՃՈՒԳԼԵԱՆ

21 Փետրուար 1890 Փիլիպպոլապոլիս

Բերս, 22 Փետրուար 1890

Գերապաշիւ Տէր Դէորդ Ծ. Վարդապետ

Ռուսնուգլեան

Ի Ֆիլիպէ

Գերապատուութեանդ ցաւակցութեան արտայտութեանց համար խորին երախտագիտութիւն յայտնելով հանդերձ, ճշմարտութեան դէմ մեղանշած կ'ըլլամ, ներքին զգացումներս պատրուակած կ'ըլլամ, չխոստովանելով թէ, Ձերդ շնորհալին դառն խորհրդածութիւններ զարթոյց յիս: Աստուածային նախախնամութիւնը որ անդաւակ մնալու դժբախտութիւնը վերապահած, եւ ոգեպարար այդ ուրախութենէն զրկած էր զմեզ, որոյ հուսկ ուրեմն համակերպած էինք յուսով եւ խնդրանօք որ գէթ խաղաղ եւ անդորր ծերութիւն մը կ'անցնենք ի միասին, այդ անքննին նախախնամութիւնը ո՞չ ապաքէն կարի անողոք եղաւ ինձ դէմ՝ բաժնելով զիս այդ աննման կենակցէ, թաւալգլոր ընկեցիկ ընելով յողբս եւ յարտասուս՝ անդարման այս տարիքիս մէջ:

Եթէ ստոյգ է, ինչպէս ես համոզուած եմ, թէ ինքը օրինակելի պատկեր մըն էր ազգային

իզական սեռին համար, իւր տանտիկնութեամբ, ամուսնական հաւատարմութեամբ, ազգասէր բարեմասնութիւններով, ընդէ՞ր այդ կենդանի եւ օրինակելի տիպարը կորզեց խեց տարածամբ: Անքննելի, անթափանցելի են կ'ըսէք աստուածային դատակնիք. ո՛հ, աղօթեցէք որ այդ հաւատքը առատաձեռնէ հեգիս, որպէս զի այդ համոզման մէջ գէթ կարող ըլլամ կազդուրումն եւ մխիթարութիւն գտնել:

Ձերդ Գերապատուութեան

Խոնարհ ծառայ

Ա. Խ. ԶՈՒՆԴ

Իւսկիւսար, 26 Փետրուար 1890

Վսեմաշուք վշտահար Տէր

Պատիւ ունեցայ ընդունիլ Ձեր նամակն որով կրկին անգամ շնորհակալութիւն կը յայտնէք ինձ այն դոյզն խօսքերուն համար զորս Ձեր ողբացեալ մեծահոգի կենակցին դադարին վրայ ուղղեցի առ սգազգեաց հայ ժողովուրդն: Շնորհակալ եմ Ձեզ Ձեր տողերուն համար որք ազաջոյց են Ձեր ազնուազգած սրտին փափկութեան եւ միանգամայն Ձեր

ամուսնագութ սիրոյն որով՝ անմխիթար Ձեր պաշտելի Տիկնոջ անդարմանելի կորստեան վրայ՝ յանչափա կը գնահատէք ինչ որ նորա յիշատակին կը վերաբերի եւ ինչ որ զնմանէ Ձեզ կը խօսի:

Բայց ըստ ինքեան ի՞նչ ըրած եմ ես շնորհակալեաց արժանի: Այդ կորուստ, Վսեմափայլ Տէր, դիտէք անշուշտ, Ձերը չէր միայն, այլ եւ ամբողջ Ազգին: Դուք Ձեր կենաց մէկ հատիկ ընկերը, Ձեր խորհրդոյ եւ զգացմանց հաղորդ Ձեր առաջին բարեկամը, Ձեր հոգւոյն հատորը, Ձեր սրտին նեցուկը, Ձեր ընտանեկան յարկին արեւն ու հոգին կորուսիք ի նմա. բայց եւ Ազգը գործիչ կին մը, բարերարութեան հրեշտակ մը, իւր գեղեցիկ սեռին մի չքնաղ սլարծանքը կորոյս այդու կորստեամբ: Ինչպէ՞ս չ'ողբայ զայն Ձեզ հետ, ինչպէ՞ս իւր արտասուքը չխառնէ Ձերիններուն հետ: Յուդարկաւորութեան օրն հանրային հշմարիտ սուգի մ' արտայայտութիւնը տեսաք Ձեր շուրջն, որ արդիւնք էր այն յարգանաց, խորին համակրութեան եւ երախտագիտութեան զոր իւր ընտիր յատկութեամբք ու ազնուական գործովքն ազգած էր իւր ազգայնոց, մինչեւ օտարաց իսկ, Ձեր բարեյիշատակ Տիկինը:

Այդ մեծ կորստեան վրայ ի սրտէ ողբացողներէն մին ալ ես էի: Երբ առաջին անգամ

իւր մահուան գոյժը կարգացած էինք լրագրաց մէջ, ես եւ ամուսինս կրած էինք բուռն ու ցաւազին ցնցում իբր մի կայծակի հարուածէ։ Ինչպէ՛ս ուրախութեամբ աւետեցի յետոյ կնոջս թէ սուտ էր այն․ աւա՛ղ, ընդհուպ իմացանք թէ կարի իսկ իրական էր աղէտը եւ լացինք ի միասին նորա վրայ։ Կըրնաք մակարերեւ ապա թէ որչա՛փ յօժարափոյթ ընդունեցի Ազգանուէր Հայուհեաց Ընկերութեան առաջարկը խօսելու յանուն իւր՝ իւր բազմերախտ նախկին Ատենապետուհւոյն դադարդին վրայ․ տրտմալից սիրտս համաձայն էր անոնց զգացմանց որք իւրեանց վշտին թարգման լինելու տխուր պաշտօնը կը յանձնէին ինձ։ Կըզգամ թէ յաւիտենական ողբոց արժանի Տիկնոջ արժանիքէն չատ վար մնացին իմ խօսքեր․ կը ցաւիմ մանաւանդ որ իւր հետ տեսնուելու եւ զինքն ի մօտոյ ձանաչելու բաղդն չէի ունեցած․ թերեւս կարողանայի առաւել արժանաւոր կերպիւ գնահատել իւր անձնական հազուագիւտ բարեմասնութիւններ, որոց վրայ գովեստիւք կը խօսին իւր ամէն ծանօթք՝ յորոց մին ալ լինելու պատիւն ունեցած էր կինս։ Բայց պարտականութիւն մը, թեւ տխուր, իմովսանն կատարած լինելու զգացումն ունիմ, այն է բացատրութիւն տրւած լինելու այն խոր վշտին ու մորմոքանաց զոր ստուգիւ «Ազգանուէր» վեհօգի տիկնոջ

մ'անակնկալ կորուստը պատճառեց համայն Հայ սրտերու, թէ՛ աստ եւ թէ՛ ի գաւառս։

Ուստի, երբ պարտք մը միայն կատարած եմ, չունիմ իրաւունք շնորհակալութիւն ստանալու։ Մեք, իբրեւ ազգային, երախտապարտ եմք Ձեզ որ միշտ աշխատակից գտնուած էք Ձեր յաւերժայիչատակ Տիկնոջ՝ իւր ազգասիրական ազնիւ գործոց մէջ, եւ որ ունեցած էք միշտ առանձինն եւ ունիք Ազգին բարւոյն համար Ձեր օգտաւէտ խորհուրդներն ու աշխատութիւններ։

Ի վերջոյ, չեմ փորձեր զՁեզ մխիթարել, հէ՛ք հոգիդ ամայի եւ անմխիթար․ գիտեմ որ ինչ որ խօսիմ կամ գրեմ երկնապաղ փարեղի այդ հոգւոյն վրայ՝ Ձեր վիշտը միայն աճեցընելու պիտի ծառայէ։ Բայց կրնամ խնդրել Ձենէ որ խնայէք Ձեզ, որ ապրիք այն Ազգին համար զոր Ձեր Տիկին այնքան սիրեց եւ զոր ոչ նուազ կը սիրէք եւ դուք։ Ապրի՛ կորուսեալ սիրելի էակին սիրելի խորհուրդներովն՝ ապրի՛ է դարձեալ կերպիւ իւրիք նորա հետ եւ շարունակել է նորա կեանքն յաշխարհի։

Ձեր աջը կը սեղմէ տրտմազին

Ձեզ կարեկից

Ռ. Յ. ՊԵՐՊԵՆՆ

Վսեմափայլ Մեծի Ասպետիդ Ա. Զուևդույ ,
հաւատացելոյ ի Քրիստոս , ողջոյն , սէր եւ
եղկնային մխիթարութիւն :

Վսեմափայլ սիրելիդ մեր

Յաւուր , յորում յափանց անտի եւրոպիոյ
յանակնկալս գութեաց զրօթ սգառիթ մահուան
առաքինի Տիկնոջ Եկեղատայ Ասպետուհւոյ ,
սուգ առաք ամենեքեան :

Մեծ էր արդարեւ կորուստ Ազգին մերոյ
յանձին Եկեղատայ Զուևդույ Ասպետուհւոյ :
Արդ՝ թո՛ղ առցէ ուրեմն Մեծն Երեմիա գիւրն
քնար , ո՛չ գաւեր հնոյն Երուսաղէմի ողբալ ,
այլ զտունն Թորգոմայ , զի կորոյս յանակնկալս
զմայրն մխիթարիչ որբոց , զհրեշտակն հաւա-
տոյ , սիրոյ եւ զյոգնալստակ ձեռն սատա-
րիչ ազգին լուսաւորութեան :

Արդարեւ երջանկայիշատակ Ասպետուհւոյդ
աշխարհահռչակք էին գործք եւ արարք յօ-
գուտ եւ ի զարգացումն ազգութեան , զորս մի
առ մի ի հանդէս բերել աստանօր չ'զօրէ միտք
մեր , այլ զի հետեւող գտաւ վսեմախոհ Ասպե-
տուհին՝ Աշոտայ Գ. Ողորմածի եւ նորին խոս-
րովանոյշ կողակցի , որ հանդիսացաւ ձեռն
մխիթարութեան անկեւոյ եւ կարօտեւոյ , մայր

կրթութեան եւ մտային լուսաւորութեան ազ-
գիս :

Եւ մեք ո՞չ ապաքէն նորին ճրից եւ հան-
գամանաց հետեւողս տեսաք բովանդակ ի
կեանս իւր զՁերդ գերազնիւ Տիկին Ասպե-
տուհի , որ հայթայթէրն ընդ միշտ մխիթա-
րանս բազմաց եւ սրբէր զարտասուս տառա-
պելոց , ձեռս կարկառէր ամենեցուն մխիթա-
րութեան . մանաւանդ զվէմն անկեան դնէր
հաստատուն ազգանուէր Հայուհեաց Ընկերու-
թեան :

Ապաքէն , Վսեմափայլ սիրելիդ մեր , առա-
քինեաց չիշխէ երբէք մահ . Տիկինն Եկեղատու-
նէ հանգչի այժմ յերկինս : Գնաց նա յօթեւանս
արանց առաքինեաց առնուլ զվարձս իւր ի
ձեռանէ անմահին Աստուծոյ մերոյ Յիսուսի
Քրիստոսի : Ուրեմն յաւերժացին յիշատակք
նորա ի սիրտ համայնից : Լուսաւորեսցէ Տէր
Աստուած զհոգի նորին ընդ հրեշտակս , ընդ
սուրբս եւ ընդ կամարարս իւր դասաւորելով .
եւ զՁեզ , ո՛ր Մեծդ Ասպետ վշտակիր , մխիթա-
րեսցէ ի հոգի , պահելով ի խնամս մեծի մար-
դասիրութեան իւրոյ :

Որպէս համայն հայութիւնն զկարեկցականն
մատուցին մխիթարանս առ Ասպետդ մեծ , գնոյն
փութամբ յափանց Թրակիոյ մատուցանել մխի-
թարանս առ վշտակիրդ : Տէր Աստուած ցօղ

երկնային մխիթարութեան ցօղեսցէ ի Ձեզ եւ
ի սիրտ Ձեր վշտացեալ:

Յիսուսաւանդ ողջունիւ եւ օրհնութեամբ

Մնամք աղօթարար

ՀՄԱՅԵԱԿ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԴԻՄԱՔՍԵԱՆ

Առաջնորդարան Հայոց ի Ռօսոսթօ

Ի 26 Փետրուարի 1890

Բերս , 4 Մարտ 1890

Դերապասիւ Տեառն

Տ . Հմայեակ Դիմախնան Ս . Նախկոպոսի

եւ Արժանընտիր Առաջնորդի

Ի Ռօսոսթօ

Գերապատիւ Սրբազան Հայր

Շնորհալին Տեառնդ Սրբազանի , զտուեալն
ի 26 Փետրուար ամսոյ ընկալեալ , շնորհ մեծ
ունիմ վասն հոգեբուղիս բանից զորս ի հայրա-
խնամ սրտէ եւ ի տխրամած կարեկցութենէ
մղեալ սքանչելապէս տողէք առ ի ամբեղ զկա-
րեւէր խոց սրտիս եւ ի մխիթարել զհէգս

վշտագնեալ : Ո՛չ դոյզն կռուանք մեզ են պատ-
գամբդ առաքելական եւ յորդորանք սրտա-
յոյզք վասն սրտապնդեալ մնալոյ ի հաւատս
եւ չխորասուզիլ թաւալգլոր ի վիհ յուսահա-
տութեան յորոյ եզրն դեգերի անձն իմ ան-
մխիթար վասն անգիւտ կորստեանս ոյր եւ
հետեւութիւնք կարի իսկ աղետալի են տար-
եաց եւ մինաւորութեանս նկատմամբք :

Ձի թէ չէ մեզ յաւակնութիւն ի կշիռ դնել
զողբացեալն մեր սիրելի ընդ Խոսրովանյայ ,
որպէս Ձերդ Սրբազնութիւն համարի , եւ ո՛չ
իսկ Աշխէնի եւ Կատրամիտէի համեմատել ,
որք իբրեւ լուսատու արեգակունք զիւրեանցն
ունին զտեղի բարձրակալ ի հորիզոնի , սակայն
համոզակեր հաւաստեօք եւ համարձակախօս
լեզուաւ պարտ եւ պատշաճ համարիմ հաստա-
տել , թէ էր նա Կին ժրագլուխ , անբիծ ի
պարկեշտութեան , կրօնասէր , անձնուէր առ
Ազգն , խնամող աղքատաց եւ օրինակելի տի-
պար իգական սեռի ազգայնոց : Եւ ո՛հ ահա
այսպիսի որակութեամբք ձօնեալ անձնաւորու-
թիւն խլեցա՛ւ ի մեր գրկաց եւ ի հօտէն Ազ-
գիս սիրելոյ տարաժամ :

Ո՛ւր կամ յո՛ ինձ գտանել սիրտիանս աղէ-
կբուր անջատմանս եւ համակերպիլ աստուա-
ծային Նախախնամութեան :

Հաճեալիք , Սրբազան Տէր , զայս հայցել
յաստուածահաճոյ աղօթս Ձեր յերկնաւորէն ,

որ եթէ պատժէ, գիտէ եւս եւ կարող է մխի-
թարել, եւ զմերս երախտագիտութեան կան-
խամատոյց հաւատտուն ընկալեալ, ճանաչել
զմեզ Ձերդ Գերապատիւ Սրբազնութեան,

Խոնարհ ծառայ

Ա. Խ. ԶՈՒՆԴ

ԱՐԲԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՐԱՆ ՀԱՅՈՑ

Պրուսս, 27 Փետրուար 1890

Վսեմապալ Ասպետիդ եւ Քրիստոսազօր
Սիրելոյդ, Ողջոյն եւ Օրհնութիւն Տիրանուէր

Արդարեւ կարի խոցեցաւ մեր սիրտն ու
Հոգին, երբ Ազգ. Ըրազիրք Ձեր Վսեմութեան
պատուական կենաց կենակցոյն՝ Տիկին Նեկ-
տար Ասպետուհւոյ սգալի մահուան բօթալի
լուրը գուժեցին:

Բաջ գիտեմ եւ կըզգամ թէ որքա՛ն ծանր է
Ձեզի պէս զգայուն ամուսնոյ մը համար այս-
պիսի կորուստ մը, եւ քանի՛ զժուար՝ բարե-
պաշտուհի հանգուցելոյն այդ անդառնալի բա-

ժանումը որ դառնակակիծ ցաւեր ու մեծամեծ
վէրքեր կը բանայ Ձեր ազնիւ սրտին վերայ:

Բայց յիշելով, սիրելիս, թէ այդ վճիռ մ'է
Աստուածային եւ հրաման անդառնալի, եւ մ'չ
մի մահկանացու ազատ այդ վճռէն, յիշելով
թէ ամենայն մարմին հոգեղէն վաղ կամ անա-
ղան պարտաւորուած է ըմպել զայդ բաժակ
դառնութեան, այո՛, յիշելով մանաւանդ որ
երջանկայիշատակ եւ ազգապարծանք հան-
գուցելոյն առ Ազգն Հայոց մատուցած ազգօ-
գուտ ծառայութեանցն փոխարէն՝ ամէն Հայ
չրթունք պիտի օրհնեն զինքը յաւիտեան, եւ
պիտի յիշեն ու յիշատակեն այդ հոգեղոյս հոգ-
ւոյ հոգեւորական ու ազգասիրական արարք-
ներն եւ մարդասիրական ու բարեպաշտական
աշխարհահռչակ գործերն. յիշելով վերջապէս
որ այդ կատարեալ Աստուածասէր եւ կատար-
եալ Ազգասէր անձնաւորութիւնը՝ փառք ու
պարծանք էր ընդհանուր Հայութեան, մա-
նաւանդ առաքինութեան եւ բարեպաշտու-
թեան բարի ու կատարեալ օրինակ մը բոլոր
ազգային իգական սեռին, արդարեւ պէտք է
մխիթարուիլ եւ Ձեր Քրիստոնեայ հաւատքով
հաւատալ՝ թէ նա մենէ բաժնուելով եւ այս
անցաւոր ու ազցաւոր կենցաղէս հրաժարելով
կը վերապլանայ այժմ եւ կը թռի կելլայ յեր-
կինս ի կեանսն յաւիտենականս եւ անշուշտ կը
միանայ ընդ Քրիստոսի եւ կը խառնուի ի Դասս

Արդարոց, թողլով իւր առաքինի կենացն փոխարէն՝ իւր առաքինի ամուսնոյն՝ Վսեմափայլ Ասպետիդ ամենապատուական կեանքը, իբրեւ անմոռանալի յիշատակ եւ քաղցր մխիթարանք իւր ամենասիրելի Ազգին, Որոյ հետ վասն Ձեր ի մխիթարիչ Սուրբ Հոգւոյն երկնային մխիթարութիւն մաղթելով,

Մնամ աղօթարար

Առաջնորդ Պրուսայ

ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՆՍ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

Բերա, 5 Մարտ 1890

Գերապատիւ Սրբազան Տէր
Տէր Բարբուղիմէոս Արքեպիսկոպոս
եւ Առաքելաւորի Առաջնորդ
Պրուսայ

Ձեր Գերապատիւ Սրբազնութեան խնդակցութեան շնորհաւորութիւնները չքանչանի մը առթիւ ժամանակաւ ընդունած ըլլալով, որո՞ւ մտքէն կ'անցնէր թէ երեք կամ չորս տարի ետքը ամենասիրելի ամուսնոյ մահուան հա-

մար վշտակցական տողերնիդ կարդալու դժբաղդութիւնը պիտի ունենամ:

Անքնին եւ, կ'ըսէք, աստուածային դատակնիքն, սակայն աղէկիւղիկ եւ անդառնալի է նաեւ մեծ կորուստս: Ահա ճշդիւ այս երկու եզերաց, երկու հակառակ ընդդէմ հոսանաց, իբրեւ Սկիւլայի եւ Կարիպոսի մահառիթ ազառածից մէջ է որ միտքս, սիրտս եւ հոգիս կը տատանին ալեկոծ: Կրօնքը հոգեկան սկզբունքը մատնանիչ կ'ընէ՝ համակերպիլ աստուածային կամաց. իսկ բնութեան զգացումն ու հոգեղէն մարմին՝ զգալ կուտայ դառնապէս մինչեւ իյուսահատութիւն կորըստեանս մեծութիւնը:

Այո՛, ողբացեալ Ամուսնոյս բարեմասնութիւնները զորս կը բարեհաճիք շարեւ, թէ՛ ազգայնոց եւ թէ՛ օտարազգեաց ընդհանուր վշտակցութեան համակրանքն զոր կը նշմարեմ, կերպիւ իւրիք մխիթարութիւն է ինձ, այլանկարող եւ անզօր սթափելոյ զանձս տառապեալ: Իցի՛ւ Ձեր Սրբազնութեան սրբանուէր աղօթիւք առատածեռնուէր ինձ լոյս ուղղութեան ի սպառ չ'ընկճելու ընդ ծանրութեամբ տառապանացս:

Չայս թախանձեմ ի Սրբազան Տեառնէդ, կրկնելով, համբուրիւ Սուրբ Սըրյդ, մեծաբանացս հաւատարմքն:

Ա. Խ. ԶՈՒՆԴ

Խաղաղ, 27 Փետրուար 1890

Վսեմաւոյ Ասպետ Զուկ

Ի Ռեւ

Վսեմաւոյ Տէր

Ես՝ ծերունիս՝ ցաւոյ ամաց տակ ճնշեալ, ներկայիս կուգամ համակիր եւ համակից սրտիւ վշտակցութիւնս յայտնել առ Ձեզ, Վսեմ. Տէր, եւ առ Տէր եւ Տիկին Սէլիմիէ-ճեան, որոց բարեպաշտ բեկեալ հոգիք ի թախիծս համակեալ են արամութեան ընդ հեռանալն ի մէնջ չա՛տ կանուխ Ձեր տոհմիկ ազնուափայլ Տիկնոջ։

ԶՁեզ, Վսեմաւոյ Տէր, սակաւ ինչ սիրտիւ լոյ այլ հնար չեղեւ ինձ, բայց եթէ թղթատել ոգեզուարթ Աստուածազդեցիկ Ոսկի Մատենանը։ Մինչդեռ կ'ընթեռնուի Յովհաննու Յայտնութեան Ե. գլուխը, յիշեցի հառաջանօք՝ խառն ընդ յիշատակս՝ զՁեր չքնաղ առաքինութեամբ զարդարեալ Տիկինն՝ զոր ողբաց ազգն համօրէն եւ որոյ հետ՝ ամօք ինչ յառաջ խնդութեամբ՝ ի միասին գնացիք յերուսաղէմ յուխտս եւ յերկրապաշտութիւն Ս. Տեղեաց, եւ այժմ կը թռչի ի վերին Երուսա-

ղէմ յօթեւանս արդարոյ ողբացեալ մայրն որբոյ։

Արդարեւ մեծ է կորուստն զոր ըրիք Դուք եւ մեր սիրեցեալ Ազգն. զայսպիսի դառնակիւծ ցաւս սիրտիւ չամար՝ կը կարօտիմք Աստուծոյ շնորհաց։ Դուք, Վսեմ. Տէր, տոգորեալ լի էք այն շնորհօք՝ բարեպաշտութեամբ եւ ողորմածասիրութեամբ որով կը փայլէր մանաւանդ իւր սեռին մէջ ողբացեալ Տիկինն եկտար Զուկն որ բիւրաւոր ժողովուրդներէ արձագանքներ եւ օրհնութիւններ խլեց։

Միւթարուեցէ՛ք, Վսեմ. Տէր, զԱստուածաշունչն Ձեր սրտին վերայ դնելով եւ Ձեր անհուն բարեմասնութեամբ օժտեալ Տիկնոջ բարեգործութիւններն ի յուշ ածելով։

Օրհնելով զՁեզ եւ մաղթելով ի Տեառնէ երկնառաք շնորհածիր սիրտիանս Ձեր այրած սրտին։

Մնամ վասն պատուական անձին Ձեր քաջառողջութեան եւ թանկագին կենաց երկարութեան ջերմեռանդ աղօթարար,

ԳԵՐԳ ԲԱՆԱՅ ԱՐՄԵՆԻՍ

Բերա, 7 Մարտ 1890

Արժանապատիւ
Տէր Գեորգ Արծրունի Աւագ Բախանայ
Ի Խաւսպիւղ

Արժանապատիւ եւ ծերունազարդ
Հոգեւոր Հայր

Վշտակցութեան եւ մխիթարական գիրն զոր
ինձ ուղղեցիք՝ կարգացի երախտագիտու-
թեամբ։ Անտարակոյս է ինձ թէ ի մէջ բազ-
մաթիւ կարեկցական գրութեանց, ամենէն
անկեղծիկներէն մին է Արժանապատուութեանդ
թուղթն։ Քանզի դուք, Տէր Հայր, իւր ճննդ-
եան առթիւ սիրազգեսաց, անոր մանկութեան
անմեղութեանը վրայ զմայլող, արբուն հա-
սակի ատեն կուսական անբծութիւնը, եւ յե-
տոյ պատկազրութեան ժամանակ Ս. Պատրիար-
քի եւ ի դասս բարձրատիճան եկեղեցական-
աց, հայազգի եւ օտարազգի աւագանւոյն,
դեսպանաց եւ բարձրակարգ պաշտօնէից մէջ
իրբեւ տաներէջ Ձեր դերն ունեցաք. եւ յետոյ
մեր երջանկաւէտ ամուսնական սիրոյն հան-
դիսատես դիտող էիք. Դուք կ'ըսեմ աւելի
քան զայլս ի վիճակի էիք գնահատելու ողոր-
պելոյն արժանիք, բարեմասնութիւնները եւ
կշուել կորստեանս մեծութիւնը։ Ո՛չ ապաքէն

Ձեր կրած կորուստն յանձին տաղանդաւոր
բժիշկ որդւոյդ եւ առաքինի դասերաց՝ գրա-
ւական են անկեղծութեան այն փափուկ եւ
տխրամած զգացմանց զոր սիրելի ամուսնոյս
մահուան առթիւ կ'արտայայտէք։ Երանի՛ Ձեզ
որ զԱստուածազգեցիկ Ոսկի Մատեանը սրտեր-
նուդ վրայ դնելով կարող եղեր էք ափսիսել։
Ինձ՝ այդ հաւատքը, այդ ոգեզուարթ նեցու-
կը կը պակսին. տարակուսանաց, յուսահատու-
թեան անդունդի մէջ կը տարուբերիմ անմխի-
թար, կորստեանս համար որ ոչ միայն ըստ
ինքեան կարի մեծ է, այլ որ աղէտալի է,
միանգամայն իւր հետեւութիւններովն, անոք
անօգնական զիս ձգելով արտասուեաց այս հով-
տին եւ այն ալ այս հասակիս մէջ։ Ձայս ինքն
իսկ պաշտելին կ'զգար եւ իւր ետքի օրերուն
ստէպ իւր բարեկամուհեաց կրկնած էր թէ ի-
րեն համար հոգ չէր ըներ եւ հանգարտ սրտիւ
մահը կը նկատէր. բայց իւր սրտածմիկ անտա-
նելի ցաւն է որ զիս միայնակ կը ձգէ այս
տարեաց մէջ յորում առաւելապէս իւր սրտա-
լիւ խնամոց եւ գգուանաց պէտք ունիմ, ի՞նչ
պիտի ըլլայ Ձունդս։ Այսպիսի անգիւտ կորու-
սեան, աղբիւսարչ յիշատակներու եւ գորովա-
լից զգացմանց հանգէպ մխիթարել միթէ հնա՞ր
է. Դուք որ հարիւրամեակը կոխեր անցուցեր
էք եւ Ձեր սուրբ պաշտաման բերմամբ այսօ-
րինակ շատ վիշտեր տեսած էք եւ բազմաց

արտասուք սրբած, ըսէ՛ք բան մը, գտէ՛ք նոր
հնար մը եւ հոգի փրկած մխիթարած սկիտի
ըլլա՛ք:

Ա. Խ. ԶՈՒՆԴ

Վսեմապատիւ Ասպէս Զուռն

Բերա

Վսեմապատիւ Ասպէս Տէր

Կը համարձակիմ վշտակից հեծութեամբ սրտի
եւ եղբայրական մեծաւ յարգանաց անկեղծու-
թեամբ, աղերսել Զերդ Վսեմապատիւ Տէրու-
թեան, ընդունելու ամենայն անձնուիրական
բարեհաճութեամբ եւ մխիթարութեամբ, այս
իմ գուղնաքեայ փոքրիկ աշխատութեանս հո-
գեբուղիս եւ յաւերժական յիշատակը՝ ի նուէր
անմուաց սիրոյ եւ մեծի յարգանաց, բարե-
յիշատակ հոգւոյ հանգուցելոյն, Ազնուաշուք
եւ Համեստափայլ Ասպետուհւոյդ եւ ամենա-
սիրելւոյ կողակցիդ Նեկտարինեայ Տիկնոջ
Զուռն:

Մնալով միշտ ամենայն եղբայրութեան մե-
ծաւ յարգանաց մխիթարութեամբ,

Վսեմապատիւ Տեառնդ

ԳԵՈՐԳ ՍԱՄԱՆՃԵԱՆ

24 փետրուար 1890

Ի ՍԳԱԼԻ

Ե՛հ

Ի ԴԱՌՆԱԿՍԿԻԾ ՄԱՀ

ԱԶՆՈՒԱԶԱՐՄ ԱՍՊԵՏՈՒՀԻՈՅ

Ե՛հ

ՀԱՄԵՍՏԱՓԱՅԼ ՏԻԿՆՈՋ

ՆԵԿՏԱՌԻՆԵԱՅ ԶՈՒՆԴ

Դու՛ Տէ՛րդ բարձրեալ, որ ըզբոռնս

եւ ըզկոյրս Հրաւից,

Անպարագիր բոյդ զօրութեամբ,

մինչ բուժիւր չար յախից.

Միքէ նոյնն իսկ չիցես դու Հայր՝,

ո՛հ բըժեկել եւ ըզմեր

Ըզսիրեցեալն ՚ի համայնից,

ըզՆազելին մեր ո՛ Տէր:

Մերժեա՛ց Ասունած... անլու՛ր... մերոց

աղեսանաց... եւ շայից,

Է՛առ... զոգին... Նեկսառինեայ...

բողեալ զմեզ յայս ցաւոց կիրն.

Մեռար... ուրեմն... Դու՛ հուսկ յեոյ...
ընդ անձանօք աստեղօք,

Ունայնութեան մեծի Անուանդ՝
 մեծ ըզպատկեր թողեալ սոսկ :
 Ամպ սեւաթոյրֆ փախստականֆ ,
 Արեւմտեան 'ի ծագաց ,
 Գուժե՛ն մահուանդ ըզՄեծ կորուս ,
 աս յԱրեւելս մեզ յանկարծ .
 Խառն ընդ աղի մեր արտառուս ,
 ամպրոպաձայն անձրեւոֆ ,
 Ողբա՛ն ընդ մեզ , ըզմահդ անգուր ,
 Էւ ո՛հ զբախսդ անողոֆ .
 Գիտե՛մ այո՛ , բուռն է մարդոյն ,
 ինձ մանաւանդ մրտնդիդ ,
 Երգե՛լ ըզմահ քոյ տարածամ ,
 'ի բազմադիւն հասակիդ .
 Այլ որ գիտա՛ց խնդալ ընդ Քեզ ,
 մանուկ տոց հանապազ ,
 Պարս է նրմա , հուսկ յարգանաց ,
 Քեզ նըւիրել Էւ ըսպաս :
 Առի՛ց ուրեմն երգե՛լ անդո՛ւլ ,
 այլ ո՛չ զքիտու մահուդ վէպ ,
 Զի մահացուին՝ պարս է այո՛ ,
 լընուլ զիւր վիհ անվրէպ .
 Այլ բարութեանցդ իսկ Էս վարուց
 քոց փաղցրութեան երգեցից ,
 Յայտ յանդիման եղեալ աչաց ,
 ո՛հ 'ի հանդէս համայնից :
 Զի՛ կայ իմ արդ , ընդ ցուրս կըմախֆ
 մեռելոսիս անըզպայ ,

Ողբա՛լ անվերջ արտառալից ,
 մինչ անդ անշարժ եղեալ կայ .
 Միքէ բաւե՛ն , սուգ Էւ լալիւնֆ ,
 մեղմել նորայն կարծրութիւն ,
 Որպէս քէ մարդ՝ 'ի նախնական
 լուրջ պատկերի կենդանոյն :
 Գեղ , խինդֆ , ծիծաղֆ , բանֆ Էւ զըրոյցֆ ,
 անհետացեալ 'ի նրմա ,
 Մերկ 'ի զարդուց 'ի հանդերձից ,
 սոսկ 'ի պատանս պատեալ կայ .
 Ծիծաղերես ո՛ւր այն դիմաց ,
 նուրբ շարժուածոց անոյժ փայլֆ ,
 Ունայնութեան քէ ո՛չ միայն ,
 պատկերազարդ սոսկ խաբկանֆ :
 Այլ Էս բարուցն ո՛հ փաղցրութեան ,
 'ի հիւս փնջից դրուատեաց ,
 Պըսակազարդ զարդարեցից
 Նորայն շիրիմ անմոռաց .
 Նա՛ 'ի Տիկնայս Արամազնեան ,
 'ի մեծ Զարմին սերընդոց ,
 Նըկար չֆնաղ արտից 'ի խոր ,
 շրջանակեալ Ոսկեգոծ :
 Նորանըշան Դու՛ փայլէիր ,
 պարուց մեծաց 'ի Հանդէս ,
 Այ՛ անհամար , սիրս անհամբեր ,
 յուղալանդիր Քոյդ 'ի տես .
 Վայելչազարդ ո՛հ հանդերձիցդ ,
 Էւ շարժուածոյդ պերճութեան ,

Զարմանս 'ի մեծ գրբաւէին ,
 Եւ ո՛ր անդ Քեզ զոյգ նրման :
 Մինչ ո՛ր... բախտիդ ... այն ցուրտ պատկեր
 ... դիմակաւոր անշուշտ
 Իբրեւ թէ մին՝ 'ի մըսերմաց
 հարազատաց բոց յատկ .
 Դայր մերձեցայր փաղափշանոց ,
 Երդնոյր խոստմամբ անվըբար ,
 Պարել ընդ Քեզ 'ի հիւզ ժամուն ,
 գերանդազէն յոտից ծայր :
 Պարկե՛տ բարուցդ ազնուութեան ,
 անոյ՛ւ լեզուիդ մեղմ 'ի շարժ ,
 Պարուց նըւագք իսկ հեշտացեալ ,
 դադարէին սրտաշարժ .
 «Կին՝ ժըրագլուխ , առաքինի ,
 հայրենասէր , եւ բզգաս .»
 «Հիւրամեծար , եւ գրբասիր ,
 'ի խանձարոյդ բախտիդ վարձ :»
 Լացցո՛ւք ուրեմն , այլ ոչ Նորայն ,
 ո՛րն ըզմարմինն անկենդան ,
 Սոսկ յատկութեանցն ըզմեծ կորուստ ,
 որ ընդ նըմին քաղեցան .
 Միթէ իցե՛մք մեծ մոռացեալ ,
 Երբեք ըզյու՛ւ անցելոց ,
 Բազմօրինակ Քոյդ յարգանաց ,
 ձօնեալք սրտիդ 'ի խորոց :
 Եւ Դու՝ Ասպետդ իմ Վեհագուն ,
 ո՛րն որբացեալ Ամուսնոյդ ,

Գերօրինակ 'ի յատկութեանց ,
 ոյք զարդ Անուանդ մեծաշուք .
 Լա՛ց ըզկորուստդ անգուգական ,
 ընդ մեր աշօք ցողագին ,
 Մինչ 'ի փայլել Արդար Կըռոյն ,
 սուրբ Զըւարթնոյդ 'ի ձեռին :
 Կորողք՝ Անուան , Սիւնք՝ մարմարեայք
 ունայնութեան սոսկ պատկեր ,
 'ի հոյովել ժամանակին ,
 հիմն 'ի տապալ կան յաւեր .
 Մինչ բարութեանցն ո՛րն դրուսեաց ,
 նախանձայոյդ Յիշատակ ,
 Արձանագրին անդ Անմահին ,
 Վարձահասոյցն 'ի Տախտակ :
 Զերթ լաստափայտ իմն ալէտանջ ,
 'ի մըքութեան գիշերին ,
 Ըզլոյս ծիծաղ մինչ 'ի հեռուս ,
 անդ նըշմարէ լապտերին .
 Անյոյս սըրտից Դու՝ 'ի մըքին ,
 եւ աղբասին անդ 'ի յարկ ,
 Դաղճնաձածուկ բարեացդ անշեջ
 փայլիս լուսով գրբառաս :
 Եւ սիրելւոյդ իսկ հայրենեաց ,
 յառաջափայլ բարոյման ,
 Միթէ շա՛տ իսկ իցեն գովեսք
 Մեծ Վաստակոց բոց փոխան .
 Որպէս նըրագ վառեալ զըւարթ ,
 չինչ աշխարհիս 'ի լապտեր ,

Թողե՛ր ըզմեզ, շիջեալ յանկարծ,
 'ի մըթութեան անըմբեր :
 Հանգի՛ր Դու՝ արդ, 'ի բուն իսկ
 անդ Հայրենւոյդ 'ի Վրաց,
 Բազմանըւոյլ Քոյդ Յաղթութեանց,
 Դըրօշակաւդ 'ի ծածան .
 Բանակք զօրաց Հըրեդինաց,
 Քեզ ընդ առաջ փողահար,
 Լո՛ւր . . . ողջունեն միաբերան,
 ըզՄեծ Գալուստ Քոյ Նեկսառ :

ԳԷՈՐԳ ՍԱՄԱՆՃԵՍՆ

Երգեալ 1890 ի 18 յամսեանն Փետրուարի :

(Հրատարակեալ Մէնմուայը Ախպար լրագրոյ փետրուարի
 24 քաւոյն մէջ) :

Բերա, 25 Փետրուար 1890

Վսեմափայլ Գէորգ Պէյ Սամաննեան

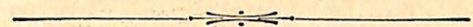
Վսեմափայլ Պէյ

Շնորհակալ եմ, ի սրտէ՛ չնորհակալ, այն
 չքնաղ տաղին համար զորս բարեհաճեր էք ձօ-
 նել ի յիշատակ ողբացեալ եւ անմոռաց Ամուս-
 նոյս : Արդարեւ, դառնաղէտ ցաւոցս մէջ ոչ

սակաւ մխիթարութիւն է ինձ (եթէ մխիթար-
 ուիլն հնարաւոր է) տեսնել բարեկամաց եւ
 իւր սիրելեաց կարեկցական յայտարարութիւն-
 ներն եւ հասարակաց ընդհանուր համակրանքը :
 Ասոնց կարգէն եւ ամենէն սրտաշարժը Ձեր
 քերթուածն է, զոր մտադիր եմ՝ սիրելւոյս
 յիշատակն անմահացնելու նպատակաւ հրատա-
 րակելի գրքոյկիս մէջ արտատպել : Ընդունե-
 ցէք, խնդրեմ դարձեալ, երախտագիտական
 զգացումս եւ հաղորդել նոյնը Ազնուափայլ
 Տիկնոջդ :

Բարեացակամ

Ա. Խ. ԶՈՒՆԴ

Roman, 14 Fevrier 1890.

Monsieur le Chevalier de Czunt

PARIS

Mon bon et cher Oncle

En ce moment nous vonons d'apprendre
 la triste perte de notre chère tante Nectar.
 Le bon Dieu nous l'a prise, et nous a laissé

un vide éternel. Je ne pleure pas la tante comme parente, mais comme un exemple de bonté divine, comme un exemple de femme. Elle a été pour moi et pour mon mari un idéal. Dieu a été cette fois-ci injuste pour nous tous.

Bien des fois je me demande pourquoi je l'ai connue, puisque c'était pour une si courte durée. Pourquoi le bon Dieu nous a-t-il privés de l'avoir encore parmi nous?

Cher Oncle, je la pleure et je la pleurerai toute ma vie.

Bon petit Oncle, venez chez nous, c'est-à-dire chez mes parents Czunt où je me trouve et où je compte passer encore trois mois; Vous rendrez heureux mon pauvre père, ma pauvre mère qui sont inconsolables. Maman en lisant le télégramme de Stéphan eut une attaque de nerfs qui ne la laissa calme qu'après quelques heures. Venez, cher Oncle, nous parlerons de notre chère tante, et vous partagerez votre douleur avec nous.

Je suis heureuse que mon Oncle Déodat ait fait ce que personne n'aurait fait, il a conduit sa femme chez les meilleurs docteurs, il a dépensé tout pour la conserver; si le bon Dieu ne l'a pas voulu, il faut se

soumettre; c'est une dure loi, mais une loi suprême.

Maman veut vous écrire aussi, et je finis ma lettre en Vous priant, cher Oncle, de me répondre par quelques lignes.

Mon Titica est en Bucovine, il ne sait rien de ce grand malheur. André Sidony et moi nous embrassons mille fois les mains à l'oncle, et je finis ma lettre en pleurant avec mon cher Oncle, car nous savons ce que nous avons perdu.

Ainsi finit le monde!

Votre nièce qui Vous aime et qui Vous embrasse de cœur

MARIE DE FLONDOR

Péra, 15/27 Mars 1890

A Madame Marie de Flondor

ROMAN

Chère nièce et bien-aimée Marie

En tout autre temps, j'aurais été confus d'avoir tardé si longtemps à vous répondre; mais en ce moment, je ne songe même

pas à vous prier de m'excuser. Le malheur qui m'a frappé si cruellement et les devoirs qui en sont la conséquence forcée, m'ont privé, vous devez le comprendre, du pénible et en même temps intime épanchement de ma douleur avec vous.

Ah! Chère nièce, vous vous demandez dans votre lettre pourquoi vous l'avez connue. Etait-ce donc, pensez-vous, pour la pleurer d'autant plus amèrement que vous aviez mieux apprécié sa bonté? Eh bien, après trois semaines de séjour chez vous et l'avoir connu dans cet interval, vous éprouvez, à sa mort, des regrets si cuisants. Imaginez alors quelle doit être ma douleur; dans quel état je dois me trouver moi qui ai vécu vingt-huit ans avec elle, moi qui ai connu à fond sa tendresse, son saint amour, sa fidélité conjugale si pure et ses soins affectueux pour son mari!!

Tout cela est passé, passé comme un rêve ne laissant derrière soi que des regrets amers, des souvenirs impérissables qui me rendent encore plus sensible la plus cruelle des pertes. Plongé dans un abîme d'amertume, je suis inconsolable, anéanti. Vous ne me reconnaitrez-pas, tant je suis faible et vieilli.

Je m'efforce de supporter chrétiennement cette infortune. Puis-je me révolter contre le décret implacable du destin? Ce serait un crime de crier à l'injustice: il faut s'incliner devant la volonté divine et implorer sa clémence. Puisse le ciel me donner la force nécessaire pour supporter ce coup de foudre! que la Providence me soutienne.

Un soulagement seul me reste; je le trouve dans les larmes. Tous les jours je me rends à la chapelle pour rendre visite à ma pauvre chérie et pleurer près de son cercueil. C'est là qu'elle repose provisoirement jusqu'à ce qu'elle soit transportée dans sa demeure définitive, un mausolée, que je fais construire et qui sera achevé dans trois mois. Là seulement je trouverai également le repos quand je dormirai près d'elle du dernier sommeil. Que ce moment arrive le plus tôt possible.

J'ai perdu toute illusion; quel est l'avenir pour moi? La vie même m'est insupportable; je sens que ma raison s'égare. Cependant si la Providence en a décidé autrement, et si je suis condamné à souffrir encore dans cette vallée de larmes, j'ai décidé, une fois le mausolée terminé, de me retirer dans quelque montagne, de

chercher dans la contemplation de la nature et le souvenir de ma bien-aimée la consolation et la sérénité d'âme qui aujourd'hui me manque complètement. Peut-être que je profiterai de votre aimable invitation pour aller voir une dernière fois mes chers parents et visiter le tombeau de mes ancêtres. Ensuite je me fixerai loin, bien loin d'ici où, à chaque pas, je rencontre soit des objets de sa prédilection, soit des amis communs, ce qui me brise le cœur.

Le séjour de Constantinople m'est devenu intolérable, au moins pour le présent. Il y a un mois et demi que je suis ici, et je n'ai pas encore eu le courage d'aller voir notre nid chéri, la villa qu'elle a tant aimée. Je reste enfermé dans mon hôtel, recevant, il est vrai, de nombreuses, très-nombreuses visites, mais n'en rendant aucune.

Non pas que je ne sois excessivement sensible à la sympathie dont on m'entoure et qui s'est montrée si grande le jour des funérailles de ma pauvre Nectar; mais je ne me sens pas la force de paraître dans un salon.

Vous décrirai-je les obsèques de ma chérie ? Ce serait bien long. Je vous dirai

sommairement qu'on a rarement vu à Constantinople autant d'empressement et autant de monde à un convoi funèbre; Vous connaissez l'église de la S^e Trinité! vous y avez fait votre prière à genoux devant l'autel. Elle est grande, spacieuse; cependant elle n'a pas pu contenir toute la foule qui a du envahir les alentours et se répandre dans les rues adjacentes.

Au milieu de la nef se dressait le catafalque littéralement couvert de couronnes de fleurs offertes par des amis, des corporations, par différentes institutions et des sociétés de bienfaisance. La place réservée derrière le chœur pour les ambassadeurs, les ministres, les hauts dignitaires, les banquiers et les notables, était à peine suffisante pour les contenir. C'est le Patriarche qui a officié entouré de six évêques, huit archimandrites et d'un nombreux clergé. L'oraison funèbre a été prononcée par l'ex-patriarche, Monseigneur Khérimian qui a arraché des larmes à tous les assistants. Quand le cercueil a été placé sur le char funèbre trainé par quatre chevaux, on a dû fermer les portes de l'église pour arrêter la foule d'envahir impétueusement tout espace libre. Des soldats, des gendar-

mes, des sergents de ville ouvraient et fermaient la marche; ils protégeaient le cortège sur les flancs. Ils étaient nombreux et pourtant ils avaient peine à contenir la foule. On m'a assuré que plus de dix mille personnes escortaient le convoi.

La grande rue de Péra était envahie; et que de dames en pleurs à leurs balcons! On aurait dit vraiment un deuil national. Que vous dire de moi?

Entouré de mes amis les plus affectueux, je marchais machinalement derrière le char qui emportait les restes de ma bien-aimée Nectar. J'étais brisé de fatigue et de douleur et cependant je me sentais plein de reconnaissance pour ces démonstrations sympathiques. Je ne les oublierai jamais; non, je ne suis pas un ingrat.

Oh! ma chère Marie, comment vous peindre toute ma douleur? Les paroles me manquent pour vous dire combien mon âme est triste, désolée. Le prophète Jérémie lui-même qui seul semble capable d'égaliser les lamentations aux malheurs, ne saurait décrire les terribles ravages faits dans tout mon être par ce coup mortel...

Fatigué, épuisé je voudrais continuer à épancher ma douleur dans votre cœur; mais

à quoi bon vous troubler, vous attrister dans votre belle jeunesse. Je me reproche même d'être allé peut être trop loin; pardonnez-le-moi. A qui confier mes chagrins sinon à ma chère Marie qui m'aime, je le sais, que j'aime et que je prie de plaindre son oncle bien malheureux.

DÉODAT DE CZUNT

Բերս, 1 Մարտ 1890

Ազնուափայլ Տիկին Մաքրունի Յ. Նորասուցկեան
Արժանընթիր Ասեմապետ Ազգանուէր
Հայունեաց Ընկերութեան

Ներկայիւս կուգամ նուիրական եւ երախտագիտական պարտականութիւնս կատարել, զոր մինչեւ ցայժմ ուշացնելուս, տարաբաղդ եւ տատանեալ վիճակս ի նկատ առնելով, խնդրեմ ներողամիտ ըլլաք: Հաւատացէ՛ք, Ազնուափայլ Տիկին, որչափ շատ յապաղեցաւ՝ այնչափ ալ աւելի սրտագին է երախտագիտութեանս զգացումն եւ չպիտի մոռնամ եր-

բէք՝ ազգօգուտ ընկերութեանդ կարեկցական հեռագիրն առ իս ի Բարիզ, Ձերդ նախաձեռնութեամբ ի գաւառս դպրոցներու սանուհեաց միահաղոյն աղօթելու պատուէրը, եւ ընկերութեանդ կողմանէ ի սէր եւ ի յիշատակ ողբացեալ կենակցիս նուիրուած ծաղկեայ սրակը իմ եւ իւր կողմանէ ի սրտէ շնորհապարտ եմ: Ինքը գնաց, բայց ընկերութեանդ սէրը մէկտեղ տարաւ ի սիրտ: Ուստի ի վերուստ ընկեր է Ձեզ եւ իբրեւ անդամ իւր բաժանորդագիրնը մշտնջենապէս պիտի վճարեմ:

Ընդունեցէ՛ք, Ազնուաւայլ Տիկին, մեծարանացս հաւաստիքն, եւ շնորհակալութիւններս բոլոր Ազգանուէրի ընկերուհեաց հաղորդել բարեհաճելով, խնդրեմ ճանչնալ զիս միշտ,

Բարեացակամ ծառայ

Ա. Խ. ԶՈՒՆԴ

Չորշա, 1 Մարտ 1890

Վսեմաւայլ Ասպետ Զուկո

Եւն.

Եւն.

Եւն.

Ի Կ. Պօլիս

Վսեմաւայլ Տէր

Չորրուի Թաղական Խորհուրդը տխուր պարտաւորութիւն կը համարի իրեն՝ յանուն Չորրուաբնակ ազգայնոց իւր խորին վիշտն յայտնել առ Ձերդ Վսեմութիւն ի ձեռն Արժ. Տ. Մեսրոպ քահանայի եւ Մեծ. Մինաս Էֆէնտի Գարամաճեանի որ այս առթիւ իբր թարգման մեր անկեղծ զգացմանց՝ պաշտօն ունին ներկայանալ առ Ձերդ Վսեմութիւն եւ յայտնել այն բուն վաւաքը զոր կ'զգան տեղւոյս ազգայինք նուիրելու համար Ձեր յաւէտ ողբացեալ մեծանուն Տիկնոջ անմահ յիշատակին զանուն երկսեռ վարժարանիս, որոյ շինութեանը ձեռնարկուած է ընդհանուր հանգանակութեամբ:

Յուսալով, Վսեմափայլ Տէր, զի շնորհ կ'ը-
նէք առ այս նուիրել Ձեր բարեհաճութիւնը,

Մնամք խորին յարգանք
ի դիմաց Թաղական Խորհրդոյ

Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ Չօրլուի

Ասեմապիւր Ասեմապիւր

ԿԱՐԱՊԵՏ ՇԱՀՆԱԶԱՐԵԱՆ ՕՀԱՆՆԷՍ Թ.

Անդամ

ՀԱՃԻ ՍԵՐՈՒ ՀԱՃԻ ՍԵՐՈՒԲԵԱՆ

ԳԵՈՐԳ ՊԵՇԼԵԱՆ

ՅԱԿՈԲ ՏԻՇԼԵԱՆ

Բերս 5 Մարտ 1890

Առ Պատուարժան Թաղական Խորհուրդ Հայոց

Ի Չօրլու

Մեծապատիւ Տեարք

Պարտ անձին համարիմ յայտնել նախ սրտա-
լիր երախտագիտութիւնս այն ցաւակցութեան
համար զոր բարեհաճած էք արտայայտել ը-

րած մեծ կորստեանս առթիւ: Ի սրտէ շնոր-
հակալ եմ:

Իսկ երկեսն նորակառոյց վարժարանին դա-
լով, զոր ողբացեալ Ամուսնոյս անուան նուի-
րել կ'առաջարկէք, ներեցէք, խնդրեմ, եթէ
զայդ՝ առաւել Ձերդ Մեծապատուութեանց հա-
մակրանաց քան օրինաւորութեան եւ արժան-
եաց արգասիք համարիմ, քանզի հանգանա-
կութեամբ սկսեալ եւ դրեթէ ի կատար հասած
վարժարանը մեզ վերադրելու հաճութիւն տա-
լովս՝ անդէպ յաւակնութիւն մը ըրած կըլլամ
որ թէ՛ ճշմարտութեան եւ թէ՛ մեր անպար-
ծիկ բնաւորութեան հակառակ է: Ուտտի այս
մասին Մեծապատուութեանցդ ներողամտու-
թիւնը հայցելով, խնդրեմ միանգամայն ա-
պափստ չառնել մեր տասն ոսկւոյ դոյզն նուէրն
զոր Արժանապատիւ Տէր Մեսրոպ Հօր յանձ-
նեցի ի նպաստ դպրոցի, եւ ընդունիլ այսու
առթիւ մեր մեծարանաց եւ շնորհակալեաց
հաւաստիքն:

Ա. Խ. ԶՈՒՆԴ

Սուչաւա, 1 Մարտ 1890

Վսեմափայլ Ասպէս Աստուածատու Զունդ

Յաւօք սրտի իմացանք տխուր լուրը՝ թէ
կորուսեր էք Ձեր ազնիւ ու թանկ ընկերը,
զԱսպետուհի Տիկին Նեկտար. կը կամենամ ա-
սելու թէ ինչպէս իմ, այնպէս բոլոր ընտան-
եացս համար շատ ցաւալի լուր մը եղաւ, եւ
գիտենք թէ անմիջեւ է Ձեր սրտին համար
ամեն խօսք, ի՛նչ ալ գրենք:

Մէկ միայն Աստուած կարող է Ձեզի միւի-
թարութիւն խրկելու: Անոր համար ես եւ ըն-
տանիքս զայն կը մաղթենք եւ կը խնդրենք
Աստուծոյ:

Միանգամայն կը փութամք մատուցանել մեր
բարեւները եւ կը խնդրեմք ընդունիլ մեր խո-
րին յարգանաց հաւաստիքը:

Մնամ Ձեր

ԿԱՐԱՊԵՏ ԱՍՊԵՏ ԲՐՈՒՆԳՈՒԼԵԱՆ

Բերա, 8 Մարտ 1890

Վսեմափայլ Ասպէս Կարապետ Ֆօն Բրունգով

Սուչաւա

Ձեր ցաւակցութեան սիրատուըն ընդունե-
ցայ. մեծապէս շնորհակալ եմ: Շատ իրաւունք
ունիք ըսելու թէ ամէն խօսք որ գրէք, ան-
հնար է որ սիրտս մխիթարէ: Զայս արդեամբ
կ'զգամ եւ կը տեսնեմ որ ո՛չ միայն խօսք կամ
գրութիւն, այլ նաեւ նոյն իսկ ժամանակը
անկարող է սրտիս մորմոքը ամուքելու, որ կար-
ծես թէ օր քան զօր առաւել եւս սաստկանա-
լու վրայ է:

Եթէ սիրտիանք մը կայ ինձ համար, այն ալ
արտասուաց մէջ է, որ հեղեղի նման կը վա-
զեն աչքերէս, մանաւանդ այցելութեանս ա-
տեն զոր ամէն օր կ'ընեմ ողբացեալ ամուսնոյս
առժամանակեայ հանգստարանը: Առաջ մտա-
գիր էի Սուչաւա Սուրբ Սիմէոն եկեղեցւոյ
գերեզմանատունը իմ հարցս դամբարանը ամ-
փոփել իւր անարատ մարմինը, բայց ենթա-
դրելով թէ աւելի ակորժելի ըլլալու էր իրեն
իւր ծննդավայրը եւ յատկապէս սիրած Պէօ-
յիւքտէրէն թաղուիլ, այդ գաղափարը փոխե-
ցի եւ վերջապէս Բէրայի Թաղական Խորհրդոյ

բարեհաճ թախանձանաց վրայ որոշում տուի
եւ ընտրեցի Բերայի գերեզմանատունը, ուր
դամբարանը կամ մատուռը շինուելու վրայ է
եւ ուր ես ալ իր քովիկը ժամանակին թաղ-
ուելու բաղձանքն ունիմ, ինչպէս խաչին վրայ
հոգին աւանդող Փրկիչն ըսաւ. «Թողցէ այր
զհայր իւր եւ զմայր, եւ երթիցէ զհետ կնոջ
իւրոյ» :

Այսպէս, ազնիւ Ասպետ, բոլոր կեանքս օ-
տարութեան մէջ անցուցած ըլլալով, Նախախ-
նամութիւնն այնպէս տնօրինած կ'երեւայ, որ
մահուընէս ետքն ալ օտար աստղերու տակ
պառկիմ:

Բայց ինչո՞ւ այդ տխուր խորհրդածութիւն-
ներու մէջ կ'ընկղմիմ. եթէ այդքիկ սակաւ
ինչ սիրփանք են այրած սրտիս, հարկաւ Ձեր
փափուկ սիրտն ալ կը տխրեցնեն յանդէպս:
Ներեցէ՛ք վշտագնեալիս եւ ճանչցէ՛ք զիս Ձերդ

Բարեացակամ

Ա. Խ. ԶՈՒՆԴ

Paris, le 13 Mars 1890.

Monsieur le Chevalier de Czunt
PÉRA

Mon cher chevalier et cher ami

J'ai reçu le billet funèbre que Vous m'a-
vez adressé, ainsi qu'à nos amis; et nous
avons pu assister de loin aux honneurs
qui ont été rendus à votre chère Nectar
par la population de Constantinople, re-
connaissante de vos bienfaits. Mais cette
triste communication n'a pas suffi à nos
amis et à moi; et, ce que nous voulons
savoir, c'est l'état de votre santé physi-
que et morale. Nous nous sommes aussi
demandé comment vous avez effectué vo-
tre voyage de Paris à Constantinople,
avez-vous pris la voie de terre, avez-vous
pris la voie de mer? Je m'en étais infor-
mé à l'Avenue d'Iéna; mais je n'ai point
eu de réponse. Ne tardez pas, je vous en
supplie, à nous donner ces explications et
surtout à nous rassurer sur votre santé,
qui a été si profondément ébranlée, et qui
ne pourra se rétablir qu'avec le temps,
beaucoup de temps, et aussi avec la foi
religieuse qu'avait votre chère Nectar et

que vous avez aussi. Soyez sûr que là-haut elle désire que vous restiez encore sur cette terre pour achever ses œuvres de bienfaisance qu'elle avait commencée.

Adieu, mon cher chevalier et cher ami, tout à vous bien cordialement.

ALPHONSE GAUTIER.

P. S. — La comtesse Guerton n'est pas encore complètement remise de la chute qu'elle avait faite dans votre escalier de l'Avenue d'Iéna.

Péra de Cons/ple, le 26 Mars 90.

Monsieur Alphonse Gautier
ancien conseiller d'Etat
etc. etc. etc.

PARIS, Rue St-Honorée No 334

Mon cher Monsieur et ami

J'ai reçu votre lettre du 13 courant et vous suis très-reconnaissant de l'intérêt que vous nous avez toujours témoigné et que vous concentrez sur moi maintenant

que la moitié de moi-même, ma chère Nectar, s'est envolée dans l'autre monde. Mais que me demandez-vous ?

Vous m'invitez à vous donner sans retard des nouvelles de mon état moral et de ma santé qui vous avaient inquiété, vous et nos amis, avant mon départ. Ah, bien cher ami, dans quelle pénible situation me place votre amitié ! Comment vous décrire la triste réalité ? Cela vous attristera tous.

Mon état, vous vous l'imaginez sans doute : ce sont des soupirs, des larmes. Oui, cher ami, des larmes. Je pleure sans cesse et ce n'est que dans les pleurs que je trouve quelque soulagement au malheur irréparable qui m'a frappé. Souvent je me demande d'où proviennent ces larmes abondantes qui coulent d'elles-mêmes, surtout pendant les visites que je fais chaque jours à mon épouse chérie, à la Chapelle où elle repose provisoirement. Le mausolée que je fais construire ne sera achevé que dans trois mois ; c'est là que reposera définitivement ma compagne bien-aimée, en attendant que j'aie la rejoindre..... hélas ! je m'arrête ; les larmes m'obscurcissent les yeux.

Voilà mon état moral ; quant à ma santé, elle ne vaut guère mieux. Sur les pronostics fâcheux du médecin et la menace de notre excellent Consul, d'après vos instances et les conseils d'autres amis, vous savez que je me résignais à revenir par voie de terre à Constantinople, et décidais en même temps de partir le même jour. Mme Nubar Pacha et la famille Karakéhia s'opposèrent à mon départ immédiat. On m'enleva tous mes effets et ainsi je dus rester deux jours à l'Hôtel d'Albe où je repris quelque force avant de commencer mon voyage.

A Vienne, je me suis arrêté quatre jours ; là j'ai préparé et fait imprimer les lettres de faire part. Puis, toujours absorbé par la même pensée, j'ai visité quelques cimetières pour avoir une idée des mausolées et prendre les dessins de quelques monuments funèbres. Je me suis rendu au Ministère des Affaires Etrangères pour voir le comte Kalnoky et le secrétaire-général, ainsi qu'au Ministère de l'Instruction publique et des Cultes pour arrêter quelques modifications dans les Statuts d'une œuvre de bienfaisance dont je suis le fondateur. Ces occupations produi-

sirent une diversion heureuse. Je me sentis plus fort et pus continuer ma route.

A Constantinople m'attendaient d'autres soucis et des fatigues épuisantes. Des parents, des amis étaient venus me recevoir à la gare. Quelle scène déchirante ! Leur vue ravivait mes souvenirs et augmentait ma douleur.

Deux jours après, j'assistais au débarquement de ma peuvre Nectar. Le cercueil a été placé dans une mouche à vapeur que la Compagnie du Loyd avait gracieusement mise à ma disposition ; c'est le lendemain que les funérailles ont été célébrées.

Journée néfaste, journée d'anéantissement pour moi ; mais en même temps quelle solennité, quelle cérémonie imposante !

Le catafalque placé au milieu de la nef disparaissait sous les couronnes de fleurs. Une vaste place avait été réservée pour le corps diplomatique, les hauts dignitaires de l'Empire, les notables autrichiens, ainsi que pour les banquiers et les personnages étrangers ; elle était insuffisante.

Une foule nombreuse et recueillie, venue de tous les points de la Capitale et spécialement des quartiers où s'exerçait la bienfaisance de ma chère épouse, avait

rempli l'Eglise dès la matin et débordait dans les rues voisines.

Après une messe solennelle, le Patriarche entouré de quatre évêques, de huit archimandrites et d'un grand nombre de prêtres a fait les prières de l'absoute et béni le cercueil. C'est encore le précédent Patriarche démissionnaire qui a prononcé l'oraison funèbre ; il a été très-émouvant et bien des larmes ont coulé en même temps que les miennes, larmes sincères, j'en ai la preuve.

Enfin le cercueil est placé sur le char funèbre trainé par quatre chevaux, et le défilé commence. Un détachement de soldats, les gardes municipaux et les sergents de ville précédent la marche et s'efforcent de contenir la foule qui s'est massée compacte dans toute la longueur de la Grand' Rue de Péra. Aux balcons, aux fenêtres sont des dames qui pleurent la mort de leur compagne, de leur amie. Les messieurs, des amis, des connaissances, saluent respectueusement le cortège funèbre. Tous veulent témoigner une dernière fois leurs sentiments pour celle qui avait conquis tant de sympathies et répandu tant de bienfaits.

Cet empressement, le profond recueillement et la tristesse générale qui reflétaient sur tous les visages, les articles de tous les journaux de la ville qui ont décrit ces funérailles qui avaient le caractère d'un deuil national, m'ont vivement touché. Je me suis senti soulagé à la pensée que le mérite, le noble caractère et le bon cœur de ma pauvre Nectar ont été appréciés à leur juste valeur. Vraiment c'est une satisfaction et une récompense comme elle aurait pu elle-même en désirer. Mais, hélas ! tout cela ne me fait que mieux mesurer la grandeur de ma perte, et fait saigner cruellement la blessure que j'ai au cœur. Aussi ma santé est ébranlée ; elle s'affaiblit de jour en jour. Je ne vois personne. Entouré d'amis les plus affectueux, je n'ai pas le courage de leur rendre des visites.

Croiriez-vous que je n'ai pas osé aller à Buyukdéré, revoir notre maison chérie ? Je reste enfermé au Grand Hôtel, uniquement occupé de sa pensée. Tout me paraît sombre ; je n'ai de goût pour rien. Je ne veux rien voir de ce qui lui plaisait ; aussi ai-je donné l'ordre de vendre nos chevaux et nos trois voitures. Ma résolution est de

me débarrasser de tout; et, le mausolée achevé et ma chère Nectar déposée dans sa dernière demeure, je m'éloignerai de Constantinople. Je me retirerai solitaire sur les monts Carpaths dans les fermes de mon cousin Georges Czunt où peut-être je parviendrai à trouver quelque consolation et à rétablir ma santé délabrée.

Vous voilà, cher ami, au courant de mon état moral, de ma santé et de mes projets. Mais n'allez pas croire que je vous oublie: j'espère que je pourrai vous faire une visite; d'autant plus que vos dernières paroles me pèsent péniblement sur le cœur. «Adieu, nous nous reverrons dans l'autre monde» m'avez-vous dit. Eh bien, je tiens à vous revoir avant le grand départ.

Veuillez excuser mon silence auprès de Madame la Comtesse. Elle m'avait fait promettre de lui écrire; mais je parviens à peine à répondre aux nombreuses lettres qui me sont adressées de toute part. Je Vous prie également de me rappeler au bon souvenir de M. Potron, notre cher et commun ami, et croyez-moi pour toujours Votre affectionné et très-malheureux ami.

DE CZUNT.

Բարիկ. 4/16 Մարտ 1890

Սիրելի Մօնսիէօ Զունդս

Յաւելով կը գրեմ այս տողերս: Հրեշտակ Մատամիկիդ վրայ գրուածները առինք, հայերէն ու գաղիերէն, եւ կարդացինք: Մօնսիէօ Զունդս, ըսելու հարկաւորութիւն չունիմ թէ սիրտս ի՞նչ եղաւ. պէտք չէր որ այս ցաւը ունենայինք. բայց Տէր Աստուծոյ կամքը այս է եղեր. ի՞նչ կուգայ ձեռքէդ. համբերութիւն:

Մօնսիէօ Զունդս, առողջութիւնդ ի՞նչ վիճակի մէջ է: Կ'աղաչեմ, դուն քեզ մի՛ թողուր. ի՞նչ կ'ընես, ո՞ւր կը բնակիս, հանգիստ ես: Քիչ մը գործով զբաղէ՛ որ սիրտիւս: Շատ բան կուզեմ գրել, բայց գիտէք որ կարող չեմ:

Յաւած սրտով կը բարեւեմ զՁեզ, նմանապէս Զարուհին ու Պէյը:

ԷՊՐՈՒ ՔԱՐԱՔԷՆԱ

Բերա, 9/21 Մարտ 1890

Վսեմ. Տիկին Էպրու Քարաֆէհեա

Քարիզ

Վսեմազատուհի եւ գթասիրտ հանրմ

Իրաւունք ունիք, Հանրմ, ըսելու որ հարկաւորութիւն չի կայ կրկնելու թէ սրտիկնիդ ի՞նչ եղաւ գլուխնիս եկած դժբաղդութեամբ: Հիւանդութեան տաժաննիլ օրերն Ձեր մայրական եւ իրբեւ քոյր զգացած կսկիծը, Ձեր ի սրտէ վշտակցութիւնը միշտ աչքիս առջեւն են. երբէք մտքէս չալիտի ելլայ ընտանեացդ սրտագին պատրաստականութիւնը եւ իւր երախտագէտ գոհունակութիւնը զոր կ'արտայայտէր ամէն անգամ երբոր յամառ անախորժութեան ժամանակ պարզապէս Ձեր ամէնօրեայ մահալլէպին սիրով կը ճաշակէր. այո՛, յարաժամ երախտապարտ պիտի ըլլամ, ցորքան չունչս վրաս է:

Բայց եթէ հարկաւորութիւն չիկայ ասոնք կրկնել, պէտք մը կա՛յ մի արդեօք նկարագրելու վիճակս զոր կը հարցնէք գրովնիդ եւ իմանալ կ'ուզէք պատասխանովս, յորդորելով միանգամայն որ զբաղմունք մը հայթայթելով մտաց ցրումն նայիմ գտնալ: Այս ալ ըստ իս

աւելորդ է: Կրնաք ինքնին ենթադրել վիճակս եւ մտքով երեւակայել: Քանզի, լալէն, մորմոքէն եւ հաւաչելէն ուրիշ ի՞նչ կրնայ ըլլալ: Ի զուր գերբնական հաւատքի կամ փիլիսոփայական սկզբանց մէջ միտթարութիւն կը փնտռեմ: Ժամանակն ալ որ ամենայն ինչ կ'անցունէ եւ մոռցնել կուտայ, մինչեւ ցայժմ անզոր եղաւ մեղմացնել գէթ քիչ մը ցաւս, որ ընդհակառակն օրէ օր կարծես աւելի կը սաստկանայ, եւ ըրած կորստեանս մեծութիւնը եւ առանձնութեանս դառնութիւնը աւելի զգալի կընէ ինձ: Գիտեմ որ մէկ կողմանէ ինձ իրաւունք կուտաք եւ միւս կողմանէ ալ ըրածս չափազանցութիւն կամ խենդութիւն կը համարիք, ինչպէս շատերն ալ կըսեն: Երկուքն ալ կ'ընդունիմ: Բայց ի՞նչ ընեմ, կարողութենէս վեր է:

Ես արտասուեաց եւ հառաչանաց մէջ միայն քիչ մը տխրանք կը գտնեմ կամ կը փնտռեմ գտնել: Այս զգացմամբ է որ ամէն օր կ'երթամ այցելութիւն կ'ընեմ իմ սիրական Նեկտարիս, որ ծաղկեայ փունջերու տակ առժամանակեայ կերպով կը հանգչի Սուրբ Լուսաւորչի Պահարանին մէջ, մինչեւ որ շինուելու վրայ եղած իւր մշտնջենական դամբարանը լինալով փոխադրուի, ուր օր առաջ ես ալ քովիկը պառկելու կը բաղձամ:

Ուխտս եւ խնդիրքս է այժմ որ այն անքննին

Նախախնամութիւնը որ զիս այնչափ չարաչար
հարուածեց, գլխար եւ ինձ ոյժ ու կար չնոր-
հէր գիմանալ ի կատար հանելու համար այդ
դամբարանը որ երկուք ու կէս կամ երեք ա-
միսէն հազիւ կը լմնայ, ինչպէս նաեւ ուրիշ
գործերը, վասն զի բոլորովին ուժաթափ ըլ-
լալով եւ տկարութեանս նայելով՝ այս մասին
կասկածներ ունիմ:

Կը յիշեմ այն խօսքերը որովք հիւանդու-
թեան պահուն ցաւալի վիճակս եւ տկարու-
թիւնս գիտեցով, կը յորդորէիք համբերել եւ
համակերպիլ աստուածային կամաց, ստէպ
կրկնելով թէ անհնար է որ գիմանամ եւ իրմէ
առաջ պիտի մեռնիմ: Այդ չ'եղաւ, բայց
ստոյգ կ'երեւայ թէ չկարելով երկար տոկալ,
վաղընդփոյթ պիտի երթամ միւսանդամ հետը
միանալու: Ե՞րբ պիտի ըլլայ այն երջանիկ օրը:
Ողջոյն վսեմ. Պէյին եւ Համեստափայլ Զա-
րուհի Հանըմին:

Ձերդ

Ա. Խ. ՋՈՒՆԴ

Le Caire, 7 Mars 1890.

Monsieur le Chevalier de Czunt
CONS/PLE

Mon cher Monsieur de Czunt

Ce n'est qu'avant-hier que j'ai appris le
malheur qui Vous a frappé. J'ai été trop
sensible à la lettre que vous avez bien vou-
lu m'écrire l'année passée et je sais trop ce
qu'on souffre en pareilles circonstances
pour ne pas vous adresser du fond du cœur
l'expression de mes plus vives sympathies.
L'expérience m'a enseigné qu'il n'y a pas de
consolation si ce n'est que d'un moment à
l'autre nous pouvons tous être appelés à
rejoindre ceux qui nous ont momentané-
ment quittés. Courage, mon cher Czunt, et
bien affectueusement à vous.

TIGRANE.

Cons/ple, le 16 Mars 1890

S. E. Tigrane Pacha

etc. etc. etc.

AU CAIRE.

Mon cher Pacha

Je vous remercie de l'interêt et de la sympathie que vous venez me témoigner par Votre lettre, à l'occasion du malheur dont je suis accablé. Vos sentiments sont d'autant plus vifs et sincères, qu'étant également éprouvé, Votre cœur saigne encore de la perte cruelle que Vous avez subië et pour laquelle j'ai versé bien des larmes amères au souvenir de l'Etre chérie que j'avais fait jouer pendant sa tendre enfance sur mes genoux et qui avait un attachement enfantin tout particulier pour moi.

Mais, permettez-moi, mon cher Pacha, de dire que quoiqu'il y ait quelque analogie dans notre sort, le mien est bien plus triste, bien plus intolérable. Car votre pauvre chérie, en Vous quittant, Vous a légué au moins deux gages de sa tendresse; Vous n'êtes pas seul et Vous êtes encore jeune, tandis que ma bien-aimée

s'est envolée en me laissant seul, isolé dans cette vallée de larmes, et cela à un âge où j'ai besoin plus que jamais de soins affectueux. Vous avez eu la consolation de l'accompagner jusqu'à sa dernière demeure; quant à moi, à bout de forces et malade, sur le conseil et les instances de mon médecin, du Consul et de tous les amis, j'ai été privé de cette satisfaction et j'ai dû me séparer d'elle, me faire traîner par terre pour me ménager un peu de force afin de pouvoir accomplir envers elle d'autres devoirs non moins sacrés. Ah! avouons-le tous deux, notre sort est triste, bien triste.

Vous avez amplement raison de dire qu'il ne nous reste plus de consolation si ce n'est que d'un moment à l'autre nous pouvons être appelés à rejoindre ceux qui nous ont momentanément abandonnés. En cela, je crois et j'espère être plus heureux que vous, c'est-à-dire avoir le bonheur d'aller rejoindre ma bien-aimée plus vite que Vous la votre, ce que je désire ardemment et de tout mon cœur.

Votre très-dévoué

DE CZUNT.

Վիեննա, 5 Մարտ 1890

Ազնուամեծար

Տեար Տէօսադ Զունդ

Տխուր լուրն մեզ ամենեցուն մեծ ցաւ պատճառեց . Աստուած Զեզ ոյժ եւ կարողութիւն տայ, մխիթարէ ամենայն ժամանակ :

Մնամ խորին յարգանքօք

ԶԱՏԻԿ ԲՈՒՈՎԻԶ

Կ. Պոլիս 15/27 Մարտ 1890

Մեծապատիւ Տեար Զատիկ Բոբովիչ

Ի Վիեննա, Շուլցրաստէ. 1.

Երկտողնիդ առնելով, ի՞նչ կրնամ ընել, եթէ ոչ կրկնել եւ երեքնել, ինչպէս չատերուն ըրած եմ, թէ մեծ եւ կարի մեծ է կորուստս, անհանդուրժելի՝ կսկիծս : Այսուհետեւ ապագայ ալ չմնաց ինձ, կամ տխրամած աննշոյլ է

ինձ այն . եթէ գէթ մխիթարական յոյսը չունենայի, թէ այս արտասուաց հովիտէն հեռանալով ես ալ օր առաջ պիտի երթամ ամենասիրելի ողբացեալին հետ միանալու :

Երախտապարտ եմ Զեր ազնիւ Տիկին մօր եւ Ամուսնոյն կարեկցութեան համար որով ատգորուած էին, երբոր ի Վիէննա ի միջոցի երկու օրուան, ողբացեալին յանկարծական հիւանդութեամբը երկուքներնուս երեսաց այնչափ մեծ կերպարանափոխութիւնը ցաւով-ցարար նշմարեցին :

Ծնորհակալ եմ, ի սրտէ շնորհակալ :

Ա. Խ. ԶՈՒՆԴ

Péra, le 3 Mars 1890

A. LEBET

Profondément ému de sa perte, l'est aussi de celle que vient de subir son bon ami Monsieur de Czunt, en sa bien-aimée et qui restera dans la mémoire de quiconque a eu le bonheur de la connaître.

Dieu qui châtie, console, et ses enfants soumis n'ont qu'à élever leurs regards vers lui.

Péra, le 4 Mars 1890

LE CHEVALIER DE CZUNT

Remercie cordialement Monsieur Lebet qui éprouvé par la perte douloureuse de Madame Lebet, a réservé cependant une larme pour son Épouse chérie et à jamais regrettée. Il est persuadé de la sincérité de ses sentiments affectueux et le prie de croire que lui et la défunte regrettée avaient un sentiment réciproque de respect pour leur vénérable Ami, et qu'ils se souvenaient toujours avec reconnaissance de l'appui prêté par lui à l'*Ascanever*. Ah ! plaignez l'ami malheureux qui privé de la consolation des siens et des enfants, dont Vous êtes entouré, reste tout seul à cet âge avancé, et priez le Seigneur qui, comme Vous le dites, chatie d'une part, d'avoir pitié de lui et de le consoler d'autre part dans cette cruelle épreuve.

Բերա, 6/18 Մարտ 1890

Գերապաշիւ Գերապայծառ

Տէր Արսէն Այսրմեան Արքեպիսկոպոս
եւ ընդհանուր Աբբահայր Մխիթարեան
Միաբանութեան

Ի Վիէննայ

Աստուածային Նախախնամութեան եւ անբռնադատ ճակատագրին տակ ընկճեալ անմխիթար, կուգամ միւսանդամ Ձեր Գերապատուութիւնը եւ Միաբանութիւնը ծանօթացընել: Ողբացեալ Տիկնոջ մահուան ծանուցագիրը տպելու կերպին մեծապէս շնորհակալ ըլլալով, նորէն եւ ի սրտէ վիս երախտապարտ պիտի խոստովանիմ, եթէ նոյն տխուր առթիւ բարեհաճիք դարձեալ վիս պարտաւորելու շնորհքն ընել: Ահաւասիկ խնդիրքս:

Ողբացեալ Տիկնոջ մահուան առթիւ ընդունածս կարեկցական նամակները, դրած պատասխաններս, եւ լրագրաց հրատարակութիւններն հաւաքածոյ մը ընելով մտադիր եմ գրքի մը մէջ ամփոփել ի յիշատակ իւր բարեմասնութեանց եւ արտայայտուած համակրանաց: Այս գրքին սկիզբը կ'ուզեմ իւր պատկերը դնել: Ունեցած լուսանկարներուն մէջ ամենէն

համաձայն ներդրակեալը գտայ : Ուստի խնդրեմ
նոյնը շրաշրթիսով փորագրեալ տալ եւ ընտիր
հաստկէկ թղթի վրայ տպել 300 հատ : Փորա-
գրուած պատկերը այնչափ դժով չի ներկա-
յանայ ինչպէս է Ֆրանսի Եօզէֆ Կայսեր Արքային
մէջ որ այլեւայլ լեզուօք տպուած՝ սկիզբը
գրուած է , այլ առաւել կէտ կէտով փորա-
գրուի ու պատկերը ներկայանայ , ինչպէս եւ
Ալամանա Կօթայի պատկերները եւ յատկապէս
1860 ամի Մառի Աննաի պատկերը , եւ ինչպէս
Վենետիկի կ'ընեն , զոր Ս . Դազարու տպարանի
մէջ տպեալ գրեանց ոմանց սկիզբը կը տես-
նենք : Ամենէն անուանի վարպետ պատկերա-
հանութենէ հասկցող փորագրողի շինել տաք .
ծախքի չի նայուի . վերջապէս ընտիր գեղեցիկ
բան մը ըլլայ . գրքոյկին մեծութիւնը պիտի
ըլլայ՝ 18 սանդիմէդր երկայնութիւն եւ 12
սանդիմէդր լայնութիւն . մեծութիւնն ըստ
այնմ ըլլայ :

Երկրորդ խնդիրքս է բարեհաճիլ 80 սան-
դիմէդրօ բարձրութեամբ 4 քանտէլապրներ
եւ մէկ խաչ մը՝ մէկ ու կէս մէդրօ բարձրու-
թեամբ՝ առնել կամ շինել տալ , ողբացեալին
եւ ինձ համար շինուելու վրայ եղող հանգըս-
տարանի կամ մատուռին սեղանին վրայ դրուե-
լու համար : Գանտէլապրները եւ խաչը սուգի
կերպարանք կամ սուգ ազդող երեւոյթ մը
ունենան . հնար է արդեօք որ ասպնօղ փայ-

տէ ըլլան եւ տեսակ մը մետաղեայ զարդերով
զարդարեալ . ինչեւիցէ , Ձեր Գերապատուու-
թեան ճաշակին կը յանձնեմ ամենայն վստա-
հութեամբ : Մատուռը երկու ամսէն պիտի ա-
ւարտի . խնդրեմ գանտէլապրները եւ խաչը
մինչեւ այն ատեն լինցած հոս ըլլան , ինչպէս
նաեւ փորագրեալ պատկերները որ գրքոյկին
ձակատը դրուելով անմիջապէս կազմուի , եւ
մարմինը մատուռը փոխադրուելու օրը բաժ-
նուի բարեկամաց մէջ : Եղած ծախքը փոխա-
նակագրով մը վրաս քաշեցէք , կամ ինչպէս որ
աւելի դիւրութիւն համարիք տնօրինեցէք ,
որպէս զի անմիջապէս մեծաւ չնորհակալու-
թեամբ վճարեմ : Աչալուրջ եւ բարեսէր Վ .
Հ . Յովհաննէս Թումանեան յուսամ Ձեր Գե-
րապատուութեան հրամանաւ այս աշխատու-
թիւնը յանձն կ'առնէ եւ յաջողութեամբ ի
գլուխ կը հանէ :

Այժմէն եւ ի սրտէ չնորհապարտ զիս խոս-
տովանելով , Գերապատուութեանդ Սուրբ աջը
կը համբուրեմ , եւ մնամ ամենայն տկնածու-
թեամբ եւ մեծարանօք ,

Խոնարհ ծառայ

Ա. Խ. ԶՈՒՆԴ

Վիեննա, 23 Մարտ 1890

Առ Ազնուական Էմ Բարձրապատիւ

Աստուածաբան Խ. Ասպետ Զուկո

Էմ. Էմ. Էմ.

Ի Լ. Պոլիս

Բարձրապատիւ Տէր Ասպետ

Էւ ազնիւ բարեկամ

Եթէ այն սակաւաւոր դասն օրերն որ մեզի մօտ անցուցիք՝ բախտն ինձի զլացաւ յատուկ այցելութեամբ մ'անկեղծ ցաւակցութեանս պարտքն անձամբ կատարել, այժմ Ազնուութեանդ պատուական գիրն որ յ18 ամսոյս՝ բարեպատեհ առիթ կընծայեցընէ ինձի՝ որ անկենդան դրովս ջանամ կենդանի զբացմանցս յայտարարութեամբն զթերին ընուլ փոքր ի շատէ :

Կը զգամ, այո՛, Բարձրապատիւ Տէր, որ մեծ եւ ահագին է հարուածն, ու աննորոգելի՝ կորուստը զոր կրեցիք. սակայն վստահ եմ որ ոչ միայն Ձեր արխական առաքելութիւնը բնական է այդ լքուցիչ պարագայից մէջ զՁեզ լիով սրտապնդելու, այլ նաեւ ոչ փոքր օրհփանք եւ սրտի դիւր է՝ Աստուծմէ գոհանալով

յիշել գոնէ այնչափ ցանկալի տարիներն յորս շնորհեց Ձեզի՝ իրարմով մխիթարուիլ եւ երջանկանալ, որ շատերու չէ շնորհուած : Մեծագոյն եւս մխիթարութիւն է այն անխոնջ անդուլ խնամարկութեանցդ գիտակցութիւնը, զորոնք այնպէս անձնանուէր սիրով յանձն առած էք ի դարման հանգուցելոյն՝ անոր վերջին վշտակրութեան ամիսները : Ոչ սակաւ օրհիւնութիւն է վերջապէս բովանդակ Ազգին եւ ամենայն իսկ ծանօթից այն մեծ եւ ազնուական համակրանքն եւ իբր թէ մրցելով ցոյց տուած զուգընթացութիւնն ի պատուել զազնիւ յիշատակ անմոռանալի ողբացելոյն, եւ ի մեծարել զՁեր անձին արդիւնքն ու արժանաւորութիւնը : Եւ անոնց ամէնուն սրտանց մասնակից ու կցորդ հաճեցէք համարել համօրէն Միաբանութիւնս :

Ստուգիւ վեհ եւ սքանչելի դաղափար է, Բարձրապատիւ Տէր Ասպետ, զոր ազդեր է Ձեզի ազնուամտութիւն՝ այնպիսի գեղեցիկ յիշատակարանաւ մշտնջենաւորել մահկանացուի մը յիշատակը. — եւ մենք մեզի քաղցր պարտք կը համարինք՝ որ եւ է կերպով դործակից գտնուիլ այդ ձեռնարկութեան, եթէ գոհացուցիչ ըլլայ մեր դոյզն ծառայութիւնը որ մեզմէ ակնկալելով կը պատուէք զմեզ : — Այս նկատմամբ եւս քանի մը տող :

Ա. Խնդրուած փորագրութեան օրինակ լու-

սանկարն ընկալայ, եւ անմիջապէս տեղեկանալով՝ դործն առաջարկուեցաւ անուանի ճարտար արուեստագիտին որ կը խոստանայ մինչեւ երկու ամիս փորագրութիւնն աւարտել, կը յուսամ ի լիուրի գոհութիւն Ձեր: Թէեւ պատուական թուղթդ կ'ակնարկէ sthalstich, բայց այն կերպն այս օրս գրեթէ դադրած խափանուած ըլլալով՝ հարկ է որ ընել տանք kupferstiche, որ՝ ինչպէս յայտնի է՝ ճիշդ մի եւ նոյն արդիւնքը կուտայ, կիսանիշ փափուկ, ինչպէս կ'ախորժէք, եւ ոչ գծերով ստուերած: Այս մասին կ'ենթադրեմ թէ խնդիր չի մնար:

Բ. Երկրորդ յանձնարարութեան նկատմամբ արուեստաւորին ցուցըցած օրինակներէն կը գուշակեմ ապահովութեամբ՝ թէ հաճելի պիտի ըլլան շինելիքները, զորոնք կը խոստանայ քիչ օրուան մէջ հասցընել: Բայց կը փութամ յայտմ մասին քանի մը փոքր հարցմունք ընել՝ քանի որ ժամանակ կայ: — 1. Ըսեր էք «չորս մոնակալ 80 ց. բարձր» եւ որովհետեւ կուգուի «չիտակ, առանց ճիւղերու», ըսել կ'ըլլայ Աշտանակ (chandelier, եւ ոչ candelabre որն որ կարծեմ սովորաբար ստեղնաւոր կ'ենթադրուի:)

2. «Խաչն» անշուշտ կը բաղձաք առանց մարմնոյ Քրիստոսի, եւ ոչ թէ Խաչչորոքիւն (croix եւ ոչ crucifix.)

3. Այս երկու յանձնարարութեանց նիւթը, որ թղթին մէջ յիշուած չէ, կ'ենթադրեմ թէ անբողջ

մեծադ ըլլալու է. — Բայց 4. Ոսկեղօծ թէ՛ զուտ ազնիւ մետաղ (զորօրինակ christofle, nickel, bronze, argent antique եւ այլն) . կը սպասեմ վաղ ընդլիւյթ հրամանիդ:

Ի վերջոյ՝ խնդրելով իմ եւ ամենուս մեծաբանաց ողջունին հանդերձ ընդունիլ սրտագին ցաւակցութեանց անկեղծ հաւաստեաց նորոգումն՝ կը մնամ

Բարձրապատիւ Տէրութեանդ

Ունարճ ծառայ

Հ. ԱՐՄԷՆ Վ. ԱՅՏԸՆԵԱՆ

Արխեպ. Բնդհ. Արքանայր

Արդընը Մասկէ, 7/19 Մարտ 1890

Վսեմաւարժ Ասպետ Զուկ

Ի Կ. Պոլիս

Վսեմաշուք Ասպետ

Ձեր Վսեմութեան սիրեցեալ Տիկնոջ կանխաձայն ցաւալի լուրը մինչ Ասիոյ խորը հասնելով, Ձեր անարժան մտերմին տխրութեան տեղի տուաւ: Ներկայիւս կը փութամ ցաւակցութիւնս յայտնել, բարեմաղթելով ի Տեսունէ

Հանգիստ հոգւոյ Հանգուցելոյն եւ մխիթա-
րութիւն Ձերդ վսեմութեան :

Ընդունեցէ՛ք, Տէր, իմ խորին յարգանացս
հաւաստիքը,

Որով մնամ միշտ Ձերդ անձնուէր

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊՅԱՃԵԱՆ

Բերս, 28 Մարտ 1890

Մեծապատիւ

Յովհաննէս Էֆէնի Պօյանեան

Արդրնք Մասէն

Մեծապատիւ Տէր

Ի պատասխանի Ձեր նամակին, կուգամ ներ-
կայիւս յայտնել իմ երախտագիտութիւնս Ձեր
կարեկցական յայտարարութեանց համար: Իսկ
ողբացեալ սիրելի Ամուսնոյս տարածամ' մահ-
ուամբ կորստեանս մեծութիւնը եւ դառնա-
ղէտ կսկիծս նկարագրել աւելորդ է. դուք
իբրեւ զգայուն մարդ ինքնին կրնաք երեւա-
կայել: Անհնար է մխիթարիլ. արգահատելով
վրաս՝ դէժ սակաւիկ ինչ դիւր եւ անփութին
խնդրեցէ՛ք Աստուծոյ: Զայս միայն կը խնդրեմ
բարեկամներէս, որոյ համար պիտի մնամ եւ
Ձեզ միշտ պարտաւոր:

Ա. Խ. ԶՈՒՆԴ

34 Rue Pigalle
Paris, le 7 Mars 1890

HERMAN LAZAR

Heureux de savoir son ami, Monsieur
le Chevalier de Czunt arrivé à bon port,
il lui réitère l'assurance de toute sa sym-
pathie et de sa profonde affection. Il serait
enchanté de recevoir de ses nouvelles
quand il sera un peu remis de cette dure
épreuve.

Constantinople, le 14 Mars 1890

LE CHEVALIER DE CZUNT

Est arrivé en effet au port; mais ce n'est
pas le port où les navigateurs, après les
tempêtes et les durs travaux, trouvent le
repos nécessaire. Ici l'attendaient des scènes
navrantes, des devoirs pénibles à remplir.
Maintenant il est occupé de la construction
du mausolée qui ne peut guère être achevé
avant trois mois. C'est là que sa pauvre
chérie aura sa demeure définitive. Priez le
bon Dieux de lui donner assez de force
pour mener cette entreprise à bonne fin,
car il est excessivement faible; il se sent
accablé.

Paris, le 9 Mars 1890

Monsieur le Chevalier de Czunt

CONS/PLE.

Cher Monsieur

Nous avons bien pensé à vous dimanche dernier, 2 Mars.

Cela a dû vous être une journée bien douloureuse pour vous !

J'espère que votre santé ne s'est pas au moins trop ressentie et de votre voyage et de tout ce qui vous attendait de pénible à Constantinople.

J'aurais bien désiré vous serrer la main avant votre départ de Paris, mais étant souffrante je n'ai pu sortir.

D. NORBERG (*née Duz*)

Constantinople, le 18 Mars 1890

Madame Dirouhi Norberg

PARIS

Chère Madame

Hélas ! oui, le 2 Mars a été une journée bien douloureuse pour moi ; mais croyez, Madame, que les jours qui suivent ne le sont guère moins. C'est en vain qu'on me prodigue des paroles de consolation ; elle ne produisent aucun effet sur moi. Je ne peux me résigner à cette perte cruelle ; de jour en jour ma douleur devient plus cuisante. Quoique entouré d'amis compatissants, je me sens complètement isolé, abattu. Mon affaissement est tel que je suis un corps sans âme. Ah ! c'est que mon âme s'est envolée avec son unique soutien ; et en moi c'est un vide affreux, à me rendre fou quand j'envisage le triste avenir qui m'est réservé. C'est dans les larmes, oui dans les larmes que je cherche quelque soulagement. Elles coulent comme d'une source intarissable surtout pendant ma vi-

site quotidienne dans la chapelle où repose provisoirement ma pauvre chérie en attendant que je puisse l'installer dans sa demeure définitive.

Quand la rejoindrai-je? C'est à la Providence de le décider; mais je désire que ce soit le plus tôt possible.

Soyez heureuse, chère Dame, soyez heureuse; mais plaignez en moi l'homme le plus malheureux du monde.

DÉODAT DE CZUNT

Բերա, 10 Մարտ 1890

Վսեմափայլ Ասպէս Զունդ

Բերա

Վսեմափայլ Տէր Ասպետ

Այն դառն վշտին զոր համայն Ազգը կ'զգայ այսօր Ձեր ամենաազնիւ ամուսնոյն ողբալի մահուան առթիւ, դամ խառնել նաեւ զիմ սուգ եւ արտասուք: Ձեր կորուստն՝ ամենուս է մեծ կորուստ, զի մայր մ'էր նա սիրալիր

զոր կը սիրէինք անհուն սիրով եւ երախտազէտ սրտիւ: Եթէ ոչ եւս է, աւա՛ղ, այդ թանկագին անձնաւորութիւն, նորա յիշատակն, վստահ եղիք, պիտի ապրի որքան ապրիմ:

Հաճեցէք ընդունիլ, Վսեմափայլ Տէր Ասպետ, սրտագին վշտակցութիւնս զոր կը մատուցանեմ խորին յարգանք:

ՄԱՐԻԱՄ ՄԻԻԷԷՆՏԻՍԵԱՆ

Բերա, 13 Մարտ 1890

Համեստփայլ

Օրիորդ Մարիամ Միւհէնցիսեան

Ընդունեցէք, ազնիւ եւ սիրելի Օրիորդ, վըտահար սրտի մը երախտագիտական զգացումը կարեկցական յայտարարութեանց համար զորս ողբացեալ եւ անմոռաց ամուսնոյս մահուան առթիւ բարեհաճած էք ինձ ուղղել: Գիտեմ, ի սրտէ եւ անկեղծ են այդ յայտարարութիւններ, որովհետեւ Ձեր փոխադարձ համակրանքը դիտած էի: Դուք իր աջ գունդին էիք Ազգանուէրին դործոց մէջ: Ես զինքը չպիտի մոռնամ, անմխիթար պիտի մնամ ցմահ: Դուք եւս յիշեցէք զինքը յարածամ:

Ա. Խ. ԶՈՒՆԴ

Սուչաւայ, 12/24 Մարտ 1890

Մեծարգոյ Տէր Աստուածատուր Ասպետ Զուկ-

Ի Կոստանդնուպոլիս

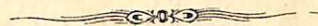
Աստուածային օրհնութեամբ իմ ամենախո-
նարէ ողջոյններս մատուցանելով, խնդրեմ նե-
րեցէք որ սակաւ մը ուշացոյ պարտաւորական
գրութեամբս, վասն զի իմ սրտիս կաթիլ ա-
րիւնին նման պատուած եւ անգին բարերա-
րիս, այսպիսի աղետալի ու ողբալի նամակ
գրելու համար դող մը կ'առնուր զիս՝ գրիչս
ձեռքս առնելու, վասն զի կըզգամ, որովհե-
տեւ 14 տարի յաւաջ ես կրեցի սիրելի ընկերս
եւ տղոցս մայրը կորսնցունելով, ասոր համար
չեմ կարող գտնալ այն մխիթարական խօսքերը
որով այս Զեր մեծ կորստեան եւ տխուր ցա-
ւոց վիշտերուն, վիրացը սպեղանին գտնամ,
մանաւանդ որ անձնաւորապէս ծանօթ էի այն
Ազնուախայլ ու մեծահոգի Տիկնոջ։ Ուստի,
խիստ ցաւակցելով ու լալով կ'ըսեմ. Տէ՛ր լու-
սաւորեացէ հանգուցեալ բարերարուհւոյն հո-
գին, եւ Ամենակալն զօրացուցէ զՁեզ ի համ-
բերութիւն այդ մեծ ցաւին, զոր՝ չէ թէ միայն
Զեր Մեծապատուութիւնը, այլ ամբողջ Ազգն

զգալով կը ցաւի. Հոգին Սուրբ Աստուած կա-
րող է միայն մխիթարել վշտացեալ սիրտ Զեր։

Ներեցէք ուրեմն եւ ընդունեցէք, Վսեմա-
փայլ Տէր, զխորին յարգանացս հաւատարմ,
որով եմ միշտ անձնածութեամբ Զեր անմուա-
նալի խոնարհ եւ պատրաստ ծառան,

Եւ աղօթարարն

ՂԵՒՈՆԴ Մ. ԲՈՐՈՎԷԶ ՔԱՅԱՆԱՅ

Բերս, 17/1 Ապրիլ 1890

Յաբգոյապատիւ Տէր ՂԵՒՈՆԴ ԲՈՐՈՎԷԶ

Աւագ Քանանայ Սուչաւայի Հայոց

Յարգոյապատիւ Հոգեւոր Տէր

Ի խորոց սրտէ շնորհակալ եմ համակրալից
բացատրութեանց համար զորս Մարտ 12/24
թուակիր նամակաւ բարեյօժար ինձ ուղղել
հաճած էք։ Առ Արեւելք գրուած նամակէ մը
արդէն իմացեր էի թէ այդը եւս ի Սուչաւա
Ս. Պատարագ եւ հոգեհանգստեան աղօթքներ
կատարուեր են ի յիշատակ ողբացեալ եւ ան-
մուաց Ամուսնոցս եւ Զեր Յարգոյապատու-

ութիւնն յատուկ քարոզիւ եւ ներքող խօսեր է :

Եթէ օտարազգեաց եւ հազար օտարաց ցաւակցութիւնները, եւ աստ մեր սրտալիր բարեկամաց վշտակիր անկեղծ սուգը ի սպառ զիս յուղեցին եւ ցմահ երախտապարտ կացուցին, բնական է ենթադրել թէ հայրենակցացս ողբոց արձագանգը առաւել զգալի ըլլան ինձ համար : Երեսուն եւ ութ տարի ծննդավայրէս հեռանալէն ետքը, ուրեմն օտար չեմ եղեր, ինչպէս ես իսկ երբէք զիրենք մտքէս եւ սրտէս չեմ հանած, եւ կարօտներն կը կրեմ : Ե՞րբ պիտի գայ այն օրը որ Սուրբ Սիմէոնի գերեզմանատունը երթայի, հարցս եւ նախահարցս դամբարանը արտասուօք լուանայի, Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ սեմերը համբուրէի, Սուրբ Հաճկատար յուստ ծնրադրէի եւ Սուրբ Աքսէնտի վանքին պաղպաղուն եւ օրհնած ջուրը խմէի : Եկանք հետը անգամ մը, միւսանգամ դառու ուխտ ըրած էինք հիւանդութեան ժամանակ : Անքնին նախախնամութիւնը այլապէս անօրինեց : Ո՛հ, գէթ զիս՝ զտառապաղս արժանի ընէր դալ Հօրս, Մօրս եւ նախահարց յանձնարարելու համար՝ ընդունիլ իրենց հարսը որ այնչափ սիրած, մեծարած էր իրենց սերունդը եւ ընտանիքն, մինչեւ որ ի կաճառս իրենց ես եւս միւսանգամ հետը գրկախառնուէի եւ բոլորեքեանս միանայինք :

Նշանուած ատենս հետը ծանօթացեր էիք,

կ'ըսէք, եւ իրեն արժանիքները գնահատեր : յիշեցէք զինքը ուրեմն Ձեր աղօթից մէջ, ինչպէս նաեւ զիս, որով պիտի մնամ ընդ միշտ Ձերդ Յարգոյապատուութեան

Երախտագէտն եւ բարեկամն

Ա. Խ. ԶՈՒՆԴ

Péra, le 16/28 mars 1890

A Son Excellence Nubar Pacha

AU CAIRE

Excellence

J'ai bien reçu votre télégramme de condoléance dâté du Caire et je n'y ai pas encore répondu.

Le dernier jour, au moment de votre départ, affligée par la perte cruelle dont votre cœur saigne encore et par la triste situation dans laquelle vous me laissiez, votre Excellence, les larmes dans la voix, m'avait recommandé de lui écrire. Je n'ai pas écrit, et vous n'en devinez que trop

les motifs. Votre Excellence a sans nul doute appris les péripéties terribles, les angoisses mortelles dans lesquelles je me débattais : elles m'avaient brisé, anéanti.

Je n'ai pas franchi le seuil de ma maison, occupé et par les soins que réclamait ma chère malade et par les nécessités de répondre aux lettres de Madame et d'autres amis qui, retenus par l'épidémie « l'Influenza », voulaient sinformer constamment de sa santé.

Vous comprenez cependant combien je sentais le besoin de m'épancher avec vous. Que de fois j'ai demandé à Madame Foulig Hanoum et à d'autres pour apprendre le retour de votre Excellence. C'est que, vous me manquant, il me manquait un soutien. Ah ! je me souviens et me souviendrai toujours de votre intérêt sympathique, de vos visites presque journalières à la rue Ondinot. Vos conseils et vos encouragements partaient d'un cœur sincère, d'un cœur qui sait consoler parcequ'il a été éprouvé lui-même par le malheur. Vous aviez même promis, dans une étreinte fraternelle, de l'accompagner à l'Exposition, vous qui ne l'aviez pas encore vue !!!

Vous avez été notre hôte quelque temps ;

combien de fois avez-vous répété à d'autres que vous aviez admiré la sérénité naturelle de son caractère, la tenue et la noblesse de son cœur. Vous l'estimiez et je sais que vous êtes tristement affecté de sa mort. Eh bien, Excellence, imaginez combien cette perte doit m'être cruelle, dans quel état je dois me trouver, moi qui ai vécu 28 ans avec elle, qui ai pu apprécier son affection, qui ai trouvé le bonheur dans cette union ! Me voilà seul, isolé dans cette vallée de larmes, sans appui à un âge où tout homme a besoin des soins d'une compagne aimante. Telle est la pensée qui affligeait également ma pauvre chérie, pendant ses derniers jours. Elle disait à ses amis, qu'elle envisageait la mort avec calme, mais qu'elle partait le cœur navré : elle me laissait seul, ajoutait-elle, tout seul au moment où j'avais le plus besoin de ses soins affectueux.

« Que deviendrez-vous, disait-elle souvent, que deviendrez-vous, mon pauvre ami ? »

Elle avait raison, Excellence, elle avait raison. Me voilà malheureux, bien malheureux sur la terre et pour le reste de mes jours. Pour moi, plus d'avenir, plus de consolation ! Les larmes seules me pro-

curent quelque soulagement. C'est pour cela que je fais tous les jours une visite à ma bien-aimée; je pleure sur son cercueil...

Les restes sont déposés provisoirement dans une chapelle, en attendant que je puisse les faire placer dans un mausolée que je fais construire et dans lequel je me ménage aussi une place pour aller jouir à côté d'elle du repos éternel.

Aussitôt cette tâche et d'autres devoirs accomplis, je me retirerai sur les montagnes des Carpathes, dans les fermes de mon brave cousin, G. Czunt, pour retrouver dans cette nature sévère la sérénité de l'âme et rétablir ma santé complètement délabrée.

Peut-être me restera-t-il assez de force pour me traîner, comme un cœur sans âme, dans d'autres pays où je marcherai à l'aventure, toujours occupé de mes souvenirs pénibles.

Solitude, larmes, privation de tout soutien, désespoir; tel est mon sort; telle est dorénavant ma destinée.

Ah! Excellence, plaignez-moi, plaignez votre ami sincère, car il est bien à plaindre.

DE CZUNT

Բերս, 16/28 Մարտ 1890

Առ Վսեմափայլ Տիկին Նուպար փաշա

Բարիկ, Բիւ Նիքոս քիւ 14

Վսեմափայլ Հանրմ էֆէնտի

Ամենասիրելի եւ անմուաց զաւակնուդ մահ-
ուամբ սրտերնիդ կարեւիւր խոցուած, որ կ'ա-
րիւնի տակաւին, գիտեմ թէ ամենէն աւելի
դուք կը հասկնաք վիճակիս դառնութիւնը եւ
կը գուշակէք պատճառները որք չ'ներեցին ինձ
մինչեւ հիմայ Ձեզ գրել: Այս անգամ ալ
ձեռքս չ'երթար երկար գրելու, վասն զի եթէ
անհնար է ինձ ըստ խկութեան կորստեանս
մեծութիւնը եւ իմ դժբաղդ վիճակս նկարա-
գրել, միւս կողմանէ ալ կը վարանիմ որ այսու
մի' գուցէ Ձեր վերքը նորէն բանալ եւ կըս-
կիծնիդ նորոգել տամ: Ներքին զգացում մը,
սրտիս ճայնն է պարզապէս որք զիս կը մղեն
այս տողերս ուղղել, այն է երախտագիտու-
թեան նուիրական պարտքը: Եւ յիրաւի, Հա-
նրմ էֆէնտի, Ձեր գրութիւնները եւ հար-
ցումները որովք տեղեկութիւն կը խնդրէիք
ողբացեալ սիրելոյս հիւանդութեան ժամա-
նակ, Ձեր սէրն ու կարեկցութիւնը, եւ մա-

հառիթ արկածէն ետքը առողջութեանս համար Ձեր հոգածութիւնը, եւ յանկամտ իսկ, զիս Ձեր իջեւանը փոխադրելը, երբէք մոռնէս եւ սրտէս չպիտի ելլան, եւ ցմահ երախտագիտութեան պարտականութիւն վրաս դրած են:

Թէպէտեւ խորապէս վշտաբեկ, Դուք ջանացիք զիս մխիթարել եւ յատկապէս առողջութիւնս դարմանելու համար խնայողուն յորդորներ ու խորհուրդներ տալ: Սակայն անհնար էր ինձ մխիթարուիլ, եւ ժամանակը որ ամենայն ինչ մոռցնել կուտայ, կարծես թէ աւելի զայրացուց իմ կնկիծս ու ցաւս, եւ առանձնութեանս դառնութիւնը օր քան զօր առաւել զգալ կուտայ ինձ. գործ, զբաղում չունիմ, ինչպէս կը յորդորէք, որ անոնց մէջ գէթ մտաց ցրումն գտնեմ. միմիայն արտառուաց եւ իրեն վրայ մտածելով է որ քիչ մը սփոփանք կը փնտռեմ: Առողջութիւնս նոյնպէս գէշ վիճակի մէջ է, օր օրի աւելի կը տկարանամ, եւ ըստ Ձեր խորհրդի, լեռք ազդակցացս երթալով, եթէ վրայ չի գամ, ուրիշ բան չի մնար ինձ համար եթէ ոչ օր առաջ սիրելիւոյս ետեւէն երթալ եւ իւր քով ամէն տառապանացս վերջը գտնել:

Սակայն որչափ ապրիմ, պիտի յիշեմ զՁեզ՝ ստոյգ ըլլալով թէ ի Ձեզ միշտ ցաւակից եւ բարեացակամ բարեկամուհի մը ունիմ: Երե-

սուն տարուան անաղարտ առնչութիւննիս յուսադրիչ դրաւական մի է թէ պիտի շարունակէք նոյն սէրը Ձեր բարեկամին վրայ, մանաւանդ այսուհետեւ որ դժբաղդ է եւ արգահատանաց արժանի:

Ա. Խ. ԶՈՒՆԴ

Բերս, 17/29 Մարտ 1890

Մեծապատիւ եւ սիրելի վեր իմ

Մօսիէօ Ասեփան Զուեդ

Ի Կապ

Մի՛ զարմանաք եւ մի՛ մեղադրէք Ձեր ցաւակցական երկու նամակներուն պատասխանը այսչափ յապաղելուս: Մէջերնիս եղած բազմաժամանակեայ եւ յոգնաթիւ թղթակցութեանց առթիւ, նամակադրութեան եւ մանաւանդ պատասխանները անմիջապէս գրելու մէջ որչա՛փ փոյթեալսն եւ կարգապահ ըլլալս գիտէք: Ուստի առանց զիս չքմեղութեւ պէտք ունենալու, դուք ինքնին կրնաք ենթադրել թէ ի՛նչ ծանր պարագաներ, որչա՛փ փափուկ նկատողութիւններ, ինչպիսի՛ ստիպողական պարտքեր ըլլալու են որ իմ ճշդապահ

սովորութեանս հակառակ՝ ստիպած են զիս այս անգամ բացառութիւն ընել Ձեզ համար, որ աւելի քան զայլս հակամէտ ըլլալու էք ներողամիտ լինել ինձ նկատմամբ:

Եւ յիրաւի, կրնայի՞ մի կատարել երբէք թէ իմ համարիւն եղբարքս որ ունեցած մեծ կորստեանս առջեւ առաւել կզգան, կը կշռագատեն մորմոքս, յուսահատութիւնս եւ տկարութիւնս, այսպիսի երկրորդական պատշաճութեան մը մասին խստապահանջ ըլլան: Դուք լացիք Ձեր ենկան, մեր Զուհեան ընտանիք ալ ողբաց իր սիրելի եւ պատուական մէկ անգամը որ փոխարէն կաթողին սիրած էր մեր գերդաստանը եւ իրեն պատիւ պարծանք համարած էր Տիկին Զուհե կոչուելը. արդ երեւակայեցէք թէ ի՞նչ արտասուք թափեցի մինչեւ հիմայ, կը թափեմ տակաւին եւ պիտի թափեմ մինչեւ ցմահ, ես՝ որ այնչափ տարիներ իրեն կենակից եղած, իւր սէրը վայելած, իւր բարեսրտութիւնը դիտած, իւր ժրագլուխ տանտիկնութիւնը նկատած եւ վերջապէս ի մի ամբողջութիւն իւր ամէն գեղեցիկ յատկութիւններն եւ աննման հազուադիւրս բարեմասնութիւնները ի մօտոյ տեսած գնահատած եմ:

Եւ ահա այս ամէնը իբրեւ երազ անցաւ, իբրեւ մութ ցրուեցաւ, իբրեւ լուսափայլ ճառագայթ նսեմացաւ, թողլով իւր ետեւէն

տխուր իրականութիւն, եւ ստուեր մը սեւամած: Ինքը գնաց, թռաւ, եւ ես մնացի միայն միայնակ, անոք անօգնական: Որչափ քաղցր էր անցեալս եւ հեշտալի անոր յիշատակը, այնչափ առաւել դառն է ներկաս եւ ապագաս աղետալի: Լալէն ողբալէն եւ զինքը յիշելէն ուրիշ ի՞նչ սիրտանք կայ ինձ այսուհետեւ: Ասոր համար է որ ի մխիթարութիւն վշտահար սրտիս, ամէն օր կ'երթամ իւր դագաղին վրայ արցունք կը թափեմ Սուրբ Լուսաւորչայ Պահարանը ուր կը հանգչի առժամանակեայ կերպով, մինչեւ որ շինուելու վրայ եղող մատուռն աւարտի եւ մէջը փոխադրուի մշտնջենապէս, եւ ուր ինձ համար ալ տապան մը պատրաստել կուտամ օր առաջ ետեւէն երթալու եւ այնուհետեւ անբաժան՝ առընթեր իւր հանգչելու բաղձանօք:

Այս է այժմ մտածմունքս եւ գործս, զոր ի գլուխ հանելէս ետքը, մտադիր եմ լեռ մը քաշուիլ, մտաց ցրումն եւ մարմնոյս կազդուումն գտնելու յուսով: Յիրաւի քաղցր զուգադիպութիւն պիտի համարիմ եթէ Ձեր եւ սիրելի հարսին սրտակաթ հրաւերին ի պատասխան կարող ըլլամ Ձեզ եւս այցելութիւն մը ընել, ինչպէս ի սրտէ կը փափաքիմ եւ կարօտնիդ կը տանիմ: Կուզեմ երկար ժամանակեայ սպասուած եւ վերջապէս յԱստուածուստ պարգեւուած սիրուն զաւակնիդ ալ գրկել:

Առ այժմ մնաք բարեալ, սիրելի վէր իմ,
պատմէ՛ տխուր վիճակս եւ սէրս՝ սիրական
հարսին, եւ ճանչցիր զիս միշտ քոյդ բարեա-
ցակամ։

Ա. Խ. ԶՈՒՆԴ

Նիֆօսիս, 12/24 Մարտ 1890

Վսեմաշուք Ասպետ Զուկոյ

Եւն. Եւն. Եւն.

Ի Լ. Պօլիս

Վսեմաշուք Տէր

Այս անգամ Ձեր յուզարկած նամակաւ մեր
սիրելի Նեկտար Տիկնոջ մահուան սրտաբեկ եւ
տխրագին լուրը ի՛նչ աստիճան մեզ սրտի ցաւ
պատճառելն աստ բացատրել ինձ անկարելի է,
մանաւանդ որ նորա հիւանդութեան եւ տկար
լինելուն վրայօք ամենեւին տեղեկութիւն մը
չէինք ստացած, ուստի իբրեւ անակնկալ հար-
ուած մը զմեզ խորին սգոյ մէջ ձգեց։

Ներեցէք ինձ, եթէ ներկայ գրութեամբս
զՁեզ մխիթարելու տեղ՝ որուն դուք մեծ

պէտս ունիք, Ձեր սրտին ցաւը, եւ Ձեր այս
մեծ կորուստին յիշատակը նորոգել կը հար-
կադրուիմ։

Բայց Դուք քաջ գիտէք մեր առ հանդուց-
եալն ունեցած հայրական սէրն եւ նորա առ
մեզ ցըցուցած մտերմութիւնը, նոյնպէս եւ
իւր սիրուն վարքն ու բարքն որոնք ինձ հա-
մար անմոռանալի են։

Բայց ի՞նչ կուգայ մեզի պէս մահկանացու
էակներու ձեռքէն. ուստի մխիթարուինք յի-
շելով թէ այսօր մեր սիրելի Նեկտար Զուկոյ
տիկինը երկինքն է ուրկից զմեզ կը դիտէ եւ
կը ցաւի մեր վրայ։

Մնամ միշտ սիրալիր Դոյ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄՈՍԿԵԱՆ

Քերս, 16/28 Մարտ 1890

Մեծապատիւ Տէր Թարութիւն Մոմենան

Ի Նիֆօսիս

Մեծապատիւ Տէր

Կը հաւատամ Ձեր խորին սգոյ անկեղծ յայ-
տարարութեան, մանաւանդ որ մահագոյժ
ծանուցադրովն յանակնկալս հարուածը տրուե-
ցաւ Ձեզ, մինչդեռ անոր հիւանդութեան վը-

րայօք առաջուց ամենեւին տեղեկութիւն չունէիք։ Մեր կսկիծը աւելի երկարժամանակեայ էր․ օրեր, շաբաթներ եւ ամիսներ մերթ յուսոյ եւ մերթ վհատութեան մէջ տատանելով, մենք ամենասիրելի Ողբացելոյն ճգնաժամերուն հանդիսատես եղանք, իւր սրտառու խօսքերը լսեցինք, իւր բոցահուր տենդը ջերմաչափ ի ձեռին ժամ՝ առ ժամ՝ սրտամաշ կը գննէինք կը նշանակէինք։ Քանի՜ անքուն գիշերներ անցուցինք, որպիսի՜ սրտակէզ խնամօք զինքը շրջապատեցինք, չինայելով ոչ յանձանձանք, ոչ խոնջութիւն, ոչ առողջութիւն, ոչ ծախք, եւ ոչ մի իսկ փոքր կամակատարութիւն։ Եւ սակայն, աւա՜ղ, զինքը ազատած ըլլալու միտքարութիւնը չունեցանք։ Աստուածային անհասանելի դատաւճիռն, անբռնադատ օրէնք ճակատագրի այլապէս տնօրինած է եղեր։

Այլ եւս չկայ նեկտարը, իմ ամենասիրելի կենակիցս․ սլացաւ գնաց յերկինս, թողլով ազգականները, բարեկամներն եւ սիրելիները անմխիթար ի կոծ։ Լացին զինքը ամէնքը, ողբաց բոլոր ազգը, ախոսացին հազար օտարներ։ Իսկ ինձ միթէ հնարաւոր է մորմոքով միայն բաւականանալ եւ այս անհամբերելի դժնդակ վիճակիս այլով միջոցաւ վերջ տալու չէի՞ մի։ Բայց այն՝ կրօնքը կ'արգելու․ գլուխ ծռել եւ համակերպիլ պէտք է։

Այն Արթաքի աղա, ինչո՞ւ ասոնք գրած առնաւ, դառն արտասուք աչքերէս կը հոսի․ պատճառն այն է որ այս տողերը իւր սիրական մօրեղբօրը կ'ողղեմ, զոր շատ սիրած էր, եւ որն որ ի փոխադարձ նոյնպէս եւ նոյն չափով զինքը կը սիրէր եւ իրմով կը պարծէր։ Դուք եւս մեզ նման անզաւակ մնալու դժբաղդութիւնը ունեցաք, ո՞չ ապաքէն զաւակի տեղ դրած վրան կը գուրգուրայիք եւ այժմ կ'ողբաք թէ իրմով ընտանիքին ամենապատուական գոհարը փչրեցաւ, ամենընտիր անձնաւորութիւնը անհետացաւ։

Սրտահաճ խօստացեր էիք յատկապէս ճանապարհորդել եւ մեր տնակը օթեւանիլ․ որչա՛փ ուրախացեր էինք երկար ժամանակ ձեզ հիւրընկալելու վայելքն ունենալու յուսով։ Սակայն երեւակերպ ըղձա՛նք են եղեր ասոնք, պարզապէս երա՛զք։ Մեզ նախասահմանեալ չէ եղեր այլ եւս միաւորիլ աստ, այլ միայն յերկինս ի բնակարանն եւ ի խրախճանս արդարոց։ Ինքն աճապարեց․ անդ է արդէն․ եթէ զիս կը սիրէք եւ վրաս կը մեղքնաք, աղօթեցէ՛ք որ ես ալ օր առաջ հետը միանալու արժանաւամբ։

Ձերդ բարեացակամ

Ա. Խ. ԶՈՒՆԴ

ՅԻՄՈՒՄԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԾԱՌԱՅ

ՏԷՐ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

ԵՒ ՇՆՈՐՀԻՒ ԱՄԵՆԱՍՈՒՐԲ ՀՈԳԻՈՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՍՈՒՐԲ ԱԹՈՒՈՅՍ ԵՐՈՒՍԱԴԷՄԻ ԵՒ ՎԵՐԱՏԵՍՈՒՉ
ՍՈՒՐԲ ՏՆԹՐԻՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԱՅՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՅՈՐՄԷ
ՀԱՍՑԷ ՇՆՈՐՀԲ ԵՒ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ Ի ՎԵՐԱՅ

Վսեմաշուք եւ Աստուածատէր Ասպետի Աստուածատրոյ Զուեղ, սրտաբեկ որդւոյ Հարազատի Հայաստանեայց Առաքելական սուրբ Եկեղեցւոյ, կալ մնալ զօրացեալ յերկնային չընորհա Մխիթարիչ Ս. Հոգւոյն հանապաղ. Ամէն:

Վշտացեալ սրտիւ գամք ներկայ օրհնածիր գրութեամբս ցաւակից լինել քեզ ընդ ողբալի մահ Բարեպաշտուհի Տիկնոջն Նեկտարինեայ. մեծ է արդարեւ տրամուծիւնդ եւ խոր թախիծդ. զի վիշտն որ 'ի բաժանեալ սիրոյ՝ սաստկագոյն է քան զամենայն:

Անզուգական կենակիցն քո, Տիկնն Նեկտարինէ, հաւատարիմ առ քեզ սիրով՝ եւ ժիրաժիր գործակից եւ օգնական էր քեզ ո՛չ միայն յառանին արարս 'ի կենցաղավարութեան, այլ մանաւանդ յազգասիրական գովելի առաքինութիւնս. եւ ճգրտապէս յանձին օրինակեալ զազնուութեանդ տիպար՝ ամուլ էր քեզ աշ-

խատաւոր յանդաստանի Հայրենեաց 'ի լուսաւորութիւն եւ 'ի կրթութիւն Հայազն որբ մանկընդուն եւ ինքնայորդոր սատարիչ տնանկին եւ թշուառին. վասն որոյ յայս վիշտ թանկագին կորստեանդ ունին եւ զիւրեանց բաժին՝ զխոր թախիծ՝ աղքատք, որբք եւ համայն բազմակարօտ լրութիւն Ազգիս, զի բարձաւ յիւրեանց լիաճեռն Բարերարութիւն եւ Մայրն գթոտ եւ խնամաւատ:

Այլ Ազգն մեր սիրեցեալ, ո՛չ խաղառ անմխիթար լիցի ընդ չարաբաստիկ մահ պատուական կողակցեոյդ, զի կեանք նորա արդիւնաւոր եղեն ըստ արժանւոյն եւ յիշատակ գովելի առաքինութեանցն կայ մնայ խորաքանդակ 'ի սիրտս ամենեցուն օրհնութեամբ եւ գովութեամբ, որ պսակք փառաց են 'ի վերայ գերեզմանին իւրոյ. եւ մի՛ վհատեսցի նա խաղառ, զի քաջայոյս է եթէ տէրդ նորա ազնիւ ջան 'ի գործ արկցէ յայսմհետէ ընդ բազմադիմի բարերարութիւնս իւր եւ գնորայն ներկայութեանն լցուցանել զմեծ պահասութիւն 'ի մշտնջենաւորութիւն բարեգործութեանց եւ պատուական յիշատակի նորին:

Եւ քեզ, Վսեմաշուք Ասպետ, չը համարձակիմք յաւելլուլ աստանօր բաճա մխիթարականս, զի դու ինքնին քոյով խնաստութեամբդ գիտես զպայման կենաց մարդկան. գիտես քաջ զի չէ պարտ անմխիթար սգալ զմահ նորա.

զի առաքինասէր հոգի նորին ո՛չ գտեալ բաւականութիւն յանցաւոր աշխարհիս՝ վերասլացաւ յօթեւանս կենացն անվախճանից եւ մարմինն դարձաւ 'ի հող ուստի առաւ : Թէ՛ պէտ և բաժանեցաւ նա 'ի քէն , այլ հոգի նորին զերծ յամենայն նիւթեղէն արգելմանց առաւել ազատութեամբ փարի զսրտիւ սիրելոյդ եւ սէր նորին խանդակաթ առաւել լրջօրէն քան զառաջինն հսկէ 'ի վերայ տեսանդ իւրոյ :

Ապաքէն մեծի մխիթարութեան լինէր քեզ առիթ , առ ժամանակ մի լքեալ զհոգս եւ զձանձրալի զբաղմունս կենցաղական , յաւուրս յայտորիկ գայիր յայցելութիւն Սրբազան Վայրաց Փրկչին , յորս Աստուածային շնորհք նորին առաւել փութով փարատէին արդեօք զվիշտս սրտիդ , եւ հոգի կենակցւոյդ խայտայր տեսեալ զքեզ 'ի հոգեւոր պատաղմունս 'ի վերայ Տնօրինական բարձանց Սիօնի . և մեք իսկ գլխովին մխիթարէաք անչափ տեսանելով զՍիրելիդ մեր առ մեզ :

Արդ մնայ մեզ աղօթել եռանդազին առաջի կենդանատու Ս. Գերեզմանին Գրիստոսի եւ մաղթել 'ի խորոց սրտէ հանգիստ հանգուցելոյն յերանութեանն արդարոց , զի վարձահատոյց լիցի բարերար Հայրն երկնաւոր 'ի միւսանդամ յարութեանն հասարակաց դասաւորելով զհոգին բարեպաշտուհւոյն նեկտարինեայ

ընդ ընտրեալ սուրբս իւր , եւ տացէ պատուական անձինդ , հանդերձ համօրէն պարագայիւք , կեանս երկարս խաղաղական եւ բարեբաստիկ աւուրքք , ճոխացուցեալ 'ի մխիթարիչ շնորհս կենսատու Ս. Հոգւոյն . Ամէն :

Պատրիարք Ս. Երուսաղէմի

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԲԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

Գրեցաւ Օրհնութեան եւ մխիթարանց Կոնդակս ի Մայրաքաղաքս Ս. Երուսաղէմ , յԱռաքելական Աթոռս Սրբոց Յակովբեանց . ի քիւ Շնորհաց Փրկչին մերոյ 1890 թ 46 Մարտի . Համար 15.

Առ Ամենապատիւ եւ Սրբազնասուրբ Տէր ,
Տէր Յարութիւն Վեհապետեան Ս.Արքեպիսկոպոս
եւ Պատրիարք Առաքելական Սուրբ Աթոռոյ
Երուսաղիմայ

Ամենապատիւ եւ Սրբազնասուրբ Տէր

Որ քան զհամայնս վշտաբեկ մեծաւ կորստեամբ անգուգական կողակցին մերոյ , մինչ կողկողաքին կայլակս արտասուաց յաչացս հոսէին յորդահոս , ահա անդէն ի բարձանցն Սիօնի ի սրբավայրէն Սաղիմայ եհաս ձայն

հեշտալուր, բանք արտաբանաց եւ թելադրութիւնք քաջալերականք որք զախարազին զգածմանցս զուղղութիւն այլապիտեալ, դուն ինչ ոգի առնլոյ շնորհեցին ինձ ճարակ: Բարբառն այդ ոգեպարար, ձայնն այն հոգեզուարձ, Ամենապատիւ Սրբազնութեանդ Կոնդակն էր, ոյր անձնիւր մի բան, առաքելական մէն մի յորդորակ զուշն եւ զուրուշն դրաւեալ՝ իրր սպեղանի երկնաշնորհ ամոքեցին ոչ սակաւ զբառնակսկիւ մէրս սրտին իմոյ:

Եւ յիբաւի ոչ ապաքէն ըստ ասելոյ Տեառնդ Սրբազանի, անկնդէտ ի յուշ բարեմասնութեանց Ողբացելոյն, նորին հաւատարիմ եւ կաթողին սէրն առ իս, անկեղծիկ ջերմեռանդութիւն ի կրօնս հայրենեաց, ազգանուէր եռանդն յԱզգն եւ ի ծաւալումն կրթութեան ի բնագաւառս, գթասիրտ ձեռնտուութիւնն առ տնանկս, որպէս եւ սրտաբուխ համակրանք ընդհանրութեան Ազգի, առթիւ արարբոյր յուղարկաւորութեան ուրոյն ուրոյն անթխտելի առարկայք են մեզ ի մխիթարութիւն: Սակայն չիցե՞ն միթէ նոքա միանգամայն բարձրաբաւ ապացոյցք կորստեանս մեծութեան, եւ արդարացումն մշտական մորմորմանս:

Չեն ինձ բնաւ յերկուանք զլիւթին եւ եթ գտանել մխիթարութիւն այցելութեամբ սուրբ Տեղեաց անօրինականաց, քանզի ի մերումս

առաջնոյ ուխտաւորութեան ոգեպարար տպաւորութիւնն որ բնաւ բաժին չէր մեզ եղեալ ի յաճախակի ուղեւորութիւնս ընդ աշխարհս բազումս, դրաւական իմն են թէ ուր ուրեմն այդր միայն դարման տառապանացս գտանիցեմ: Զայս ապաքէն ի միում իսկ ճգնաժամի ողբացելոյն հաստատեալ էր իմ թէ առանց նորա չիցէ ինձ այլ բնակութիւն ի հանգիստ յաշխարհիս, եթէ ոչ յերուսաղէմ մեկուսանալ մինչեւ ցփոխանցումն ի Վերինն Երուսաղէմ:

Սակայն իրք եւ պարտիք զորս նկրտիմս ի կատար հանել ի յիշատակ առաքինազարդ կենակցիս, սեւեռեալ կաշկանդեն զիս աստ, եւ ոչ ներեն առժամս բարձի թողի զայնս առնել: Վրիպեալ այսպէս ի ճաշ առնուլ զբարեխորհուրդ հրաւերդ, որ իմս իսկ իղձք եւ տենչանք էին, խնդրեմ ի հայրազուր Տեառնդ Սրբազանէ՝ աղօթել առ Սուրբ Գերեզմանաւն Փրկչի վասն հոգւոյ Ողբացեալ Հանգուցելոյն եւ ի մխիթարութիւն հէգ լքելոյն, որով կամ եւ միամ համբուրիւ շնորհածիր Սուրբ Աջոյ Ամենապատիւ Տեառնդ Սրբազնութեան:

Ոոնարհ եւ շնորհապարտ ծառայ

Ա. Խ. ԶՈՒՆԴ

Կ. Պոլիս, 10 Մարտ 1890

Նոր-Նախիջեւան, 9 Մարտի 1890

Ազնուագարմ Աստուածատու Ասպետ

Աննաման բարեկամ

Ձարաչուք գոյժ ընթերցայ լրագրաց մէջ, եւ իմ վիշտս, թախիծս եւ յուսաբեկ տրամադրութիւնս կրկնապատկեցան: Հազիւ հազ թմրեւ էր սրտիս կսկիծը վաղաթառամ Արամ երկտասարդի (*) պատճառով, եւ ահա առաւել ուժգինը, առաւել սոսկալին վրայ հասաւ: Ե՞րբ պիտի դադարի այս ընդհանուր թշուառութիւնը, այս առանց սրոյ կոտորածը, այս ապարդիւն զոհաբերութիւնը, Աստուծոյ է յայտնի: մահկանացուներուս կը մնայ միայն լալ, ողբալ եւ աչերս երկինք բարձրացուցած ապշած մնալ:

Կ'հաւատա՞ք, աննաման բարեկամ, թէ էր երբեմն ո՞րքան ինձ բերկրառիթ էր յիշեւ Ձեր լուսահոգի կողակցին, նոյնքան այն այժմ տրտմալի եւ թախծալի է: Առ ի՞նչ ճանաչեցի

(*) Ստացել է արդեօք իմ անխիթար բարեկամ՝ Յովսէփ Էֆէնտին քանի մի օր առաջ նորան յղած միանձնարական նամակն, — ոչինչ տեղեկութիւն ունիմ, վասն զի պատասխան չ'ատի իրմէն:

այդ ի մարմնի հրեշտակին, որ այժմ նորա կորուստը անխիթար եւ դառնապէս լամ եւ սգամ: Ի՞նչքա՞ն շատէ սրտագէտ մարդը կը հասկանայ, որ այնպիսի անձին մոռանալը անհնարին իմն է:

Երբ կ'մտաբերեմ նորա ամօթխած, պարկեշտ, մարդասէր երեսասիրտաբքը, երբ կը յիշեմ նորա քաղցր հիւրասիրութիւնը մինչեւ անգամ օխտն-օտարիս, եւ յետ այնորիկ ինքս ինձ կ'ասեմ՝ «այնու ամենայնիւ չի կայ այն չնաշխարհիկ արարածը, նա թողեց երկիրը եւ մեկնեցաւ երկինք»՝ հոգիս կ'մորմոքի: Բոլորովին կ'հաւատամ, որ ազգիս որբերը եւ լուսահոգւոյ մերձաւորք անխիթարինելի կորուստ ունեցան երջանկայիշատակ Նեկտառինէ Ասպետուհւոյ անձին մէջ: Ահա՛ երեք օր է, որ աչերս արտասուենքի աղբիւրք են դարձած: Բարեկամքս ապշած մնացած են, թէ ինչո՞ւ ցայդ աստիճան դառն եւ շատ կ'ողբամ մի, թէ եւ շատ բարի, բայց այնու ամենայնիւ օտար անձին վրայ: «Աւա՛ղ, կը պատասխանեմ ես նոցա, եթէ դուք իմանայիք թէ ո՞րպիսի ազնուահոգի, բարեսիրտ, առաքինի, բարեացակամ, բարեգործ անձնէ զրկուեցաւ Հայ ազգը»: Ահա՛, այսպիսի սգոյ մէջ գլորեց ինձ Նեկտառինէ Ասպետուհւոյ անախնկալ եւ տառաւոր մահը:

Ազնիւ բարեկամ, անզուգական եղբա՛յր, ի՞նչ

կարող ենք ասել Աստուծոյ որոշման դէմ: Մեզ կ'մնայ միայն խոնարհել գլուխներս եւ ասել՝ «Կամք քո օրհնեալ եղիցի»: Այս կը թեւադրէ մեզ մեր դաւանած կրօնը եւ այս կ'թեւադրէ բանականութիւնը, որ կայ մեր մէջ:

Ազնուազարմ Ասպետ եւ անգլին բարեկամ, ընդունեցէք անկեղծ ցաւակցութիւնը Ձեր հոգեհարազատ եղբօր,

Խոնարհ

ՌԱՓԱՅԵԼԻ ՊԱՏԿԱՆԵԱՆ

Յերա, 24 Մարտ 1890

Ազնուապիտ Տէր Ռափայէլ Պատկանեան

Ի Նոր-Նախիջեւան

Մեծապատիւ եւ սրտակից բարեկամ

Բազմաթիւ կարեկցական նամակաց մէջ զորս սիրելւոյս սգալի մահուան առթիւ ընդունեցայ, մին ի կարեւորագուցից Ձեր սրտակաթաղերն են որ ուժգինս յուզեցին զսիրտս աղէխարշ: Ի՞նչպէս շնորհակալ ըլլամ, կամ

ո՞րպէս պատասխանեմ այն ճշմարիտ քերթողի մը յատուկ եղած վախուկ զգացման, զոր եղբայրական գորովով այնչափ ճարտարութեամբ ի գիր արձանացուցած էք: Ինձ տրուած չէ տաղանդ բանաստեղծական եւ թեւ քնարիս մաշեալ զմի եւ նոյն ողբս հարկանելոյ, ի սպառ պարտասեալ եմ եւ անզօր այլազան ասացուածներ դռնել սրտիս մորմոքը եւ դառնաղէտ կսկիծն ըստ իսկութեան բացատրելու:

Եւ յիրաւի, դուք որ երկիցս կամ երիցս միայն զինքը տեսած, եւ խորապէս մանրադէտ նորին նախանձելի յատկութեանց՝ այդչափ յուզուեցաք իւր տարածամ մահը լսելով, կրնաք երեւակայել թէ ի՞նչպիսի դառնաղէտ կացութեան մէջ ըլլալու եմ ես, որ բազմամեայ կենակցութեամբ եւ ի մօտոյ զինքը ճանչնալով աւելի ի վիճակի եմ իւր բարեմասնութիւնները գնահատելու: Այո՛, մտացս առջեւն են միշտ իւր անաղարտ եւ կաթողին սէրն առ իս, իւր ջերմ աշխոյժն ի կրթութիւն կարօտ աղջկանց, յորում, թէեւ անտես եւ յետուստ վարագուրի, այնչափ հաճոյք կ'զգայի զինքը քաջալերել, իւր եռանդը արծարծել եւ խորհուրդներով ուղղութիւն տալ իւր գործունէութեան, եւ որոց երախտագէտ սրտիւ կ'ունկնդրէր եւ հաւատարմաբար կը կատարէր: Կը յիշեմ այն բարեբաւտիկ օրերն զոր ի միասին եւ միմեանց վրայ գուրգուրալով ան-

ցուցինք, որոյ դուք եւս սակաւիկ ինչ հանդի-
սատես եղաք եւ մեր կենցաղավարութեան
վրայ հրճուելով, սեղանը աւելնթեր իմ բազ-
մած, սա՛ հարցումն ալ ըրիք «Ի՞նչպէս յա-
ջողած էք, բարեկամ, ուսումնականութեան
հետ ամիրայական այդչափ ճոխութիւն միաց-
նել»։ Ահա այդ ճոխութիւն իւր տանտիկնու-
թեան արդիւնքն էր։ Արդ զնա՛ց այդ ան-
զուգական տանտիկինն, սլացաւ յերկինս այդ
հրեշտակը եւ ընդ իւր տարաւ իմ հան-
գիստ, իմ ուրախութիւն եւ իմ սիրովանք,
թողլով զիս միայն միայնակ, որ յարտասուս
փղձկեալ ձերդ ծեր Արաքսին նման կը կոչեմ
կողկողազին «Ի՞նչս մնաց այն օրից»։ Այո՛,
այն երջանիկ օրերէն ինչ մնաց եթէ ոչ կոծ
եւ սրտամաշ գիտակցութիւն ծանր կորստ-
եանս։ Ձեր Մայր Արաքսի անմահ քերթուա-
ծը զոր սրտայոյզ հրճուանօք երբեմն կը գեղ-
գեղէինք հետն ի միասին, այժմ մինաւորիկ
կը յեղհեղում ստէս, որովհետեւ իւրաքանչիւր
տուն կարծես ճշգրիտ իմ այժմեան զգացում-
ներս կը պատկերացնեն։ Մթաղնեցաւ այսու-
հետեւ իմ կեանքս, նսեմացաւ ապագաս, եւ
սիրտս կարեւիւր խոցուած է ու մարմինս եւս
ուժասպառ։ Դուք կը յորդորէք գլուխ խոնար-
հել, համակերպիլ Աստուծոյ անդառնալի որոշ-
ման։ Բայց նախ այդ հաւատքը հայցեցէք ինձ
համար, եւ զգութ Աստուածային նախախնա-

մութեան որ եթէ սլատո՛ւ, գիտէ եւս մխի-
թարել, եւ որ խրատեց զիս սաստկապէս,
չնորհէ ինձ եւ համբերութիւն։

Սրտակից բարեկամ, ընդունեցէ՛ք երախտա-
գիտական զգացումս եւ բարձր համարմանս
անկեղծ հաւատարմն։

Ա. Խ. ԶՈՒՆԴ

Pera von Constantinopel,
den 10 März 1890

Lieber Cousin Deodat!

Die traurige Nachricht die wir erhalten
haben vom Tode unserer lieben Schwae-
gerin Nektar hat uns unbeschreibliche
Schmerzen verursacht. Gott möge Dich
trösten lieber Cousin.

Es schmerzt uns unendlich Dich nicht in
Person zu trösten, um dich lieber Cousin
die Schmerzen zu erleichtern. Lieber Cou-
sin wir alle laden Dich bei Deinen Rükker
uns zu besuchen. Georg ist in Hango, weisst

nicht von dem traurigen Nachricht. Wir erwarten Ihm diese Tage.

Emphange lieber Cousin von uns alle die aufrichtigsten Grüsse und verbleibe Dein aufrichtige Cousine

VALERIE CZUNT

*Pera von Constantinopel,
den 19 März 1890*

An die gnaedige Frau Valerie
G. Czunt.

ROMAN

Meine theure Jenga!

Ihren rührenden Brief habe ich in Paris erhalten und hoffe das Sie, die Sie doch an meinem traurigem Schiksale theilnehmen, mit mir nachsichtig sein werden, wenn ich meine Antwort verspätete — Von Schmerz überwältigt und von Müdigkeit gebeugt war es mir bei dem besten Wollen nicht möglich Ihnen zu schreiben.

Und was soll ich Ihnen heute sagen? Ich weiss es wahrlich nicht, denn ich fühle mich unfähig mein Herz auszuschütten und meine traurige Lage zu beschreiben.

Ist dann mein Verlust nicht ein unermesslich grosser, der mein Herz für immer gebrochen hat, und mein weiteres Leben scheint mir schrecklich und quervoll!

Die arme Theure hatte es gefühlt und in ihren letzten Tagen ihren freunden oft wiederholt, das Sie dem Tode mit Ruhe entgensehe. Ihre Sorge war nur, mich dann allein zu wissen und zwar in einem Alter. wo ich umsomehr ihre Pflege und Zärtlichkeit nothwendig hatte.

Ich habe Sie zärtlich geliebt, und Sie hat es mir reichlich vergolten! Ich war so glücklich und bin jetzt der unglücklichste Mensch der Welt.

Bedauern Sie mich, theure Jenga, denn ich bin wirklich dieses Gefühles würdig.

Die Nachricht von dem Tode weri Grégoir's hat wie Oehl auf feuer meinen Schmerz wieder aus neue angefacht.

Wollen Sie so gut sein der Jenga Sophie mein herzliehes Beileid auszusprechen und glauben Sie mich Ihren untröstlichen und tief trauereden Cousin.

DEODAT VON CZUNT

Nicosie, Ghypre
le 13/25 Mars 1890.

Cher Monsieur de Czunt,

C'est avec un vrai chagrin de cœur que nous avons appris la triste nouvelle apportée par le dernier Courrier de Constantinople.

Croyez bien que nous prenons une vive part à votre douleur, et permettez-moi de vous offrir l'expression de ma profonde sympathie et de mes vifs regrets pour la perte d'une chère parente et amie dont nous gardons et garderons toujours un si bon souvenir.

Que le bon Dieu vous vienne en aide, et qu'il vous accorde la force et le courage de supporter avec résignation cette cruelle épreuve; telle est la prière fervente de

Votre toute dévouée

J. A. MOMGIAN

P. S. Mademoiselle de Carouso désire se joindre à moi pour vous exprimer sa profonde sympathie en cette triste circonstance.

J. A. M.

Péra, 17/29 Mars 1890.

Madame J. A. Momgian
NICOSIE

Chère madame,

Dans votre lettre du 13/25 courant, vous avez bien voulu m'adresser vos condoléances. J'y suis très-sensible et vous en exprime ma vive reconnaissance, persuadé que votre sympathie part du cœur. Car bien que nos relations aient été interrompues, à de fréquents intervalles, par nos longs voyages, l'attachement cordial et l'intimité n'ont jamais cessé d'exister entre nous.

Vous êtes trop bonne et trop intelligente pour n'avoir pas deviné la noblesse du cœur, la douceur du caractère, les mérites enfin de ma pauvre épouse tant regrettée: aussi vous pouvez mieux que toute autre apprécier la grandeur de ma perte; c'est un coup terrible.

Selon vous c'est en Dieu, et, selon d'autres amis, c'est dans la mémoire impéris-

sable, dans la sympathie universelle et le respect général qu'elle a laissés après elle, que je dois chercher quelque adoucissement à ma douleur; mais, au contraire, ce sont tous ces souvenirs, toutes ces raisons qui me font sentir plus cruellement l'immensité de mon malheur. Qu'elle soit bénie à jamais pour son amour, sa bonté et ses prévenances envers moi!

Faut-il ajouter foi à la douce et consolante poésie du christianisme? Oui, du haut des cieux elle voit l'état pitoyable de son mari et prie le Seigneur d'avoir pitié de son malheureux sort. C'est dans cette pensée et dans les larmes que je m'efforce de trouver quelque consolation.

Veuillez, chère Madame, présenter mes remerciements à Mademoiselle Carouso pour son bon souvenir et agréer les assurances de ma haute considération.

Votre bien dévoué

DE CZUNT

**All'Illustrissimo e Reverendissimo Prefetto
Padre Mentuccia.**

Prego l'Illustrissimo e Reverendissimo Prefetto della Congregazione dei Padri Conventuali de gradire le sue sinceri ringraziamenti per l'affettuosa dimostrazione, per la quale a ben voluto in nome delli allievi della scuola Rudolfina di Buyukdéré deponere una corona di fiori sopra il catafalco della sua sposa. amatissima

DEODAT CAVALIERE DE CZUNT.

Paris, le 15/27 Mars 1890

Rue Gay-Lussac 62

**Monsieur le Chevalier de Czunt
CONS/PLE**

Mon cher ami,

J'ai été bien affecté en apprenant le malheur qui vient de vous frapper si cruelle-

ment. J'apprécie toute l'étendue de votre perte irréparable, je m'attendris de tout mon cœur sur vos peines et je partage votre douleur ; mais je ne puis apporter aucun adoucissement à vos chagrins légitimes.

Vous êtes assez croyant, mon cher Monsieur, pour trouver quelque consolation dans la religion et assez perspicace pour faire la part de la philosophie de la vie humaine. Rien n'est stable ici-bas ; tout passe autour de nous ; nous passerons aussi.

J'aurais bien voulu vous voir avant votre départ de Paris, et pleurer avec vous. Aussitôt après la réception de votre mot, j'ai couru Avenue d'Iéna ; c'était trop tard, vous étiez déjà parti la veille. Donnez-moi, mon cher ami, des nouvelles de l'état de votre santé.

Je confie vos afflictions au temps et à la raison, et je vous prie de croire à toute ma sympathie.

Bien sincèrement à vous

AR. MICHAÉLIAN

Péra, le 11 Avril 1890

Monsieur Ar. Michaélian

62, RUE GAY-LUSSAC. PARIS

Cher Monsieur,

Il y a dans votre lettre deux choses incontestables pour moi : l'une c'est votre regret devant le malheur qui vient de me frapper si cruellement ; l'autre c'est l'aveu sincère de l'impuissance humaine à procurer aucun adoucissement à une douleur aussi légitime.

J'avoue cependant que votre compassion est bien douce à mon cœur.

Impartial dans votre amitié, vous avez su apprécier la noblesse de caractère, la bonté et les mérites de la pauvre défunte : aussi vous êtes à même de comprendre toute ma perte et vous y prenez une part sincère ; je vous en remercie avec effusion. En vain je cherche quelque consolation ; je n'en trouve nulle part, ni dans les principes de la religion que je médite, ni dans les nombreux ouvrages philosophiques

que je parcours avec une ardeur fébrile. Mon unique soulagement est pour le moment dans les larmes, et pour l'avenir dans l'espoir que le temps adoucira peut-être mon chagrin.

Vous regrettez de n'avoir pu verser quelques larmes avec votre ami avant son départ; je ne le regrette pas moins, mais vous devinez quel était mon trouble...

Ne sachant pas l'adresse de Mme Eram, j'ai été également dans l'impossibilité de lui déposer une carte de congé; c'était cependant un devoir à remplir envers cette dame qui nous avait honorés de ses visites et s'était montrée si aimable et si bonne pour ma pauvre chérie.

Veillez, je vous prie, lui présenter mes excuses; et agréez pour vous les amitiés cordiales de votre bien dévoué.

DÉODAT DE CZUNT

Բերա, 27 Մարտ 1890

Մեծապատիւ Տէր Տէվկանց

Բարիզ, Թէմար փողոց, քիւ 2

Ազնիւ բարեկամ

Թէեւ անագան, եւ ներողամտութիւննիդ խնդրելով, վերջապէս ձեզ համար ալ գրիչը ձեռքս կ'առնեմ: Կուգամ հուսկ ուրեմն յեղ-յեղուլ մորմոքս ազնիւ բարեկամիդ առջեւ, որ ի սկզբանէ անտի ձգնաժամերուն ականատես եւ հեծկլտանացս ականջալուր եղած էք: Կը յիշեմ ձեր յաճախակի այցելութիւնները զորս աջացդ խօթութեան պահուն անգամ չ'ուզեցիք ընդհատել: Միտքս են հանապաղ ձեր խօսքերն, որ նախ ա՛յնչափ յուսադրական եւ ապա հիւանդութեան ծանրանալովն, անյոյս վիճակին մէջ տակաւ առ տակաւ կողկողազին ցաւակցական ջեշտեր առին: Դուք սրահը մը տածնուդ պէս, աչքերնիդ վրաս սեւեռելով, դեռ հարցում մը ինձ չ'ուղղած՝ կերպարանքէս հիւանդին կացութիւնը կը հատկնայիք, յուզմանս աստիճանէն կը դուշակէիք: Իսկ ինքն առընթեր սենեակը արթուն կամ յետ սթա-փիւրց ի քնոյ կ'իմանար ձեր այցելութիւնը, կ'օրհնէր զձեզ միշտ, ինձ ժամանակն անցնել

տալերնուդ եւ սակաւիկ ինչ մտացս ցրումն
սպտճառեւնուդ համար :

Ասոնք էապէս տնտեսանալի իրողութիւններ
են , մտացս եւ սրտիս մէջ խորապէս անջինջ
քանդակուած : Ի՞նչ ըսեմ հապա եղբրական
զրաւումէն ետքը եղբայրանման հոգածու-
թեանդ համար : Միթէ հնա՞ր է մոռնալ ձեր
դորովագութ խօսքերը , զիսքաջալերելու համար
ձեր խնամքն եւ ձիգը , որովք , խախտեալ ա-
ռողջութիւնս ի սպառ չվտանդելու դիտամմը
ջանացիք քեցել հեռացնել զիս մահաբոյր օ-
թեանէն՝ Միրապօ պանդոկը փոխադրել :
Չանսացի ձեզ , յամառեցոյ մնացի յարակից
սենեակին ուր անքուն երեք գիշերներ ստէպ
իւր մահճին առջեւ ծնրադիր՝ հեղձամղձուկ
արտասուաց մէջ անցուցի :

Այժմ խակ , աստ եւս չեմ իշխեր թողուլ իւր
դադաղն , ամենօրեայ այցելութեամբ հովա-
հարիլ կը նայիմ , մինչեւ զինքը հանգչեցնեմ
իւր մշտնջենական դամբարանը : Այնուհետեւ
կը մեկնիմ . պիտի մեկուսանամ Գարբաթեան
լեռները՝ բնութեան հրաշալեաց մէջ եւ վրան
խոկալով սիրտիսնք մը հայթայթելու ականա-
լութեամբ :

Տարօրինակ եւ անբնական համարին ունանք
թերեւս այս աստիճան մորմոք եւ յուսահա-
տութիւն , մանաւանդ մեր երեկոյացեալ հա-
սակի մէջ : Գետնաքարշ չէր մեր միմեանց

սէրը . փոխանակի մեծարանաց , սիրտ առ սիրտ
խորին համակրանաց , անամպ կենակցութեան
արգասիք էր , բազմամեայ անբաժին ընտելու-
թեամբ նուիրագործուած :

Այդ յօդակալը խղեցաւ այժմ , այդ սըր-
տերը խորտակեցան , այդ միմեանց դուրդու-
րանք ջնջուեցան : Ի՞նչ կը մնայ ինձ այսուհե-
տեւ եթէ ոչ աննպատակ կեանք , դառնաղէտ
սպառնայ , անարեւ օրեր , անքուն գիշերներ ,
յածիլ աշխարհէ յաշխարհ թափառական , ան-
զգայ ամենայն իրաց եւ չընտելուեալ անկա-
րեկիր անտարբեր էակներէ : Անմխիթար կա-
ցութիւնս տարօրինակ չերեւար հարկաւ ձեզ
որ , իրեն բարեմասնութիւնները ճանչցաք ,
կորստեանս մեծութիւնն ըստ իսկութեան կը
կռէք , բարեկամիդ եղկելի վիճակին վրայ ի
սրտէ կ'արգահատիք եւ սրտահեղձ տողերովնիդ
որ Արեւելք լրագրոյ մէջ կարդացուեցան չատե-
րուն աչքերէ արատաւք կորզեցիք :

Ընդունեցէք , ագնիւ բարեկամ , ի տրիտուր
այս ամենայն բարեկամութեանց շնորհակալու
զգացմանցս անկեղծ հաւատութիւն :

Ա. Խ. ԶՈՒՆԴ

Տ/20 Ապրիլ, 1890, Փարիզ

Թէնար վողոց քիւ 2

Վսեմափալլ Ասպետ Զուկո

Եւլն . Եւլն . Եւլն .

Գերազնիւ բարեկամ.

Պատիւ ունեցայ Ձեր տխրամած նամակն ընդունելու, որոյ մէն մի բառ եւ խօսք Ձեր սրտի եւ անկեղծ սիրոյ մասունքներ են արդարեւ:

Այլ ինձ ցաւ է յոյժ, որ զգացմանցս համեմատ չի կարողացայ պարտքս լիովին կատարել, Ձեր կենաց այն մեծագոյն փոթորկին ժամանակ, երբ, աւա՛ղ, խորտակեցաւ Ձեր սէրը. եւ այժմ նման նաւաբեկելոյն՝ թէպէտ զերծ ի ցամաքն ինկած, այլ ամենայն ինչ կորուսած եւ առանձին սիրոյ ուղիւսն յիշատակաց հազար ու մէկ կոհակներով կ'ալեծփի Ձեր սիրտը:

Գիտեմ, այժմ Ձեր շուրջ ամենայն ինչ լեզու աւեր կը խօսին ընդ Ձեզ. հոյն ու ծով, ծառն ու ծաղիկ, աստղն ու արեւ, տեղն ու տեղաւորանք, որոց վրայ խօսած, որոց հպած է Տիկին Նեկտարը, նեկտարեալ նիւթն ու ան-

նիւթը, անսպառ ու ոգեսպառ տարիներու քաղցր յիշատակներ, որ զեփիւռի պէս մեղմ ու հեշտալի սկսաւ եւ հովի պէս արագ սահեցաւ անցաւ...

Ի՛նչ է կեանք, աշխարհ, վայելչութիւն. մարդ միայնակ է միլիոն մարդոց մէջ, թշուառ է յաջողութեանց մէջ. ծաղիկներ փուշ կը դառնան եւ կեանք տաժանելի երազ՝ առանց ամուսնական կեանքի, ճշմարիտ սրտակցի, կենակցի եւ օգնականի. կրնամ երեւակայել թէ երջանիկ եիմ, մէկ հոգի յերկու մարմինս բռնակեալ, Դուք առանձին աշխարհ մը էիք Ձեր մէջ:

Այլ ինչո՞ւ յուսաբեկութիւն, Դուն եւ ես միայնակ չենք այս անողորմ ճակատագրին ենթակայ. անհամար են ննջեցեալներն, անթիւ չեն ապրողներ եւ ոչ անմահ. ամէն մարդու կենաց եւ յիշատակաց կէսն հողի հետ խառնուած է. երանի՛ այնոցիկ որք ի Տէր ննջեցին:

Եթէ «ուրիշներ տարօրինակ համարին այս աստիճան մորմոքն ու յուսահատութիւն», այլ ես տարօրինակ չեմ համարիր: Տիկին Նեկտարի կեանքի արժէք եւ անոր կորուստը Զուկո մը միայն կրնայ գնահատել եւ զգալ:

Կը գրէք ինձ. «Գետնաքարշ չէր մեր միմեանց սէրը, փոխանակի մեծ արանաց, սիրտ առ սիրտ խորին համակրանաց եւ անամպ կենակցութեան արգասիք էր բազմամեայ անբաժան ըն-

տելութեամբ նուիրադործեալ:» — «Այդ յօգակապը խզեցաւ այժմ, այդ սրտերը խորտակեցան, այդ փոխադարձ գուրգուրանք ջնջուեցաւ: Ի՛նչ կը մնայ ինձ այսուհետեւ եթէ ոչ աննպատակ կեանք, դառնալէս ապագայ, անարեւ օրեր, անքուն գիշերներ, յածիւ յաշխարհէ յաշխարհ՝ թափառական անբազայ ամենայն իրաց եւ շրջապատեալ անկարեկիր անտարբեր էակներէ:»

Կարգացի ու կարգացի Ձեր այս ի խորոյ սրտի հառաչանաց, անհուն զգացման անձնի տողերը. հիացայ, եւ արդ հաւատացէք ինձ՝ կը սփռնալաւ Ձեր վրայ:

Ողբացեալ Տիկնոջ դամբարանի վրայ որչափ ալ բարձր կանդնէք գմբէթը, Ձեր այս տողեր այնպիսի մատուռ ու վիայարաններ են, որոց բարձրութիւն մինչեւ երկինք կը հասնի: Խընամով պիտի պահեմ Ձեր այս անգին յիշատակ:

Եւ դարձեալ կը գրէք.

«Պիտի մեկուսանամ Գարբաթեան լեռները բնութեան հրաշալեաց մէջ». գացէ՛ք պահ մը հեռացէք լեռանց ու հովտաց անապական օդ շնչելով. բնութիւն պիտի հրաշագործէ, վերանորոգէ զՁեզ: Լեռներ, առանձնութիւն, բնութեան հետ մեկուսացեալ կենսացութիւնն իմ կենաց բարձրագոյն հաճոյքներէն մին է:

Ա՛հ, եթէ կարելի լինէր Ձեզ եւ ինձ՝ միա-

սին երթալ ՚ի Շիրակ, Ծաղկոցաձորի խոնարհեալ Ձեր նախահարց տաճարներու շուքին տակ առանձնանալ, աղօթել եւ յիշել... աւելի մխիթարական չի՞ պիտի լինէր արդեօք: Քաղցր պարտականութիւն մ'ալ էր Ձեզ, որ Հայ մարդ էք, հանճարի եւ զգացման մարդ, եւ այր Աստուծոյ, Ձեզ՝ որ նոր Զունդեան Հայ սերունդի մը նախահայր լինելու երանութիւն պիտի ժառանգէք, պէտք էր Ձեզ միանգամ կոխել այն նուիրական հողին վրայ, զոր մեր հարք կոխած են. շնչել այն օդ, զոր Ձեր նուիրական պապեր շնչած են: Վերանորոգեալ այնուհետեւ պիտի դառնայիք առ Ձեզ, կազդուրեալ հոգւով եւ մարմնով, նորափետուրս զարդարեալ:

Ձեզ յաւէտ վշտակից եւ սրտակից,

Ս. Տ. Ս. ՏԷՎԿԱՆՑ

Թրիքս, 3 Ապրիլի (Ն. Տ.) 1890

Ազնուազարմ Ասպէս Զունդ

Ի Կ. Պօլիս

Սիրելի եւ անձկալի բարեկամ,

Խոր խոցեցաւ սիրտս երբ Զեր ազնիւ ամուսնոյն մահուան լուրն առի :

Չեմ գիտեր թէ այն հրեշտականման ազնուազարմ Տիկնոջ հազուադէպ առաքինութեանց եւ բարեմասնութեանց համբանքը յիշելով Զեզ՝ փոխանակ մխիթարութիւն տալու աւելի ծանր ու ցաւալի չբլլա՞ր ըրած աննորոգելի կորուստնիդ :

Չունինք ուրիշ զօրութիւն այսպիսի ծանր ցաւոց մէջ բայց եթէ ի կամս մեր երկնաւոր Հօր : Աստուած սիրելի եւ ազնիւ Հանգուցելոյն անհամար բարեաց գիւմացը երկնաւոր ուրախութիւնը պարգեւէ եւ Զեր ազնիւ սրտին ոյժ եւ զօրութիւն տայ այսպիսի ծանր հարուածի մը Աստուծոյ սուրբ կամաց համակամութեամբ քաջութեամբ համբերելու :

Կը խնդրեմ այս իմ անկեղծ ցաւակցութեան հաւաստիքը բարեհաճեցէք սիրով ընդունելու, որով մնամ ամենայն սիրով եւ յարգանօք,

Ազնուազարմ Տէրութեանդ

Մտերիմ

Հ. ՍԱՄ. Վ. ԳԱԹՐՔԵԱՆ

Բերս, 28/9 Ապրիլ 1890

Վերապատուելի

Հայր Սամուէլ վարդապետ Գաբրիէան

Ի Թրիքս

Վերապատուելի Հայր,

Ընդունեցէք խնդրեմ շնորհակալու յայտարարութիւններս Զեր խանդաղատութեանց համար, զոր Ապրիլ 3 թուակիր նամակաւ ինձ ուղղել բարեհաճած էք : Համոզեալ եմ անկեղծութեանդ վրայ, քանզի գիտեմ՝ զիս կը սիրէք եւ ողբացելոյն առաքինութիւնները, քիչ առիթներ ունենալով ալ, ըստ արժանւոյն գիտած ճանչցած էք : Ուստի քաջ վերահաս էք հարուածին ծանրութեան եւ կորստեանս մեծութեան վրայ :

Շատերը կրկնած են եւ դուք եւս կը գրէք թէ Աստուծոյ սուրբ կամաց համակամութեան մէջ մխիթարութիւն եւ համբերելու քաջութիւնը կրնամ գտնել : Զայս ես եւս սոյն օրինակ աղետալի պարագաներու մէջ բազմաց ըսած եմ, բայց այժմ կը հասկնամ թէ անգոր են եղեր տառապեալի մը կսկիծը ամաքելու :

Քաւ լիցի ինձ աստուածային անքննին դա-

տակնիքին դէմ բողոքել, սակայն համբերա-
տար ժուժկալութիւնն ալ կը պակսի ինձ: Հո-
գիս յօժար է, բայց մարմինն տկար:

Ասիկայ կը խնդրեմ յաղօթս իմ, դուք եւս
հայցեցէք ինձ համար Հոգւոյն Սրբոյ շնորհաց
շողն ի կազդութեամբ խախտեալ հաւատոյս եւ
ի մխիթարութիւն հէգ անձիս:

Ձերդ բարեացակամ եւ մտերիմ

Ա. Խ. ՋՈՒՆԴ

Roman, 12/24 März 1890.

Hochwohlgebornen Herrn
Herrn Deodad Ritter von Czunt
IN CONSTANTINOPEL

Theuerster Onkel!

Gestern bin ich nach Roman angekom-
men und fand hier die Nachricht von Hin-
scheiden unseren unvergaesslichen Tante
Nektar. — Vor drei Wochen ist auch meine

Mama plötzlich gestorben und Sie können
überzeugt sein, dass ich gut weiss wie
einem schmerzt, wenn man ein theueres
unvergessliches und unersetzliches Wesen
verliert. — Nehmen Sie lieber Onkel die
versicherung meiner aufrichtigsten Theil-
name an für den schweren verluste die Sie
getroffen, und Sie können überzeugt sein,
dass auch ich um jene noble Dame trauern,
die ich das glück hatte seinen unvergess-
lichen Herzensgut uns gegenüber kennen
zu lernen.

Marie wartet in kürzer zeit einen zweiten
buben. Der Prinz von Bouyukdéré ist ein
hübscher babi geworden und hat blaue
grosse Augen und blondes Haar wie die
Mrie. —

Ich wolte Ihnen lieber Onkel öfter
schreiben, bildete mir aber ein, Sie wären
wegen des «Aziz» auf uns böse (obwohl ich
derlei nicht schuldig bin) und fürchtete
Ihnen eine Nachricht von uns zu machen,
damit Sie nicht uns als zudringlich oder
interessirt ansehen sollen. — Trotzdem
aber sind wir im Gespraech und in den
Erinnerungen schr oft mit unserem theuren
Onkel Deodat beschaefigt, und Ihre Liebens-
würdigkeit die Sie uns gegenüber zeigten

bleibt in unseren Herzen unvergesslich.

Es küssen Ihren vielmals die Haenden,
Ihr Sie stehts hochachtende Marie, und
Prinz von Bouyukdéré.

THEODOR VON FLONDOR

Pera den 27 März 1890

Hochwohlgebornen Herrn
Herrn Theodor Ritter von Flondor
IN ROMAN-ROUMANIE

Mein liebster herr Theodor!

Ich habe Ihr Condolezschreiben erhalten und bin gerührt und überzeugt von der Aufrichtigkeit Ihrer Theilnahme, umsomehr als Sie einer den vielen sind, welche, wenn gleich nur während einer kurzen Zeit, dennoch die seltene Herzensgüte meiner theuren Gemahlin kannten, und dadurch in der Lage sind die Grösse meines Verlustes zu ermessen.

Auch Sie sind durch das Schicksal hart geprüft, in dem Sie jungst Ihre Mutter verloren haben. Empfangen Sie, theurer Freund, meine Beleidsbezeugungen welche tiefgeföhlt und aufrichtig sind, weil sie von einem gebrochenen und schmerzvollen Herz kommen.

Man empfiehlt uns in dieser Lage Geduld und Ergebenheit in das unerbitterliche Schicksal, welches für Alle gleich ist, und man sagt uns auch, Tröstung in den göttlichen in philosophischen und in den unbänderlichen Natur Gesetzen zu suchen, welche unsere Menschheit ohne Ausnahme regieren.

Alles das sollte wahr sein, ich erkenne es auch an, aber es ist trotz dem nicht wahr, dass ich eine Linderung der brennenden schmerzen, welche mich peinigen finden kann.

Es gibt für uns nur eine Erleichterung in den Thränen und in dem daurenden Andenken an die theuren Wesen, die uns verlassen haben und welche uns, wie Sie es in Ihrem Briefe wiederholen, unvergesslich bleiben müssen.

Ich hoffe das Marie den Brief, welchen ich ihr letztens geschrieben habe, erhalten

hat. Empfehlen Sie mich ihrem guten Andenken, und ebenso allen Verwandten in Roman.

Mit herzlichen Küssen für den kleinen blonden Prinzen von Bouyukdéré, verbleibe für immer Ihr ergebener Freund.

DEODAT VON CZUNT

Ի Դպրեխան Արմաշու,
15 Փետրուար 1890

Վսեմափայլ Ասպետ Ա. Զումգ

Ի Կ. ՊՈԼԻՍ

Սգահիր բարեկամ

Երբ հեռացայք դուք Վոսփորոնի ափերէն, ես ի պոռոյտ էի հրամանաց կատարմամբ: Անտի ի վեր Պոլիս դադարեցաւ իմ կեդրոն լինելէ, այլ չդադարեցան Պոլսոյ բարեկամք իմ սրտի խորհուրդներէն: Մտածեցի երբեմն ողջունի երկաթով մը ուղղել. այլ ի՞նչպէս: Իմ գլուխս ալ ցաւալի արկածից ներքեւ էր. եղբորս աղետալի հիւանդութեան կսկիծը՝ հազիւ պաշտաման պարտուց դիմաց կը զիջանէր

երբեմն: Այլ ինչ որ կը նախատեսուէր, գլուխնիս եկաւ, եղբայր մը պակաս ունիմ այսօր. ես ինքն սգաւոր դարձայ. այլ ո՞ր օրուան համար են բարեկամական պարտիք:

Ո՞չ ապաքէն գրեալ է, թէ « Զփորձ առեալ՝ կարող է փորձանաւորաց օգնական լինել » ամենայն ոք, որ ուղիղ գիտնայ վարուիլ իւր գործոց մէջ: Սակայն կարծես, ես ընդհակառակը կ'ըզամ յիս. կարծես՝ գրիչս չերթար յառաջ հաստատուն մխիթարութեան խօսք մը արտասանել. միտքս կուգայ ըսել, թէ — խօսքով կորուստը յետս չդառնար:

Բայց ո՞չ, սիրելի եւ խոհական բարեկամ, եթէ խօսքով կորուստ յետս չդառնար, սակայն հանդարտութեամբ խանդարեալ խորհուրդներ կը դառնան իրենց կարգին: Երբ աշխարհը կը տեսնեմք մթնշաղ, զօրաւոր ճառագայթ մը կը փնտռեմք ի վերուստ: Երբ աղմուկայից ալեաց մէջ կը ծփամք յուսահորոյս, հանդարտ գեփիւռ մը կ'ակնկալեմք ի յերկնուստ: Երբ վշտաց բեռանց ներքեւ կ'ընկճեմք շուարեալ, խաղաղարար ձայն մը կ'սպասեմք յԱստուածուստ: Այդ ձայնը ազդէ եւ ի Զերսիրտ, որոյ կորստեան չափն եթէ ուղեմ ճշդիւ նկարել, պիտի ըսեմ թէ կորստեամբ կողակցիդ՝ պաշտելոյդ նեքտառնեայ՝ կորած կը համարիք Զեզ զաշխարհ ամենայն: Այդ Զեր համոզման գիմաղբող պիտի չլինիմ, փոքր ի

չատէ գիտակից Ձեր սրտին զգացմանց, եւ կատարեալապէս ծանօթ երջանկայիշատակ Տիկնոջ արժանեաց եւ բարեմասնութեանց:

Այլ ի՞նչ է կրօնից ոյժը, յոր դուք սնած էք հաւատարմապէս. ի՞նչ է խնստասիրական վաստը, զոր դուք զգացած էք հմտապէս. ի՞նչ է աշխարհավար կենցաղին խմաստութիւնը, յոր դուք վարժած էք լիապէս: Բարձրեալ իշխանութեան մը կարողութիւնը ճանաչել յամենայն սրտէ. մինչեւ ուր մարդկային ջանից ասպարէզն է՝ ճգնիլ յամենայն զօրութենէ, եւ ուր դադար կ'առնու մարդկային զօրութիւն՝ երկիրագեւեւ Տեառն կամայ յամենայն հոգւոյ: Եթէ այսու խմաստութեամբ վարուիլ չյօժարիմք, ստոյգ է թէ աշխարհի ընթացքը մեր հաճոյից հսկատակեցնել անկարող եմք:

Այլ ճշմարտասէր հոգւոյդ մեծ մխիթարութիւն է խորհիլ, եթէ Հանգուցեալն եղեւ կին բարեսէր՝ առաքինի կենաց եւ գործոց մէջ հաւատարիմ, եղեւ կին ազգասէր՝ ազգային ծառայութեանց մէջ բազմարդիւն, եղեւ կին կրօնասէր՝ եկեղեցական պարտաւորութեանց մէջ անթերի. եւ ո՞չ ապաքէն այսպիսեաց կը պահէ Տէր, երկնագաւառին բարութեանց վայելքը: Երանելի գիտնալ մեզմէ հեռացողը, մարդկային խորհրդով իսկ մեծ մխիթարութիւն է, եւ այդ մխիթարութիւնը Ձեզի պատ-

րաստ է: Իսկ Ձեր սգաւոր կենաց անշուշտ չսխալի սլակսին հոգեւոր օրհանաց օճանները, բարութեանց եւ բարեգործութեանց մէջ շարունակելով որոնել, յաւիտենական ապագայն հանդերձելոյ աշխարհին եւ անմահ յիշատակն ի յաւիտենի աշխարհիս:

Կը մաղթեմ Ձերդ Վսեմութեան, Մխիթարիչ Ս. Հոգւոյն երկնային ճառագայթը, եւ լուսահոգի Հանգուցելոյն երկնային հանգիստ, եւ յանձնելով զՁեզ ի խնամա Չարխարիան Ս. Կուսին, եւ ակնկալելով դուցէ անձամբ ողջունել զՁեզ յոտս նորին, մնամ անձկալի եւ պերճալիք Ասպետիդ:

Աղօթարար

ՄԱՂԱՔԻԱ ԵՄՍ. ՕՐՄԱՆԵԱՆ

Բերա, 31 Մարտ 1890

Առ Գերապաշիւ

Տ. Մաղափա Ս. Եպիսկոպոս Օրմանեան

Տեառն Դպրեկանոց

Արմաշու

Գերապատիւ Սրբազան Տէր,

Պօլիս ժամանելուս ստացած առաջին նամակս Ձեր Սրբազնութեան շնորհալին եղաւ:

Կարեկցական այդ առաջին արտայայտութիւնը արիւննացեալ նորախոց սիրտս աղբխարչ յուզեց։ Քանի մը անգամ կարդացի զայն ու խնամով մէկ կողմ դրի, յարմարագոյն ժամանակի եւ սակաւիկ մի ոգի առնելէս ետքը երկար պատասխան տալու գիտմամբ։ Պէտք մը կղբացի մերկապարանոց սիրտս բանալ։ Որպէս հիւանդը բժշկի, այսպէս հոգուով տառապեալս կ'ուզէի հոգեւոր բժշկիդ՝ մտացս տաղնապը, ի հաւատոյս երկմտութիւններս պարզել, խմաստասիրել, արանջալ մեր մարդկային վիճակին վրայ որ պատկեր Աստուծոյ եւ գլուխ գործոց Արարչին կը համարուինք եւ զոր ես քան զանասունս առաւել դժբախտ կը գտնեմ։ Անասունք կը ծնանին իրենց հանգերծիւ, բնակարանը, ուտեստը բնութեան մէջ կը գտնեն պատրաստ։ Կիրքերնին կը յագեցնեն անհոգ եւ կը մեռնին առանց մահը կանխատեսելու եւ ապագայ կենաց տարակուսանօք տանջուելու։ Եթէ անասնոց ո՛չ անցելոյն գիտակցութիւն, ո՛չ ապագային կանխահոգ մտատանջութիւն, ո՛չ որդւոց առ ծնողս եւ ո՛չ հօր եւ մօր առ զաւակունս սրտամաշ հոգն եւ ցաւն տրուած է, այլ ներկայն միայն գիտեն եւ այն ալ ցորչափ կարիքն եւ բնազդմունք կը դրդեն, մենք որ այդ յատկութեամբք օժտեալ ենք, ինչո՞ւ համար գէթ զայնս գոհացնելու միջոցը զլացուած է մեզ,

կամ անոնց տոկալու ուժն ու կարը չէ շնորհուած միանգամայն։ Ինչո՞ւ վիշտն եւ կսկիծը մեզ միայն բաժին եղած է։ Այո՛, կ'ուզէի հոգուոյ անմահութեան եւ հանդերձեալ կենաց վրայ հարցումներ ընել, համոզողական փաստեր խնդրել, խանգարեալ մտացս եւ ի հաւատոյս տարակուսանացս ի դարման։ Եւ սակայն ո՛չ խորհելու կար եւ ո՛չ գրելու յօժարութիւն մնաց վրաս։

Այո՛, անուրանալի ստուգութիւն մի է ինձ համար՝ գերագոյն էակի մը գոյութիւնը։ Որպէս ամեն արդիւնք անհրաժեշտ իրեն պատճառը ունի, եւ չիք գործ առանց գործիչի, այսպէս ակներեւ է թէ՛ ստեղծուածք արարածք եւ աշխարհս իւր սքանչելիքներովն ու կանոնաւոր ընթացիւք զոր հանապազորդ կը գիտենք, ի հարկէ իրենց ստեղծիչն, արարիչն եւ մղիչն ունին։ Մեծատարած դաշտն զոր առջօքս չեմ կարող չափել եւ բովանդակել, լայնածաւալ երկինք որ զայն կը ծածկէ՝ իւր անբաւութեան գաղափարը, միգաստաններու պտուղները մատչելի ամէն ձեռաց՝ իւր վերնախնամ տեսչութիւնը, ամպրոպներու սրտունմ՝ իւր զօրութիւնը, եղանակաց անվրէպ վերադարձութեան շրջանը՝ իւր խմաստութիւնը կը քարոզեն բարձրաբարբառ։ Բայց ես այդ սկզբնապատճառը չեմ տեսներ և խորհրդածութեամբ կատարելապէս չեմ կրնար ըմբռնել։

Բնութեան մէջն եւս չատ մը դադարեց-
ներ կան անթափանցելի ինձ համար . ելեք-
տրական երեւոյթները կը դիտեմ, չոգեհաւին
ընթացքը կը տեսնեմ, առանց ելեքտրականու-
թեան եւ չոգեոյն էապէս ի՛նչ ըլլալն հասկա-
նալու . տաքութիւնը կ'զգամ, բայց տաքու-
թեան էապէս ի՛նչ ըլլալը չեմ կրնար սահմա-
նել : Նոյն իսկ ինձ վրայ գալով, կէս դարէ ա-
ւելի է որ արիւնը իւր կանոնաւոր շրջանը
կ'ընէ մարմնոյս ամէն կողմ, ջիւղերս կը ձգտին
կամայական նաեւ անկամ մղումներով , թո-
քերս կը շնչեն , մաղասն եւ նիւթերը կը զտին
կը պարզին տարրալուծութեամբ առանց որ ես
իրագէտ զգամ, ինչպէս նաեւ այն զանազան
գործիքներու կոյտը , պարանները , խողովակ-
ները , դամբերն , առանցքները եւ հեղանիւթե-
րը որ կաղմուածքիս մէջ տարածուած զցայդ
եւ զցերեկ կը գործեն մշտապէս դիւրարեկ
կեանքս տածելու համար , ինձ անձանօթ եւ
անհասկանալի են : Արդ , մէջս եւ աչքիս ա-
ռաջն պարզուած ամենօրեայ այս իրողութիւն-
ներուն ըստ արժանւոյն մեկնութիւն տալ չի
կարողանալուս համար միթէ կարո՞ղ եմ գա-
նոնք ուրանալ : Ի՞նչպէս ուրեմն գերընտկան
էակի մը գոյութիւնը որոյ ազդեցութիւնը ա-
մէն օր կզգամ , հնար ըլլայ ինձ ժխտել :

Դարձեալ մեր գլուխը ծանրացեալ արկած-
ներով եւ հանապազօրեայ երեւոյթներով դըժ-

բաղդարար կ'զգանք թէ այս աշխարհս ցաւոց
եւ տխրութեան հովիտ է , թէ չիք կատարե-
լութիւն յայտմ աշխարհի , ուսկից ուրիշ կա-
տարեազոյն աշխարհի մը հարկը բնապէս կը
մտկարերուի : Նոյնպէս բարւոյն եւ չարին մի
եւ նոյն հատուցումն վերապահուած ըլլալուն
կարծիքը արդարութեան նուիրական ըմբռ-
նման հակառակ է : Կա՛յ ուրեմն հանդերձեալ
աշխարհ մը , բայց ինչպէ՞ս եւ ո՞ւր է այդ հա-
տուցման վայրը , այդ մեր աչաց անձանօթ է :

Աչքս ո՛ւր ալ դարձնեմ , յարութեան ապա-
ցոյցներ կը ներկայանան ինձ : Ամենափոքր
որդն կը մեռնի եւ դարձեալ կը ծնի . հաստա-
բազուկ տունկերն ու տկար ծաղիկը կ'իյնան
կը թառամին , եւ ապա գարնան միւսանգամ
կը ծլին կը ծաղկին . եւ ոչ իսկ ամենաջնչին
հիւլէն չ'ոչնչանար : Առ խմբե՞ ուրեմն մենք չը
պիտի վերակենդանանանք , յարութիւն չ'պի-
տի առնունք : Իրաւ է որ միւս կողմանէ տա-
րակուսանք կը պաշարեն զիս , ես ինքն իրենս
ինձ կը հարցնեմ , գնացողներէն կա՞յ մի մէկը
դարձած , ետ եկած , որ հանդերձեալ կենաց
վիայութիւնը տայ , զայն ստորագրէ : Ի՞նչ է
հոգիս , ո՞ւր էր նա հարիւր տարի առաջ կամ
ո՞ւր պիտի ըլլայ դար մը ետքը : Ի՞նչ կ'ըլլայ
այն՝ քնոյ թմրութեան ազդեցութեան ժամա-
նակ : Արդեօք հպարտութիւնը եւ անձնական
բարձրամտութիւնս չէ՞ մի որ ինձի անմահու-

Թեան պատրանքը տուած ըլլայ : Սակայն դարուց ի դարս ամէն ազգաց եւ նոյն իսկ վայրենի ժողովրդոց կրօնական աւանդութիւնները, եւ մերս քրիստոնէական սուրբ հաւատոյ դաւանութիւնը կուգայ մեզ այս երկմտութեանց մէջ յոյս եւ լոյս տալ . եւ ես՝ թէեւ խորհրդածութեամբ եւ տրամաբանելով կատարելապէս չեմ կրնար ըմբռնել, առանց թափանցել նկրտելու պէտք է ընդունիմ եւ խոնարհիմ կամակար :

Բայց ահա՛ աստ միտքս կ'ընդհարի եւ պայքար մը կը ծագի յիս . ընդէ՞ր այդ գերազոյն էակը որ արդար եւ իմաստուն է միանգամայն, չէ շնորհած մեզ կատարեալ հաւատք եւ համոզումն, յանկուցիչ երջանկաւէտ տեսութիւն մը իւր գոյութեան, իւր հատուցման եւ հանդերձեալ աշխարհի վրայ, կամ գէթ կարողութիւն չէ տուած մեզ տոկալու աղէտից զորս իրապէս կղզամբ եւ որք ի մասնաւորի դառնապէս ծանրացած են վրաս :

Կը հաւատամ որ, եթէ բաղդաւորութիւնը կը հրաւիրէ զմեզ մերձենալ Աստուծոյ, տարաբաղդութիւնը ստիպողաբար կը հարկադրէ առ այն : Միթէ Նախախնամութիւնը իրբեւ միջոց ընտրած է դժբաղդութիւնը՝ պարտաւորեցնելու համար զմեզ առ ինքն դիմել միայն : Առանց այդ հարկին, մենք չուտով զինքը անտես պիտի ընէինք, մանաւանդ աշխարհիս

ժխորին մէջ, ուր անցողական շահեր յաւիտենական շահուց դէմ՝ հակառակընդդէմ կը մաքաւին, եւ ուր երկրորդական պատճառներ առաջին սկզբնապատճառը մոռցնել կուտան : Այսպիսի երկուանաց մէջ տարուբերեալ, կողկողաքին կը գոչեմ . Տէ՛րդ անմահ, արդահատէ՛ ինձ որ վաղանցուկ եմ, անսահմանդ՝ զի չնչին հիւլէ մի եմ, ամենակարո՛ղդ՝ վասն զի տկար եմ, աղբիւրդ անմահութեան՝ որովհետեւ օրհասիս մօտեցած եմ, ամենատեղ՝ քանզի ի խաւարի եմ, բարերարդ՝ զի տնանկ եմ :

Դուք, Գերապատիւ Սրբազան Հայր, որ անջատեալ յաշխարհէ՝ կրօնական պաշտամանդ պահանջմամբ անընդհատ հոգեկան սուրբ սկզբունքներովն կ'ապրիք, զայնս կ'որոճաք, դուք կ'ըսեմ աւելի ի վիճակի էք լուրջ տեսութիւններ ունենալ այս խնդրոց վրայ որ զիս շփոթած են, եւ միտքս դրած էի խորհուրդ եւ լուծումն խնդրել Ձեռնէ : Սակայն դուք ալ հողեղէն ըլլալով, դուք եւս կարեւոր սգոյ մէջ թաւալեցաք հարազատ եղբօրդ մահուամբ, թէեւ ի տղայ տիոց իրմէն բաժանուած էիք եւ յետոյ սակաւատեւ ժամանակ միայն ի միասին ապրած . արդ Ձեզ կը թողում դատակշռել թէ քանի՛ առաւել դառն ըլլալու է ինձ՝ առաքինի անցուգական Տիկնոջս կորուստը, որոյ հետ բաղմամեայ կենակցու-

Թեամբ այնչա՛փ երջանկաւէտ եւ սերտ զօղիւ
կապուած էի :

Դառնաղէտ ցաւոցս դիմաց ապարդիւն ե-
ղած են մինչեւ հիմայ մխիթարական խօսքեր
որ ամէն կողմերէ եւ բարեկամ սրտերէ ուղ-
ղուեցան առ իս . անհնար է , ինչպէս կ'ըսէք ,
խօսքով կորուստը յետս դառնալ :

Աւագ չաբթուս նուիրական օրերն յաճա-
խեցի յեկեղեցի , հոն թերեւս խանդարեալ խոր-
հրդոցս հանդարտութիւն գտնելու : Ի՛նչ
հրաշալի արարողութիւնք , ի՛նչ սրտագրաւ
խորհուրդք չարչարանաց , խաչելութեան եւ
թաղման : Անհնար է չզգած ուիլ մեր հոգեբուղիս
չարականները , հրեշտակային մեղեդիները եւ
սիրտը դալարող քաղցրանուագ երգերը լսե-
լով , զորս ամէն տարի եկեղեցիէն դառնալով
ի տուն , կը յեղյեղուինք հոգեզուարճ ջերմ-
եռանդութեամբ ի միասին : Այս տարի իսպառ-
խապուռ համակեալ յարտասուս եւ նկուն ,
չկրցայ տոկալ եւ կիսկատար թողլով ստիպուե-
ցայ ամէն անգամ հեղձամղձուկ հեռանալ ելլել
եկեղեցիէն : Յիշեցի ստէպ Ձեր երեք տարի ա-
ռաջ ընթրեաց աստուածաբան քարոզը եւ լա-
ցի գիշերուան սրտառուչ ողբը : Ա՛խ , Գերա-
պատիւ Հայր , ի սպառ ընկճեալ եմ , հայցեցէք
եւ Դուք որ մեր Հարց Աստուածը ուժ տայ
ինձ համակերպիլ իւր կամաց : Մաղթեցէք ինձ
համար սուրբ Հոգւոյ մխիթարութեան երկ-

նային ճառագայթը յանձնարարելով զիս ի
խնամն Չարխաիան Սուրբ Կուսի , որոյ յոտս
ուխտեմ գալ ի դէպ ժամու յերկրպագութիւն :

Այսու խնդրանօք եւ համբուրիւ օրհնաբաշխ
Աջոյդ , կամ մնամ Գերապատիւ Տեառնդ
Սրբազանի ,

Շնորհակալու եւ սրտաբեկ ծառայ

Ա. Խ. ԶՈՒՆԴ

Թեաաղոնիկէ , 10/22 Ապրիլ , 1890

Օթէլ Քօլօմպօ

Առ Վսեմաւռուք Ասպէտ Զուկո

Ի Կ. Պոլիս

Վաղեմի եւ յոյժ սիրեցեալ բարեկամ ,

Շուրջ երեք ամիսներ եղան Պօլսէն բացա-
կայ ըլլալ եւ զբաղեալ գտնուիմ դատով մը
յօտարութիւն՝ ուր սրտաճմլիկ գոյժն մահ-
ուան Ասպետուհւոյ Զունդի եհաս աստ : Կը
փախաքէի վերջին ողջոյն հրաժեշտի տալ այդ-
ազգասէր եւ ազնիւ տիկնոջ՝ որ իւր բարի

գործովք եւ բարձր առաքինութեամբք ար-
ժանացած էր իրաւամբ ընդհանուր համակրա-
նաց եւ յարգանաց եւ 'ի մօտոյ խորին ցաւակ-
ցութիւնս յայտնել առ Սիրելութիւնդ՝ որ կը
պանծար նորա փառաւորութեամբ եւ երջա-
նիկ էր գաղափարաց եւ զգացմանց ներդաշ-
նակութեան աշխարհին մէջ ապրելու։ Եթէ
սլարագայք արգելեցին զիս Պօլիս ներկայ
գտնուելու, չեմ' կրնար լռութիւն պահել,
պէտք կ'զգամ 'ի հեռուստ, նա՛ մանաւանդ
յօտարութեան եւ 'ի միայնութեան, աւելի
վշտակրեալ խօսիլ ընդ Ձեզ, արտայայտել խո-
րին ցաւակցութիւնս եւ միացնել անհատիս
ձայնն ընդհանուր ազգին ձայնին եւ աղօթից՝
որ բարձրացան յոտս գահոյից Ամենակալին,
'ի փառս անմահին Աստուծոհւոյ Զուհի եւ
'ի օրհնանս վշտակիր սրտի Մեծիդ ազգասիրի։
Ի յուշ ածեմ քաղցրութեամբ Ձեր ազնիւ
ընկերութիւնը զոր վայելցի քսան տարիներէ
'ի վեր թէ՛ 'ի Բարիզ եւ թէ՛ 'ի Պօլիս, եւ յիշեմ
միշտ երախտագիտութեամբ Ձեր եւ ողբացեալ
տիկնոջ անկեղծ քաջալերութիւններն՝ զոր
ուզէիք ինձ՝ նկատմամբ ուսմանցս՝ երբ ու-
սանող էի իրաւագիտութեան 'ի Բարիզ, փա-
փաքող, միշտ փափաքող ընթանալ ընդ շա-
ւիղս անդրանկաց՝ որք պայծառացան ազգա-
շէն եւ մարդասիրական հաստատութեամբք
եւ օգտաւէտ ծառայութեամբք։

Առաքինւոյ մահն յաւիտենականութեան հետ
կապեալ է, անոր համար խօսուած եւ արտա-
սանուած ճառերն եւ դովասանքներ բնական
հետեւանքներ են, թէպէտեւ ողբացեալ տի-
կինն պէտք չունի այսչափ շռայլութեանց, զի
նա, իւր կենդանութեանը ժամանակ կը շա-
տանար իւր գողտրիկ եւ վէհ սլարգութեամ-
բը․ այլ երախտագէտ մարդկութեան սլարտքն
է գովել, բարձրացնել Աստուծոհւոյ այդ
հազուագիւտ ձիրքերն, զի կրօնասիրութեամ-
բը եւ առ ազգային Եկեղեցին տածած ջերմ
զգածմամբը՝ Հաւատոյ տիպար էր, իբրեւ կո-
ղակից անգութական առն, իւր ամենայն կա-
տարելութեամբ եւ ներդաշնակ կենցաղավա-
րութեամբ հայելի էր Սիրոյ, եւ առ ազգն
տածած զգածմանց, եւ աղքատաց, որոց
կրթութեան հոգածութեամբ եւ նոցա հաս-
տատուն ապագայ մը հայթայթելու մասին,
խարխիս էր Յուսոյ․ ուստի Հաւատք, Յոյս եւ
Սէր կազդուրէին իւր անմահ ոգին, սիրելի
առնէին զինքը յառաջի Ամենակալին, յառաջի
Ամուսնոյ եւ յառաջի սիրալիր Ազգին․ այսպի-
սի չնաշխարհիկ զգածմամբ տողորեալ եւ բնու-
թիւնը իւրացեալ այս անմահ ճշմարտութեամբք
եւ սկզբամբք, շնորհած է հայ իգական սերուն-
դոց եւ նոցա հօր պաշտպան Հայուհեաց Ըն-
կերութեան՝ դրօշն Հաւատոյ, Յուսոյ եւ
Սիրոյ։

Վէհ զգացմունքներ, մեծ ու պայծառ դա-
դափարներ մի միայն մաքուր սրտի եւ մտաց
ծնունդներ ու սեպհականութիւններ են. ող-
բացեալ տիկինն արդէն օժտեալ գեղեցիկ ձիւ-
քերով եւ առաջնորդեալ Ձեր փորձառու լոյ-
սէն, կազդուրեալ Ձեր օգտաւէտ հզօր կամ-
քէն, գգուեալ Ձեր անբաւ սէրէն՝ յօժարակամ
կ'ընծայէր իւր անձն, իւր գործունէութիւնն
վասն կրթութեան հայ իգական սեռին որ 'ի
գաւառս, կառավարելով իմաստութեամբ Հա-
յուհեաց Բնկերութիւնը՝ որոյ Ատենապետն էր
քանիցս տարիէ 'ի վեր եւ հիմնադիրներէն մին :

Սակաւ ապրեցաւ, այլ բազումս սերմանեց,
թո'ղ հունձք առատ ըլլան, թշուառութիւն
բառնայ եւ բարօրութիւն տիրէ. այս էին
կամք երջանկայիշատակ կողակցիդ, նա հասած
է իւր կէտն նպատակին. այլ կտակած է Ձեզ
հսկել եւ պահպանել եւ զարգացընել այդ աշ-
խատութեանց արդիւնքն զոր միասին յառաջ
բերիք՝ սիրոյ, խաղաղութեան եւ գործունէու-
թեան միջոցաւ ներքեւ. յայսմհետէ Ձեր
միութարութիւնը պիտի ըլլայ իրագործել այդ
մեծ օգտաւէտ գաղափարներն՝ որ Ձեր ան-
խոնջ աշխատութեանց, լուսաւորեալ մտացդ
օրինաւոր զաւակներն են. ողբացեալին յիշա-
տակն միշտ կենդանի Ձեր մտաց մէջ, ապրե-
ցէ՛ք 'ի խաղաղութիւն նորա սիրովն, սիրփե-
ցէ՛ք զՁեզ աշխատելով ազգային պայծառու-

թեան եւ տնանի մանկտուոյ ապագայ բարօ-
րութեան համար : Ազգն՝ քան զամէն ժամա-
նակ պէտք ունի Ձեզի պէս բարերարաց հզօր
աջակցութեան :

Անմահն Ասպետուհին Ձունդ պիտի օրհնէ՝
զՁեզ յերկնից եւ Ձեր նմաններն, պիտի օրհ-
նէ՝ ազգասէր հայ տիկնայքը եւ օրիորդքը՝ որ
տեսնելով եւ զգալով խեղճ օրիորդաց զըրկ-
մունքը եւ պէսպէս թշուառութիւնները, կը
տքնին, կը յոգնին եւ կը փայլին իրենց փրկա-
րար գործերովը եւ իրաւամբ կը հանդիսանան
յառաջի աշխարհի տիպար գթութեան, եղ-
բայրութեան եւ սիրոյ :

Առժամս՝ կը գոհանամ ջերմ բարեկամական
եւ խորին յարգանաց ողջոյններս մատուցա-
նել, վերապահելով բերանացի եւս արտայայ-
տել 'ի մօտոյ իմ անկեղծ զգածմունքս, որով
մնամ խորին ակնածանօք,

Վշտակից եւ անձնուէր բարեկամ

ՊԵՏՐՈՍ Թ. ՇԱՇԵԱՆ

Alexandrie, le 10/22 Avril 1890

Monsieur le Chevalier de Czunt

CONS/PLE

Mon Cher Monsieur de Czunt

Vous aurez appris sans doute que ma femme a été très-gravement malade à la suite de ses couches. Elle m'a fait passer par les plus vives inquiétudes pendant plus de deux mois. Elle n'est même pas encore tout à fait remise aujourd'hui et se sent encore très-faible.

Lorsqu'elle a pu quitter le lit, c'est moi qui à mon tour a été forcé de me coucher à deux reprises différentes, et ce n'est que la semaine dernière seulement que j'ai pu me lever.

Je tenais à vous donner ces explications pour vous faire connaître les motifs de mon long silence. C'est dans ces tristes circonstances que nous est parvenue la nouvelle du terrible malheur qui vous a si cruellement frappé, nouvelle qui nous a tous consternés, nous qui avions pour vous, mon

cher Monsieur de Czunt, et pour celle qui vous a été si cruellement enlevée, une si réelle et sincère affection. La nouvelle était d'autant plus inattendue pour nous, que quelques jours à peine avant, mon père m'avait donné de vos bonnes nouvelles en m'annonçant qu'on avait fait à Paris une opération qui avait admirablement réussi. C'est terrible et je sens qu'il ne peut y avoir de consolation pour vous dans une pareille épreuve; aussi ne chercherai-je pas à vous en donner. Je tenais seulement à ce que vous ne doutiez pas de la vive part que ma femme et moi nous prenons à votre malheur, qui nous a très-douloureusement affectés tous deux. C'est de tout cœur que nous vous plaignons, mon cher Monsieur de Czunt.

Croyez-moi toujours, votre bien affectionné.

BOGHOS NUBAR

Paris, le 26 Avril 1890

Monsieur le Chevalier de Czunt

CONS/PLE.

*Mon cher Chevalier
et honorable ami,*

Combien je vous sais gré de m'avoir écrit cette longue lettre, qui m'a initié à toutes les phases de votre immense douleur, et qui m'a en même temps mis en face de toutes les cérémonies religieuses terminées enfin par l'ensevelissement de votre chère Nectar! c'est en versant des larmes que j'ai lu ces huit pages.

Inutile de vous dire que j'ai sur-le-champ communiqué votre lettre à la comtesse, à l'ami Potron, et qu'ils ont partagé mon émotion et versé aussi des larmes abondantes.

Si une douleur peut être adoucie parce qu'elle est partagée, j'espère qu'il en résultera pour votre cœur quelque consolation.

Maintenant, mon cher Chevalier, il faut que vous repreniez courage, et que la

pensée de réaliser les œuvres de bienfaisance commencées par votre chère épouse vous donne la force de supporter les misères de cette vie.

Je présume que votre unique occupation est, pour le moment, de veiller à l'érection du mausolée où doit être déposée votre chère Nectar: mais quand ce monument funèbre sera achevé, et aura reçu sa pieuse destination, au lieu de vous retirer sur les monts Carpathes, et de vous vouer à une solitude absolue, pourquoi ne songeriez-vous pas à tenir cette promesse que vous m'avez faite en pleurant, puisque, loin de l'avoir oubliée, vous me la rappelez dans votre lettre, celle de venir à Paris et de nous revoir avant que nous ne nous retrouvions dans l'autre monde. Eh bien, mon cher chevalier, je vous le dis en mon nom, et au nom de nos amis communs, hâtez-vous de diriger vos pas vers nous, et gardez-vous de perdre du temps, car celui qui vous écrit cette lettre aura, quand vous la recevrez, accompli sa 81e année. Où êtes-vous maintenant? Je suppose que vous êtes toujours au Grand Hôtel; et c'est là que je vous adresse ma lettre, persuadé d'ailleurs qu'en cas d'absence vous

n'aurez pas manqué de donner les instructions nécessaires pour que votre correspondance vous soit transmise là où vous serez.

Adieu, cher chevalier et bon ami; je suis chargé par la comtesse et l'ami Potron de vous envoyer, avec l'expression de toutes leurs sympathies, leurs souvenirs les plus affectueux; et moi je vous dis: «donnez-moi d'abord de vos nouvelles, «ensuite venez nous serrer la main et nous «embrasser».

ALPHONSE GAUTIER

P. S. La santé de la comtesse est toujours soumise à des alternatives de bien et de mal, plus souvent de mal: quant à l'ami Potron et à moi, nous nous portons passablement pour des octogénaires.

14, Rue Nitot, Paris
le 10 Mai 1890

Monsieur

Monsieur le Chevalier de Czunt

etc. etc. etc.

PÉRA-CONS/PLE

Cher Czunt

C'est. au moment de mon départ du Caire que j'ai reçu la lettre que vous aviez adressée à Paris. Je suis de retour depuis la semaine dernière.

Votre lettre m'a navré. C'est une douleur, sur une douleur ancienne. A de telles douleurs on ne peut rien opposer, si ce n'est la patience, la résignation et le travail. Travaillez, tâchez de faire du bien à des malheureux, là est la consolation et nulle part ailleurs. Ne vous retirez pas dans les Carpathes, à moins que vous n'ayiez à travailler et à faire le bien. La

solitude est mauvaise et contre nature. Je vous prêche, vous donne des conseils que je voudrais suivre, mais que je ne suis pas moi-même. Tels nous sommes.

Ecrivez-moi, mon bon Czunt, à deux il est plus facile de se consoler mutuellement.

Je vous embrasse de tout cœur.

Tout à vous

N. NUBAR

ԼՐԱԳՐԱԿԱՆ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ « ԱՐԵՒԵԼՔ » ՕՐԱԳՐՈՅ

(3 Փետրուար 1890)

ՄԱՀ ՏԻԿԻՆ ՆԵԿՏԱՐ ԶՈՒՆԳԻ

⁴⁴
Յաւօք կը ծանուցանենք թէ Տիկին
Նեկսար Զունդ չէ կրցած ճողոպրիւ այն դժբն-
դակ հիւանդութենէն որով կը տառապէր, եւ
թէսկտ վերջին օրերս բարեօրոճ մը տես-
նուած էր իր վիճակին մէջ, որ սկսած էր յոյս
ներշնչել իր ամուսնոյն եւ բարեկամացը, սա-
կայն աղետալի մահն ընդհուպ վրայ հասած է :

Երէկ Բարիդէն Աղն. Զունդ Ասպետին կող-
մէ առ տիկին Սէլիմիէճեան (Գոյր տիկին Զունդ
ասպետուհւոյն) եւ այլ ազգականաց ուղղեալ
երբեակ հեռագիրք կը ծանուցանեն թէ իւր
ամուսին հոգին աւանդեր է այս չորեքշաբ-
թի գիշեր :

(10 Փետրուար 1890)

Բարիգի Լա Բադուի լրագրոյն մէջ կը կարգանք թէ հանգուցեալ Տիկին Զունդ Ասպետուհւոյն մարմինը Կ. Պոլիս պիտի բերուի: Ֆրանսական լրագիրը մեծ գովեստիւք խօսած է հանգուցեալ տիկնոջ վրայ:

(17 Փետրուար 1890)

Հանգուցեալ տիկին Նեկտառ Զունդ Ասպետուհւոյն մարմինն, որ զմուսուած էր ի Բարիզ, Մարսիլիայէն մայրաքաղաքս բերուեցաւ երէկ Մէսաժըրի շոգենաւով: Ողբացեալ Տիկնոջ ամուսինն՝ ընկերակցութեամբ Արժ. Տ. Մկրեան Հօր ու մի քանի մօտաւոր ազգականաց՝ շոգենաւ գնաց, ուստից յատուկ շոգեմակոյցով մարմինը փոխադրուեցաւ ի ցամաք եւ անտի կառքով ի Բերա, Ս. Երրորդութեան եկեղեցին, ուր վաղը պիտի կատարուի յուղարկուորութեան արարողութիւնը մեծաւ հանդիսիւ: Դամբանականը պիտի խօսի Ամեն Խորմեան Սրբազան:

Ազնուաշուք Զունդ Ասպետն իւր բնակութիւնն հաստատած է առ այժմ ի Կրանդ-Օթէլ (Լիւքսէմպուրկ) ուր երկու օրէ ի վեր հայ եւ օտարազգի բազմաթիւ բարեկամք կ'երթան մխրթարել զնա եւ իրենց ցաւակցութիւնն

յայտնել իւր կրած դառնաղէտ կորստեանն համար:

* * *

Հայ ընկերութեան ամեն դասերուն մէջ խորին վիշտ պատճառած է այս բարեգործ Տիկնոջ ապաժաման մահը: Հանգուցեալ Ասպետուհին իւր կենաց վերջին տարիները նուիրած էր մասնաւորապէս Ազգանուէր Հայուհեաց ընկերութեան, որուն հիմնադրաց մին եւ անոր զարգացման ամենէն աւելի աշխատողներէն եղած էր արդէն: Ուստի կրնանք ըսել թէ գաւառաց ուսումնաստենչ աղքատիկ Հայ իգական սերունդն իւր ամենէն եռանդուն եւ գործօն պաշտպանուհեաց մին կը կորուսանէ յանձին Տիկին Նեկտառ Զունդի: Բայց բարեյիշատակ հանգուցեալը բովանդակ Հայ ընկերութեան յարգանքն ու համարումը կը վայելէր ո՛չ միայն իբր արդիւնավից գործիչ Ազգանուէր Հայուհեաց Ընկերութեան, այլ եւ իբր խնամատ մայր աղքատաց եւ տառապելոց որոց թշուառութիւնները կ'ափուրական յատկութեանցը վրայ կ'աւելցունէր նաեւ սերճ դասու հայ տիկնոջ մը բոլոր գերազանց ձիրքերը: Իւր սրահն հայ ընկերութեան ընտրելագոյն մասին համախմբմանց

կեդրոն մըն էր եւ գրեթէ ընտանի յարկ մը
բոլոր զինքը ճանչցող ընտանեաց համար : Տա-
րակոյս չունինք թէ ամեն զգայուն ազգայինք
ի սրտէ կը ցաւակցին Զունդ Ասպետին այս
դառն եւ անդարմանելի կորստեանն համար :

* * *

Ազգանուէր Հայուհեաց Ընկերութեան Հիմ-
նադիր Ժողովն այս առաւօտ հետեւեալ նա-
մակն ուղղած է առ Վսեմ. Լեւոն պէյ Փա-
փազեան, Ատենապետ Տնօրէն Ժողովոյ Միա-
ցեալ Ընկերութեանց : Ազգանուէր Հայուհեաց
ընկերութեան սոյն փափկանկատ տնօրինու-
թիւնն արժանաւայել հարկ մըն է որ կը մա-
տուցուի հանդուցեալ Տիկին Զունդ Ասպե-
տուհւոյն յիշատակին :

Վսեմաշուք Ասեմապէս Էֆէնցի

Հայոց Միացեալ Ընկերութեանց

Պատ. Տնօրէն Ժողովոյ

Ազգանուէր Հայուհեաց Ընկերութեան Հիմ-
նադիր Ժողովը կը խնդրէ որ Պատ. Ժողովը
բարեհաճի հեռագրաւ հրահանգ տալ տեսչու-
թեանց բոլոր այն վարժարաններուն, որք կը
մատակարարուին ընկերութեան ծախիւք,
որպէսզի վաղը, կիւրակէ, առաւօտեան ժամ
հինգին եկեղեցւոյ մէջ հաւաքուին ընկերու-

թեանս սանունք, եւ հանդիսաւոր պաշտօն
կատարեն ի հանդիստ հոգւոյ ողբացեալ Տիկին
Նեկտար Զունդ Ասպետուհւոյ :

Այս մասին կանխաւ շնորհակալութիւն մա-
տուցանելով Ձեր Վսեմութեան, մնամք յար-
գանօք .

Ազգ. Հայուհեաց Ընկերութեան

Հիմնադիր Ժողովոյ

Վ. Ասեմապէս

Ասեմապէս

ԵՐԱՆՈՒՅԻ ՆԵՎՐՈՒՋ ՄԱՔՐՈՒՅԻ ՆՈՐԱՏՈՒՆԿԵԱՆ

1890 Փետ. 17

(19 Փետրուար, երկուշաբթի)

ՅՈՒՂԱՐԿԱՌՈՐՈՒԹԻՒՆ

ԱԶՆՈՒԱՇՈՒՔ ՏԻԿՆՈՋ

ՆԵԿՏԱՌ ԶՈՒՆԴ ԱՍՊԵՏՈՒՀԻՈՅ

Հանդուցեալ Տիկին Նեկտար Զունդ Ասպե-
տուհւոյն յուղարկաւորութիւնն հանրային
սոց մը արտայայտութեան կերպարանն առած
էր երէկ, եւ կատարուեցաւ այնպիսի հոյա-
կապ հանդիսիւ որուն նմանն հազուադէպ ա-
ռիթներու մէջ կը տեսնուի : Առաւօտուն կա-

նույն, մայրաքաղաքիս ամէն թաղերէն Պուսեցի ու գաւառացի ազգայնոց ստուար բազմութիւն մը եկած խռնուած էր Բերայի Ս. Երրորդութեան եկեղեցին որ այս տխուր պարագային պատշաճ եղանակաւ զարդարուած էր: Տաճարին մէջտեղը, մահաբեմի մը վրայ դրուած էր արծաթապատ դադաղն որ կը բաղկանար երբեակ սնտուկներէ՝ եղեւինի ու կաղնիի փայտերէ եւ կապարէ՝ յատկապէս պատրաստեալ ի Բարիդ: Դադաղը ծածկուած էր քսանէ աւելի պսակներով եւ ծաղիկայ խաչերով: Դասին ետին մասնաւոր տեղեր յատկացուած էին բարձրաստիճան անձանց համար՝ որոց ընդունելութեան ինչպէս նաեւ հանդիսին բարեկարգութեան հսկելու մասին խնամատ հոգածութիւն մը ի գործ կը դնէին Բերայի Թաղ. Խորհրդոյ Պատ. անդամք: Մեծ Պահոց պատճառաւ, խորանին վարագոյրը գոց էր ու հանդիսաւոր պատարագ չի մատուցուեցաւ: Ժամ 4 ին, երբ սկսաւ Պատարագն, հանդուցեալ Տիկնոջ սգակիր ամուսինն՝ Աղնուախայլ Զունդ Ասպետը՝ մտաւ յեկեղեցի, չրջապատեալ վշտակից բարեկամներէ. հետզհետէ սկսան հասնիլ նաեւ յուղարկաւորք, ականաւոր ազգայինք, պետական պաշտօնատարք, վաճառականք, սեղանաւորք, բժիշկք, փաստաբանք, ճարտարապետք եւ այլ ամեն անոնք որք անուն մը ունին: Մէկ խօսքով՝

Հայոց պերճ դասը ներկայ էր գրեթէ իր ամբողջութեամբ: Նոյնպէս Հայ Հռոմէական երեւելիք եւ Բողոքականաց ազգապետ Աղնուափայլ Յակոբ Էֆէնտի Պօյաճեան: Ի պատիւ Զունդ Ասպետին որ Աւստրիական հպատակաց երեւելիներէն է, անձամբ եկած էր Աւստրիոյ Հունգարիոյ դեսպան Վսեմ. Պառն տը Քալիչէ, ընկերակցութեամբ խորհրդական Պ. տը Շիսէլի, առաջին թարգման Պ. տը Քալի, Բ. թարգման Պ. Միլլէրի եւ դեսպանատան քարտուղարաց. ներկայ էին նաեւ Աւստրիական ընդհ. հիւպատոս Պ. տը Քրիվասայի, գերհիւպատոս Պ. Պօկաչար եւ հիւպատոսարանի քարտուղարք: Ներկայ էին նաեւ Պարսկական դեսպանատան առաջին քարտուար Արթաքի Խան Նէվրուզ եւ ընդհ. հիւպատոս Յովհաննէս Խան: Նոյնպէս Ռուսիոյ, Անգլիոյ, Պելճիոյ, Սերպիոյ եւ այլ դեսպանատանց խորհրդականք եւ առաջին թարգմանք, Աւստրիական գաղթականութեան անդամք, օտարազգի սեղանաւորական եւ առեւտրական բարձր դասը, Նէճիպ փաշա եւ այլ օտարազգիք:

Յաւարտ Պատարագին, սկսան հոգեհանդեստեան արարողութիւնք որոց նախագահեց Ամեն. Տ. Խորէն Ս. Պատրիարքը, շուրջն ունենալով Ամեն. Խրիմեան Հայրիկ, Գեր. Սիմէոն Արքեպիսկոպոս Սէֆէրեան, Գեր. Գրիգորիս եպիսկոպոս Ալէաթճեան եւ Գեր. Գա-

րեգին եպիսկոպոս Սրուանձտեանց, վեց վարդապետք եւ բաղմաթիւ քահանայք: Եկեղեցականաց այս պատկառելի դասուն մասնակցութեամբ կատարուած արարողութիւնք արտասովոր շուք եւ հանդիսաւորութիւն ունեցան եւ խոր տպաւորութիւն թողուցին բոլոր ներկայից վրայ:

Դամբանականը խօսեցաւ Ամեն. Խրիմեան Հայրիկ:

Իրեն յատուկ յուզիչ եւ բնական լեզուաւ՝ Դաւիթ Մարգարէի իմաստալից մէկ խօսքը բնաբան ընտրելով, կենաց եւ մահու վրայ հակիրճ տեսութիւն մը ընելէ յետոյ, քարոզիչ Սրբազանը խօսքը մասնաւորեց հանգուցեալ Տիկին՝ վրայ եւ թուեց անոր առաքինութիւններն. ասոնց իբր առաջինը նկատեց քսանութնամեայ ամուսնական խաղաղ եւ հաշտ կեանքը զոր վարած էր հանգուցեալն իւր սիրեցեալ ամուսնոյն հետ, առանց բնաւ մթադնելու ընտանեկան կենաց երջանիկ հորիզոնը. թուեց նորա ազնիւ ձիրքերն՝ իբր բարեկիրթ եւ մարդասէր Տիկին, եւ մանաւանդ խնայասէր ոգին որով՝ հակառակ իր պերճ կացութեան՝ տարեկան շատ համեստ գումար մը կը յատկացնէր իր զգեստեղինաց, օրինակելի ճարտարութեամբ մը անձամբ պատրաստելով ինչ որ կը վերաբերէր իր արդուզարդին, այնպիսի խնայութեամբ ու ճաշակով զոր ամենքը տա-

նապատիկ ծախքով եղած կը համարէին եւ բազումք տասնապատիկ ծախքով նոյնչափ չքեղ չէին յաջողեր երեւալ: Իր այս յատկութեանց կը միացնէր բարեպաշտութիւն, ջերմեռանդութիւն եւ ողորմածութիւն: Աւատրիոյ Կայսեր կողմէ իւր ամուսնոյն տրուած Ասպետական Վկայագրոյն մէջ, զոր տեսած եմ, ըսաւ այս առթիւ քարոզիչ Սրբազանը, իբրեւ իւր ասպետական նշանաբան յիշատակուած են սա բառեր «*Ողորմութիւն եւ հաւատք ի քեզ ձի' պախաւեսցեն*»: Եւ հանգուցեալ տիկինը իւր անձին վրայ կը կրէր, ինչպէս կը կրէ նաեւ իւր պատուական ամուսին, այս պատուիրանի կատարեալ գիտակցութիւնն ու գործադրութիւնը: Իսկ մասնաւորապէս գաւառացի Հայ աղքատ աղջկանց դաստիարակութեան համար Տիկին Ջոնդի տարած անձնուէր ջանքեր անմոռանալի են. Ազգանուէր Հայուհեաց Ընկերութեան հիմնադրաց մին եղած էր ու անոր զարգացման համար ամենէն աւելի աշխատողներէն. իբր Ատենապետ այդ բազմադիւն ընկերութեան՝ յարաբերութեան մէջ էր գաւառացւոց հետ ու լաւ ուսումնասիրած անոնց պէտքերը. գիտէր թէ գաւառացին բարի մայրեր կ'ուզէ եւ յայդ նպատակ կը նկրտէր անդուլ անդադար:

Յետոյ, հանգուցելոյն կենաց վերջին օրերը նկարագրեց, յիշեց թէ ինչպէ՛ս իր անձնուէր

ամուսին բժշկական ամենէն ճարտար խնամքներն ի դործ դնել տալով, մինչեւ վերջին վայրկեանն հսկեր է նորա քով. հրաւիրեր է Մարտիրոս Հայոց քահանայն՝ որ հաղորդեր է զնա, կրօնական վերջին մխիթարութիւնները տալով: Աղօթեր, արտասուեր, «Տէր ողորմեա՛» խնդրեր է եկեղեցիներէն, եւ այժմ որ աստուածային կամքը կատարուած է, այժմ՝ յաւիտեանապէս զրկուած իւր կենակցէն՝ միայնակ եւ վշտահար՝ հէգ ամուսինը կ'ըսէ եզեր Հայրիկի, երբ գնացեր է զինքը մխիթարելու. «Ես միայնակ իբրեւ ճնճղուկ պիտի մնամ ի տանիս»:

Քարոզիչ Սրբազանը, որուն այս տխուր նկարագիրը կը խռովէին զուենկեղիս, իւր խօսքը կնքեց՝ հրաւիրելով զհամայն հաւատացեալս՝ աղօթել վասն հոգւոյ բարեյիշատակ Տիկին Նեկտառ Զունդի, եւ երկնից մխիթարութիւնն հայցեց նորա վշտահար ամուսնոյն, տէրունական խօսքն ուղղելով նմա՝ «Հաւատքս քո կեցողցիսն զից»:

Ս. Պատրիարքը վերջին «Հայր մեր»ն ու «Հոգւոց»ն ըսելով, փակեց արարողութիւնն, յետ որոյ դադաղը դուրս հանուեցաւ եկեղեցիէն, մեծահանդէս թափորով: Ժողովրդեան բազմութիւնն որ կը բաղկանար ամեն թաղեցի ու գաւառացի, եւ ամեն դասակարգի ազգայիններէ, հետզհետէ ստուարացած էր, այն-

պէս որ ո՛չ միայն եկեղեցին, գաւիթներն ու պարտէզը, այլ եւ շրջակայ փողոցները գրաւեալ էին ամբողջովին: Այդ հազարաւոր բազմութեան մէջէն դժուարաւ ճամբայ կը բանային բարապանք եւ ոստիկանք: Եկեղեցւոյ դռնէն դադաղը դուրսեցաւ մեռելակիր քառաձի փառաւոր կառքի մը մէջ եւ թափորը կազմուեցաւ հետեւեալ կարգաւ:

Առջեւէն կ'ընթանային թաղապետական չափուշը, ոստիկանք եւ զինուորք. յետոյ, Պատրիարքարանի բարապանք ու Աւստրիական դեսպանատան գազանները: Ասոնց կը հետեւէին դպիրք եւ քահանայք, որոց մէջտեղէն կ'ընթանային Ազգ. Հիւանդանոցի Որբանոցէն 12 սանուհիք, ինչպէս նաեւ Բերայի Ներսէսեան վարժարանէն 20 ու Խաղիւղի Ներսէսեան վարժարանէն 8 սանուհիք, որք ի ձեռին բռնած էին պսակները:

Դադաղին վրայ դուրսած էր սպիտակ ու կապոյտ ծաղիկներով յօրինեալ մեծ խաչ մը՝ զոր Զունդ Ասպետը նուիրած էր իւր ողբացեալ ամուսնոյն յիշատակին. իսկ միւս պսակներն ու ծաղիկայ խաչերը, զորս բարձեալ կը տանէին դպրոցական սանուհիք, իւրաքանչիւրը կը կրէին սպիտակ ժապաւեններու վրայ ոսկետառ յիշատակութիւն մը, եւ նուիրուած էին հետեւեալներուն կողմէ.

1. Ազգանուէր Հայուհեաց Ընկերութիւն:

2. Թաղական Խորհուրդ Բերայի :
3. Սելիմյեճեան ընտանիք :
4. Տիկին Պէաթրիս Գ. Շամտանճեան :
5. » Նեկտար Մումճեան :
6. » Երանուհի Ա. Նէվրուզ :
7. » Թազուհի Մումճեան :
8. » Հասուն :
9. Վսեմ. Ապրօ Էֆէնտի :
10. Միքայէլ Էֆէնտի Յակոբեան :
11. Յովհաննէս Էֆէնտի Էսսեան :
12. Յարութիւն Էֆէնտի Ասլանեան :
13. Մհրտիչ Էֆէնտի Ճանըմեան :
14. Պ. Միքայէլ Լազարովիչ (Վիէննայէն) :
15. Նախկին սանունք Նուսար-Շահնազարեան վարժարանի :
16. Ընթերցասիրաց ընկերութիւն (Խասգիւղի) :
17. Բարեգործական ընկ. (Պէօյիւքտէրէի) :
18. Աքօլա Ռօտօլֆինա (Աւստրիական վարժարան Պէօյիւքտէրէի) :

Պսակաբարձ տղայոց ու դստեր կը հետեւէին քահանայք, վարդապետք ու եպիսկոպոսունք : Թափորին կը նախագահէր Ամեն . Խրիմեան Սրբազան :

Յետոյ կուգար մեռելակիր կառքը՝ որուն կը հետեւէր սգակիր՝ Ազնուաւիայլ Զունդ Ասպետն, գլխիկոր եւ արտասուագին, չըջապատեալ ի մտերմաց. սգակիր էին նաեւ հանգուցեալ Տիկնոջ եղբայրը՝ Մեծ, Գէորգ Էֆէն-

տի Փանոսեան՝ իր երկու զաւակաց հետ, քեռայրը՝ Մեծ. Գրիգոր Էֆէնտի Սելիմիճեան, ինչպէս նաեւ Միքայէլ Էֆէնտի Մումճեան, Արեթիկ Էֆէնտի Նէվրուզ, Գրիգոր Էֆէնտի Շամտանճեան եւ այլք՝ մերձաւոր կամ հեռաւոր ազգականք : Դադաղին ծոպերը բռնած էին Աւստրիական եւ Պարսկական ընդհ. հիւսաւորութիւն, Թէնիս պէյ, Պ. Պ. Միշէլ Դիմօնի եւ Ժօրժ Գուբբայ, Վսեմ. Միքայէլ Էֆէնտի Մամիկոնեան, Ազն. Միքայէլ Էֆէնտի Յակոբեան եւ Յովհաննէս Էֆէնտի Էսսեան որք մինչեւ փողոցին դուռը ընկերացան դադաղին : Իսկ ջահակիրներն էին վեց պատուաւոր երկտասարդք :

Զունդ Ասպետին եւ միւս սգակիր անձանց կը հետեւէին յուզարկաւորաց դասն ու ժողովրդեան բազմութիւնը որ պատած պաշարած էր Բերայի շիտակ ճամբան եւ կը յառաջանար յամրընթաց. բոլոր վաճառատունք ու խանութները, տանց պատուհանները եւ պատըշգամները գրաւուած էին երկսեռ բազմութեամբ որ փողոցին մէջ տեղ չէր գտած կենալու :

Թափորն այս պատկառելի երեւոյթով հասաւ ի Բանկալթի, ազգ. գերեզմանատան Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցին որոյ դրան առջեւ դադաղը հանուելով կառքէն, փոխադրուեցաւ յեկեղեցի, որոյ պարտիպին մէջ դամբանական

խօսեցաւ Ռէթէոս Էֆէնտի Պէրպէրեան յանուն Ազգ. Հայուհեաց ընկերութեան, պերճաբան լեզուաւ մը նկարագրելով հանգուցեալ Տիկնոջ առաքինի կեանքն ու գործերը, ազգանուէր Հայուհեաց ընկերութեան սանուհեաց կողմէ իբր ճշմարիտ մայր մը պաշտուիլն ու այդ մասին ունեցած բոլոր արժանիքն եւ տարած աշխատութիւնները, օրհնեց նորա յիշատակն ու մխիթարական խօսքեր ուղղեց վըշտահար ամուսնոյն:

Յետ այս բանախօսութեան, ժողովուրդը տակաւ առ տակաւ ցրուելով, ծանօթք եւ բարեկամք մի առ մի գնացին սեղմել Զունդ ասպետին ձեռքը. վշտահար ասպետը ցաւակցութեան այս անկեղծ արտայայտութիւններն ընդունելէ յետոյ, մի անգամ եւս մտաւ ի մատուռն, ուր դրուած էր իւր հանգուցեալ տիկնոջ դագաղը՝ ծաղկեայ խաչերովն ու պսակներովը ծածկեալ, եւ զայն համբուրելէ ու պահ մը հոն աղօթելէ յետոյ, իւր մտերմաց հետ մեկնեցաւ գերեզմանաւանդէն, խորապէս խռովեալ:

*
*
*

Տիկին Նեկտար Զունդ ասպետուհւոյ մարմինը առ այժմ կը մնայ Բերայի Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Մկրտութեան պահարանին մէջ, ուստից իբր երկու ամիսէն պիտի փոխադրուի Շիշլիի ազգ. գերեզմանատունն եւ անդ ամ-

փոփուի յատուկ դամբարանի մէջ: Ազնուափայլ Զունդ ասպետին փափագանաց համաձայն՝ ճարտարապետ Վսեմ. Յովհաննէս Էֆէնտի Ազնաւորեան պատրաստած է հոյակերտ դամբարանի մը յատակաձեւը որուն շինութեան ձեռնարկուած է արդէն: Այդ դամբարանի շինութիւնն աւարտելուն պէս, պիտի կատարուի փոխադրութիւնն ու թաղման արարողութիւնը: Թէպէտ հանգուցեալ տիկնոջ ամուսինը ի սկզբան մտադիր էր Պէօյլեքտէրէի եկեղեցւոյն մէջ ամփոփել տալ նորա մարմինը, սակայն Բերայի թաղական Խորհրդոյ ատենապետ Վսեմ. Նուրեան Էֆէնտի նամակ մը ուղղելով առ ասպետն Զունդ, Բերայի համայն ազգայնոց ցաւակցութիւնն յայտնելէ յետոյ, արտայայտած է նաեւ անոնց փափաքն՝ որ է իւր թաղի գերեզմանատան մէջ պահել յիշատակն այն պատուական տիկնոջ զոր իրենց բնակակից ունենալու պատիւը վայելած են եւ որոց բարերարութիւնք անջինջ տպաւորութիւն թողած են իրենց սրտին մէջ: Հետեւաբար կը խնդրեն որ Շիշլիի ազգային գերեզմանատան մէջ ամփոփուի Ազնուաշուք Ասպետուհւոյն մարմինը:

Այս ազնիւ զգացմանց ու համակրանաց արտայայտութեան՝ սիրայօժար համակերպած է Զունդ Ասպետն:

Երէկ, յաւարտ յուզարկաւորութեան հանգիսին, Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրն՝ ընկե-

րակցութեամբ Գեր . Մեղքիսեդէկ եպիսկոպոսին՝ Կրանդ-Օթէլ երթալով, ցաւակցական այցելութիւն տուաւ առ Ազնուափայլ Ասպետն Ջունդ :

Նոյնպէս ցաւակցական այցելութեան գնացին Ամեն . Խրիմեան Սրբազան՝ ընկերակցութեամբ Բերայի քարոզիչ Գեր . Գարեգին եպիսկոպոսի , Երուսաղէմի Պատրիարքական փոխանորդ Գեր . Սիմէոն արքեպիսկոպոս Սէֆէրեան եւ այլ եկեղեցական հարք : Մինչեւ երեկոյեան ուշ ժամանակ , Ջունդ Ասպետն ընդունած է հայ եւ օտարազգի բազմաթիւ այցելուներ : Յաւակցական հեռագիրք ու նամակներ կը հասնին հետզհետէ ամեն կողմէ-

Աւասիկ այն դամբանական նաւը զոր Ռէքէոս Էֆէնսի Պէրպլեան աւսասանեց հանգուցեալ Տիկին Ջունդ Ասպետիկոյն դագաղին վրայ , Բերայի գերեզմանասան մէջ .

Ո՛ր ժողովուրդ Հայոց , ահա՛ քո մեծ հոգիներէն մին ալ կ'անհետանայ քո հորիզոնէն , եւ մթամած երկնիցդ վրայ փալիւղ սահաւաթիւ ատողերէն մին ալ կը խաւարի : Թանձրացո՛ւր սուգը սրտիդ մէջ , եւ թո՛ղ արցունքդ հոսին առատաճոս , զի ահա՛ գլորեալ կայ անշունչ եւ անխլիրտ նա որ եղաւ մա՛յր բազմաց :

Մա՛յր . . . աւա՛ղ , Տիկին Նեկտար Ջունդի չորուեցաւ բախտն իւր գրկաց մէջ սեղմելու եւ իւր արտասուախառն համբոյրներով թրջելու իւր երկանց պտուղն , իւր սիրոյ պտուղն . չորուեցաւ նմա գերագոյն երջանկութիւնն իւր կուրծքէն կախուած տեսնելու մարմնացեալ՝ մին այն ոսկեթեւ խարտիչագեղ զուարթունքէն որք ամէն կնոջ կը ժպտին իւր երազոց մէջ՝ երբ կը հիւսէ պսակն հիմէնեան , եւ չլսեց նա , աւա՛ղ , սրտալիր երկնաթրթիռ ձայնիկն այն գերանոյշ եւ սխարլի՝ որով մանկիկն առաջին անգամ , եւ ամէն անգամ , կը ձայնէ « մայրի՛կ » :

Ի՛նչպիսի մայր մի լինելու սահմանեալ էր նա , նա ա՛յնքան գորովագութ , ա՛յնքան աղնուահոգի , ա՛յնքան ընտանեւէր , ա՛յնքան լուսամիտ , ա՛յնքան բարձրախոհ . մայրերու տիպար մը պիտի լինէր , ճշմարիտ Հայ Կուռնեկիա մը . իւր կաթին հետ հոգի պիտի տար նա , եւ գերազանց Ազգանուէրն օրօրանէն պիտի ուսուցանէր իւր զաւակաց՝ սիրել զԱզգն ու անձնուիրիլ նորա բարւոյն եւ ապագային :

Քանի՛ երջանիկ պիտի լինէին զաւակունքն մի այդպիսի անզուգական չքնաղ մօր . — եւ սակայն նաեւ քանի՛օն թշուառ այսօր , երբ՝ զրկեալ այնպիսի մօրէ՝ նորա սառուցիկ կրծոց վրայ խառնէին այժմ իւրեանց աղեկիղիկ ողբն ու կոծ իւրեանց մեծանուն հօր դառն հեծ-

կըլտանաց։ Ո՛վ երկինք, պարգեւներո՞ւդ մէջ է շնորհդ թէ այն զրկմանց մէջ զոր կը հարկադրես մեր վրայ . . . :

Բայց ողբ ու կոծ զաւակաց . . . Ի՛նչ, չէ՞ք լսեր, եղբարք, լալագին ձայներ, որք հեռուէն կուգան և որք սակայն չեն մեզ օտար, և չէին օտար այս մեծահոգի Տիկնոջ։ Չայներն են աշունք այն գաւառացի հազարաւոր տարաբաղդ աղջկանց զորս որդեգրեց Տիկին Զունդ, և որք այս վայրկենիս յԱլաշկերտ, ի Քլի, ի Մուշ, ի Սղերդ, ի Հաճըն, Եկեղեցւոյ նուիրական սեղանոյն առջեւ ծնրադիր և ձեռնամած, տըրտմանուազ շարականաց ի ձայն, կ'ողբան սգաւոր իւրեանց լուսատու կենսատու բարերար մօր անդարմանելի կորուստն։ Ո՛չ, անզաւակ չմեռնիր Տիկին Նեկտար. ո՛չ ոք քան զինքն աւելի եղաւ մայր. ո՛չ ոք ծնունդ տուաւ աւաւել հոգիներու քան ինքն։

Զուրկ ի ծոցածին որդւոց, ըսաւ Տիկին Նեկտար. «Լա՛ւ ուրեմն, կը լինիմ ես մայր ազգին աղջկանց թշուառ, և եթէ չկարողացայ կեանք տալ մարմնոյ, կեա՛նք կուտամ հոգւոյ, և խաւարի մէջ ծնգելու դատապարտեալ նորարոյս իմացականութիւններ կը ծնուցանեմ ի լոյս մտաւոր կենաց»։ Եւ գործակցութեամբ իւր և այլ լուսասէր Տիկնանց և Օրիորդաց ումանց հիմնեցաւ Ազգանուէր Հայուհեաց ընկերութիւնն։ Այդ հիմնարկութեան առաջին օրե-

րէն, այդ ազգագուռ ընկերութիւն եղաւ իւր երազոյց, իւր ըզձից, իւր խնամոց սիրելագոյն աւարկայն. նորա արդիւնք էին իւր ուրախութիւնն, նորա փայլն՝ իւր փառասիրութիւնն։ Իւր վերջին մտածութիւնն՝ իւր ցաւոց մահճին մէջ՝ կը թափառէր դարձեալ այն դաշտաց վրայ ուր անգէտ կը պտտի հայ աղջիկն, և զորս երանութեան ծագկամբք կարող է զարդարել՝ երբ կրթութիւնը նորա խաւար հոգւոյն մէջ վառէ ձշմարտին, Գեղեցկին և Բարւոյն եռակի ճառագայթը։ Յվերջին կէտ իւր կենաց, միաց կրթական այդ մեծ ընկերութեան պահապան ոգին և հզօրագոյն նեցուկն։

Մեծ կին մեղաւ, այո՛, Ասպետուհին Տիկին Զունդ. ո՛չ վասն զի Ասպետուհի մ'էր նա և զի ճոխապանծ սրահից և իշխանական շրջանակաց մէջ փայլած էր շնորհազարդ՝ նաղելաչուք, այլ վասնզի չէր գիտեր հարստանալ ու գոհանալ սին փառաց տիտղոսներով։ Բայց մանաւանդ մե՛ծ եղաւ նա իւրեւ հանրային գործիչ կին. եւ ստուգիւ արժանի է այս տիտղոսին այն եռանդուն՝ անխոնջ՝ անձնուէր գործունէութեամբ զոր ցոյց տուաւ աղքատիկ Հայ աղջիկներու կրթութեան մեծ և սուրբ և բազմարդիւն գործին մէջ, և որով հանապազ իւր ընկերակցաց համար եղաւ աւարկայ հիացման և օրինակ խրախուսիչ։ Մեծ հոգիներու անկ է հասկնալ մեծ

գործերը և յարիւ անոնց, զհետ անգիւ անոնց վսեմ՝ յամառութեամբ: Տիկին Զուռդ ունեցաւ զայդ յամառութիւն, և իւր օրինակ համադրեց թերեհաւասանները, ոգի ներշնչեց անտարբերներու, և եղաւ մեծագոյնն այն ոյժերէ որք ամրապնդեցին հիմունքն Ազգանուէր Հայուհեաց ընկերութեան և ընծայեցին զայն տակաւ առաւել արդիւնաւոր: Մեծ օրինակ մը կը կտակէ նա Հայ իգական սեռին, օրինակ որ պիտի ուսուցանէ միշտ ապագայ Հայ տիկնանց թէ կինը հանրային գործունէութեան շրջանակի մէջ ալ կարող է փառաւոր դեր մը ստանձնել և միշտ մտալ ուղղակի ազգային յառաջդիմութեան գործոյն:

Ո՛հ, զիարդ կը բորբոքէր զինքն այս տենչ, և ի՛նչպէս չէր գիտեր յետո նահանջել դժուարութեանց առջև: Ահա՛, վսեմ մուրացիկ, առ ոչինչ գրեթէ ձիւնն ու քամին սաստկաշունչ, ո՛չ միայն սատ ի Պօլիս, այլ և յեգիպտոս, ի Բարիզ և ամէն տեղ ուր վարէին զինքն իւր կենաց պարագայներ, կը շրջի նա դռնէ ի դուռ նպաստ հաւաքելու կամ տոմսեր գետեղելու յօգուտ Հայ աղջիկներու ճրի դաստիարակութեան. և փոյթ չէ որ անարդուի յոմանց, փոյթ չէ որ ստիպուի պաղատիլ բազմաթափանծ, բա՛ւ է որ ոսկի մը խլէ անտարբեր հարուստէն որ ի լոյս փոխարկի մռայլ իմացականութիւններու մէջ: Եւ երբ, շնորհիւ

մանաւանդ իւր ճգանց և վաստակաց, կատարեալ է յաջողութիւնն այն պարահանգիսի որում իւր նպատակ կ'ընծայէ սրբութիւն՝ քանիօն՝ երջանիկ է նա, ի՛նչպէս գեղեցկացեր է առաւել Տիկին Նեկտար. հոգւոյն երանութիւն դէմքին վերայ կը ցոլայ, և ժպիտ կը սփռէ իւր շուրջ ա՛յնքան շատ, ա՛յնքան սրտազին որքան կ'զգայ թէ մէն մի ժպտին արցունք մը կը սրբի, ճաճանջ մը կը վառի:

Եւ ահա՛ ամէն այդ աչեր՝ որոց արցունքը սիրեց սրբել եւ որոց ետեւէն նայող մութ հոգւոյն մէջ կայծ ուղեց դնել, կ'արտասուեն այսօր այս սգատխուր դադաղի վրայ: — Ո՛հ, օրհնեալ դադաղ զոր կ'օծեն արտասուք ա՛յնքան անմեղ էակաց. օրհնեալ՝ դադաղ զոր՝ իրեւ ռմպ երկնային՝ կը պատէ խունկն այն ազօթից զոր կը ծխէ բարերարեալ հոգիներու բուրվառն մշտավառ: Եւ այս հոգիք էին ամէն կարգէ. Տիկին ասպետուհին զգայուն էր ամէն տեսակ գթութեանց հաճոյքին. ո՛չ միայն տգէտին լոյս ուղեց տալ, այլ եւ ամէն առթիւ իւր գթած աջն կարկառեցաւ յօգնութիւն տառապելոց, եւ ազգային բազում սրբատեղիք վայելեցին յաճախ իւր բարեպաշտ հոգւոյն նուէրներ: Ո՛հ, արժանապէ՛ս կրեց իւր կուրծքի վրայ գթութեան (Շէֆազաթ) այն շքանշանն որով վեհափառ Սուլթան Համիտ Բ. Սան հաճեցաւ զնահատել իւր վեհ

սրտին ազնուագութ զգացումներն :

Այսպէս, իբրեւ Լուսոյ, Սիրոյ եւ Հաւատոյ երկնափայլ ոգի մը եւ իբրեւ մայր մ'ամէն անոնց որոց՝ ըստ բանի քերթողին՝ մօրու եղած էր բնութիւն, անցա՛ր դու այս երկրէն, ո՛ր բարեգործ մեծանձն Տիկին, թողլով լուսահետ անջինջ շաւիղ քո ետեւէն, եւ անհուն վշտի եւ սիրոյ ցոյցերով շրջապատեալ, որոց մէջ կուգամ տրտմագին խառնել այս բանքն իբրեւ Ազգանուէր քերցդ անսխիթար սգոյն ու շնորհապարտ հոգւոյն տկար արձագանգ, կ'երթաս հանգչիլ յետին բնակարանիդ մէջ զոր Ազգի մը երախտագիտութիւնը պիտի գործէ նուիրական: Երբ գերեզմանի գէճ խաւարին մէջ, աւա՛ղ, լուծանի հասակդ գրգասուն, հոգիդ, քեզ երանի՛, մշտագեղ պիտի չողայ իտէականի աշխարհին մէջ յոր յառէիր միշտ եւ յոր պիտի յառին ցանգ հոգիք ազնուականք:

Իսկ դու, ո՛ր Հայոց ժողովուրդ, ըսէ՛ արտասուագին առ Անհուն Էակն. — Դո՛ւ, որ ի քեզ կ'ընկղմես տարածամ' այս չքնաղ ոգին ու կը մարես այս ճառագայթն մեր երկնքին յորմէ լոյս եւ սէր կը ցօղէին Հայոց թշուառ զաւակներուն վրայ, դո՛ւ ըրէ որ Տիկին Զունդի նման աստղեր չը պակասին մեր գլխոց վերեւ եւ Հաւատ եւ Սէր մարմնանան միշտ առ մեզ նմանօրինակ չնաշխարհիկ ոգեաց մէջ:

Ռ. Յ. ՊԵՐՄԵՆՅԱՆ

(20 Փետրուար 1890)

Վսեմ. Յարութիւն փաշա Տատեան երէկ այցելութիւն տալով առ Ազնուափայլ Ասպետն Զունդ, ցաւակցութիւն յայտնեց այն դառն կորստեան համար զոր կրած էր յանձին իւր հանգուցեալ ամուսնոյն:

* * *

Պէօյիւքաէրէի Թաղական Խորհրդոյ անդամք, առաջնորդութեամբ իրենց արժ. քարոզչին, երէկ Զունդ Ասպետին ներկայանալով, ջերմ փափագ յայտնած են ի դիմաց թաղեցոց որ հանգուցեալ տիկին Նեկտառ Զունդի մարմինը Պէօյիւքաէրէի եկեղեցւոյն մէջ ամփոփուի, ինչպէս մտադրութիւն կար կանխաւ: Զունդ Ասպետը շնորհակալութիւն յայտնելով այս համակրանաց ցոյցին համար, սրտասխանած է թէ Պէօյիւքաէրէի ազգայինք ու թաղական Խորհուրդը պիտի ըմբռնեն անչուտ թէ անհնար էր իրեն չհամակերպիլ Բերայի Թաղ. Խորհրդոյն ու ազգայնոց կողմէ արտայայտուած ջերմ փափագանաց, որով վերջնապէս որոշուած է Շիշլի աղ. գերեզմանատան մէջ ամփոփել տիկին Զունդի մարմինը:

— * —

(23 Փետրուար 1890)

Հռովմէական Հայոց Պատրիարք Ազարեան Գերապայծառ երէկ ցաւակցական այցելութիւն տուաւ առ Զունդ Ասպետն, ի Կրանդ-Օթէլ:

«ԱՐԵՎԵԼԻՔ»Ի ՄԷՋ ՀՐԱՏԱՐԱԿԵԱԼ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

Փարիզ 22 Փետրուար

Ամէն անոնք որ ի մօտոյ կը ճանաչէին Երեւանի Նեկտար Զունդի ազնիւ յատկութիւններն եւ լսեցին անոր մահադոյժն, անշուշտ մեր փարիզի ազգայնոց հետ կը կրկնեն. — Արդարեւ կորուստ մը եղաւ ազգին:

Տակաւին քանի մը օր առաջ, երբ ողբացեալ Տիկին բաւական կազդուրուած, յուսալից եւ անգէտ իւր վերահաս ճակատագրին, եռանդեամբ կը պատմէր Ազգանուէր Հայուն հետ ընկերութեան նպատակի եւ արդեանց մասին, քանի քանի անգամ կրկնեց. «Մեր ազգն մահաւանդ ի գաւառս քիչ շատ ուսեալ եւ կըրթեալ մայրերու պէտք ունի»:

Զէր գիտեր ազգանուէր ասպետուհին թէ՛ քանի մը օր վերջ իւր սիրեցեալ Հայոց աղջիկները իրենց դստրովագութ պաշտպանին՝ հասարակաց մօր մը կորուստը պիտի ողբային:

Կը յիշեմ, տարիներ առաջ օր մը բարեկամիս վաճառատանը կը գտնուէի, հոն եկաւ ասպետուհին երկու շնորհագեղ ընկերներով. «Գիտես, էֆէնտի, մուրացկանութեան եկած ենք մեր գաւառացի խեղճ քոյրերու դաստիարակութեան օգնելու համար»: Եւ ո՛րչափ գոհ եւ զուարթ մեկնեցաւ անկից երբ իւր ակնկալածէն կրկնապատիկ նուէր ընդունեց: Այս առթիւ առաջին անգամ պատեհութիւն եւ պատիւ ունեցայ զինքն ճանաչելու:

Այլ յորմէհետէ Փարիզ եկած էր Վսեմ Ասպետն իւր արժանաւոր կենակցի կեանքը փրկելու յուսով, ստէպ կ'այցելէի իրենց:

Տկարութեան պատճառաւ երեք օր միայն յապաղեցայ, եւ ահա փետր. 12 երեկոյեան գերազնիւ բարեկամէս հեռագիր մը կ'ընդունէի. «Կը խնդրեմ եկէք զիս տեսնել անմիջապէս»: Տխուր նախազգացութեամբ փութացի Avenue d'Iena. Ի՞նչ սրտաբեկ տեսարան, սրահին մէջ գտայ բարեկամս յարտասուս թալկացեալ եւ առնթեր սենեկին մէջ Տիկին Նեկտար կը մրափէր այլեւս յանդորրաւէտ խաղաղութիւն:

Այնպիսի տխուր եւ ահաւոր վայրկեան են մահուան վայրկեաններ, երբ կը տեսնես սիրեցեալն իւր սիրելւոյն սրտէն ձափած ու խըլած, ամենէն սրտապինդ մարդ կրնկրկի, ամենէն պերճախօս լեզուն կը կարկամի բաժա-

նեալ սիրոյ, բեկեալ սրտի մը առաջ եւ խոր լռութիւն միայն կը լինի իւր խօսքն ու խորհուրդ :

Երկար լռութենէն վերջ, « Արդարեւ կորուստ մըն է անդարմանելի քեզ համար եւ ազգին համար, ըսի. գերմարդկային ճիգեր թափեցիր զինքն փրկելու համար, անհնար եղաւ, ամենէն ճարտար բժշկաց խնամք եւ քու անքուն աչօք հսկողութիւն ընդունայն ելաւ. այլ դու հաւատացեալ մարդ ես, հաւատոյ գաւազան քեզ նեցուկ բռնէ որ չընկճիս եւ դուն այս ծանր հարուածին տակ, ազգը քեզ պէտք ունի: »

Այլ ի զուր եղաւ բարեկամաց եւ բժշկաց խորհուրդն ու սպառնալիքն, երկու գիշեր իւր կենակցի սենեկին կից մնաց եւ հսկեց անոր մահուան անկողնոյն :

Եթէ կայ մխիթարական պարագայ մը, այն է որ յաջողեցանք սգոյ եւ յողբութեանց տակ ընկճեալ մեր գերազնիւ բարեկամ բռնի բաժնել դադարի ընկերակցութենէն. զի բժիշկներ եւ ամէնքս համոզուած էինք թէ՝ այլ եւս չալիտի կարենայ տոկալ եւ թերեւս ողջամբ Պոլիս հասնել եւ իւր վերջին պարտք կատարել :

Ողբացեալ Տիկնոջ եւ գերազնիւ Աստեաի համար մեծ մխիթարութիւն էր հիւանդութեան սկիզբէն մինչեւ ցվերջ վսեմ, Գէորգ

պէյի եւ ազնուաւորաց ընտանեաց, ինչպէս նաեւ շնորհալի Տիկին Նուպար փաշայի ընտանեկան հոգածութիւններ ու մխիթարութիւնք :

Բարեկամական վշտակցութեան եւ յիշատակաց սոյն տողեր աւարտելէն առաջ, ինձ պարտք կը համարիմ յիշել, թէ հանգուցեալ Տիկին իւր ցաւոյ մէջ իսկ զգալով Ազգ. Հիւանդանոցի պանդուխտ ազգայնոց ցաւը, կտակաւ մը ուզեց մխիթարել զիրենք. եւ իւր ախար օրհասն քանի մը օր առաջ հայ քահանան հալորդեւով զինքն, սրտագրաւ ձայնով կ'աւետարանէր. « Մի՛ երկնչիր հօտ փոքրիկ... »

Ս. ՏԷՎԿԱՆՑ

Հանրն, 26 փետրուար

Միացեալ ընկերութեանց Տնօրէն Ժողովոյ ատենապետ Վսեմ. Լեւոն պէյի կողմէ առ տնօրէն վարժուհի Օր. Մանխալեան ուղղուած մի հեռագիր դուժեց Ազգ. Հայուհեաց Ընկերութեան կարեւոր անդամուհիներէն առաքինապարզ Տիկին Զունդի մահը. յիշեալ հեռագրաւ հրամայուած էր բարեյիշատակ հանգուցելոյն համար հոգեհանգստեան աղօթք կատարել եկեղեցւոյ մէջ :

Հաճոյ բոլոր ազգայնոց համար սգոյ օր մը եղաւ երէկ : Ս. Թորոս եկեղեցւոյ մէջ, դա-

ւառիս վարդապետք, քահանայք եւ դպիրք ներկայ էին, եւ պատարագեց առաջնորդ Գեր. Յովհաննէս եպիսկոպոս Քաղանձեան: Եկեղեցին լցուած էր խուռն բազմութեամբ արանց եւ կանանց:

Ընկերութեան վարժարանի սանուհիք, եւ տեղական ազգային վարժարանի աշակերտք իւրեանց վարժուհիներով եւ դասատուներով կարգաւ կեցած էին: Եկեղեցւոյ Թաղ. Խորհրդոյ անդամք ամէն ինչ յառաջմանէ կարգադրած էին կանոնաւորապէս:

Պատարագիչ Սրբազանը սրտառուչ դամբանական մը խօսեցաւ, «Որում արժան ե զայս շնորհս առնեք» բնաբանով:

Յետ աւարտման պատարագի, հոգեհանգըստեան պաշտօն կատարուեցաւ. ապա Առաջնորդը բոլոր քահանայական եւ դպրաց դասով շրջապատեալ՝ ազգային վարժարանը մտաւ, ուր ազգին բոլոր բարերարաց կենացը ջերմաջերմօր հնութիւններ կարդաց:

Բարեյիշատակ տիկին Զունդի վերջին յարգանք մը բնծայելու փափաքով Միացեալ Ընկերութեան պաշտօնեայք իւրեանց աշակերտուհիները առած ազնկանց վարժարանը ելան. վարժարանին հայերէնի դասատու Յովհաննէս էֆ. Աղաղանեան ատենախօսեց նախ, յետոյ Ազգային վարժարանի դասատու Ժիրայր էֆ. Պոյաճեան եւ այլք ատենախօսեցին, եւ ազ-

գային երգեր երգուեցան: Ներկայ գտնուեցան Ս. Աստուածածնայ եւ Ս. Թորոսի Թաղ. Խորհրդոյ անդամք. սոյն տխուր հանգիսին ալ աշակերտուհիք ձեռնամած եւ յոտնկայս իւրեանց երախտագիտական եւ վերջին յարգանքը մատուցին առ ողբացեալ բարեյիշատակ Տիկին Զունդ:

Սուշաւա, 17 մարտ

Ազնուաշուք Ասպետուհւոյ Նեկտար Զունդ Տիկնոջ մահադոյժը Սուշաւայի եւ շրջակայ գիւղօրէից մէջ գտնուած բոլոր ազգայնոց սիրտերը ի խոր խոցեց. իրենց ազգասէր հայրենակցին վսեմ. Ասպետ Զունդին այս անգին կորուստը սուգ եւ արտմութիւն պատճառեց, մեծ տխրութիւն տիրեց իրենց վեհ հայրենակցին սրտին անդարմանելի վիրաց կակիժը գգալով. արդարեւ ցաւալի դիպուած, ինչպէս որ շատերը գիտնալով կը հաստատեն, եւ շատերը կարդալով եւ լսելով աւա՛ղ կը գոչեն, ու կ'ըսեն՝ արիստ ազգին որ այնպիսի լուսաւոր աստղ մը կորոյս, այնպիսի բարեպաշտուհի մը, որ թէպէտեւ հեռու կար, բայց ըստ սուրբ Աւետարանի ասացելոյն «Թէ որպէս փայլակն որ ելանէ յարեւելից եւ երեւի մինչեւ յարեւմուտս», այնպէս ալ նորին ազնուութեան եւ

ողորմածութեան ճառագայթից նշոյլները մեր ազգայնոց վրայ փայլելով, ամէն տեղ եւ ամէն անկիւն գտնուած տառապեալ եւ տոգորեալ սրտերը կ'ուրախացնէին. բայց ի՞նչ օգուտ, որչափ ալ գրեն եւ պատմեն գորովագութ գովեստներ անոր ազնուութեանը եւ վեհանճնութեանը համար՝ որ արդարեւ արժանի էր, ի զո՛ւր, քանզի մտրեցաւ, մթացաւ, եւ անցաւ անգութ մահուան խելիովն զնա ի գրկաց իւր սիրելեաց, թողլով միայն անմուսնալի սուգ եւ անդարմանելի ցաւ իւր վեհ եւ սիրելի ամուսնոյն եւ հազարաւոր սիրելեաց. բայց ի՞նչպէս կրնանք մխիթարել Վսեմ, ամուսնոյն տառապեալ ոգին այս մեծ եւ անգին կորուստեանը համար, ցաւակցաբար խնդրել միայն յԱմենակալէն, համբերութիւն, եւ վասն հոգւոյ հանգուցելոյն աղաչել առ Բարձրեալն՝ արժանի առնել ի փառս երկնային լուսոյ:

Ողբացեալ Ասպետուհի Տիկնոջ հոգւոյն, ըստ առաջարկութեան քաղաքիս Արժ. Տէր Ղեւոնդ եւ Տէր Միքայէլ քահանայից, սուրբ անմահ պատարագ եւ հոգեհանգստեան տխուր արարողութիւնը կատարուեցաւ ի Ս. Խաչ Մայր Եկեղեցւոյ ամսոյս 16 ին, (եւ Արժ. Տէր Ղեւոնդ հայրն վարդապետ ճանչնալով զլուսահոգի Ասպետուհին, նորին կենցաղավարութեան վերայ կարճ, բայց սրտաշարժ դամբանական մը

խօսեցաւ ի ժամ՝ պատարագի), ի ներկայութեան համայն եկեղեցականաց եւ խուռն բազմութեան ազգայնոց եւ ազգային հոգաբարձուաց, մանաւանդ քաղաքիս «Անի» Ընկերութեան վերատեսչի, որոնք պատիւ ունեցեր են արդէն իրենց աջակից եւ պատուոյ անդամ ունենալ զբազում անգամ օժանդակողն Վսեմ. Ասպետն Զուեդ:

Ի դիմաց Հայ Գաղթականութեան
ԳԱՐԻԷԼ ՇԱԽՈՒՆԵԱՆ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ «ՓՈՒՆՁ» ԼՐԱԳՐՈՅ

(24 Փետրուար 1890)

ԱՍՊԵՏՈՒՀԻՆ ՆԵԿՏԱՐ

Յուզարկաւորութեան տխուր բայց չքեղաչուք հանդէս մը կատարուեցաւ անցեալ կիւրակէ: Տիկին Նեկտար Զուեդ Ասպետուհի, որ ազնուաչուք ամուսնոյն հետ ի Փարիզ կը գտնուէր առ ի դարման, բժշկական ամենայն ճարտարութեանց ու ջանից հակառակ՝ փակեց աչերն ի յաւիտենականութիւն, եւ մարմինը մեծաւ խնամով զմուսեալ՝ անցեալ ուրբաթ փոխադրեցաւ մայրաքաղաքս ի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցի Բերայի: Կիւրակէ առաւօտ ժամը 4 ին, յաւարտ պատարագին, արարողութիւնը կատարուեցան: Եկեղեցին յարգար-

եալ էր ըստ պատշաճի: Դադաղը՝ արծաթապատ՝ ծածկեալ էր բազմաթիւ պտակներով եւ ծաղկեայ խաչերով: Ո՛չ միայն եկեղեցին, գաւիթներն ու պարտէզներն, այլ եւ շրջակայ փողոցք լցուած էին բազմութեամբ: Ներկայ էին Ամեն . Ս . Պատրիարքն, 4 արքեպիսկոպոսոնք, 6 վարդապետք եւ բազմաթիւ քահանայք: Վսեմափայլ Ասպետ Զուռդ՝ ի թախսիծս սգոյ՝ շրջապատեալ էր ազգային եւ օտարազգի նշանաւոր անձերէ: Ներկայ էին աւստրիական դեսպանն՝ խորհրդականին, թարգմանաց ու քարտուղարաց հետ, աւրստրիական ընդհանուր հիւպատոսը գերհիւպատոսին եւ քարտուղարաց հետ. պարսկական դեսպանատան առաջին քարտուղարն եւ ընդհանուր հիւպատոսն . Ռուսիոյ՝ Անդղիոյ՝ Պելճիոյ՝ Սերպիոյ եւ այլ դեսպանատանց խորհրդականք եւ առաջին թարգմանք, եւ այլն, եւ այլն: Դադաղը Ս . Երրորդութիւն եկեղեցիէն մեծահանդէս թափորով փոխադրեցաւ ի Բանկալթի ազգային գերեզմանատան Ս . Լուսաւորիչ եկեղեցին: Անդ պիտի մնայ մինչեւ ցաւարա դամբարանին շինութեան՝ որ սկսուած է արդէն Շիլլիի ազգային գեղաշուք գերեզմանատան մէջ: Պէօյլւքաթէի Թաղական Խորհրդոյ անդամք քարոզչին հետ ներկայանալով Ասպետ Զուռդի, Ասպետուհւոյն մարմինն յիշեալ եկեղեցւոյ մէջ ամփոփելու

փափաք յայտնեցին, բայց Ասպետն՝ չնորհակալութիւն յայտնելով՝ ծանոյց թէ ըստ փափաքանաց Թաղական Խորհրդոյ Բերայի, արդէն որոշուած է Շիլլիի գերեզմանատան մէջ ամփոփել:

Տ . Խրիմեան Ս . Հայրն՝ որ Ս . Երրորդութիւն եկեղեցւոյ մէջ, եւ Ռէթէոս Էֆէնտի Պէրպէրեան՝ որ Ս . Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ պարտիզին մէջ դամբանական խօսեցան, բնաւ դժուարութիւն չկրեցին՝ հանգուցեալ Ասպետուհին այս չքեղափառ եւ ճոխապանծ յուղարկաւորութեան արժանի հանդիսացունելու համար: Բառ եւ բան որոնելու հարկ չկար՝ հանգուցեալ Ասպետուհւոյ վերայ ներբող յօրինելու եւ ծանօթացնելու համար: Ասպետուհին զարդարեալ էր գեղեցիկ բարեմասնութեամբք եւ առաքինութեամբք: Նշանաւոր հանդիսացած էր խնայողութեամբ, պարզասիրութեամբ, ջերմեանդութեամբ եւ ողորմածութեամբ: Ազգային ամէն կարեւոր հաստատութեանց եւ ձեռնարկութեանց ի նպաստ հանգանակութեանց կը մասնակցէր սիրով, եւ բազմիցս մեծաւ յօժարութեամբ անձամբ կ'ելնէր ի հանգանակութիւն, եւ մեծ ուրախութիւն կը գոչար տեսնելով արդիւնքն: Ազգանուէր Հայուհեաց ընկերութեան հիմնադրաց մին էր. անդադար աշխատած էր նորա արդիւնաւորութեան ու յարատեւութեան հա-

մար, եւ բաւական ժամանակ նորա վարչութեան վերին գլուխը գտնուած էր իրրեւ տեսնապէս: Ըստ ամենայնի արժանաւոր ամուսին էր Ասպետ Ա. խ. Զունդի որ հանրածանօթ է ոչ միայն իրրեւ աստիճանաւոր ոք, այլ իրրեւ ազգասէր եւ առաքինի անձնաւորութիւն մի, որ գտնուած է եւ կը գտնուի նիւթապէս եւ անձնապէս՝ ամէն օգտակար գործոց ու ձեռնարկութեանց մէջ, որ թէեւ Սուլթանայէն (Աւստրիա) իւր ծննդավայրէն բազում ժամանակէ հետէ ելած է, սակայն մուցած չէ գայն, եւ իւր շնորհիւ է որ Սուլթանայի մէջ դեռ հայկական կրօնքը, լեզուն ու ազգութիւնը կը մնան, մինչդեռ յիշեալ երկրի մէջ բազում ուրեք եւ ի Ռումանիա այդ ամենայն մերձ են ի կորուստ: Աւստրիոյ կառավարութիւնն, որոյ հպատակ է Վսեմախայլ Զունդ՝ ոչ վայրապար ընծայած է ասպետութեան բարձր աստիճանն, եւ ոչ վայրապար կ'ընծայէ նմա պատիւ, մեծարանք եւ աթոռ դատական: Արդարեւ ըստ ամենայնի արժանաւոր ամուրք էին Ասպետ եւ Ասպետուհի Զունդ: Արդարեւ ծանր է Ասպետուհւոյն վաղահաւ բաժանումն: Բայց ոչ այլ ինչ կը մնայ Վսեմախայլ Ասպետ Զունդի, այլ խոնարհիւ առաջի տնօրինութեան Նախախնամութեան, եւ յարատեւել առաքինական գործոց մէջ, որովք միայն՝ որպէս քաջայայտ է Նորին Վսե-

մութեան, կ'անմահանան մարդիկ, եւ որոյ յիշատակաց քով ոչինչ են ամենայն հանդէսք ճոխք, եւ անդրիք եւ արձանք ոսկի եւ ագամանդեայ. եւ որովք միայն անշուշտ կը խայտայ ոգի հանգուցեալ Ասպետուհւոյն՝ սիրողի առաքինութեանց:

* * *

Տիկին Նեկտար Ասպետուհի Զունդ ի Փարիզ գտնուած ատեն փախաքելով ազգային Հիւանդանոցի նուիրել՝ Կ. Պոլիս Աստարճի խանի մէջ իրեն սեպհական կէս բաժիններն չորս սենեկաց, ըստ օրինի Հիւանդանոցի սեպհականներու համար պէտք եղած փոխանորդագրերն ստորագրեր, եւ Վսեմ. Ասպետ Զունդ Փարիզի օսմանեան եւ աւստրիական դեսպանաց վաւերացունել տալով զայն՝ մայրաքաղաքս ղրկեր է: Սակայն, փոխանորդագիրն Հիւանդանոցի վարչական սենեակն հասած օրը Ասպետուհւոյն մահուան գոյժն ալ հասնելով, կարելի չէ եղեր օրինական գործողութիւնները կատարել՝ Հիւանդանոցի սեպհականութեանց կարգը անցունելու համար: Արդ՝ Հիւանդանոցի Պատուարժան Հոգաբարձութիւնը տեղեկագրելով զայս առ Քաղաքական ժողովն ազգային Կեդրոնական Վարչութեան, առաջարկած է՝ Օգոստ. Սուլթանէն խնդրել յիշեալ չորս բաժիններուն շնորհումն ըստ փա-

փառքանաց հանգուցեալ Աստետուհւոյն : Անտարակոյս եմք որ եթէ ըստ արժանւոյն մատուցուի խնդիրն՝ Նորին Կայսերական Վեհափառութիւն իսկոյն կը հաճի հրամայել դորձադրութիւնն : Յիշեալ չորս կէս բաժիններն 350-400 լիրա կ'արժեն եւ 35-40 լիրա տարեկան հասոյթ ունին :

ՀՐԱՏԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆՔ

«ՄԱՆՁՈՒՄԷԻ ԷՖԲԵՍՐ» ԼՐԱԳՐՈՅ

(20 Փետրվար. 1890).

Էվվէլճէ եազըմըշ օլտուզու վէճհէ, էվվէլէքի բազար կիւնիւ, չըվալիէ տը Զուհդ ճէնապէրինին զէվճէսի միւթէվէֆիէէ մատամ Նեկտաու Զուհդըն ճէնազէ ալայը հիւզնէնկիզի բէք մութանթան սուրէթտէ Պէյօղլուտա Ս. Երրորդութիւն քիլիսէսինտէ իճրա օլունմուշ տուր. միւթէվէֆիէէյի մումաիլէյհանըն իրթիհալը տարը պազա իյլէմէսինին թէէսիրի էսէֆ վէ մաթէմի, էքսէր միլլէթլերին վէ պախտուտա միլլէթիմիզին հէր սընըֆ խալգը միւեանէլէրինտէ աքս իթմիշ օլմազլա, սապահ իրքէնտէն խընճախընճ զալէպէլլէք մէզքիւր քիլիսէէ կէլմիշլէր իտի. միւթէվէֆիէէնին նաաշը խասսէթէն Բարիտտէ խմալ օլունմուշ զա-

էէթ միւզէյէէն վէ կիւմիւշ դարլամալը թապութ իչլինտէ մէվզու օլուալ, իւզէրինտէ 20էի միւթէճապիզ եաս կիրլանտլարը պուլունմազտէ, վէ քիլիսէ մաթէմ ալէամէթլէրիլէ թէզէին դըլընմըշ իտի :

Սաաթ Կոէ Ս. Պատարագա պաշլանըլըպ, պու սըրատա, չըվալիէ տը Զուհդ ճէնապէրի քէնտի տօսթ վէ ահըպպասըյլա մուհաթ օլտուզու հալտէ քիլիսէէէ վիսուլ վէ տուխուլ իտիալ, արգասընտան միլլէթիմիզին պիլճիւմէ միւթէհանիզան վէ միւթէպէրանը հազարաթը քիլիսէէէ կէլիպ հազըր պուլունտուգլարը կիպի, էրմէնի Գաթօլիք ճէօմաթը միւթէպէրանը վէ Բողդքական ճէօմաթընըն բէէիսի իզզ. Պօյաճեան Յակոբ էֆէնտի տախի հազըր պուլունմուշլար իտի. պունտան պաշա Ավսթրիա սէֆիրի վէ սէֆարէթ հէյէէթի չըվալիէ տը Զուհդըն շէրէֆի իչլին ճէնազէտէ հազըր պուլունտուգլարը կիպի, սաէիր էքսէր սէֆարէթլէր հէյէէթլէրինտէն էճնէպի միւթէպէրանընտան բէք չօղլարը տա մէվճուտ պուլունմուշլար իտի :

Ս. Պատարագ խիթամ պուլտուգտան սօնրա, միւթէվէֆիէէնին իսթիրահաթը բուհը իչլին օղունան տուալէր, Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայր հազրէթլէրինին բիեասէթլէրիլէ իճրա օլունարագ, բաթրիզի միւշարիլէյհազրէթլէրինին էթրաֆընտա Ամեն. Խրիմեան Ս.

Հայր, Գեր. Սիմեոն, Գրիգորիս վէ Գարեգին Ս. եպիսկոպոսար, վէ 6 վարդապետ վէ պիր խայրի քահանայլար պուլունմագտա խովէր:

Խրթամբ անինտէ, Ամեն. Խրիմեան Հայրիկ, միւթէվէֆիեէ հագգընտա պիր տիլսուգ մէր-սիյէ իյրատըյլա, միւթէվէֆիեէյի մումաիւլէյհանըն Ֆէգաեիլ վէ խասաեիլի մէմոուհէսինի, վէ պաշլըճա տինտարլըգ վէ ֆուգարաւրէրվէրլիք վէ մէարիֆ բէրվէրլիկինի իլան, վէ հաթթա Աղգանուէր Հայուհեաց ընկերութիւնըն միւթէսիսլէրինտէն պիրի օլուպ, մէգըլըր ճէմիյեէթին թէրագգըսընա չօք զայրէթ իթմիշ օլաղընը, վէ Անատօլուտա բէք չօք էրմէնի գըզ չօճուգլարըն միւթէվէֆիեէնին սաեէսինտէ պէհրէտարը իլմ ու մէարիֆ օլմուշ օլտուգլարընը պէեան իթմիշ տիր:

Բէամի անինէ Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայր թարաֆընտան «Հայ մեր» օգուհարագ խիթամ վէրիլմիշ, վէ թապութ քիլիսէտէն տիւշարը չըգարըլըպ, էօնտէն պէլէտիեէ չափուշլարը, Ժանտարմա վէ ասաքիր, վէ արգասընտան Բաթրիգհանէ եասագճըլարը վէ Ավըսթրիա սէֆարէթխանէսի գափասլարը վէ սօնրա դպիրլէր վէ քահանալար վէ արգասընտան միւթէլիֆի մէքթէպլէրտէն 40 գատար սանլար էլլէրինտէ միւթէպէր հէյեէթլէր վէ զաթլար թարաֆընտան վէրիլմիշ օլան կիրլանտլար թութմագտա վէ արգասընտան վարդա-

պետլէր վէ եպիսկոպոսլար պուլունմագտա վէ ճէնագէ ալայընա Ամեն. Խրիմեան Հայրիկ իճրայի ըիեանէթ իթմէքտէ խաի:

Արգատան թապութըն մէվզու օլտուղու 4 աթլը միւքէլլէֆ արապա կիթմէքտէ օլուպ, թապութըն իւգէրինտէ Շըվալիեէ տը Զուհգ ճէնապլէրի թարաֆընտան միւքէմմէլ պիր կիրլանտ մէվզու, վէ բիւսկիւլլէրի Մամիկոնեան Միքայէլ էֆէնտի իլէ Մըսըրը Օննիկ պէյ հագարաթը վէ Յակոբեան Միքայէլ, Կիւմիւշկէրտան Տիգրան, Փիշմիշեան Մօսիկ վէ Մարգարեան Յարութիւն էֆէնտիլէր վէ չամտանլարը 6 նէֆէր կէնճ զաթլար թութմագտա խտիլէր:

Արապանըն արգասընտան Շըվալիէ տը Զուհգ ճէնապլէրի էգարիպ վէ ահըպպասըյլա մուհաթ օլտուղու հալտէ հէր մահզուն մահզուն եիւրիւմէքտէ խաիլէր:

Արգատան քիւլիեէթլի զալէպլէլիք պուլունտուղու կիպի, խանէլէրին բէնճէրէլէրի տախի խընճախընճ ինսան իլէ տօլու խաի:

Ալայ, Պէյօղլունըն տօղրու եօլունտան հագլին հագլին թէրէննիւմաթ իլէ պու սուրէթլէ տօղրու Բանկալթի մէզարըղընտաքի մագպէրէեէ նագլ օլունուպ, օրատա, Պէրպէրեան էֆէնտի, Աղգանուէր Հայուհեաց Ընկերութիւն նամընա միւթէվէֆիեէ հագգընտա պիր մէրսիեէ իյրատ, վէ Շըվալիէ տը Զուհգ ճէնապ-

լէրի իջիւն, ճէնապը Հագգտան թէսլիէթ
թէմէննի իթմիշ տիր:

Թապութ էլեէվմ մէգքիւր մէզարըգտաքի
Ս. Լուսաւորիչ քիլիսէսինին Մկրտութիւն պա-
հարանընտա պուլունուպ, պատէհու, Շիշլի
գապրիսթանընտա եարըլաճագ օլան գապըը
մախսուսա նագլ վէ տէֆն իտիլէճէք տիր:

*
* *
*

Ճէնագէ ալաեընըն խիթամընտան սօնրա,
Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայր՝ Գեր. Մեկքիսե-
գեկ եպիսկոպոսըն ըէֆագաթըլլա, վէ Ամեն.
Խրիմեան Հայրիկ՝ Գեր. Գարեգին վէ Սիմէոն
Սրբազանլար ըէֆագաթըլլա, Կրանթ Թթէլէ
կիտիպ, չըվալիէ տը Զունդ ճէնապլէրինէ
լյֆայի ըէսմի թաագիէէ իթմիշէր տիր:

Միւշարիլէյհ հագրէթլէրի, էրմէնի վէ էճ-
նէպի պիր խայլի գէվլար գապուււ, վէ բէք
չօգ թէլէկրաֆ վէ մէքթուպլար ախլ իթմէք-
տէ տիր:

մամայ խայթ թէմապի թէմապի թէմապի
մայիլ թէմապի թէմապի թէմապի թէմապի
պիլի պիլի պիլի պիլի պիլի պիլի պիլի
պիլի պիլի պիլի պիլի պիլի պիլի պիլի

ՀՐԱՏԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆԻ

« ՃԵՐԻՏԷԻ ՇԱՐԳԻՅԷ » ԼՐԱԳՐՈՅ

(19 Փետրուար 1890)

ՏԻԿԻՆ ՆԵԼՏԱՐ ԶՈՒՆԻ

Թափսիլաթը պու կիւնքի նուսթմիզին իչ
սաճիֆէսինտէ տէրճ օլունորըը իւզրէ, Աւստ-
րիա-Մաճառիսթան թէպասսընտան վէ միւ-
թէպէրանը միլլէթտէն Մ. Շըվալիէ տը Զուն-
դըն գէվճէի միւհթէրէմէսի Տիկին Նեկտար
Զունդըն ճէնագէ ալայը տիւնքի բազար կիւ-
նիւ Պէյօղլունտա Ս. Երրորդութիւն քիլիսէ-
սինտէ Բաթրիգ Ամեն. Տ. Խորէն Սրբազան
հագրէթլէրինին Նախագահութիւնը թահթըն-
տա քէմալը շաշաա վէ թանթանա իլէ իճրա
օլունմըլ տըր:

Սօն ասարը ինթիրամքեարիլէրինի իպրազ
իթմէք իւզրէ տիւնքի ճէնագէ ալայընտա հա-
ղըր պուլընտան միւթէպէրան վէ միւթէհայլի-
ղանը միլլէթ վէ էճանիպին քէսրէթ ու վէֆ-
րէթի՝ միւթէվէֆիյէ Տիկին Նեկտար Զունդըն
նէզաքէթը թապ ու ախլադը հասէնէսինէ պիր
տէլիլը քեաֆի օլտըը կիպի, հիւքիւմէթը
Սէնիյէ թարաֆընտան Շէֆագաթ նիշանընա
նախկէթի տախի՝ մուսուլէյհանըն էնլիյէթ

վէ նէճապէթը հալ ու թափընա այրըճա պիր
տէլիլ ատտ օլընըր :

Ազգանուէր Հայուհեաց Ընկերութիւնըն թա-
լէսի մուճիպինճէ , Միացեալ Ընկերութիւնըն
Տնօրէն ժողովը՝ տիւնքի կիւն քիլիսէլէրտէ
Տիկին Նեկտար Զունդ իջիւն Հոգեհանգիստ
սուալարը օգութմալարընա տաիր թաշրա-
տաքի Ազգանուէր Հայուհեաց մէքթէսլէրինէ
թալիմաթ իթա իթմիշ տիր :

* * *

Տիւն ճէնապէ ալայրնտան սօնդրա Մ . Շը-
վալիէ Զունդ՝ Լիւքսէնպուրկ օթէլինէ ալտէթ
իթաիքտէ Բաթրիգ Ամեն . Տ . խօրէն Սրբա-
զան հազրէթլէրի՝ Մուրատեանց Տ . Մեղքիսե-
դեկ Սրբազան Արքեպիսկոպոս իլէ պէրապէր
արապայա բաքիպէն մէզքիւր օթէլէ ազիմէթ
իտէրէք , միւսաիլէյհէ բէսմը թաազլիյէթի իյ-
ֆա իթմիշլէր տիր :

Կազէթամըզ հէյէթի տալի՝ իշպու զըյար
ազլիմաէն տօլայը Մ . Շըվալիէ Զունդ իլէ միւ-
թէվէ ֆիյէնին իտանէտանը միւթէրէմինէ ան-
սամիմ պէյանը թաազլիյէթ իլէ ճէնապը Հազ-
գըն թէսէլլի սամէտանէսինի թէմէննի իտէր :

— * —

ՏԻԿԻՆ ՆԵԿՏԱՐ ԶՈՒՆԴԸՆ ԶԷՆԱԶԷ ԱԼԱՅԸ

Բարիգտէ վէֆաթ իտուպ ճուսաա կիւնիւ
Տէրսաստէթէ նազլ օլընան Տիկին Նեկտար
Զունդըն ճէնապէ ալայը տիւնքի բազար կիւ-
նիւ Պէյօզլուհտա Ս . Երրորդութիւն քիլիսէ-
սինտէ բէք մութանթման վէ շաշասլը պիր
սուրէթտէ իճրա օլընուպ , սըֆաթը բէսմի-
յէյի հաիզ պիր խայլի զէվաթ վէ միւթէպէ-
րանը միլլէթ վէ էճանիպ՝ քիլիսէի մէզքիւր-
տէ ճէնապէնին էթրաֆը էրպաստընտա սաֆ-
պէսթէի թէէսսիւֆ ու իհթիրամ պուլընմը-
լար տըր :

Իշպու այինը քէտէրնաք միւսաստէպէթլիլէ
քիլիսէնին պիլճիւմէ գանտիլ վէ ալիլիլէրի
իյգատ իտիլմիշ օլտըղը հալտէ , սաաթ 3 պու-
չուգտա Գուտտասը Շէրիֆ թադտիս օլընըպ ,
պուստա բէհապիյն վէ բէք չօգ ճէօսաաթ
հաղըր պուլընմը , վէ մուսիգի հօճասը ձի-
վանեան Ռուբէն էֆէնտինին գօսմանտա վէ
տէլալէթլիլէ Պէյօզլու Դպրաց Դասը թարա-
ֆընտան իճրաի թէրէննիւմաթ օլընմը տըր :

Ճէնապէ քիլիսէնին օրթասընտա մէվգիլի
մախսուտա մէվզու , վէ միւթէատտիտ չիչէք
կըլանթալարըյլա մէսթուր պուլընմը , վէ էթ-
րաֆընտա Ս . Փրկիչ Որբանոցընըն շակիրտա-
նը սաֆպէսթէ օլմուշ տըր :

Սաաթ 4 պուչուգտա Բաթրիգ Ամեն . Տ .

Խորէն Սրբազան հազրէթէրինին թահթը ը-
յասէթինտէ ճէնաղէ տուվալարընա միւսա-
շէրէթ օլընըս, Բաթրիգը միւշարէլէյհ հազ-
րէթէրինին հէր իքի թարափընտա Խրիմեան
Ամեն. Տ. Մկրտիչ վէ Սէֆէրեան Գեր. Տ.
Սիմէոն Սրբազան Արքեպիսկոպոսլար, Ալէաթ-
ճեան Գեր. Տ. Գրիգորիս վէ Սրուածտեանց
Գեր. Տ. Գարեգին Սրբազանլար, Բաթրիգ
վէքիլի Ասլանեան Գեր. Տ. Ներսէս Ծ. վարդա-
պետ, վէ Կիրոյեան Գեր. Տ. Խորէն, Փափազ-
եան Գեր. Տ. Յակոբ Աշոտ, Արչարունի Գեր.
Տ. Յովհաննէս, Ոսկանեան Գեր. Տ. Տաճատ,
Յակոբեան Գեր. Տ. Վահան, Աբարթեան Գեր.
Տ. Գրիգոր վարդապետլէր, վէ Պէյօղլու իլէ
Խասքէօյիւն պիլճիւմլէ բարազլարը սափպէսթէ
պուլընմըլլար, վէ Պէյօղլու Դպիրլէրի թէզան-
նիյաթը հազինէ իլէ Հոգեհանգիստ այինինի
իճրա իթմիլլէր տիր:

Քիլիսէտէ մէվգիլի մախսուստա Աւսթրիա-
Մաճառիսթան սէֆիրի Պառօն տը Գալիս ճէ-
նապլէրի իլէ միւսթէշարը վէ պիրինճի թէր-
ճէմանը վէ Աւստրիա ժէնէրալ գօնսօլօսը Մ.
տը Գվասի վէ Աւստրիա-Մաճառիսթան թէ-
պասի միւթէպէրէսի, Իրան սէֆարէթի պի-
րինճի սըրքեաթիպի Նէվրուզ Արթաքի խան
վէ Իրան ժէնէրալ գօնսօլօսը Ազալեան Յով-
հաննէս խան, վէ տիկէր Էճնէպիլ սէֆարէթ-
էրինին թէրճէման վէ մէմուրիյնի, Էրքեանը

հարպ ֆէրիգանը քերամընտան Նէճիպ բաշա
հազրէթլէրի, Գրէտի Լիօնէ պոնդասը միւտի-
րի Մ. Լըմուան, Սու գումբանեասը միւտի-
րի թէրնօ պէյ, Լօյտ վարօր գումբանեասը միւ-
տիրի Մ. Ֆօրնի, Էրմէնի Բրօթէսթան Ազգա-
պետի Պօյաճեան Յակոբ էֆ. Ունճեան Աբիկ
էֆէնտի իլէ Մաքսուտ Սիմօն Պէյ, Կէօշէեան
Յակոբ էֆ. իլէ Անտոն պէյ, Նորատունկեան
Գարբիէլ վէ Պաղտատլեան Օհան էֆէնտիլէր
հազարաթը, Կիւլպէնկեան Պատրիկ, Նորա-
տունկեան Յարութիւն, Էսաեան Յովհաննէս,
Եուսուֆեան Տիգրան, Նէվրուզ Յարեթիկ,
Սէլիմիյէճեան Գրիգոր, Մոստիչեան Յարու-
թիւն, Մանուկեան Մկրտիչ, Փանոսեան Գէ-
որգ, Շամստանճեան Գրիգոր, Ասլանեան Մա-
նուկ վէ Գէորգ, վէ Ունճեան Մարգար էֆէն-
տիլէր վէ տահա սաիր միւթէպէրանը միլլէթ
հազըր պուլընմըլլար տըր:

Քիլիսէնին սագը գալան գըսմը քիւլիյէթիլի
ճէօմաաթլա տօլմուշ օլըսպ, ճէնաղէ այինի
էսնասընտա իզտիհամ պիր գաթ տահա թէզա-
յիւտ իթմիլ, վէ քիլիսէնին տէրուն վէ պի-
րունը վէ հէր թարափը իընճախընճ գալասա-
լըգ օլտըղը կիպի, Վերնատուն տախի գատըն
թաիլիէսիլլէ մալամալ օլմըշ տըր:

Քիլիսէտէքի ճէնաղէ տուվալարընըն իթիմա-
մընտա, Խրիմեան Ամեն. Տ. Մկրտիչ Ա. Ար-
քեպիսկոպոս վէվգիլի խիթապլէթ չըգարագ

սուղիչի պիր մէրսիյէ խրատ իլէ , իշպու Նութ-
գունա Դաւիթ Մարգարէնին «Զքեզ, Տէր ,
կարգացի , եւ առ Աստուած աղաղակեցի ,
զինչ օգուտ է քեզ յարենէ իմմէ թէ իջանեմ
եւ յապականութիւն , միթէ հո՞ղ խոստովա-
նեսցի առ քեզ կամ պատմեսցէ զճամարտու-
թիւնս քոյ» քէլամընը մուգատտեմէ իթթիխազ
իթմիշ տիր :

Բուհանիի միւշարէլէյ՝ պու մուգատտեմէ
իլէ էվլէլա պէնիի պէշերին պու ալէմը ֆա-
նիտէ իմրար իթտիկի էօմր ու ահվալի հազ-
գընտա կիւզէլալիր թէտգիգաթ իճրա իթտիք-
տէն սօնդրա , պահսընը միւթէվէֆիյէ տին-
տար գատընըն էօմր ու ահվալինէ նազլ իտէ-
րէք , Տիկին Նեկտար Զունդըն էվսաֆ վէ ֆէ-
զաիլը համիտէսինի թարիֆ ու թապիֆէ պիթ-
թէշէպալիւս , մուամսիլէյհանըն 27 եաշընտան
պէտ իլէ ալիլէ էօմրիւնտէ զէվճը միւհթէրէմի
Մ . Շըվալիէ Տէստատ (Աստուածատուր) Զուն-
դըն իսթինաակեհըն եէկեանէսի օլտըղընը ,
վէ թէզեինաթը միւսրիֆանէյէ խասիմ օլուպ
ֆամիլեաճա սատէլիքտէ թաիֆէի նիսվանա
հիւսնի իպրէթ օլտըղընը , վա համիյէթը միւ-
լիյէ իլէ մութթասըֆէ պիր գատըն օլտըղըն-
տան , Ազգանուէր Հայուհեաց ընկերութիւնա
տաթիլ օլուպ , շու սօն զէմանլարա գատար
Տնօրէն խորհուրդ ազալըղը մէմուրիյէթիյէ
իպրազը սասարը զայրէթ ու համիյէթ իթտի-

կինի պէյան իթմիշ , վէ միւթէվէֆիյէնին
տահա սաիր էվսաֆը մէմուհէի միւթէատ-
տիտէսինի թաատատ իթտիքտէն սօնդրա շու
աթիտէքի ֆգրա իլէ Նութգընա խիթամ վէր-
միշ տիր :

«Շիմաի՛ , եա միւհթէրէմ տօսթըմը Մ . Շը-
վալիէ Զունդ , սէնիյը վաֆիրէ պիրլիքտէ
եէքտիլ վէ եէքվիւճուտ եաշամըշ օլտըղըն զէվ-
ճէի միւհթէրէմէնին վէֆաթընա էսէֆ ու քէ-
տէր իտիյօրսըն . պու զլյաը ազիմտէ ըէսմը
թաազլիյէթի իյֆա իթմիշ օլմագ իշիւն սանա
իսթար իտէրիւ քի , Աւսթրիա-Մաճառլաթան
տէվլէթը ֆաթիմէսինտէն ալիւ վէ գապուլ
էյլէտիկին Շըվալիէլիք շահատէթնամէսինի
տսյմա կէօզիւն էօնիւնտէ պուլուսորը , զիրա
պուլըն լէվէսար Ս . Գիրքին «Ողորմութիւն ե
Հաւատ ի քէն մի պակասեսցին» քէլամըյլա
միւզէյէն օլուպ , Փիլհագիգա սէն տէ պա-
տէմա միւտտէթը էօմրիւնտէ իթիգատ վէ
մէրհամէթ իւզրէ պուլըն քի , ճէնապը Հազգ
սէնի թէսէլլի էյլէսին վէ զէվճէնի մէրհամէթը
րապաանիյէսինէ նաիլ պույուրսըն :»

Մէրսիյէնին խիթամընտա ճէնագէ ալայը
թէրթիւ օլընըպ , կիւզէրկեհաշա խընճաթընճ
գալապալըգ եղըընըշ օլտըղընտան , կիւճ հալ
ալայ միւրիւր իտէպիլմէքտէ պուլընմըշ , վէ
էօնտէն պէլէտիյէ չալուշարը , բօլիս վէ Ժան-
տարմալար վէ սէֆարէթ գալապալար վէ եա-

սագճըլար եիւրիւմէքտէ օլտըղը հալտէ , պուն-
լարըն արգասը սըրա ալայը բուհանի կիթմէք-
տէ վէ աւհա սօնդրա ճէնաղէյի համիլ օլան
տէօրթ աթլը էօլիւ արապասը եիւրիւմէքտէ
պուլընմըշտըր : ճէնաղէ էօրթիւսինին բիւս-
կիւլէրի՝ Մամիկոնեան Միքայէլ էփ . իլէ Մը-
սըրլը Օննիկ պէյ հազարաթը վէ Յակոբեան
Միքայէլ , Կիւմիւշկէրտան Տիգրան , Փիլմիշ-
եան Մօսիկ վէ Մարգարեան Յարութիւն է-
ֆէնտիլէր թարաֆընտան թուրթուլմուշ օլ-
տըղը կիպի , միւթէպէրանը միւլէթտէն արկէր
ալթը զաթ տաթի ճէնաղէ մօմլարընը համիլ
պուլուրմուշլար տըր : ճէնաղէյէ պիր էսէրը
իհթիրամ օլմագ իւզրէ իրսալ խիլմիշ օլան
կըրլանթալար՝ ալայըն էօնիւ սըրա կէօթիւ-
րիլմէքտէ օլուպ , պունլար՝ էսամիսի աթիտէ
մուհարրէր հէյէթ վէ զէվաթ վէ խանէտան
թարաֆլարընտան կէօնտէրիլմիշ տիր .

Ա . չիչէքտէն միւթէլէքքիւլ խաջ՝ Ալգ . Հա-
յուհեաց Ընկերութիւն ,

Բ . Կրլանթա՝ Պէյօղլու Թաղ . Խորհուրդը ,

Գ . Կրլանթա՝ Սէլիմիէճեան խանէտանը ,

Դ . Կրլանթա՝ Գալֆայեան Որբանոց ,

Ե . Կրլանթա՝ Միքայէլ էփ . Յակոբեան ,

Զ . Կրլանթա՝ Տիկին Նեքտար Մօմճեան ,

Է . Կրլանթա՝ Յարութիւն էփ . Ասլանեան ,

Ը . Կրլանթա՝ Տիկին Երանուհի Յ . Նէվրուզ ,

Թ . Կրլանթա՝ Մ . Միքայէլ Լազարօվիչ ,

Ժ . Կրլանթա՝ Սահակ Ապրօ էփ . հազրէթլէրի ,
ԺԱ . Կրլանթա՝ Տիկին Թագուհի Մօմճեան ,
ԺԲ . Կրլանթա՝ Տիկին Պէյադըրիս Գ . Շամ-
տանճեան ,

ԺԳ . Կրլանթա՝ Տիկին Բօլ Հասուն ,

ԺԴ . Կրլանթա՝ Խասքէյ Ընթերց . Ընկերու-
թիւն ,

ԺԵ . Կրլանթա՝ Պէյլիւքտէրէ Բարեգործ .
Ընկերութիւնը ,

ԺԶ . Կրլանթա՝ Յովհաննէս էփ . Էսսեան ,

ԺԷ . Կրլանթա՝ Շահնապարեան շակիրտանը ,

ԺԸ . Կրլանթա՝ Մկրտիչ էփ . Ճանրմեան ,

ԺԹ . Կրլանթա՝ Սէնթ-Անթուան քիլիսէսի պաշ-
րահիպի Մօնտէնէթօր Սալվաթօրի Մէնթուչչիս ,

Ի . Կրլանթա՝ Սգօլա Ռօտօլֆինա տի Պէյլիւք-
տէրէ ,

ԻԱ . Կրլանթա՝ Նիկողայոս աղա Ղուկասեան
(միւթէվէֆիլէնին սապըք աշճըսը) :

Զէվճը բիւրքէտէր Մ . Շըվալիէ Զունգ՝ էթ-
րաֆընտա տօթ վէ աթըպալի միւթէատու-
տէ պուլընտըղը հալտէ մահգուն վէ միւթէէս-
սիւֆ օլարագ զէվճէի միւլթէրէմէսինին ճէ-
նաղէսինի թաագիւլ իթմէքտէ օլտըղը կիպի ,
Մուրատեանց Տ . Մեքիսեդէկ Սրբազան Արք-
եպիսկոպոս իլէ ճէվահիրճեան Տ . Գարրիէլ
վարդապետ , վէ միւթէվէֆիլէ Տիկին Զուն-
դըն Խոստովանաճայրը օլուպ տիւնքի ճէնաղէ
ալայընըն թէրթիպինէ մէմուր օլան Մկրեան

Տ. Յովհաննէս աւագ քահանայ տախի ետալը
սըփաթըյլա ճէնաղէնին արգասը սըրա եիւ-
րիւմէքտէ պուլընմըչլար տըր :

Ճէնաղէ ալայը՝ Ս. Երրորդութիւն քիլիսէ-
սինին եան թարափտաքի գարուտան Տօղրու-
եօլա չըգըպ, օրատա կիւզէրկեանըն հէր իքի
թարափընտա քիւլիւյէթիլի իզթիհամ միւճ-
թէմի պուլընտըղը հալտէ հազին հազին նազ-
մէլէր վէ տուվալարլա ճէնաղէ՝ Բանկաթի
գապրիսթանընտաքի Ս. Լուսաւորիչ քիլիսէ-
սինէ գատար կէօթիւրիւմիլ, վէ օրատա մէշա-
րիյրը մուալիմիյնտէն Պէրպէրեան Ռէթէոս էֆ.
միւթէվէֆիյէ հազգընտա մէտայիհի հազի պիր
նութգը պէլիլ իյրատ իթաիքտէն սօնդրա,
ճէնաղէ՝ մուվադգաթէն Ս. Լուսաւորիչ քիլի-
սէսինին մատուռնա վազ օլընմըչ տըր :

Իչպու ալին խիթամ պուլընճա, միւթէհայ-
յիղան վէ միւթէպէրտնը հուզղարըն պիր գըս-
մը՝ Մ. Շըվալիէ Զուռնգա բէսմը թաղիյէթի
օրատա իյֆա իթաիքտէն սօնդրա միւֆարա-
գաթ իթաիկի կիպի, պիր գըսմը տախի մու-
մաիլէյհ գէվճը բիւրքէտէրի ալըպ իգամէթ-
կեանը օլան Լիւքսէնպուրկ օթէլինէ կէօթիւ-
րէրէք, օրատա իյֆաի բէսմը թաաղիյէթ էյ-
լէմիլ, վէ գապրիսթանտան էսնաի միւֆարէ-
գաթընտա Մ. Շըվալիէ Զուռնգ՝ պիր խայլի
ֆուգարայա սատադա տաղըթմըչ տըր :

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

«ՄԵՃՄՈՒԱՅՐ ԱԽՊԱՐ» ԼՐԱԳՐՈՅ

(19 Փետրուար 1890)

Տիւն սապահ, միւթէվէֆիէ Տիկին Նեկ-
տար Զուռնգըն ճէնաղէ ալայը, Պէյօղլունտա
Ս. Երրորդութիւն քիլիսէսինտէ մութանթան
սուրէթտէ իճրա խիլմիլ տիր : Իչպու մա-
թէմաք ալայտա Բաթրիգ բիւթպէթլու Խո-
րէն էֆէնաի հազրէթլէրիլէ բաթրիգի սա-
պըգ Խրիմեան էֆէնաի հազրէթլէրի վէ սայիր
բէք չօգ միւթէհայիզանը բէհապիյն, վէ ա-
վամտան՝ միւթէվէֆիէսին վէ գէվճի միւհ-
թէրէմի Մ. Շըվալիէ Զուռնգըն ագրապա վէ
միւթէսալիւգաթընտան պաշգա, Ավսթրիա
սէֆիրի հազրէթլէրիլէ սէֆարէթ վէ գօնսօ-
լաթօնուն պազը պէօյիւք մէմուրիյնի, վէ սա-
յիր հէր միլլէթ վէ ճէմաաթլարտան բէք չօգ
միւթէպէրտն, պանքէր վէ թիւճճարան, վէ
էֆրատը էհալիտէն իզտիհամը վաֆիր հազըր
պուլընմուչլար տըր :

Փուտտա իճրատընտան սօնրա, Բաթրիգ է-
ֆէնաի հազրէթլէրիին թիւասէթիլէ բահմէթ
տուալարը իյֆա, վէ Խրիմեան Սրբազան հազ-
րէթլէրի թարափընտան զայէթ միւհսնը պիր
մէրսիյէ իրատիլէ, քիլիսէնին օրթատընտա

մահէլի մահաւորներու մէջիւն օլան միւթէ-
վէֆիյէ Տիկին Նեկտար Զուհըն ֆէզայիւ վէ
խաւայիլի մէմուհէսինի ետա ու թիգքեար
վէ զէվճի միւթէրէմի հազգընտա թէսէլի-
եաթը սամէտանիկի թէմէնի իյլէմիշ տիր :

Բահմէթ տուալարընըն իյֆա վէ մէրսիե-
նին իրաւորնտան սօնրա, ճէնազէ՝ պիրինճի
սընըֆ արապայը մահաւորնա վազ իլէ, էօն-
տէն բօլիս վէ ժանտարմա նէֆէրաթը, վէ
Ավթրիա սէֆարէթխանէսի դավասլարը, վէ
միւթէվէֆիեէնին միւթէալիւզաթ վէ ահըս-
պասը թարաֆընտան կէօնտէրիւմիշ օլան էն-
վաի կիրլանալարը թութան մէքթէսլ չօճուզ-
լարը, վէ տահա արգատան՝ հէյեթի թուհա-
նիէ իլէ ճէնազէ ալայը երկրիւթիւքէրի
հալտէ, ճատտէյի քէսլիրտէն նաղմաթը թու-
հանիէ իլէ Բանկալթիտէքի դասլրիսթանա
կիրլմիշ, վէ ճէնազէ՝ Շիշլիտէ ինշա խիլէ-
ճէք օլան մագպէրէյի մահաւորնա սինտէ տէֆն
խիլմէք իւզրէ, մուվազգաթէն մէքքիւր դասլ-
րիսթան քիլիսէսինտէ հըֆիլ օլունմուշ տուր :

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ ՏԵՂԱԿԱՆ ՕՏԱՐ ԼՐԱԳՐԱՅ

(3 Mars 1890)

Mme NECTAR DE CZUNT

Hier ont eu lieu à l'église arménienne de la Ste-Trinité à Péra, les obsèques de Mme de Czunt. Le patriarche arménien S. B. Mgr Khorène présidait à la cérémonie, assisté d'un nombreux clergé. Mgr Khirmian, ex-patriarche arménien, a prononcé l'oraison funèbre de la défunte dont il a fait ressortir les grandes qualités et les rares vertus.

Le corps a été transporté ensuite à l'église arménienne de Pancaldi où il restera provisoirement.

Plus de mille personnes suivaient le convoi et un grand nombre de couronnes précédaient le défilé,

L'ambassadeur d'Autriche-Hongrie, S. E. le baron de Calice, et un grand nombre de notabilités de la colonie austro-hongroise et arménienne, assistaient à l'office mortuaire.

Mme de Czunt était décorée du *Chéfa-*

cat. Depuis la fondation de la Société d'enseignement gratuit des jeunes filles arméniennes d'Anatolie elle en était présidente. Les portes de sa maison étaient ouvertes à tous les pauvres sans distinction de race et de religion. Aux derniers jours de sa vie elle avait songé aux malheureux, laissant, par testament, une somme importante pour la construction de l'hôpital arménien de Yedi-Coulé.

La communauté, par sa présence aux funérailles, a tenu à manifester ses sympathies pour cette femme de bien dont la mort est unanimement regrettée.

M. Berberian, membre de l'Ephorie des écoles arméniennes du patriarcat, a prononcé un discours à l'église de Pancaldi, au moment où l'on devait se séparer pour toujours de la défunte.

M. le chevalier de Czunt, à cette occasion a reçu les plus vifs témoignages de regrets de la communauté arménienne et de la commune autro-hongroise dont il fait partie.

On nous assure qu'il sera élevé au cimetière de Chichli une chapelle qui servira en même temps de caveau pour la défunte.

(*La Turquie*)

(3 Mars 1890)

LES FUNÉRAILLES de Mme Nectar de Czunt ont eu lieu hier matin à l'église arménienne de la Ste-Trinité à Péra au milieu d'une foule considérable. S. E. M. le baron de Calice, ambassadeur d'Autriche-Hongrie, M. de Kvassay, consul d'Autriche-Hongrie, un représentant de S. E. le maréchal Mirza Mohsin khan, ambassadeur de Perse, le consul-général de Perse, des représentants de toutes les missions étrangères et un grand nombre de notabilités de la capitale, se trouvaient parmi les assistants à la cérémonie funèbre. M. Berberian, directeur des Ecoles arméniennes, a prononcé une oraison funèbre qui a grandement ému l'assistance. Le corps a été transporté au cimetière arménien de Féri-keuy.

(*The Levant Herald and Eastern Express*)

(3 Mars 1890)

Les funérailles de la regrettée Mme Nectar de Czunt, ont eu lieu hier à Péra. Le corps avait été transporté à Constantinople à bord du bateau des Messageries mari-

times, et déposé directement à l'église de la Sainte-Trinité à Péra, où a été célébré le service funèbre. Cette église, quoique très-vaste, ne pouvait contenir la foule qui s'y était portée et dans laquelle on remarquait toutes les notabilités de notre faubourg. S. E. le baron de Calice, tout le personnel de l'ambassade d'Autriche-Hongrie et du consulat-général assistaient à la cérémonie funèbre. De belles et nombreuses couronnes avaient été déposées sur le cercueil et autour du catafalque. Le corps a été ensuite dirigé sur le cimetière arménien. La société de Péra perd en la personne de Mme de Czunt une grande bienfaitrice des pauvres, qui durant toute sa vie est restée sur la brèche, à l'affut des misères humaines à secourir. Nos pauvres sont privés d'un de leurs meilleurs soutiens. C'est en récompense de ces nobles qualités, que S. M. le Sultau avait daigné lui conférer la décoration de son ordre impérial du Chéfakat.

(*Moniteur Oriental*)

(5 Mars 1890)

La foule énorme qui assistait dimanche aux funérailles de Mme Nectar de Czunt prouve combien la défunte jouissait de l'estime et de la considération générales. De splendides couronnes de fleurs naturelles—il y en avait bien une soixantaine — étaient portées devant le corbillard de 1re classe par les élèves de l'école arménienne, dont Mme de Czunt avait été l'infatigable bienfaitrice. L'enceinte de l'église où le service a eu lieu était littéralement bondée. On y remarquait toutes les notabilités de la communauté arménienne et les membres de la haute société de Péra; M. le baron de Calice, le personnel de l'ambassade et du consulat d'Autriche-Hongrie; S. E. le maréchal Mirza Mohsin Khan, les drogmans et secrétaires de l'ambassade de Perse, etc. etc. Le cercueil disparaissait sous un poêle d'une grande richesse dont les cordons étaient tenus par des personnalités marquantes. L'oraison funèbre a été prononcée par M. Berbérian, directeur de l'école arménienne de ce nom, à Scutari.

(*Stamboul*)

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ «ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՄԱՄԼՈՅ»

(1890 Մարտի ամսաթիւ)

ՏՐԻԿՆ ՆԵԿԵՍԱՐ ԶՈՒՆԿ

Ազգին ծոցէն յանկարծ թռաւ հոգի մը, հոգի մը մեծ եւ շնորհալի, եւ Ազգը դառնապէս լացաւ: Լացաւ եւ դեռ կ'ողբայ համայն Ազգն Տիկին Նեկտար Զունդ Ասպետուհւոյն մահուան վրայ՝ անհուն ամայութիւն մ'զգալով իր սրտին խորը: Այս հանրային կորուստն այնքան անդարմանելի, այս ազգային վիշտն այնքան անբուժելի կը թուի որքան այդպիսի հոգիներ հազուադիւս են:

Եւ արդարեւ՝ ընտանեկան սիրոյ, հայրենի պատուոյ, նահապետական պարզութեան եւ ողորմասիրութեան տիպար մ'էր Տիկին Նեկտար Ասպետուհին: Իր գեղեցիկ հոգւոյն եւ գերբնտիր բնասորութեան ցոլացմունքն կը փայլէին իր շնորհագեղ դիմաց վրայ: Այդ՝ բարձր եւ ընտրեւորոյն ընկերութեան մեծարելի վարդը, համեստափայլ մանիշակ մ'էր նաեւ այն անշուք շրջաններուն մէջ, զոր իր կենսատու եւ անուշարոյր բարեսրտութեամբ կ'ողբէրէր, կ'սիրէր եւ ամեն ուրեք օրհնութեան եւ երախտագիտութեան շնչաբերով կ'ողջունուէր:

Իր վեհանձն ամուսինն միայն չկորոյս իր կենաց արեւն, այլ եւ Հայ Ազգն գորովալի մայր մը, աննման բարերարուհի մը, ազգային կրթութեան նշանաւոր հերոսուհի մը: Եւ մինչ վշտահար կ'զրենք այս սգալի տողերը՝ կ'իշխենք ողբացեալ Ասպետուհւոյն այն իմաստալից խօսքերն զոր կ'ողջէր մեզ՝ իր Մեծաշուք ամուսնոյն հետ մի քանի տարի առաջ մեր անշուք բնակարանն այցելութեամբը պատուելուն առթիւ: —

«Ազգին բարոյական վերակենդանութեան առաջին կայանն, ընտանեկան յարկն պէտք է լուսաւորել, ընտիր դաստիարակուհիներ, ճշմարիտ մայրեր շատցնելով...» —

Այս էր մեծահոգի Ասպետուհւոյն օրինակելի կենաց տիրական հոգն եւ աղնիւ փառասիրութիւնն, որու պտուղները իր կենդանութեան ժամանակ շուայլեց Ազգին, եւ իր մահուանէ ետքն՝ անմահ գրաւականներ կտակեց Ազգին համար զգացած սիրոյն:

Օրհնեալ լինի Տիկին Զունդ Ասպետուհւոյն անունն: Իր յիշատակը պիտի միայ Հայոց մէջ անջնջելի իրրեւ չքնաղ ազնուութեան, ազգաշէն կրթասիրութեան եւ անսպառելի բարեսիրութեան նշանակ:

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ «ԱՄՍՕՐԵԱՅ ՀԱՆԴԷՍԻ»

ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՄԻՈՒԹԱՐԵԱՆ ՀԱՐՑ»

(1890 Ապրիլի ամսաթիւ)

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ԿՈՐՈՒՍՏ ՄԸ

Կ. Պոլիս 12 Մարտ, 90:

Տիկին Նեկտառ Զունդ... ո՛չ եւս է: Որքոյ եւ նեղելոյ կողկողագին աչերն ի զո՛ւր կը խնդրեն իրենց խնամոտ մայրն, թշուառ աղքատներն ընդվայր կը փնտռեն իրենց բարերարն, մատաղատի օրիորդք իրենց խնամածու յանձանձիջն ի զո՛ւր կ'որոնեն, : Անհետացաւ յանկարծ եւ տարածամ' Ասպետուհի Տիկին Նեկտառ Զունդ, որ իւր վրայ գեղեցիկ յարմարութեամբ միացուցած էր այս ամենայն բարեմասնութիւններն: Ազգանուէր Հայուհեաց ընկերութեան հիմնարկու հաստատիչներէն մին էր այս ազնիւ անձն, որուն սգոյ գագաղին շուրջը սրաշարած կ'արտասուեն իւր անթիւ ու անհամար սաներն:

Դիտմամբ զլացաւ կարծես իրեն Երկինք՝ մայրութեան քաղցր յորջորջումն, չտալով նմա գեղածիծաղ որդւոց եւ մշտաժպիտ օրիորդաց կաճառիկ մը, որովհետեւ գիտէր թէ երբեմն պիտի «բնակեցուցանէ զամուլն ի տան՝

ուրախամիտ, որպէս մայր որդւովք բերկրեալ» : Այս եղաւ արդարեւ երբ տեսաւ իւր շուրջը աղքատ եւ մեծատուն աղջկանց գունդ մը, որ ոչ թէ միայն իրե՛նց սրտին մէջ, այլ նաեւ իրենց որդւոց ու թոռանց սրտերուն մէջ յաւէտ պիտի քանդակեն Տիկին Նեկտառ Զունդի անմահ անունն: Կրնաք երեւակայել թէ ո՛րչափ զգալի է այս կորուստն, քանի որ իւր օրինակաւն յառաջագնաց ջան մըն էր լուսատու՝ բարերար փիկնանց:

Բայց չէ՛, Տիկին Նեկտառ Զունդ մեռած չէ, դեռ կ'ապրի, եւ պիտի ապրի ցորչափ կենդանի է՝ մայրաքաղաքիս եւ գաւառաց մէջ իւր խնամքն վայելող հայ անհատն: Իւր անուան յուշարար յիշատակ մը թողուց երկրիս վրայ ազնուափայլ Տիկինն, իւր անթիւ բարեգործութիւններն եւ մանաւանդ Ազգանուէր Հայուհեաց ընկերութիւնն:

Թէ որչափ ջերմ սիրտ մը կը կրէր Տիկինն Զունդ, կրնայ յայտնապէս տեսնուիլ նոյն իսկ մահուան անկողնոյ մէջ բրած այնչափ գթութեան գործերէն: Վերջի օրհասին մէջ չմոռցաւ բնաւ իւր աղնիւ գութն. յիշեց հիւանդներն, յիշեց որբերն եւ անուսումն հայ պատանիներն...:

Վշտահար ամուսինն՝ Վսեմ' Ասպետն Զունդ, որ արիւթեամբ սրտի եւ համակամութեամբ տարաւ այս մեծ կորստեան ծանրութիւնն, կը

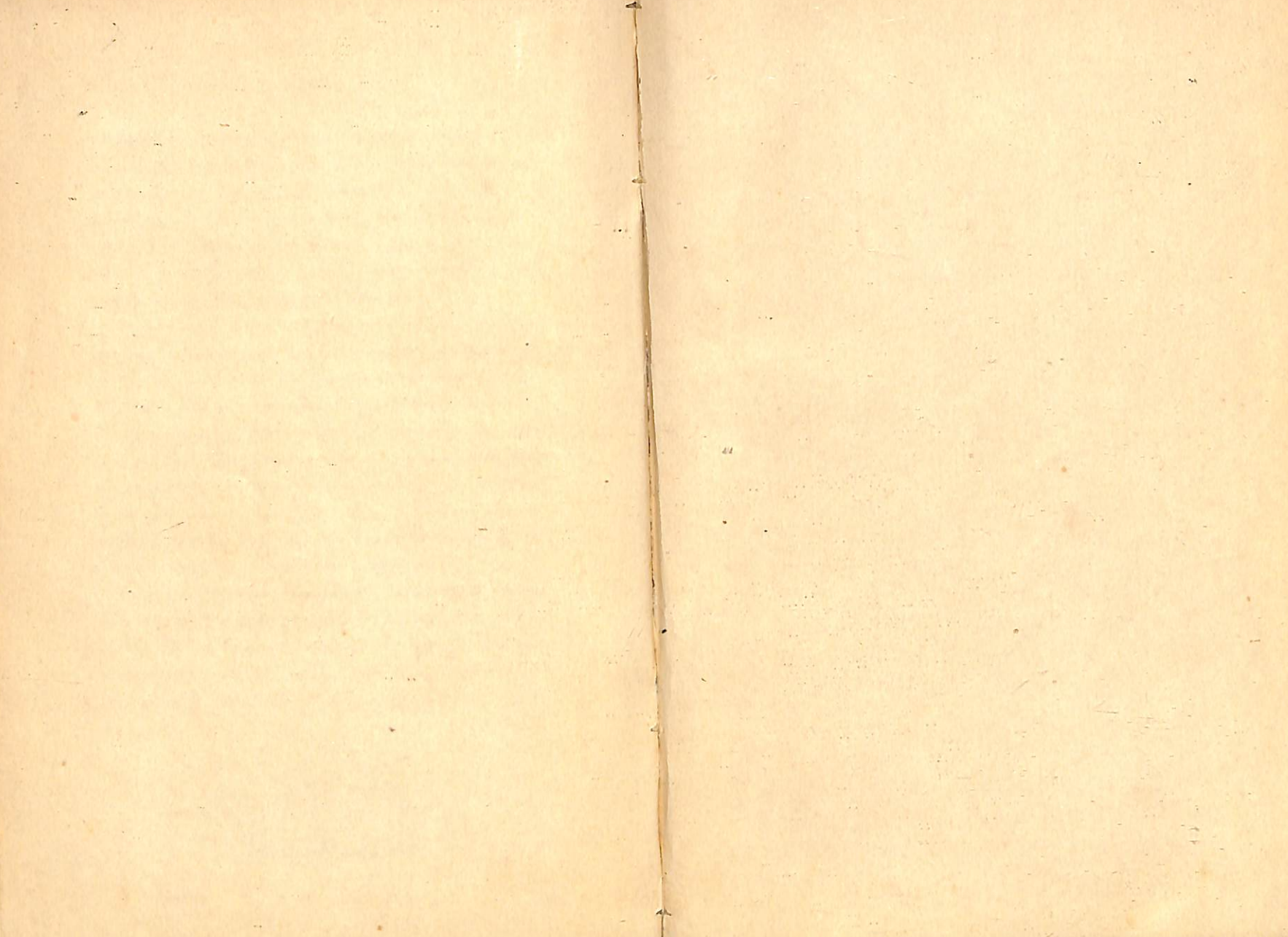
մխիթարուի անշուշտ տեսնելով իւր սրտին
Հատորին՝ յետ իւր թողած մշտնջենաւոր յի-
շատակն եւ փառաւոր անունն : Հայութիւնն
համօրէն ի սրտէ ցաւակից ըլլալով այս ազգա-
յին մեծ անձնաւորութեան , գիտէ թէ՛ յան-
ձին իւր ամուսնոյն դեռ չա՛տ առիթ պիտի
ունենայ օրհնել զՏիկինն Նեկտառ :

Փառաւոր շիրիմ՝ մը կը պատրաստուի Կ . Պոլ-
սոյ գերեզմանատունն , ուր պիտի ամփոփուի՝
ըստ ցանկութեան եւ խնդրանաց համայն սոլ-
սերնակ Հայոց , վախճանեալ Տիկնոջ մարմինն :
Բայց երկրորդ շիրիմ՝ մը կը պատրաստէ իւր
ամուսնոյն՝ Ասպետն Զունդ , չքեղագոյն քան
զառաջինն , որով անմուաց պիտի յաւերժաց-
նէ սրտերու մէջ Տիկին Նեկտառի անցեալն եւ
բովանդակ կեանքն թէ՛ ժամանակակցաց եւ
թէ՛ ապագայ սերնդեան առջեւը :

Տայ երկինք Վսեմապատիւ Ասպետին վշտա-
հար սրտին մխիթարութիւն , եւ որք հայ աղջը-
կանց եւ մանկուոյն՝ Տիկին Նեկտառ Զունդի
նման ջերմ սիրտ , ազնիւ միտք եւ մայրազուծ
խնամածու բարերար մը յարուցանէ :

Մ.

1687
ՀՀ Ազգային գրադարան
NL0050472

